Regele Carol I al României

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei.html
Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-1.html

Paul Lindenberg, scriitor şi jurnalist german, s-a născut la 11 noiembrie 1859 în Berlin, unde s-a şi stins din viaţă la 31 decembrie 1943. Şi-a început cariera jurnalistică în 1879, ca redactor la publicaţia Neuer Görlitzer Anzeiger. Din 1882 până în 1894 a fost redactor la prestigioasa revistă berlineză Deutsche Rundschau, apoi a devenit scriitor şi publicist liber-profesionist. Cronicar asiduu al vieţii berlineze, a scris o serie de volume despre capitala Reichului, iar din 1882 până la izbucnirea Primul Război Mondial a publicat săptămânal cunoscutele „Berliner Stimmungsbilder“, foiletoane ce erau tipărite în şaizeci până la optzeci de gazete din Germania şi de peste hotare. După mai multe peregrinări prin Europa, în preajma anului 1900 a întreprins o călătorie în jurul lumii, ajungând până în Africa, America şi Asia. În 1905, Lindenberg a venit pentru prima oară în România, prilej cu care s-a documentat şi a strâns materiale pentru biografia de faţă, publicată în 1906. În următorii zece ani, a revenit în România în repetate rânduri, revizuind şi actualizând textul biografiei în vederea unor noi ediţii. Ultima dintre acestea, mult lărgită, cuprinzând două volume şi adusă la nivelul anului 1914, avea să apară abia în 1923 – o amânare ce se explică prin declanşarea Marelui Război. Însă conflagraţia mondială i-a dat lui Lindenberg ocazia de a se face remarcat şi ca reporter de război: în august 1914, el a izbutit să transmită ştirea despre victoria germanilor la Tannenberg cu câteva ore înaintea conducerii supreme a armatei germane. Cunoscut ca autor mai ales pentru volumele sale despre Berlin şi pentru lucrările sale biografice şi istorice – printre altele, König Ferdinand von Bulgarien (Regele Ferdinand al Bulgariei) sau Das Buch der Kaiserin Auguste Viktoria (Cartea împărătesei Augusta Victoria) –, Paul Lindenberg a mai scris literatură de călătorie – Um die Erde in Wort und Bild (În jurul lumii, în cuvinte şi imagini) –, romane – Fritz Vogelsang. Abenteuer eines deutschen Schiffsjungen in Kiautschou (Fritz Vogelsang. Aventurile unui ucenic de matelot la Kiao-Tchou) – şi memorialistică – Es lohnte sich, gelebt zu haben. Erinnerungen (A meritat să vieţuiesc. Amintiri).

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-2.html
König Karl von Rumänien
Von Paul Lindenberg
Berlin: Ferd. Dümmler’s Verlagsbuchhandlung, 1906
© Humanitas, 2016, pentru prezenta versiune românească
ISBN: 978-973-50-5336-9 (epub)
EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194
Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-3.html
Contents

Cuprins

REGELE CAROL I AL ROMANIEI

I. Anii adolescenţei şi tinereţii

II. Evoluţia României

III. Prinţul Carol de Hohenzollern ales principe al României

IV. Călătoria spre România şi sosirea la Bucureşti

V. „Să ne ajutăm dară, români!“

VI. Călătoria în căutarea miresei şi căsătoria

VII. Anii încercărilor

VIII. Dezvoltarea internă a României

IX. Izbucnirea războiului ruso-turc şi declaraţia de independenţă a României

X. Principele Carol – comandant suprem în faţa Plevnei

XI. România devine regat

XII. România sub sceptrul regal

Lucrări consultate

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-4.html

Anii adolescenţei şi tinereţii

Hohenzollernii – Hohenzollern-Sigmaringen – Prinţul Carol de Hohenzollern – Bunicii şi părinţii – Copilăria prinţului – Anul 1848 – Principele Karl Anton de Hohenzollern, caracterul său german şi serviciile făcute Germaniei – Abdicarea – Prinţul Carol la Dresda – Examenul de ofiţer – La artileria de gardă – Tânărul prinţ – Despărţirea de sora Stephanie – Principele Karl Anton prim-ministru – Serviciul militar şi călătoriile prinţului – Vizitele la Alger şi Paris – În Regimentul 2 dragoni de gardă – Campania din 1864 – Ofiţer de ordonanţă pe lângă prinţul moştenitor al Prusiei – O strânsă prietenie – Din nou la Berlin – Vine la rând anul 1866

Un neam de cavaleri neaoş germani este neamul Hohenzollernilor, al căror castel din moşi-strămoşi, străjuit de înalte şi păduroase vârfuri alpine, veghează statornic şi autoritar asupra unor întinderi mănoase şi se constituie în imagine fidelă a acelor neînfricaţi şi dârji eroi care timp de secole au domnit aici şi care adesea, pentru împărat şi imperiu, au tras din teacă sabie lucitoare, căci acel „Mereu un Zolre brav“ de pe blazonul lor însemna şi „Mereu un brav german“.

Nu putem preciza locul unde s-au aşezat primii nobili de Zollern; ştim numai că este vorba de un neam vechi, respectabil, coborâtor probabil din dinastia ducală suabă a Burchardingilor, un neam ai cărui membri, în măsura în care li se pot identifica urmele, s-au remarcat mereu, la vreme de război şi de pace, şi dintre care foarte mulţi au murit eroic pentru măreţia vechiului imperiu german. Conform unor atestări documentare, în anul 1061 existau doi conţi de Zollern, Burkardus şi Wezilo. Spiţa celui de-al doilea s-a stins de timpuriu; aceea a primului a dat multe vlăstare, care la rândul lor s-au perpetuat pe mai multe linii. Reprezentantul uneia dintre acestea, al celei francone, Friedrich III, a fost burgrav de Nürnberg şi astfel strămoş al dinastiei regale a Prusiei. Descendenţii de pe cealaltă linie însă, de pe cea suabă, s-au aşezat pe „înaltul Zolre“, ridicând încă de la începutul secolului al XI-lea o impunătoare cetate, din care nu s-au păstrat, ce-i drept, decât puţine lucruri în noua construcţie iniţiată şi zelos promovată de regele Friedrich Wilhelm IV. La 3 octombrie 1867, în prezenţa regelui Wilhelm I, a prinţului moştenitor şi a principelui Anton de Hohenzollern, precum şi a multor membri ai casei de Hohenzollern, a avut loc ceremonia inaugurării. Un zbor semeţ şi-a luat vultanul Zollernilor, făcându-şi cuib la Marea Baltică şi la Marea Nordului, iar un mândru vlăstar, principele Carol de Hohenzollern, şi-a croit gloriosul destin într-o ţară îndepărtată, în România. Împlinitu-s-a versetul dăltuit deasupra porţii cu vultur a castelului:

De pe stâncă spre mare flutură al Zollernilor steag,
Şi ale lui culori se-mbină şi cu albastrul talazului sărat.

Acea linie suabă de care tocmai a fost vorba s-a împărţit la rândul ei în două ramuri princiare, Hohenzollern-Hechingen şi Hohenzollern-Sigmaringen, dintre care prima s-a stins, a doua însă cunoaşte o cu atât mai mare înflorire. Reşedinţa acesteia din urmă a devenit intimul şi evocatorul Sigmaringen, cu impunătorul lui castel princiar din care a ţâşnit întotdeauna un bogat izvor de simţământ şi avânt german. Pe nişte stânci enorme se înalţă deasupra Dunării castelul, o straşnică şi semeaţă construcţie, lăsând să se vadă că ea nu a răsărit dintr-un plan unitar şi că adesea, după intervale lungi, în care proprietarii au scos sabia

întru apărarea gliei germane, au urmat perioade de elan creator; totul poartă pecetea autenticităţii şi dreptăţii, a bravurii şi bărbăţiei. Despre un neam viteaz dau de ştire aceste creneluri şi încăperi, dar şi despre unul iubitor de artă; căci colecţiile de artă, de arme şi de antichităţi de cea mai aleasă calitate au fost adunate cu profundă dragoste şi cu mare pricepere în principal de către principele Karl Anton de Hohenzollern, decedat în 1885, şi de către Leopold, fiul lui.

„Ce sălaş vechi e şi acesta?“ se zice că a întrebat primul Napoleon când a dat cu ochii de îmbătrânitul castel Sigmaringen, şi i s-ar fi răspuns: „Sire, acesta este cuibul vulturului negru.“ Ciudat zigzag al istoriei universale, căci strânse legături de rudenie s-au înfiripat mai târziu între această linie a Hohenzollernilor şi familia lui Napoleon, iar Leopold, prinţul moştenitor rezultat din această legătură, a devenit în 1870 cauza inocentă a izbucnirii războiului franco-german şi a prăbuşirii celui de-al doilea imperiu. Stephanie de Beauharnais, fiica adoptivă a primului împărat francez, a fost soţia prinţului elector Karl Ludwig Friedrich von Baden, ajuns mai târziu mare duce, iar fiica lor Josephine s-a măritat cu principele Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, cu care a avut căsnicia cea mai fericită ce se poate imagina. Din acest mariaj au rezultat patru fii, prinţii Leopold, Carol, Anton şi Friedrich, precum şi două fiice, Stephanie şi Marie.

Al doilea dintre aceşti fii, prinţul Carol, s-a născut la 20 aprilie 1839 la Sigmaringen. Bunicul său, principele domnitor Karl, l-a botezat cu numele său, pe care l-au purtat cei mai străluciţi reprezentanţi ai acestei case princiare. Mai exista pe atunci o rânduială patriarhală; principele Karl era un domnitor sever şi veghea la o atent reglementată şi strict definită disciplină de familie, precum şi la respectarea etichetei de curte. Cu totul altă fire a avut fiul său, prinţul moştenitor Karl Anton, care a înţeles spiritul epocii noi şi i s-a conformat în toate privinţele, atunci ca şi mai târziu. El a fost un principe în înţelesul cel mai bun al cuvântului, un german integral, loial. Gândirea şi simţirea, năzuinţele şi străduinţele lui au ţintit totdeauna patria cea mare, căreia el i-a făcut serviciile cele mai importante. În soţia sa, Josephine, el şi-a găsit o parteneră devotată, însufleţită ca şi el de simţire autentic germană. „Blândă şi delicată“, aşa ne-o descriu cei care au cunoscut-o, „totdeauna plină de solicitudine faţă de fiecare dintre cei dragi inimii ei, mereu tremurând pentru ei, de oricât de departe, mereu îngăduitoare îndată ce unul dintre copiii ei se făcea vinovat de ceva; profund evlavioasă, dar niciodată bigotă, impresiona prin dăruirea de sine şi se făcea peste tot îndrăgită şi stimată. Cu dragă inimă se subordona soţului ei şi ridica spre el priviri încărcate de devotament feminin, în timp ce el căuta s-o apere şi s-o protejeze aproape părinteşte.“ O gingăşie feciorelnică, o sfială graţioasă nu o părăseau niciodată, şi până în anii ei târzii degaja un farmec aparte, prin care a câştigat inimile tuturor.

De această calitate era familia în care a crescut prinţul Carol – o familie care i-a oferit modele luminoase pentru tot restul vieţii. Bunicul serios, cumpătat, cu spiritul său gospodăresc şi dragostea sa de ordine, tatăl cu viziunea scopului şi conştiinţa datoriei, gândind şi acţionând mereu în perspectivă, animat de un viu interes pentru arte şi ştiinţe, mama grijulie, totdeauna preocupată de ai săi, cu profunda ei bunătate şi sensibilitate. Era linişte şi cumpătare în menajul princiar,

iar petrecerile zgomotoase, frecvente la alte curţi princiare, lipseau cu desăvârşire. Prinţul Carol a fost un copil gingaş; vioiciunea tinerească era atenuată de un anumit calm, care s-a manifestat de timpuriu în felul lui de a fi; delicat la chip şi cu un fizic aproape ca de fată, cu păr închis la culoare şi uşor ondulat, el s-a bucurat totuşi de o sănătate robustă. Se zbenguia cu fraţii şi surorile lui în exuberante jocuri tinereşti, când zăbovind la Sigmaringen, când în castelele de vară, Inzighofen şi Krauchenwies, sau în vizită la bunicile lui, la mai sus amintita Stephanie, la Umkirch lângă Freiburg im Breisgau, unde ea oferea cea mai amabilă ospitalitate, sau la Antonia Maria, la Weinburg, încântător aşezata fermă elveţiană a bunicilor din partea tatălui. Această bunică, o prinţesă născută Murat şi nepoată a strălucitului mareşal şi rege al Neapolelui, care a fost căsătorit cu sora mai tânără a primului Napoleon, era de asemenea de origine franceză. Încă de timpuriu, băiatul a manifestat un viu interes pentru frumuseţile naturii, pe care le contempla în momente de reverie discretă şi care îi produceau impresii mult mai bogate şi mai puternice decât se întâmplă de regulă la copii. Educaţia sa, ca şi cea a prinţului Leopold, fratele lui cel mare, şi a prinţesei Stephanie, sora lui cea mare, precum şi a prinţului Anton, fratele lui cu doi ani mai tânăr, a fost încredinţată unei bone franţuzoaice. Este vorba de Mademoiselle Picard, care a izbutit să câştige în mare măsură încrederea copiilor, cum s-a întâmplat de altfel şi cu consilierul Emele, care i-a iniţiat pe prinţi în elementele introductive ale ştiinţelor.

Valurile furtunoaselor evenimente de la 1848 s-au revărsat şi asupra principatului Hohenzollernilor. La 28 august 1848, profund mâhnit de brusca răsturnare politică, principele Karl a renunţat la domnie în favoarea fiului său Karl Anton. Acesta, după ce şi-a pus la adăpost familia, a reuşit încă din toamna aceluiaşi an să strunească mişcarea insurecţională. Dar câteva luni mai târziu, în primăvara lui 1849, convulsiile s-au repetat, deoarece mişcarea din Baden s-a extins şi asupra principatului Hohenzollern, care era lipsit de trupe. În aceste condiţii, principele a socotit că este cel mai nimerit să-şi trimită copiii în Elveţia. Cu larga sa viziune politică, principele Karl Anton îşi dădea seama de neajunsurile pricinuite de anumite privilegii şi tradiţii de suveranitate caracteristice pentru fărâmiţarea statală a Germaniei, situaţie contrastând puternic cu efervescenţa revoluţionară generală a epocii noi. Absolut convins că restaurarea Germaniei nu poate veni decât de la Prusia, principele a pus în operă la 7 decembrie 1849 un plan îndelung nutrit şi bine cumpănit: prin tratat de stat, el a cedat coroanei prusiene suveranitatea asupra principatului său, dezlegând trupele de jurământul pe care i-l depuseseră pe drapel. La acest important eveniment a fost de faţă, împreună cu fratele său mai mare, şi tânărul prinţ Carol în uniforma de cadeţi a Hohenzollernilor.

Predarea solemnă a principatului, efectuată în ziua de 12 martie a anului următor, a fost urmată la 20 aprilie de abdicare, iar cuvintele de adâncă simţire transmise de principele Karl Anton prin actul de abdicare au trezit un puternic ecou până departe, dincolo de graniţele Prusiei, deoarece pentru prima oară, cu francheţe bărbătească şi renunţând de bunăvoie la toate importantele drepturi moştenite, un mărinimos principe german acţiona pentru materializarea ideii de unitate a Germaniei; căci iată ce se spune în acest document: „Trebuie ca ţara mea să intre în legătură cu un mare stat, trebuia ca o mână puternică să preia

frâiele domniei mele, dacă este ca fericirea poporului să devină aici o realitate. De mult mi-am dat seama de justeţea acestui punct de vedere, pe care nu mi l-am format sub impresia trecătoare a unor zile furtunoase; am rămas credincios acestui fel de a privi lucrurile şi în prezenţa multor emoţionante dovezi de ataşament ferm, de recunoaştere clară a situaţiei şi de iubire sinceră, care până în ultimele zile ale domniei mele mi-au parvenit de la mulţi, şi chiar – pot s-o spun cu mândrie – de la cei mai buni dintre compatrioţii mei. La despărţirea de poporul meu, nu mă cuprinde nici cea mai vagă umbră de amărăciune; sunt mândru că mi-am făcut datoria câtă vreme m-am aflat la cârma statului meu, şi că mi-o fac şi prin gestul renunţării mele la domnie. Dacă este să se împlinească dorinţa cea mai fierbinte a inimii mele, dacă este să se ajungă acolo unde jinduiesc toţi adevăraţii prieteni ai patriei, dacă este ca unitatea Germaniei să păşească din domeniul visurilor în cel al realităţii, atunci nici un sacrificiu nu poate fi prea mare; aceasta este cea mai mare ofrandă pe care o pot depune pe altarul patriei!“

Pentru prinţul Carol, anul 1850 a fost de asemenea important, întrucât vara, la Oostende, el a avut prima întâlnire cu prinţul Friedrich Wilhelm, viitorul împărat Friedrich, de care avea să-l lege apoi prietenia cea mai fidelă. Chiar dacă, la început, diferenţa de vârstă se făcea simţită, Friedrich Wilhelm, care era mai vârstnic cu opt ani, trebuie să fi resimţit încă de pe atunci simpatie faţă de mai tânărul său verişor.

Curând după aceea au început propriu-zis anii de instruire pentru prinţul Carol şi pentru mai tânărul său frate Anton. Cei doi s-au mutat, împreună cu educatorul lor, la Dresda, urbe pe care princiarul lor tată a ales-o pentru că, beneficiară a unei ambianţe sănătoase şi a unei poziţii frumoase, dădea multiple imbolduri şi, datorită unui corp profesoral de ispravă, oferea mijloacele necesare pentru educaţie şi învăţătură. Pentru a fi ţinuţi departe de petrecerile de la o curte sau alta, cei doi tineri prinţi au stat la Dresda ca baroni de Straßberg, dar mai târziu s-au înfiripat totuşi relaţii mai strânse cu curtea saxonă şi chiar cordiale legături de prietenie cu persoane de aceeaşi vârstă. Educatorul îşi îndeplinea cu rigurozitate sarcina şi era foarte exigent cu învăţăceii săi. De spiritul democratic al epocii era şi el pătruns, căci le inculca prinţilor ideea că ei trebuie să-şi dea multă silinţă pentru ca omenirea să le şteargă vina de a se fi născut prinţi – precept al cărui miez prinţul Carol a ştiut să-l ia în serios şi pe care l-a înţeles după o matură chibzuială.

Şederea la Dresda a durat până în anul 1856 şi a fost întreruptă doar de călătoriile de vacanţă la părinţii care, în 1852, se mutaseră la Düsseldorf, unde principele Karl Anton preluase comanda Diviziei 14, precum şi de câteva excursii şi vizite la bunicii care locuiau în castelul Bistritz din Boemia. Cu fraţii şi surorile, aflaţi departe, prinţul Carol întreţinea corespondenţa cea mai activă, iar de sărbători avea mereu grijă să le pregătească surprize lor şi părinţilor. Câtă apropiere şi câtă afecţiune domnea în familie reiese din faptul că, la un moment dat, prinţesa Stephanie le-a propus fraţilor şi surorii să nu-şi mai facă unii altora cadouri de Crăciun şi cu banii astfel economisiţi să-i facă un dar deosebit de frumos iubitei lor mame, care era adesea suferindă.

După încheierea studiilor la Dresda, prinţul Carol a dorit să susţină la Münster examenul de sublocotenent de dragoni, lucru la care el, ca membru al

casei de Hohenzollern, nu era obligat. Principele Karl Anton, bucuros de conştiinciozitatea fiului său, a rugat comisia de examinare să nu se călăuzească după alte considerente, ci să-l trateze şi să-l examineze pe prinţ la fel ca pe oricare alt candidat. Patru zile a durat examenul, care pentru prinţ nu a fost fără emoţii şi care i-a prilejuit multe momente de nelinişte, deoarece nu se mai supusese niciodată la o asemenea probă. A trecut-o însă cu calificativul „bine“.

Aici s-a manifestat deja independenţa firii sale şi, dublată de o anumită ambiţie, dorinţa ca toate să şi le datoreze lui însuşi, şi nu unor privilegii deţinute prin naştere. Faptul de a se număra printre Hohenzollerni l-a umplut totdeauna de o mândrie pe deplin justificată, dar tocmai de aceea voia ca prin forţe proprii şi ca urmare a bagajului său de cunoştinţe şi aptitudini să cucerească locul pe care alţi principi îl consideră ca pe ceva ce li se cuvine pur şi simplu. Aceasta ne explică multe din mentalitatea tânărului prinţ, dar şi din evoluţia de mai târziu a principelui şi regelui, care permanent şi-a impus exigenţele cele mai înalte şi care, în simplitatea lui soldăţească, a explicat în repetate rânduri: „Ceea ce poate să facă omul însuşi nu se cade să lase a fi făcut de un altul.“

Ca răsplată pentru examenul luat şi pentru precedenta perioadă de muncă încordată, principele Karl Anton şi-a trimis fiul în Elveţia şi în nordul Italiei, unde, însoţit de preceptorul său, prinţul a făcut lungi excursii montane şi a cunoscut splendoarea Alpilor, farmecul lacurilor italiene şi locuri precum Veneţia, Milano şi Genova, locuri ale artei şi trecutei somptuozităţi italiene, păstrătoare de frumos şi bogate în tradiţii memorabile.

La 1 ianuarie 1857, prinţul Carol a fost numit locotenent secund în suita regimentului de artilerie de gardă, armă pe care el şi-a ales-o, socotind-o cea mai interesantă. Pentru început s-a oprit la cetatea Jülich, unde s-a familiarizat cu serviciul practic, învăţând să mânuiască piesele de artilerie şi trebăluind de zor cu peria de şters ţeava tunului şi cu pârghia de ridicare, astfel încât, la exerciţiul demonstrativ cu tunul, s-a comportat excelent în faţa tatălui său. La exerciţiile de gimnastică şi la călărie a făcut, de asemenea, o bună impresie, şi încă de la Jülich s-a exersat în arta dificilă de a fi, ca prinţ, centrul unei adunări mai mari şi de a se achita cum se cuvine de acest rol. Intrând în armată, i-a fost repartizat ca îndrumător militar căpitanul von Hagens, un ofiţer conştiincios şi talentat; acesta, devotat sincer prinţului, se convinsese de adevărul acelor cuvinte memorabile despre educaţia prinţilor pe care Goethe, după experienţa trăită de el la curtea ducilor de Meiningen, le-a adresat cândva doamnei von Stein: „Pe preceptorii tinerilor prinţi pe care-i cunosc îi compar cu nişte oameni cărora li s-a dat în grijă cursul unui pârâu dintr-o vale şi care vor doar să facă în aşa fel încât totul să se desfăşoare lin şi paşnic în spaţiul ce li s-a încredinţat, ridicând zăgazuri în calea apei şi înlesnind formarea unui iaz frumos. Dar, când băiatul este declarat major, se produce o breşă în zăgaz şi apa ţâşneşte puternic şi păgubitor, luând cu sine pietre şi nămol. S-ar putea crede că e vorba de cine ştie ce puhoi, până ce, în sfârşit, se scurge apa acumulată şi reapare pârâul, mare sau mic, limpede sau tulbure, aşa cum l-a făcut natura, şi curge mai departe în albia lui obişnuită.“ Căpitanul von Hagens nu căuta în nici un fel să se amestece în felul de a fi al prinţului, dar era preocupat să-i dezvolte simţul independenţei şi să-i îndrepte inteligenţa spre lucrurile reale ale vieţii. Nu era nevoie să-l avertizeze pe prinţ să nu depăşească limitele fixate şi să se ferească de tentaţiile

vieţii marelui oraş. Afectuos, generos şi cu o bogată viaţă lăuntrică, acesta era modest şi reţinut în manifestările sale exterioare, dându-i dreptate lui Goethe, care, într-o controversă cu Herder privind scopul educaţiei principilor, făcuse observaţia că şi excesul de bine dăuna, pentru a adăuga apoi: „Nu se repetă oare aceeaşi poveste cu fiecare pasiune în care cei puternici şi bogaţi speră să găsească o mai înaltă şi mai intensă plăcere? Câini, cai, vânătoare, joc, petreceri, haine şi diamante, ce avere se investeşte în toate acestea şi cât timp şi câţi bani nu înghit ele, fără să înnobileze sufletul, lucru pe care muzele îl dau totuşi la un preţ mai redus!“

Ce gândea principele Karl Anton despre educaţia fiului său, pe care încă n-o considera încheiată, rezultă din dorinţele expuse în scris pentru căpitanul von Hagens, care în primăvara lui 1857 l-a însoţit pe prinţ la Berlin: „Păstrarea şi întărirea sentimentului religios, însă fără ostentaţie şi paradă. Datoriile faţă de Biserică trebuie îndeplinite cu stricteţe, dar totdeauna în aşa fel încât forma canonică să nu sufoce vreodată natura interioară. – Pentru a-l face să înţeleagă corect noţiunea de onoare şi conceptele apartenenţei la categoria socială a militarilor trebuie acţionat necontenit în sensul debarasării de toate prejudecăţile găunoase; sorgintea sa şi demnitatea princiară pe care a moştenit-o trebuie prezentate fiului meu în aşa fel, încât el să nu se bizuie decât pe calitatea lui de ofiţer şi cavaler. De aici rezultă o atitudine permanent cumpănită şi modestă şi imperativul cultivării spiritului de camaraderie autentică. O contrapondere necesară la aceste calităţi o formează independenţa, consecvenţa convingerilor şi păstrarea propriei individualităţi.“ Principele mai dorea ca fiul său, încă prea tânăr şi neexperimentat pentru a-şi contura o viziune politică proprie, să rămână la adăpost de influenţe unilaterale şi partizane: „Să cultive în permanenţă sentimentul dreptăţii şi al moderaţiei faţă de toţi şi de toate; de aceea, în el nu trebuie să încolţească niciodată prejudecăţi de castă. Spiritul lui plin de aspiraţii se cuvine să creadă în menirea Prusiei în lumea germană, în măreţia ei şi în dezvoltarea puterii ei pe bază naţională – acestea ţinând şi de politica dinastică tradiţională. Numele de «Hohenzollern» este un nume de onoare de care el trebuie, cu modestie şi discreţie, să fie conştient în permanenţă!“

Cuvinte de aur, într-adevăr; ele ne arată ce spirit domnea în familia princiară şi de ce natură erau influenţele pe care tânărul prinţ le primea dinspre casa părintească. Dar la ce bun toate îndemnurile şi toate prescripţiile, oricât de bine intenţionate, dacă fondul nu ar fi fost unul adevărat şi curat, unul viguros, cum era cazul aici? Puritatea sufletului se îngemăna la prinţul Carol cu puritatea credinţei, credinţă care nu se agăţa niciodată de tipicuri, ci izvora dintr-o profundă convingere religioasă. Limpezimea gândirii se împletea cu un tact armonios în abordarea şi rezolvarea problemelor pe care viaţa le pune fiecăruia, celui de pe treapta cea mai înaltă, ca şi celui mai umil. La aceasta se adăugau lipsa totală de prejudecăţi şi înţelegerea pentru greşelile şi poticnelile omeneşti. Om de principii ferme, de la care nu se abătea niciodată, prinţul era credincios faţă de sine însuşi şi credincios faţă de alţii, nelăsându-se niciodată cuprins de porniri pătimaşe, dar impunându-şi cu tărie voinţa atunci când era convins de dreptatea lui. Cele două arătătoare de pe cadranul vieţii lui au indicat încă de timpuriu: „Datorie şi patrie“. Ele i-au arătat drumul şi i-au fost îndreptarul cel

mai preţios în activitatea lui.

Prinţul Carol a frecventat mai întâi la Berlin Şcoala unificată de artilerie şi inginerie şi a fost instruit de profesori excelenţi la materii precum matematică, ştiinţe militare, studiul fortificaţiilor, chimie şi fizică, limba franceză, desen pentru construcţii, în timp ce căpitanul von Hagens l-a iniţiat în probleme de tactică. Deşi principele Karl Anton dorea ca pregătirea militară a fiului său să nu fie împiedicată de distracţiile prilejuite de marele oraş, frecventarea în calitate de rudă apropiată a curţii regale prusiene, se înţelege de la sine, nu putea fi ocolită. În fiecare duminică, prinţul participa la dineul restrâns al familiei regale şi se bucura mai ales de afecţiunea prinţului şi prinţesei Prusiei, care îl primeau cu mare drag în cercul lor pe tânărul nepot. În august, prinţul Carol a luat parte alături de tatăl său la manevrele Diviziei 14 şi la exerciţiile de tragere de la Schweidnitz, unde a făcut cunoştinţă cu generalul von Moltke. Acesta din urmă, un fin cunoscător de oameni, a opinat corect despre vocaţia prinţului, spunând: „Tânărul prinţ de Hohenzollern va avea un rol şi va face să se vorbească despre el în viaţă!“

Primăvara lui 1858 a adus despărţirea dureroasă de iubita soră Stephanie, care se logodise cu Don Pedro V al Portugaliei. Cum se întâmpla adesea în vremurile de odinioară, căsătoria a avut loc prin procură – şi anume la data de 29 aprilie a anului menţionat mai sus –, act la care regele a fost reprezentat prin fratele cel mare al prinţesei, prinţul moştenitor Leopold. Acesta şi-a condus apoi sora la soţul care, până atunci, nu-şi cunoscuse aleasa decât din tablou; cu toate acestea, căsnicia a fost una extraordinar de fericită. Cea mai profundă dragoste de frate îl lega pe prinţul Carol de sora mai mare cu doi ani, care era pe cât de frumoasă, pe atât de blândă şi de devotată şi, în plus, foarte talentată şi animată de iubire fierbinte pentru locurile ei natale şi pentru patria germană. În ciuda intervenţiilor unor rude, ea nu se putuse hotărî să-l ia de soţ pe Napoleon III, şi cu înţelegere matură, trecând în revistă şi judecând situaţia politică internaţională, îi scria în 1859 fratelui ei Carol: „Prusia, ca mare putere, trebuie acum în sfârşit să dea dovadă de hotărâre, pentru a pune capăt bunului-plac al împăratului francez. Este revoltător ca un om să dicteze în întreaga Europă dacă e război sau pace.“ În acest context, ea îşi îndemna fraţii să fie mândri că aparţin unui popor atât de nobil precum cel german. Numai un an şi ceva apucase prinţesa, aducătoare de fericire şi primitoare de fericire, să-i fie soţie lui Don Pedro, când la 17 iulie 1859 muri de difterie, până şi în ultimele minute zăbovind cu gândul la părinţi, la fraţi şi la soră, cărora le transmitea prin secretarul ei cele mai tandre salutări. Decesul ei a însemnat o pierdere ireparabilă şi nespus de dureroasă pentru familia princiară, dar şi pentru soţul ei care, îmbolnăvindu-se de tifos, a murit şi el după un an şi ceva, dorindu-şi moartea ca pe o mijlocitoare a reîntâlnirii cu soţia iubită.

În noiembrie 1858, spre marea bucurie a fiului, principele Karl Anton s-a mutat la Berlin. Prinţul regent Wilhelm, care-l reprezenta pe rege, fratele lui, bolnav acum, l-a numit prim-ministru, deoarece se cerea o schimbare radicală a sistemului, potrivit necesităţilor unei epoci noi, în care conducerea treburilor guvernamentale trebuia transferată unor oameni liberi de prejudecăţi. Principele Karl Anton a ştiut să găsească asemenea oameni ca Auerswald, Patow, Bethmann-Hollweg, care, de orientare proconstituţională, erau purtători ai unor

concepţii moderate. Numirea lor a întrunit sufragiul prompt al celor mai largi mase ale naţiunii. „Pentru noul cabinet“, notează ducele Ernst de Coburg-Gotha în amintirile sale, „ar fi fost imposibil să se găsească alt nume decât cel al onorabilului, patrioticului, cu adevărat cultivatului principe de Hohenzollern, care să fi putut da mai mari speranţe şi mai bune garanţii pentru o dezvoltare favorabilă a conjuncturii prusiene precum şi, în general, a celei germane.“ Principele şi-a asumat răspunderea cu devotament şi seriozitate, conştiinciozitatea şi rectitudinea lui i-au câştigat încrederea tuturor, cu fierbinţile sale sentimente naţional-germane se alia o dăruire entuziastă pentru Prusia, culminând în năzuinţa de a reface în ochii Europei prestigiul decăzut al Prusiei şi de a conferi statului soliditate în interior şi în exterior. Când, din cauza sănătăţii grav afectate, s-a văzut nevoit să demisioneze în toamna lui 1862, s-a dus la rege cu propunerea de a-l numi ca succesor pe domnul von Bismarck, care zăbovea ca trimis plenipotenţiar la Sankt-Petersburg. Cu această ocazie, principele a insistat în faţa regelui asupra faptului că Bismarck, cu talentul, curajul şi bagajul lui de cunoştinţe, va fi în măsură să conducă politica externă în mod energic şi cu anvergura necesară. Principele Karl Anton a fost cel dintâi care a intuit geniul lui Bismarck; bărbatul acesta se impusese mai de mult atenţiei lui. Câteva luni mai târziu s-a dat curs propunerii făcute de principe.

La Berlin, prinţul Carol era în fiecare zi împreună cu tatăl său. Pentru el începu, în mod firesc, o interesantă perioadă de ucenicie politică, care avea să dea roade cândva. Asemenea tatălui său, prinţul nu era câtuşi de puţin un adept al mentalităţii reacţionare, dominantă în anumite cercuri înalte, după cum nu agrea nici aşa-zisul „ton de sublocotenent“ sau aroganţa de castă. El înclina mai mult spre liberalism şi frecventa case care, reputate ca liberale, treceau drept dubioase în ochii anumitor cercuri de la curte. Acest lucru, firește, îi era luat în nume de rău în unele locuri, dovadă că la un moment dat prinţul Karl al Prusiei, mirat şi supărat, i-a reproşat că a dansat în uniformă de gardă în casa ministrului von Patow, la care însă prinţul a replicat prompt că el a fost acolo nu ca ofiţer de gardă, ci ca prinţ de Hohenzollern.

Studiile militare, de care prinţul se ocupa cu maximă seriozitate, au cunoscut o întrerupere importantă din cauza mobilizării armatei prusiene în mai 1859, la izbucnirea războiului franco-austriac din Italia. În aceste împrejurări, prinţul a înţeles însemnătatea pregătirilor atente pentru cazuri de forţă majoră şi, în plus, a condus o baterie pusă pe picior de război. Norii războiului însă se împrăştiară şi fu reluat serviciul de garnizoană. În anul 1861, în două călătorii mai lungi, prinţul a făcut cunoştinţă cu ţinuturi şi oameni de dincolo de graniţa germană. În vara lui 1861 l-a însoţit pe fratele său, prinţul moştenitor Leopold, la Lisabona, la căsătoria acestuia cu infanta Antoinette, şi când a ajuns la Tajo şi a zărit capitala portugheză, legată atât de strâns de amintirea scumpei lui surori, a izbucnit în plâns, copleşit de durere. Orelor triste petrecute la sicriul surorii depus în cripta familiei regale din mânăstirea São Vicente le-au urmat festivităţile fericitei căsătorii a fratelui cu graţioasa prinţesă, care i se înfăţişa prinţului moştenitor ca o „apariţie dulce şi încântătoare“. În luna noiembrie a aceluiaşi an, prinţul, însoţit de locotenentul von Schrötter, a plecat în Franţa meridională, interesându-se de dispozitivele militare franceze de acolo. Apoi, de Crăciun, a rămas cu părinţii, fraţii şi sora la Hyères – staţiune balneară pe care suferindul

principe Karl Anton o alesese ca loc de petrecere a iernii –, iar la începutul lui ianuarie 1862 a plecat de la Marsilia într-o călătorie la Alger.

Era o lume nouă care i se deschidea de data aceasta prinţului Carol şi care desfăşura în faţa lui o serie de privelişti dintre cele mai policrome, mai fascinante. Un sejur mai îndelungat la Alger a fost urmat de o călătorie în interiorul ţării, şi anume de la Philippeville până la punctul unde ajungeau vapoarele. Vremea a favorizat foarte mult această călătorie, şi frumoaselor zile însorite li s-au adăugat nopţile sărbătoresc-liniştite, cu licărirea vie a stelelor. La Philippeville, precum şi în celelalte garnizoane vizitate, prinţul a făcut cunoştinţă mai îndeaproape cu organizarea trupelor şi s-a familiarizat cu viaţa plină de privaţiuni a armatei coloniale franceze. Guvernul francez a făcut totul pentru ca şederea oaspetelui princiar pe pământ african să fie cât mai plăcută şi folositoare. Ce-i drept, zilele petrecute acolo au fost adesea ostenitoare, dar prinţul Carol a suportat totul cu zâmbetul pe buze, căci îşi dorea să iasă o dată de sub imperiul aşa-ziselor necesităţi ale etichetei de curte şi ale lumii bune, cărora niciodată nu le-a fost şi niciodată nu le-a devenit prieten. Prinţul era încântat să aibă prilejul de a se adânci cu deplină dăruire şi cu intensă bucurie în frumuseţile misterioase ale unei naturi exotice ce i se deschidea la tot pasul.

Cu diligenţa s-a ajuns la Constantine, vechea Cirtă, fosta capitală a Numidiei, aşezată pitoresc pe un înalt şi aspru platou stâncos, păstrând amintirile trecutului său roman. Călăuzit de generalul de divizie Desvaux, prinţul a vizitat terenul pe care s-au dat înverşunatele şi sângeroasele lupte dintre asaltatorii francezi şi arabii care apărau oraşul. De ultimul bei amintea palatul locuit de comandantul francez al momentului. Grădinile interioare ale palatului, cu bogăţia de culori a straturilor de flori, a portocalilor şi palmierilor, pe sub care zburdau gazele graţioase, şi cu susurul fântânilor arteziene, răspândind o răcoare bine-venită, erau înconjurate de vaste galerii cu coloane. Cele peste două sute de coloane erau din marmură albă sclipitoare, iar dacă seara întâlneau razele licăritoare ale lunii şi acestea aureolau cu luciu argintiu galerii şi incinte, impresia era cu totul fantastică.

După o şedere de trei zile s-a plecat la Batna, şi anume la o oră foarte matinală care a adus cu sine o surpriză extraordinară, căci în timpul nopţii ninsese abundent şi fulgi mari de zăpadă continuau să se abată asupra diligenţei pe ale cărei locuri din faţă se aşezaseră prinţul şi însoţitorul său. Ţinutul era monoton şi frigul era aşa de pătrunzător, încât, la popasul făcut la un caravanserai singuratic, focul care pâlpâia în sobă a fost primit ca o mare binefacere. Abia pe înserat s-a ajuns la Batna, de ale cărei case atârnau lungi ţurţuri de gheaţă, unde domnea însă o activă viaţă militară, căci tocmai avea loc schimbarea garnizoanei. O excursie de o zi cu caii a avut ca ţintă vechiul oraş roman aflat la o distanţă de zece kilometri, Lambaesis, al cărui teritoriu de altădată este încă acoperit cu nenumărate ruine. Ele depun mărturie despre amploarea pe care a luat-o aici colonizarea romană.

S-a plecat apoi pe cai, în compania unei escorte de spahii, către Biskra; şi repede s-a ajuns de la iarnă din nou la vară, căci cel mai mult s-a mers în galop, în măsura în care nu se iveau coturi abrupte, crestate în muchiile ascuţite. Dar caii, capabili de cele mai îndrăzneţe acrobaţii, au depăşit cu iscusinţă aceste greutăţi. Nu se zărea nici urmă de aşezări omeneşti, însă multiplele resturi de

construcţii arătau că în Antichitate existaseră aici numeroase localităţi înfloritoare. Cu mare bucurie a fost întâmpinată minunata pădure de palmieri de la El-Kantara. Ivită brusc după o cotitură în jurul unui masiv stâncos, ea se întindea ca un miracol în faţa privirilor uimite ale călăreţilor, cărora, după ce călătoriseră toată ziua prin ţinutul monoton, de un maroniu-gălbui, ars de soare, le obosiseră şi li se înceţoşaseră ochii. Întreaga privelişte, cu nenumăraţii palmieri care-şi împingeau în văzduh coroanele verzi, cu izvoarele vesel ţâşnitoare şi susurătoare, cu zidul împrejmuitor de culoarea argilei şi ale lui turnuri tetragonale şi creneluri, cu căsuţele albe ivindu-se luminos din desişul verde, totul înfăşurat în mantia de raze purpurii ale soarelui în asfinţit – această întreagă privelişte părea a fi desprinsă dintr-un basm. Iar impresia era întărită de numeroasele grupuri de arabi înfăşuraţi în burnuzuri albe, dintre care se desprinseră siluetele impunătoare ale celor trei şeici venind cu plecăciuni în întâmpinarea prinţului şi rugându-l să le accepte ospitalitatea.

Şederea a fost din păcate una scurtă, căci chiar din zorii zilei următoare s-a continuat deplasarea călare; din nou s-a mers prin zone muntoase, părăsite, care în multe locuri aveau un luciu orbitor de argintiu, explicabil prin amestecul de pământ cu mari mase de sare. Într-un caravanserai, călătorii au dat peste o caravană de cămile, popositǎ aici, şi peste o escortă de vânători africani, ambele alcătuind un decor din cale-afară de fascinant, şi apoi, înainte de a atinge muntele, a răsărit o fata morgana, cu vastă cădere de apă şi cu spumegânde spargeri de valuri, care a dispărut tot aşa de repede cum a apărut. La Biskra, acolo unde se atinge marginea de nord a marelui pustiu, prinţul s-a bucurat din nou de primirea cea mai ospitalieră. Se întindea şi aici o minunată pădure de palmieri, presărată cu căsuţe albe şi cu câteva minarete graţioase; de o mare elementaritate era întreaga viaţă şi forfotă a locuitorilor celor şapte sate pe care le cuprindea această oază. La Biskra s-au făcut rapid toate pregătirile pentru o călătorie călare, de mai multe zile, prin pustiul Sahara. S-au încărcat pe zece catâri corturile şi proviziile, securitatea fiind în grija unei escorte de spahii. Fără drum făcut de om şi fără umbră de pom s-a mers prin nesfârşita mare de nisip, de cele mai multe ori la pas, deoarece caii trebuiau menajaţi. Primul popas s-a făcut sub palmierii maiestuoşi ai oazei Mdonkal, unde şeicul cu fiii săi şi cu alţi arabi de vază i-au adresat prinţului urarea de bun venit. Noaptea, prinţul şi ai săi au petrecut-o în corturile aduse de ei înşişi, corturi pe care o furtună violentă aproape că le-a spulberat. Cu lătratul şacalilor se amestecau urletul înfundat al hienelor şi hămăitul câinilor. Încă înainte de răsăritul soarelui s-a pornit din nou la drum, căci urma să se facă, pe cai, o deplasare de optsprezece ore. S-au străbătut şi de data aceasta vaste întinderi acoperite de sare, care dădeau impresia înşelătoare de câmpii proaspăt înzăpezite. Arşiţa era foarte puternică şi aerul fierbinte avea ca efect curioase fenomene optice, căci la oarecare distanţă arbuştii scunzi acoperind sărăcăcios solul luau proporţiile unor arbori imenşi, care păreau a forma codri deşi, iar cămilele zăbovind în depărtare semănau cu nişte animale uriaşe. Noaptea şi ziua următoare au fost petrecute în oaza Boussada, unde şeicii şi caizii locului i-au exprimat prinţului bucuria şi mulţumirea lor pentru vizita făcută, pe care ei o considerau ca aducătoare de noroc, întrucât cu siguranţă – ziceau ei – acum vor avea parte de multă ploaie şi de o recoltă bună. În noaptea următoare, călătorii noştri şi-au instalat tabăra în

pustiu. Şeicul localităţii următoare pornise la drum cu întreaga sa familie ca să-l salute pe prinţ, căruia i-a ridicat un splendid cort arab având în preajmă alte şase corturi, unde se instală confortabil escorta. Soţiile şeicului s-au îngrijit de bucătărie, care, firește, a fost pe de-a-ntregul indigenă, iar seara micul lagăr a fost înconjurat cu o palancă din arbuşti subţiri, uscaţi, cu numeroase ramuri, ca să împiedice o inoportună vizită a şacalilor şi hienelor. La focurile mari se vedeau grupurile de spahii şi de arabi înfăşuraţi în alb, alcătuind ei înşişi o fascinantă scenă pitorească. Ultima zi a adus şi o mare surpriză sub forma unui simun care s-a abătut asupra călătorilor şi i-a silit să descalece, căutând refugiu sub pături şi alte învelitori în faţa furiei dezlănţuite a furtunii de nisip ce se apropia. Numai după câteva ore s-a putut continua călătoria pe cai, ceea ce nu a exclus a doua mare surpriză: din vârtejul de praf stârnit de vântul care continua să sufle cu tărie se ivi, în mantale fluturânde şi cu săbii lucitoare, o ceată de călăreţi arabi, apropiindu-se în cavalcadă sălbatică, aducând printr-un turnir omagiu prinţului, manifestare care, ca de obicei, nu fu lipsită de strigăte stridente şi de bubuitoare împuşcături din flintă.

După o şedere de mai multe zile tot la Alger a urmat o vizită la Oran, şi de aici a început călătoria de întoarcere. După ce a trecut prin Gibraltar şi Spania, unde curtea de la Madrid i-a oferit cuvenitele decoraţii, prinţul a ajuns la Paris. S-a bucurat şi aici de primirea cea mai amabilă ce se poate închipui şi a stabilit relaţii personale mai apropiate cu rudele sale din capitala Franţei. Familia imperială l-a copleşit cu atenţii, şi prinţul Carol, prin felul său deschis de a se prezenta şi prin modestia calmă a conduitei sale, a câştigat încrederea deosebită a împăratului, întorcându-i bunăvoinţa cu toată sinceritatea. Curtea strălucitoare şi metropola fastuoasă de pe Sena au exercitat o mare influenţă asupra prinţului, dar el a fost totuşi bucuros când, după o îndelungată absenţă, a călcat din nou pe pământ german şi a putut să-şi îmbrăţişeze cu drag părinţii şi fraţii la Düsseldorf.

Prinţul Carol a petrecut apoi vara la Bonn, frecventând prelegerile universitare de acolo şi audiind de asemenea expuneri private despre literatura franceză şi istoria culturii la profesorul Springer, cu care a cutreierat în repetate rânduri ţinuturile Rinului, manifestând un interes deosebit pentru monumentele acelor locuri. De altfel, prinţul arătase de timpuriu o vie preocupare pentru arhitectură şi artă, iar în anii de mai târziu el a putut să se aplece într-un mod deosebit de productiv asupra acestui domeniu de activitate. În toamnă, prinţul s-a întors la Berlin şi a intrat ca locotenent la Regimentul 2 dragoni de gardă, serviciu care-i plăcea foarte mult. Vechea viaţă începea din nou; s-a restabilit legătura activă cu familia regală, mai ales că prinţul moştenitor vedea cu ochi buni prezenţa în casa sa a tânărului văr, atât de deosebit de acei fii princiari care consideră viaţa doar ca pe o serie de petreceri.

În decembrie 1863, prinţul Carol se afla din nou la curtea franceză şi făcea parte din micul cerc de la Compiègne, unde perechea imperială nu admitea decât pe cei mai intimi dintre intimi şi se comporta cu totul altfel decât în sălile aurite ale Tuileriilor. În afară de înalta nobilime, care, ce-i drept, privită mai de aproape se dovedea de cele mai multe ori de dată mai recentă, în cercul acesta restrâns erau reprezentate şi literatura, ştiinţa, arta şi presa. Prinţul a cunoscut aici oameni de spirit şi creaţie, oameni care transformau conversaţiile de societate în ceva realmente agreabil. Ziua răsuna adesea cornul de vânătoare şi, când se

pleca pe cai, domnii îşi etalau splendidele costume de secol XVIII, iar împărăteasa şi însoţitoarele ei erau înveşmântate în elegante ţinute de amazoane, purtând pe cap pălării triunghiulare, împodobite cu pene.

Revenind la Berlin, la viaţa obişnuită de cazarmă, prinţului îi venea greu să se împace cu monotonia serviciului militar. Spiritul lui activ năzuia spre orizonturi care, probabil, depăşeau încă de pe atunci graniţele capitalei prusiene şi implicau ţinte ce se abăteau considerabil de la cuminţenia regulamentului militar. Starea de război din anul 1864 a adus o schimbare importantă. Mobilizarea i-a ocolit pe dragonii de gardă, dar, după ce trupe prusiene au ocupat Schleswig-Holsteinul şi în orice moment puteau să intre în vizorul inamicului, prinţul nu a mai putut fi reţinut la Berlin; el îşi asaltă tatăl cu rugăminţi de a-l determina pe rege să-l trimită pe front, şi regele Wilhelm îi îndeplini dorinţa şi-l repartiză ca ofiţer de ordonanţă pe lângă prinţul moştenitor. De un noroc mai mare nici că ar fi putut avea parte tânărul Hohenzollern, căci el nutrea de multă vreme o stimă profundă şi cordială pentru ruda mai vârstnică, stimă căreia i se răspundea la fel de cald. Din afecţiunea reciprocă, în timpul campaniei s-a dezvoltat acea prietenie puternică şi sinceră care avea să rămână de-acum înainte neclintită la bine şi la rău şi care şi-a găsit sfârşitul numai odată cu decesul împăratului Friedrich.

Chiar dacă, din anumite motive legate de situaţia politică încordată, prinţului moştenitor încadrat în statul-major al feldmareşalului conte Wrangel nu i se dăduse un post de comandă militară, i se încredinţase totuşi o activitate grea şi plină de răspundere, solicitând în egală măsură soldatul, care cu un ochi ager trebuia să supravegheze operaţiunile, şi diplomatul, care prin personalitatea lui amabilă se cuvenea să aplaneze unele divergenţe şi să acţioneze ca un factor de conciliere. Împreună cu prinţul moştenitor, prinţul Carol a suportat toate privaţiunile campaniei care, având în vedere frigul îngrozitor şi vicisitudinile marşurilor, au fost foarte mari. Asemenea mai vârstnicului său companion, prinţul a participat la marş alături de trupe prin zloată şi zăpadă, şi noaptea s-a adăpostit adesea într-o şură jalnică sau într-un bordei ţărănesc părăsit. La un marş de noapte, unele detaşamente au mers prin zăpadă până la brâu, frigul era aproape insuportabil şi la fiecare câteva minute trebuia să te opreşti, întors cu spatele la vântul tăios, numai ca să poţi răsufla un pic. Mulţi erau disperaţi şi deja se îndoiau că se vor mai întoarce vreodată acasă, numai prinţul moştenitor şi zveltul său verişor Carol păşeau vitejeşte înainte şi-i încurajau pe ceilalţi să reziste până la sfârşit. Şi, într-un târziu, s-a văzut o lumină salvatoare: într-o casă ţărănească joasă, cei doi prinţi s-au instalat în două cămăruţe în care un aşternut de paie ţinea loc de paturi.

La încercuirea şi la luptele de la Fridericia, cea mai puternică fortăreaţă daneză, a luat parte alături de prinţul moştenitor şi prinţul Carol, care s-a expus de repetate ori unui foc violent, astfel încât feldmareşalul Wrangel i-a interzis la un moment dat să se mai hazardeze în felul acesta. Cu infanteria prusiană de gardă s-a înaintat apoi spre Düppel, şi prinţul Carol a participat şi aici la asaltul asupra fortificaţiilor, însoţind spre victorie drapelele prusiene – prima victorie venită după o perioadă de pace nu tocmai îmbucurătoare. Fiecare palmă de pământ a trebuit să fie plătită cu şuvoaie de sânge, cu admirabilă vitejie s-a trecut peste noi şi noi obstacole, aparent insurmontabile, până ce culorile alb-

negru, prevestitoare de biruinţă, au fost arborate deasupra ultimelor fortăreţe. Prinţul a asistat şi la trecerea îndrăzneaţă peste Alsensund la sfârşitul lui iunie, precum şi la intrarea în pas de marş în Iutlanda, eveniment urmat în decembrie de întoarcerea la Berlin şi de intrarea triumfală în capitala Prusiei. În amintirea marilor evenimente trăite împreună, prinţul moştenitor i-a dăruit vărului său o sabie de onoare, sabie al cărei mâner meşteşugit fusese desenat de prinţesa moştenitoare. Înmânarea a avut loc cu ocazia botezului prinţului Sigismund, fiul cel mai mic al moştenitorului la tron. La această ceremonie, prinţul Carol a fost naş. În timpul campaniei, prinţul Carol se alesese cu o durere de urechi, ceea ce l-a constrâns să meargă la băi în Elveţia; apoi a revenit la Berlin, la Regimentul 2 dragoni de gardă.

Că după această perioadă de război agitată şi plină de evenimente, extrem de importantă pentru ştiinţa militară a prinţului, acestuia nu-i mai plăcea defel serviciul de garnizoană este un lucru uşor de imaginat. Ce-i drept, aici intrau în joc şi tot felul de nemulţumiri: de pildă, se spunea că, din cauza vederilor sale progresiste şi a seratelor la care participa în familiile burgheze liberale de prim rang, avansarea lui mergea mai lent decât mergea de regulă cea a celorlalţi prinţi din familiile de suverani. Dar, făcând abstracţie de acest lucru şi de monotonia serviciului, trebuie spus că Berlinul nu-i oferea tânărului Hohenzollern nimic pentru satisfacerea dorinţei arzătoare de a săvârşi fapte mari, care se manifesta tot mai puternic în el, şi a năzuinţei adânci de a atinge o ţintă cât mai înaltă.

Aşa trecu fără evenimente anul 1865, iar apoi se iviră zorii anului 1866, un an în care tânărul prinţ Carol avea să ia cea mai importantă decizie a vieţii sale, după ce i se va face propunerea de a-şi aşeza pe creştet coroana României.

Dar, înainte de a ne ocupa de acest eveniment bogat în urmări, să aruncăm o privire mai amănunţită asupra acelei ţări care avea să-i devină curând a doua patrie.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-5.html

II

Evoluţia României

Retrospectivă – Geneza României – Naţiunea română – Moldova şi Valahia – Raportul cu Poarta – Domnia fanarioţilor – Decădere politică şi declin economic – Noul stat România – Principele Alexandru Ioan Cuza – Nemulţumire generală – Căderea lui Cuza – Proclamaţia conducerii provizorii – Se doreşte un principe străin – Speranţe şi aspiraţii naţionale – Alegerea contelui de Flandra – Împotrivirea lui Napoleon – Prinţului Carol de Hohenzollern i se propune coroana – Situaţie nesigură – Apelul primarului Bucureştiului – Plebiscit – Rezultatul lui strălucit – Un mesaj de bucurie – Trăiască principele Carol I!

Istoria timpurie a României de azi şi evoluţia neamului românesc sunt încă parţial învăluite în întuneric. Se presupune că imboldul formării populaţiei române aşezate în ţinuturile dunărene l-a dat romanizarea dacilor, începută de către împăratul Traian în secolul al II-lea d.Cr. şi desăvârşită prin multiple mijloace, şi că băştinaşii s-au amestecat cu colonişti pătrunşi în ţară din diferite părţi. Unii istorici cred că dacii romanizaţi au rămas în ţară; alţii, dimpotrivă, consideră că aceştia s-au retras în Moesia (Bulgaria de azi) atunci când au început incursiunile goţilor, la sfârşitul secolului al III-lea, care l-au silit pe împăratul Aurelian să părăsească Dacia. Chiar şi în ultimul caz însă, se poate presupune că s-au dizolvat numai coloniile militare şi au părăsit glia natală doar locuitorii înstăriţi sau legaţi de administraţia romană şi că, în ciuda invaziei barbarilor şi a continuării războaielor, cei rămaşi pe loc au păstrat tradiţiile romane şi limba română, chiar dacă amestecarea lor cu multe elemente străine, mai ales slave, nu a putut fi evitată. Nu trebuie exclusă nici ipoteza că mulţi colonişti s-au refugiat din calea năvălitorilor în ţinuturile muntoase ale Carpaţilor şi au format acolo mici comunităţi care, vreme îndelungată, au reprezentat substanţa etnică română. Despre epocile următoare nu ni s-au păstrat nici un fel de dovezi istoriceşte credibile.

Abia când a intrat în reflux mareea triburilor hunice, germanice, slave şi avare şi când s-au consumat expediţiile distrugătoare ale mongolilor, dăm de fazele incipiente de formare a principatelor române dunărene de mai târziu, şi anume a Valahiei, la sfârşitul secolului al XIII-lea, şi a Moldovei, la mijlocul celui de-al XIV-lea. Atunci a început să se trezească mai bine un sentiment de statalitate naţională română. Pentru treburile conducerii erau aleşi domnii – străvechiul nume pentru cârmuitori; aceştia erau oameni care se remarcaseră prin poziţia şi influenţa lor în cadrul naţiunii şi care aveau grijă ca fiii lor să le urmeze pe scaunul domnesc. Dacă lipseau descendenţii direcţi şi în familiile înrudite şi încuscrite nu se găsea nici un candidat potrivit, atunci se alegea unul dintre boieri, bărbaţi care, datorită proprietăţilor lor funciare şi calităţilor lor de luptători – căci cuvântul „boier“ înseamnă luptător –, ocupau un loc de frunte în ansamblul populaţiei. Deoarece principatele erau departe de a se fi întărit aşa de mult încât să poată rezista unor atacuri duşmane, domnitorii trebuiau să caute sprijin străin, pentru a beneficia de protecţie. Astfel, la 1391, domnitorul Valahiei, Mircea I, a încheiat cu Baiazid, al treilea sultan din dinastia osmană, un tratat care garanta independenţa principatului său şi în care se stipula că domnitorul poate domni după propriile sale legi, are dreptul să ducă război, să încheie alianţe de pace şi prietenie cu vecinii şi poate hotărî asupra vieţii şi

morţii supuşilor săi. În continuarea documentului se spune textual: „Principii creştini trebuie să fie aleşi de către mitropoliţi şi boieri, iar pentru această înaltă bunăvoinţă şi pentru gestul de a cuprinde această ţară în rândul celorlalte ţări supuse protecţiei noastre, se cuvine să se plătească vistieriei noastre imperiale un tribut anual de 3 000 de piaştri roşii.“ Tratatul nu a fost, de altfel, respectat de nici una dintre părţi; turcii nu prea s-au preocupat de protecţia promisă şi la fel de puţin Mircea de angajamentul faţă de sultan, pe care a căutat să-l înfrângă în 1396 împreună cu regele Sigismund al Ungariei, ceea ce însă nu a reuşit. În 1460, între Valahia şi Turcia s-a încheiat un nou tratat care îi obliga pe sultan şi pe succesorii săi să protejeze ţara şi s-o apere de toţi duşmanii în schimbul unui tribut de 10 000 de ducaţi. Frapează şi aici faptul că Turcia nu ocupa pur şi simplu Valahia şi nu o declara ca ţinut al ei, ceea ce este valabil şi pentru Moldova, ai cărei domnitori au încheiat cu sultanii, la începutul secolului al XVI-lea, mai multe acorduri prin care se stipula că Moldova este o ţară liberă, şi nu una cucerită, dar că, în cazul unui război, aceasta trebuie să pună la dispoziţie trupe şi să plătească anual 4 000 de ducaţi.

Amândouă principatele au avut la conducere oameni remarcabili, care în timp de pace şi de război au făcut lucruri extraordinare, oameni a căror glorie a reverberat prin epoci mai târzii. Exemple sunt Ştefan cel Mare, care a domnit de la 1458 până la 1504, şi Mihai Viteazul, domn de la 1593 până la 1601, apoi alţi domni pământeni, preocupaţi de păstrarea culturii, civilizaţiei şi limbii, cum a fost domnitorul Vasile Lupu, care, la mijlocul secolului al XVII-lea, a impus introducerea limbii române în Biserică, o măsură importantă având în vedere încercările de mai târziu de atragere a principatelor dunărene în sfera de influenţă a lumii slave. Din păcate, la conducerea principatelor au ajuns nu numai aceşti domni remarcabili, ci şi mulţi alţi domnitori care se preocupau prea puţin de sarcinile lor şi, prin certuri pentru tron, semănau zâzanie şi invidie în rândurile boierilor, dornici şi ei să pună mâna pe putere. E lesne de înţeles că, în condiţiile acestor lupte partizane, nu te puteai aştepta la o epocă de înflorire durabilă a ţărilor respective. În plus, Poarta se amesteca necontenit în treburile interne şi-i destituia pe domni după bunul ei plac, tot aşa cum Rusia vecină nu a încetat niciodată să arunce priviri lacome asupra Moldovei şi Valahiei, care însemnau pentru ea o cale directă spre Turcia.

Astfel, principatele, slăbite după sute de ani de războaie, au devenit obiectul disputei între ruşi şi turci, până când aceştia din urmă au reuşit să acapareze complet puterea şi, începând cu anul 1716, au numit domnii în ambele ţări, şi anume din rândul acelor familii fanariote de origine grecească nobilă care îşi trăgeau numele de la cartierul locuit de ele în Constantinopol la Cornul de Aur şi de la farul existent acolo din vechime – Fanarul. Întrucât familiile fanariote erau familiarizate cu cultura apuseană şi cunoşteau limbi străine, potentaţii turci le foloseau ca mijlocitori între Poartă şi străinătate. Aceşti fanarioţi sau hospodari, cum se mai numeau, nu se îngrijeau, bineînţeles, nici de popor, nici de ţară. Pentru un singur lucru se zbăteau ei: să obţină cât mai repede bogăţii, iar ca să atingă acest scop, se foloseau de mijloacele cele mai reprobabile. A luat naştere un sistem de jaf şi spoliere de cea mai rea speţă şi, odată cu acesta, o reprimare metodică a oricărei conştiinţe de sine a naţiunii. Deşi Poarta îi numea pe viaţă, de obicei aceşti guvernatori nu rămâneau în posesia aşa- zisei lor demnităţi decât

puţini ani, după care făceau loc altor fanarioţi care plătiseră sultanilor şi sfetnicilor acestora sume considerabile pentru a fi numiţi în profitabila funcţie. Aşa se face că, în intervalul 1716–1821, în Valahia au domnit 37 şi în Moldova 33 de fanarioţi! Iar în această perioadă s-au mai produs şi trei luări în stăpânire de către ruşi, care tăiau şi spânzurau după bunul lor plac în ţinuturile locuite de români.

Sunt cât se poate de potrivite cuvintele cu care un om politic român descrie guvernarea acelor hospodari: „România era vistieria inepuizabilă prin care ei dobândeau influenţă şi putere. Politica lor se întemeia pe minciună şi înşelăciune, pe păcălirea duşmanului şi prietenului, şi a lăsat în urma ei în România răni încă necicatrizate. De la fanarioţi se trage cruzimea faţă de popor, indiferenţa faţă de nevoile ţării, nerespectarea legilor, dispreţul faţă de munca cinstită pentru binele poporului, neîncrederea în tot ce are caracter popular, proslăvirea şi maimuţărirea a tot ce este străin.“ La fel sună şi relatarea istoricului Ulcini: „Cel mai funest şi mai nenorocit dintre toate evenimentele politice, acela care a pervertit naţiunea până în măduva oaselor, i-a zdruncinat moralitatea, aproape i-a distrus caracterul naţional, datinile şi obiceiurile şi, nu în ultimul rând, i-a frânt curajul, a fost înscăunarea fanarioţilor, care, aşa cum arată mai mulţi istorici, au dus o politică perfidă şi criminală, plină de tertipuri şi viclenii. Într-un asemenea climat, fiul îşi trădează tatăl, tatăl îşi uzurpează fiul, tronul devenind premiul cu care este recompensată cea mai mare turpitudine. Pentru suveranii turci, cele două principate nu mai erau nimic altceva decât nişte moşii de dat în arendă celui care oferea cel mai mult. Tronul domnesc devenise un obiect de scos la licitaţie. Îndată ce venea în principatul său, fanariotul nu era stăpânit decât de gândul de a face avere, de a strânge bogăţie pentru sine şi pentru ajutoarele sale, care-l urmau ca un cârd de păsări de pradă lacome şi se năpusteau asupra nefericitei ţări. Temându-se că au să fie înlocuiţi cât de curând, ei îşi petreceau tot timpul ticluind planuri pentru a stoarce din ţară cu cea mai mare iuţeală atât cât să poată plăti marile datorii pe care le făcuseră ca să obţină tronul.“

Ne putem imagina ce efecte distrugătoare a avut o asemenea „cârmuire“, cum ţara nu numai că s-a ruinat complet din punct de vedere economic, dar s-a şi pomenit cu o populaţie văduvită de orice conştiinţă de sine şi de orice sensibilitate naţională, cum s-au extins minciuna şi făţărnicia, nu mai puţin nedreptatea şi infidelitatea, căci exemplul guvernanţilor a fost urmat de mulţi dintre localnici; dragostea de patrie a dispărut, făcând loc unei neîncrederi reciproce.

În 1821, după o perioadă de cea mai profundă decădere politică şi scăpătare economică, domnia fanarioţilor a luat sfârşit, căci, oarecum ca răsplată pentru atitudinea reţinută a locuitorilor celor două principate în timpul războiului greco-turc, Poarta a permis ca de acum înainte să fie aleşi din nou principi din familiile ţării, dar numai pe şapte ani, după expirarea cărora stările celor două principate puteau proceda la o realegere, în caz că Rusia şi Turcia nu aveau nici o obiecţie împotriva acestui lucru. Este limpede că aici nu era vorba decât de un înveliş nou pentru tutela de până acum. Nici din afară nu au lipsit marile încercări: le-a adus asupra nefericitei ţări războiul ruso-turc izbucnit în primăvara lui 1828. „Câmpurile au fost jefuite şi pustiite, oraşele au îndurat aceeaşi soartă, populaţia

s-a rărit din cauza foametei, a frigului şi a bolilor, şeptelul s-a redus la jumătate din cauza molimelor şi a confiscărilor“, aşa sună relatarea despre situaţia de-atunci. Prin pacea de la Adrianopol din 14 septembrie 1829, principatele au dobândit, ce-i drept, o anumită independenţă faţă de Poartă şi dreptul de a-şi alege domnii pe o perioadă mai lungă de şapte ani, dar ţările rămâneau ca zălog în posesie rusească până la plata despăgubirii de război de către Turcia, şi anume timp de cinci ani bătuţi pe muchie. După expirarea acestui termen, ruşii şi turcii au silit populaţia să-i accepte pe domnii numiţi de cele două puteri, şi anume pentru Moldova pe Mihail Sturdza şi pentru Valahia pe Alexandru Ghica. Această ingerinţă brutală a dus din nou la conflicte naţionale, căci diferitele partide doreau scaunul domnesc pentru reprezentanţii lor cei mai de seamă. În aceste condiţii, principii s-au schimbat de mai multe ori şi au apărut noi disensiuni, de pe urma cărora a avut de suferit întreaga administraţie publică; de la 1822 până la 1849, tronul a fost deţinut de nu mai puţin de şapte domni1. Ţara a trebuit să îndure noi ocupaţii militare (ruseşti, austriece, turceşti), care au provocat pagube uriaşe.

1. De fapt, cele două principate nu au avut în acest interval decât cinci domni: Grigore IV Ghica (Muntenia, 1822–1828), Ioan Sandu Sturdza (Moldova, 1822–1828), Alexandru Ghica (Muntenia, 1834–1842), Mihail Sturdza (Moldova, 1834–1849) şi Gheorghe Bibescu (Muntenia, 1842–1848). Din 1829 până în aprilie 1834, principatele s-au aflat sub administraţie rusească (n. red.).

Rusia aruncase dintotdeauna priviri lacome asupra principatelor dunărene şi, în repetate rânduri, le-a considerat ca aparţinând deja imperiului ei. Şi Napoleon III recunoscuse valoarea ţinuturilor româneşti ca redută în calea expansiunii panslaviste, ceea ce explică atitudinea sa binevoitoare faţă de aspiraţiile naţionale ale românilor. Într-o depeşă trimisă contelui Forti la Londra, pe 4 septembrie 1856, Cavour evidenţiase la rândul său marea importanţă pe care noua formaţiune statală de la Dunăre o avea din punctul de vedere al intereselor generale ale Europei vizavi de Rusia: „Românii formează un obstacol în calea tendinţelor de unificare, proprii diferitelor ramuri ale marii familii slave. Naţiunea română este o contrapondere care, utilă Porţii, utilă Europei, se opune răspândirii periculoase a panslavismului. Aruncând o privire pe hartă, vom vedea că rasa slavă se întinde de la Ural şi Oceanul Îngheţat până la Marea Adriatică, fără altă întrerupere decât ţările locuite de rasa românească. Deoarece însă panslavismul este, fără îndoială, un pericol nu numai pentru Turcia, ci şi pentru întregul Occident, nu este oare de maxim interes ca în mijlocul ţărilor slave să întărim o naţiune care simpatizează numai cu Occidentul şi poate constitui o barieră reală împotriva unificării unor popoare ce au tendinţe atât de puternice spre unitate, încât ar putea subjuga restul lumii civilizate?“

Urmările favorabile ale Războiului Crimeii au fost desfiinţarea protectoratului rusesc şi hotărârea Congresului de la Paris din 1856 ca principatele să beneficieze de o administraţie independentă sub suzeranitatea sultanului; asupra unirii sau separaţiei principatelor nu s-a putut cădea de acord, dorindu-se ca problema să îşi găsească rezolvarea în urma hotărârilor ce aveau să fie adoptate în adunările naţionale ale Moldovei şi Valahiei. Aceste adunări – divanuri ad-hoc –, care au fost convocate în 1857 la Bucureşti şi Iaşi, au căutat să ajungă la un acord definitiv asupra soartei principatelor şi au formulat următoarele dorinţe

principale, expresie a aspiraţiilor naţionale îndelung nutrite: respectarea neutralităţii principatelor şi a drepturilor lor consfinţite prin vechile tratate cu Poarta, în plus unirea lor într-un stat constituţional sub un principe ereditar dintr-o dinastie europeană.

Prin Convenţia de la Paris din vara lui 1858, marile puteri au decis, între altele, alegerea a doi domni diferiţi. Însă cele două principate au trecut peste împotrivirea puterilor europene, partidele naţionale propunând la începutul lui 1859 la Bucureşti şi la Iaşi acelaşi candidat pentru domnie, şi anume pe colonelul moldovean Alexandru Ioan Cuza. Acesta părea a fi cel mai potrivit domn, deoarece nu avea nici un fel de legături cu boierii şi nici cu familiile fanariote rămase în ţară şi se angajase să îndeplinească hotărârile naţionale luate în 1857 şi să înfăptuiască, printr-o constituţie comună, unirea reală, context în care se poate aminti că Prusia manifestase permanent o înţelegere plină de simpatie faţă de o asemenea unire. Doi ani mai târziu a venit şi recunoaşterea din partea puterilor europene şi, în 1862, din „Principatele Unite“ ale Moldovei şi Valahiei s-a născut un nou stat, România.

Cu toate acestea, liniştea mult dorită nu avea să vină. Ce-i drept, principele Cuza a făcut multe pentru binele ţării prin aceea că a dat o constituţie pătrunsă de spiritul libertăţii şi a introdus libertatea presei, precum şi prin desfiinţarea nobilimii boiereşti, prin împărţirea proprietăţii agrare în favoarea ţăranilor lipsiţi de pământ, prin declararea independenţei Bisericii de stat române faţă de Patriarhia Constantinopolului şi prin multe altele. Dar aceste măsuri bine-venite erau umbrite de nenumărate slăbiciuni şi carenţe. Făcând cu totul abstracţie de faptul că domnitorul începuse să navigheze numai şi numai în apele politicii ruseşti, el căuta să introducă reforme care erau în sine bine intenţionate şi oportune, însă nu prea se mai interesa dacă ele se şi materializau. O economie bazată tot mai mult pe favoritism înghiţea veniturile ţării, iar constituţia era mai mult o literă moartă, de care domnitorul şi anturajul său nu prea ţineau seama, ba în mai 1864 Cuza chiar a suspendat-o samavolnic şi a introdus, după exemplul napoleonian, o constituţie aproape absolutistă, în acelaşi timp cu un drept electoral care, prin ciudatele lui prevederi, le asigura permanent adepţilor domnitorului influenţa hotărâtoare. Rezultatele s-au văzut în 1864 în componenţa Adunării Naţionale, devotată, în toate privinţele, guvernului şi domnitorului.

Tot mai arogantă şi mai autoritară devenea conduita domnitorului Cuza, care-şi avea reşedinţa în Bucureşti, şi a apropiaţilor săi, şi tot mai prost era gospodărită ţara, ceea ce a dus la secătuirea completă a vistieriilor publice ale statului. În ţară fierberea continua, şi chiar membrii Adunării Naţionale nu mai puteau să ignore faptul că ruina statului sporea cu fiecare zi. Răscoale mai mici anunţau mişcarea ce sta să izbucnească; dar, prin intervenţia armatei, domnitorul reuşea de fiecare dată să ţină sub control acea mişcare. Prea profundă era însă nemulţumirea generală, prea mare indignarea provocată de situaţia precară, pentru ca o reprimare chiar cu mijloace dintre cele mai brutale să mai fi fost posibilă. În ciuda unui vast spionaj poliţienesc, o conspiraţie foarte ramificată reuşi să pregătească până în cel mai mic detaliu detronarea lui Cuza, care s-a produs la orele patru ale dimineţii de 23 februarie 18662. O parte a armatei, căreia îi aparţinea şi garda palatului domnesc, era implicată în complot; sub conducerea a trei colonei, patruzeci de ostaşi înarmaţi au pătruns în palatul

din Bucureşti şi l-au constrâns pe domnitor să semneze actul de abdicare, după care acesta a fost luat prizonier şi dus în altă parte.

2. Autorul dă datele pe stilul nou, potrivit calendarului gregorian adoptat în Europa occidentală începând cu secolul al XVI-lea. Pentru a obţine datele pe stil vechi, conform calendarului iulian folosit la acea vreme în România, se scad 12 zile în secolul al XIX-lea şi 13 zile în secolul XX. În ediţia de faţă, s-au dat amândouă datele pentru ziua naţională a României (10/22 mai) (n. red.).

În aceeaşi dimineaţă s-a format o conducere provizorie compusă din Lascăr Catargiu, generalul Golescu şi colonelul Haralambie; de asemenea, a fost format un nou guvern, din care făceau parte prieteni fideli ai patriei. Eliberată ca de sub puterea unei vrăji apăsătoare, populaţia a răsuflat uşurată, revărsându-se cu muzică şi steaguri pe străzile principale ale oraşului şi aclamându-i cu entuziasm pe reprezentanţii noii conduceri. Cu sinceră satisfacţie a fost primită în Bucureşti, ca şi în întreaga ţară, proclamaţia conducerii provizorii, ale cărei prime fraze sunau astfel: „Români! Acum şapte ani aţi arătat Europei de ce sunt în stare patriotismul şi virtutea civică. Din nefericire, v-aţi înşelat în alegerea domnitorului pe care l-aţi pus în fruntea ţării. Anarhia, corupţia, nesocotirea legilor, umilirea ţării înăuntru ca şi în afară şi risipirea avutului naţiunii au fost principiile după care s-a călăuzit acest guvern împovărat de păcate. Astăzi el a încetat să mai existe! – Români! Aţi suferit ca să arătaţi lumii cât de mare vă este răbdarea. Acum însă, paharul s-a umplut. A sosit timpul, şi voi v-aţi arătat vrednici de strămoşii voştri.“

A doua zi, Senatul şi Camera Deputaţilor s-au întrunit într-o şedinţă extraordinară în care, în aplauzele tuturor, Ion Ghica, preşedintele Consiliului de Miniştri, a prezentat actul de abdicare al lui Cuza şi a dat citire unei declaraţii a regenţei. Imediat după aceea, adunarea a discutat problema alegerii unui nou principe şi l-a ales în unanimitate, sub numele de Filip I, pe contele de Flandra, fratele regelui Leopold al Belgiei.

Această chemare a unui principe străin pe tronul României izvora dintr-o dorinţă generală care, în ultimele decenii, se afirmase din ce în ce mai puternic. Căci se ajunsese la convingerea că o nouă alegere a unui principe autohton în fruntea ţării nu ar face decât să perpetueze acea situaţie care, spre binele ţării, trebuia înlăturată definitiv. Rezulta de la sine dorinţa ca domnia să fie încredinţată unui principe străin, şi anume unui principe care să nu aparţină unei puteri vecine, deci nici Rusiei, nici Austriei.

Încă din 1857, populaţia Valahiei trimisese Camerelor o declaraţie mai lungă, în care se spunea: „Pentru ca principele domnitor să poată evita toate geloziile şi toată vrajba, care cu necesitate se nasc ori de câte ori un cetăţean al ţării este chemat la domnia statului nou creat; pentru ca el să nu fie bănuit că s-a obligat să dea preferinţă partidei cutare sau cutare, familiei cutare sau cutare; pentru ca el să inspire încredere deplină supuşilor săi, asigurându-i pe deplin de imparţialitatea şi independenţa sa, garanţii pe care un domn autohton nu e în măsură să le dea; pentru ca domnul, graţie rudeniei sale de sânge, să poată introduce România mai uşor în marea familie a statelor europene şi, prin aceasta, să dea ţării mai multă soliditate şi stabilitate; pentru ca el să poată arunca în balanţă atât înăuntru, cât şi în afară acea strălucire, acea pondere, acea prestanţă a personalităţii sale, aşa cum este absolut necesar pentru un

suveran şi mai ales pentru întemeietorul unei dinastii – din toate aceste motive rezultă necesitatea stringentă, urgentă, ca domnitorul României să fie ales dintr-una din familiile suverane ale Europei. Iar această necesitate este în asemenea măsură imperioasă şi urgentă cum nu poate fi alta. Căci trebuie să recunoaştem: domnia, regimul regenţilor din partea locului este atât de compromis şi atât de condamnat, încât, dacă ar fi ales un om înzestrat cu cele mai înalte daruri intelectuale şi împodobit cu virtuţile unui sfânt, nici măcar un asemenea om nu ar putea să ţină piept dorinţei categorice, unanime a românilor de a primi un domnitor din una dintre familiile princiare suverane europene.“

În acelaşi an, Mihail Kogălniceanu se pronunţase astfel în adunarea Camerelor: „Fiecare filă din istoria ţării noastre musteşte de sânge şi lacrimi. Nenorocirea de care suferim, poporul o caracterizează cu un proverb nimerit: «Schimbarea stăpânilor, bucuria nebunilor.» Inima unui popor nu se înşală niciodată. Să luăm aminte, fraţilor, la sufletul poporului, să luăm aminte la glasul şi la dorinţa fierbinte a naţiunii, care cere fără încetare unirea principatelor sub un principe străin!“ Cu aceeaşi ocazie, Ion Brătianu a exprimat, cu caldă simţire patriotică, gânduri similare, după ce prezentase în termeni zguduitori situaţia ţării: „Românii cer răspicat să aibă în fruntea principatelor unite un membru al uneia dintre familiile suverane ale Europei. Formulând această revendicare, ei dau Europei asigurarea şi garanţia că sunt hotărâţi ca, însufleţiţi de toată râvna, de toată energia, să păşească înainte pe calea progresului şi a dezvoltării spirituale.“

Împlinirea dorinţei generale de a vedea un principe străin în fruntea statului român s-a izbit de tot felul de greutăţi – nu în interiorul, ci în afara ţării.

Contele de Flandra a refuzat numirea sa ca principe al românilor, în principal, desigur, din cauza împotrivirii lui Napoleon III. Acesta l-a întâmpinat pe conte, aflat la Paris în drum spre Nisa, cu cuvintele: „Nu-i aşa că nu acceptaţi alegerea românilor?“ Refuzul a fost comunicat puterilor europene la 27 februarie printr-o circulară. Cu toate acestea, guvernul român provizoriu a mai trimis ulterior o delegaţie la regele Leopold al Belgiei, care însă a declarat că fratele său nu s-a lăsat influenţat de nimeni şi a procedat după cum a crezut de cuviinţă atunci când a renunţat la tron. Delegaţia s-a deplasat după aceea la Paris pentru a sonda atitudinea lui Napoleon faţă de un alt candidat princiar, şi anume faţă de prinţul Carol de Hohenzollern, a cărui alegere a fost de bună seamă sugerată chiar de împărat datorită legăturilor de rudenie şi afecţiunii lui pentru prinţ.

Întrucât apăruseră semne de discordie şi îndoială şi, în plus, trebuia să se ţină cont de uneltirile partizanilor lui Cuza, s-a pus repede capăt incertitudinii şi şovăielilor, regenţa proclamându-l domn pe prinţul Carol de Hohenzollern. Primarul Bucureştiului s-a adresat populaţiei printr-un apel în care, printre altele, se spunea:

„Români!

Întreaga Europă nutreşte o încredere nemărginită în renaşterea voastră. Cum? Voi, voi singuri, făuritorii acestei renaşteri, aţi pierde această încredere tocmai în clipa în care deja ultimul cuvânt hotărâtor vă stă pe buze? Nu simţiţi, fraţilor, cum divinitatea vă pătrunde întreaga fiinţă – nu-l vedeţi venind pe trimisul Domnului? Guvernanţii şi miniştrii chemaţi de voi înşivă vă lansează un apel la această mare sărbătoare. Dacă vă îndoiţi de vocea lor, atunci lipiţi-vă

urechea de propriul vostru piept. Ascultaţi! Nu auziţi ce sună din adâncime? Este vocea lui Dumnezeu! Suveranul românilor nu putea să fie ales numai de o mână de oameni; el trebuie să fie ales de voi toţi, căci vocea poporului, şi numai vocea poporului, este adevărata voce a lui Dumnezeu. – Concetăţeni! Nu pierdeţi nici o clipă, ridicaţi-vă ca un om, şi voi, poporul, astăzi marele pontifex al Bisericii româneşti vii, îndepliniţi în faţa întregii omeniri şi în faţa lui Dumnezeu taina sfântă a măreţei zile. Dăruiţi inimilor voastre botezul libertăţii, ungeţi cu mirul credinţei voastre pe suveranul românilor, şi unsul vostru va deveni unsul lui Dumnezeu, va deveni eroul României viitoare! – Încă înainte ca voi să terminaţi de citit aceste rânduri, inimile voastre, cu siguranţă, jubilează cu dragoste în întâmpinarea noului suveran. Şi aşa şi eu, ca român adevărat, strig din adâncul inimii: Trăiască Carol I al României, trăiască domnitorul României unite şi indivizibile.

Primarul Bucureştiului:

Dr. Brătianu“

Plebiscitul organizat imediat, la mijlocul lunii aprilie, s-a încheiat strălucit: din 686 193 de voturi exprimate, 685 969 i-au revenit prinţului Carol, aşa încât numai 224 au fost contra lui. Rezultatul, pe care nimeni nu s-a aşteptat să-l vadă atingând această dimensiune grandioasă, a fost primit cu cea mai mare bucurie de către toate straturile populaţiei, din păcate însă nu şi de Conferinţa europeană de la Paris consacrată reglementării problemelor româneşti şi nici de agenţii ruşi, care umpluseră ţara, răspândind zvonuri ameninţătoare cum că o armată austro-rusească precum şi trupe turceşti vor intra în Principate. Bineînţeles că acest lucru a provocat o nelinişte profundă, iar guvernul a fost nevoit să lanseze un apel prin care dădea asigurări că nu există nici un motiv de îngrijorare. La Iaşi, capitala Moldovei, s-a ajuns la o răscoală la care au participat în principal elemente străine, în timp ce cetăţenii oraşului şi-au păstrat calmul; datorită intervenţiei energice a armatei, ordinea a fost însă restabilită curând. Exista temerea că asemenea tulburări provocate artificial se vor repeta şi în alte locuri, ceea ce s-a şi întâmplat, că anumite tendinţe separatiste ar putea să distrugă edificiul statal unitar în sfârşit dobândit, că nici prietenii lui Cuza nu se vor astâmpăra până nu vor exploata în favoarea lor situaţia nesigură şi că, până la urmă, puterile vecine se vor amesteca mai energic decât până atunci în treburile interne ale României.

Noi nori periculoşi se îngrămădeau deasupra ţării greu încercate, a cărei populaţie se aştepta din nou la un viitor nesigur. Fermi şi neclintiţi s-au arătat membrii Camerelor nou alese la iniţiativa regenţei, însuşindu-şi voinţa poporului de a-l încorona pe prinţul Carol şi adoptând în şedinţa din 1 mai o declaraţie unanimă: „Ca interpret fidel al voinţei naţionale – voinţă căreia Camerele i-au dat o expresie atât de viguroasă, reînnoită ulterior de către toate adunările, precum şi de către corpul legislativ la 11 februarie şi, în sfârşit, şi prin plebiscitul din 20 aprilie –, adunarea, fără a nesocoti respectul datorat Înaltei Porţi şi puterilor garante, declară pentru ultima dată în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor că voinţa nestrămutată a Principatelor Unite este aceea de a rămâne ceea ce sunt: o Românie unită, indivizibilă sub domnia ereditară a unui prinţ străin provenit din una dintre familiile suverane ale Occidentului, acest principe al acestei Românii unite, indivizibile, fiind prinţul Carol Ludovic de Hohenzollern, pe care pe

această cale adunarea îl proclamă sub numele de Carol I.“

În această perioadă critică şi plină de primejdii a ajuns la Bucureşti, pe 3 mai, vestea îmbucurătoare că prinţul Carol de Hohenzollern vrea să dea curs apelului ce i s-a adresat şi să accepte coroana română. Ştirea a fost adusă degrabă la cunoştinţa întregii ţări prin afişe lipite pe ziduri şi a fost primită peste tot cu entuziasm. În Cameră, regenţii le-au dat deputaţilor vestea despre alegerea prinţului Carol de Hohenzollern ca principe ereditar al României şi despre faptul că el a acceptat acest act. Cuprinşi de entuziasm, deputaţii s-au ridicat în picioare, au fluturat pălării şi batiste, iar strigătul lor de jubilaţie, „Trăiască principele Carol I“, s-a propagat pe străzi, unde, în marea de oameni aşteptând plini de speranţă vestea mult dorită, a avut ecoul cel mai impresionant: „Trăiască principele Carol I“.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-6.html

III

Prinţul Carol de Hohenzollern

ales principe al României

Prinţul Carol la Düsseldorf – Vizita lui Ion Brătianu – Prinţului i se oferă coroana României – Îndoieli şi timp de gândire – Memoriul principelui Karl Anton – Prinţul Carol din nou la Berlin – Primele ştiri despre alegere – Poziţia regelui Wilhelm în chestiunea principelui – Prinţul Carol la prim-ministrul von Bismarck – Atitudinea pozitivă a lui Bismarck – Prinţul Carol la regele Wilhelm – „Dumnezeu să te ocrotească!“ – Prinţul îşi ia rămas-bun de la Berlin şi se opreşte la Düsseldorf – Hotărârea! – Prinţul Carol de Hohenzollern

La sfârşitul lui martie 1866, prinţul Carol a plecat de la Berlin la Düsseldorf, unde din primăvara lui 1863 îşi avea reşedinţa tatăl său, ca guvernator militar al Renaniei şi Westfaliei. Prinţul a făcut această deplasare pentru a petrece sărbătorile de Paşti alături de rudele cele mai apropiate; familia princiară se instalase în micul şi fermecătorul castel Der Jägerhof. După cum am relatat, Ion Brătianu călătorise la Paris, ca trimis al guvernului român, pentru a sonda atitudinea cercurilor conducătoare de acolo faţă de candidatura prinţului Carol. La întoarcere, în drumul din capitala franceză spre Berlin, el a făcut un popas la Düsseldorf, solicitându-i principelui Karl Anton o audienţă şi aflând, spre marea lui bucurie, că va fi de faţă şi prinţul Carol. Audienţa a avut loc la 31 martie, înainte de prânz, şi a durat trei ore. Brătianu a relatat despre misiunea sa şi despre faptul că Napoleon însuşi îndemna ca tronul românesc să-i fie oferit prinţului Carol; el a luat apoi parte la masă, în timpul căreia s-a discutat mult despre situaţia din Orient şi mai ales despre cea din România. După masă, trimisul român i-a exprimat prinţului marea lui bucurie că îl cunoscuse deja aici, întrucât crezuse că se află la Berlin, şi i-a povestit despre simpatia de care el, prinţul, se bucura la curtea franceză. În cele din urmă, i-a solicitat o convorbire privată, care a fost convenită pentru seara aceleiaşi zile.

În timpul acestei convorbiri, Brătianu, adresându-i-se în numele ţării şi al locotenenţei domneşti, i-a propus prinţului coroana României, descriindu-i în continuare situaţia Principatelor şi explicându-i clar multiplele pericole care planează asupra acestora dacă se prelungeşte starea de incertitudine. În sfârşit, prinţul a fost rugat stăruitor să ia o decizie favorabilă cauzei româneşti. Prinţul Carol a replicat că, ce-i drept, simte în el curajul de a da curs acestei solicitări, dar că are şi serioase îndoieli şi se întreabă dacă el corespunde unei misiuni atât de pline de răspundere, că deocamdată încă nu poate să dea un răspuns precis, căci – a adăugat el – în ultimă instanţă totul depinde de hotărârea regelui Wilhelm, care este capul familiei şi fără permisiunea căruia el, prinţul, se înţelege de la sine, nu poate să facă un pas atât de greu de consecinţe.

Viitoarea soţie a prinţului, regina Elisabeta, povesteşte în legătură cu această primă convorbire importantă un episod caracteristic, şi anume că prinţul Carol ar fi urmărit expunerea lui Brătianu cu o hartă a lumii în faţă, că în cele din urmă ar fi pus mâna pe creion şi, arătând spre linia directă Londra–Bombay care traversează România, ar fi zis: „Aceasta este o ţară a viitorului!“ Din punct de vedere economic, prinţul a dovedit aici o surprinzătoare clarviziune, care s-a împlinit prin organizarea în 1906 a liniei directe de navigaţie de la Constanţa

spre Egipt. Dar el avea şi instinct politic, aşa cum s-a văzut în timpul aceleiaşi convorbiri dintre prinţ şi Brătianu. Acesta din urmă, îngrijorat că prinţul ar putea să se împiedice de dependenţa ţării faţă de Poartă, i-a explicat raportul dintre România şi Turcia. La această explicaţie, interlocutorul princiar a răspuns că el nu vede nici o piedică, mai ales că – a adăugat el – nu ar fi deloc greu să se rupă legătura respectivă, care deocamdată este mai degrabă o garanţie decât o cătuşă, întrucât România nu se simte destul de puternică pentru a sta pe propriile ei picioare.

Prin felul său de a fi şi graţie bagajului său de cunoştinţe, Brătianu a făcut cea mai bună impresie asupra prinţului, ca şi asupra familiei principelui. Totuşi, din partea prinţului, beneficiar în aceste zile şi al promovării la gradul de căpitan de cavalerie, nu s-a obţinut o declaraţie angajantă, situaţie în care Brătianu a întreprins o călătorie la Paris ca să acţioneze acolo mai în detaliu.

Principele Karl Anton i-a adresat regelui Wilhelm un memoriu amănunţit, în care îl informa despre propunerea făcută celui de-al doilea fiu al său de a prelua conducerea României şi despre faptul că înţelege să lase decizia în această chestiune integral la latitudinea regelui. Apoi sublinia textual: „În ultimul timp a fost dizolvată Camera convocată încă sub principele Cuza, pentru că problema electorală, ajunsă de acum în prim-plan, necesită o nouă bază constituţională. După părerea domnului Brătianu, este foarte posibil ca acum, din noua Cameră constituită ad-hoc, să rezulte alegerea unuia dintre fiii mei, şi anume nu pentru că numai unul dintre aceştia ar putea fi desemnat ca singurul regent potrivit, ci şi din considerente politice mai largi: ca să se arate puterilor participante la Conferinţă intenţia României de a nu tolera asupră-şi o regenţă boierească, să se depună protest moral împotriva politicii ruseşti de dezbinare a Principatelor, să se constate convingerile monarhiste ale ţărilor române şi, pentru scurtarea procedurilor Conferinţei şi pentru înlăturarea tuturor celorlalte intrigi legate de domnie, să se propună un candidat priceput. Contele de Flandra – se spune – a fost ales prin aclamaţii nu pentru persoana sa, ci de dragul principiului, căci din partea română trebuia să se arate în modul cel mai deschis că în România întemeierea unei dinastii noi nu se poate încredinţa decât unui principe străin.“ Apoi, după ce atinge şi situaţia internă grea şi aparentul raport de dependenţă faţă de Poartă, principele încheie: „Nu se pot tăgădui însă marile resurse interne, încă nevalorificate, ale acestor ţări, care fără îndoială vor avea un viitor tot aşa de mare pe cât de adevărat este că ele au fost cândva zone culturale de prim rang. Suveranul de acolo ar avea deci de îndeplinit o sarcină pe cât de mare, pe atât de răsplătitoare, ale cărei roade, deşi probabil nu îi vor folosi persoanei lui, vor folosi fără îndoială descendenţilor dinastiei proaspăt întemeiate.“ Prim-ministrul prusian, domnul von Bismarck, a primit şi el de la principele Karl Anton o scrisoare despre chestiunea tronului românesc, scrisoare ce făcea referire la memoriul menţionat mai sus.

La 9 aprilie, prinţul Carol s-a deplasat din nou la Berlin şi s-a prezentat imediat la rege, care însă nu a atins în nici un fel problema românească, după aceea l-a vizitat pe prinţul moştenitor, care s-a întreţinut în amănunt cu oaspetele său şi părea a privi cu simpatie la întreaga chestiune, observând cât de onorant găseşte el faptul că o sarcină aşa de dificilă i s-a propus unui membru al casei de Hohenzollern; singurul lucru ce-l deranja era faptul că, iată, candidatura

era propulsată din Franţa, întrucât – spunea el – bănuieşte că pentru serviciul respectiv această ţară ar putea să ceară mai târziu de la Prusia o rectificare teritorială. Prinţul a replicat că, după părerea lui, nu trebuiau să se teamă de aşa ceva, deoarece împăratul Napoleon se lăsase călăuzit în această chestiune mai mult de considerentele de rudenie decât de cele oarecum egoiste. Cel mai sceptic s-a dovedit a fi prinţul Friedrich Karl, care era de părere că prinţul merita totuşi ceva mai bun decât să conducă nişte principate tributare, drept pentru care sfatul lui era să se refuze propunerea.

După câteva zile, la 14 aprilie, când s-a aşezat la masă în clubul regimentului său, prinţului Carol i s-au înmânat nişte ziare berlineze care conţineau următoarea depeşă: „Bucureşti, 13 aprilie. Astăzi, prin afişare la colţurile străzilor, locotenenţa domnească şi guvernul l-au propus ca principe al României, sub numele de Carol I, pe prinţul Carol Ludovic de Hohenzollern. Circulă zvonul că prinţul va sosi curând acolo. Populaţia pare a fi foarte bucuroasă de acest lucru.“

Ştirea, ce denota atâta certitudine, i-a surprins pe prinţ şi pe rudele sale; ea emana de la Brătianu, care, odată întors de la Paris la Bucureşti, se ocupa foarte energic de problema alegerii. Pe data de 16 aprilie, el a trimis şi o depeşă către principele Karl Anton, în cuprinsul căreia se spunea că cinci milioane de români l-au ales ca domn pe prinţul Carol şi că în toate bisericile rugăciunile fierbinţi ale clerului s-au unit cu cele ale poporului pentru a-l binecuvânta pe cel ales, pentru a-l face vrednic de înaintaşii săi şi de încrederea pe care naţiunea şi-o pune în el. Principele a transmis această depeşă telegrafic regelui Wilhelm, care a remis-o prinţului Carol, împreună cu următoarea scrisoare personală: „Probabil că tatăl tău îţi va fi comunicat şi anexa. Tu trebuie să ai o atitudine foarte rezervată, pentru că există mari temeri, deoarece până în prezent Rusia şi Poarta sunt împotriva unui prince étranger. Wilhelm.“

Principele Karl Anton i-a răspuns lui Brătianu că primise cu adâncă emoţie ştirea despre decizia definitivă de a-l propune pe fiul său pe tronul României şi că totul depindea acum de rege. Prinţul Carol i-a scris în aceeaşi zi tatălui său că el era ferm hotărât să facă o călătorie la Bucureşti, chiar şi împotriva voinţei celor adunaţi la Conferinţa de la Paris. Principele i-a răspuns: „Hotărârea îţi face cinste şi arată un bun instinct; dar trebuie să aştepţi să se exprime voinţa regelui.“

Acum nu se mai punea decât problema de a se obţine încuviinţarea regelui Wilhelm, care la început avusese o atitudine complet negativă şi îi expusese motivele sale principelui Karl Anton într-o lungă scrisoare autografă, datată 14 aprilie, scrisoare în care se spunea: „Acum, în ce priveşte părerea ta referitoare la propunerea ca fiul tău Carol să devină domn al României, am fost realmente surprins să te văd îmbrăţişând cu atâta seninătate această idee. Este, firește, în primul rând de datoria tatălui să-şi formeze o viziune asupra destinului copiilor săi. Acest lucru l-ai făcut şi, ţinând seama de calitatea mea de cap al familiei, mi l-ai supus spre examinare. – Concepţia ta politică referitoare la chestiunea ridicată în comunicările lui Brătianu etc., eu o înţeleg perfect în măsura în care Prusia, ca stat neimplicat direct în această chestiune, trece drept cea mai potrivită să pună un membru al dinastiei sale pe tronul României, fără a trezi gelozia marilor puteri direct implicate. Dar, într-o asemenea situaţie, poziţia

Prusiei faţă de orice viitoare complicaţie orientală nu ar mai putea să rămână aceea neutră de până în prezent. Căci şi dacă fiul tău ar ieşi din legătura strânsă cu dinastia noastră, tot ne-ar incumba un fel de obligaţie morală ca, în cazul unor primejdii pentru el, să-i sărim în ajutor. Unde ar putea conduce o asemenea legătură morală este absolut imposibil de anticipat, iar dacă mijloacele diplomatice s-ar dovedi infructuoase, Prusia ar putea fi nevoită ca, din cauza aşezării ei geografice faţă de acele principate, să le refuze acestora sprijinul material.“ – Regele se referea apoi mai amănunţit la situaţia nesigură a prinţului ca domnitor al unui stat vasal, situaţie pe care o considera nedemnă de un Hohenzollern, observa că, şi în condiţiile în care şi-ar da încuviinţarea, tot n-ar exista o garanţie că alegerile ar decurge în favoarea alesului de acum şi afirma că trebuie luată în considerare poziţia pe care puterile reprezentate la Conferinţa de la Paris o aveau faţă de această chestiune electorală, căci Rusia şi Poarta, adăuga el, erau împotriva unirii principatelor dunărene şi împotriva alegerii unui prinţ străin în fruntea acestora: „Toate acestea sunt evenimente care nu promit o rezolvare simplă a chestiunii. De aceea, trebuie să-ţi recomand foarte călduros să reflectezi încă o dată asupra ei. Chiar dacă Rusia ar consimţi, fireşte numai în silă, la alegerea unui principe străin, este de presupus că în România se vor urzi intrigi după intrigi, că acelaşi lucru se va întâmpla între Rusia şi Austria, şi întrucât aceasta din urmă şi-ar da cu mai multă uşurinţă acordul pentru o asemenea alegere, bizuirea României pe Austria contra Rusiei ar fi inevitabilă şi, deci, nou creata entitate şi dinastia ei ar fi din capul locului de partea adversarului principal al Prusiei, deşi Prusia urmează să-i dea acestei entităţi un principe!“ – Principele Karl Anton i-a mulţumit regelui în modul cel mai călduros pentru interesul ce i-l arăta şi, printr-un memoriu detaliat, a căutat să risipească unele dintre îngrijorările politice ale regelui.

În această atmosferă de indecizie, prinţului Carol avea să i se ivească un aliat important în persoana prim-ministrului Prusiei, von Bismarck. În ziua de 19 aprilie, înainte de amiază, acesta l-a trimis la prinţ pe consilierul de legaţie von Keudell ca să-l roage să-i facă o vizită, întrucât – suna motivarea – din păcate el, von Bismarck, era imobilizat în casă din cauza unei dureri la picior. La amiază, timp de o oră şi jumătate, a avut loc importanta convorbire, pe care Bismarck a început-o cu precizarea că vrea să-i vorbească absolut liber şi deschis prinţului nu ca om de stat, ci ca prieten şi sfătuitor, şi ca atare îi sugerează următoarele: „O întreagă naţiune v-a ales în unanimitate ca principe; daţi curs acestei chemări, duceţi-vă direct în ţara la a cărei domnie sunteţi chemat!“ Şi când prinţul i-a replicat că fără aprobarea regelui acest lucru era imposibil, deşi el însuşi avea curajul unei asemenea decizii, Bismarck a exclamat: „Cu atât mai mult deci! Aprobarea regelui în acest caz nu vă trebuie direct. Cereţi-i regelui concediu, concediu în străinătate, regele este destul de inteligent – eu îl cunosc foarte bine – ca să înţeleagă acest lucru şi să sesizeze intenţia. În plus, prin aceasta îi luaţi din mână decizia, ceea ce trebuie să-i convină de minune, întrucât din punct de vedere politic el are mâinile legate.“ Din străinătate, remarcă Bismarck, prinţul putea să-şi ia rămas-bun şi trebuia apoi să se ducă în cel mai strict incognito la Paris, ca să-l câştige pe împăratul Napoleon de partea sa. După părerea lui, aceasta era singura modalitate de a tranşa chestiunea, căci dacă acest lucru ar urma să fie decis de Conferinţa de la Paris, s-ar târăgăna nu

luni, ci ani de zile.

În cursul discuţiei, Bismarck a adus vorba şi de poziţia puterilor europene faţă de candidatura la tron: „Rusia şi Poarta vor ridica protestul cel mai categoric împotriva alegerii dumneavoastră, Franţa, Anglia şi Italia vă vor lua partea, iar Austria va face totul pentru a vă zădărnici candidatura. Dar tocmai din partea aceasta nu sunt multe motive de teamă, deoarece am de gând să-i dau de lucru Austriei pentru câtva timp de-acum încolo!“

Apoi, Bismarck zăbovi asupra situaţiei dificile în care ar fi pusă Prusia, întrucât aceasta se ţinuse permanent departe de chestiunea orientală şi nu făcuse uz de votul ei decât în consiliul marilor puteri: „În acest caz special, eu, ca prim-ministru al Prusiei, ar trebui, oricât de greu mi-ar veni, să votez împotriva dumneavoastră, căci în momentul de faţă nu aş avea voie să provoc o ruptură cu Rusia şi nu mi s-ar permite ca interesul nostru de stat să-l angajez în favoarea interesului de familie. – Dacă Alteţa Voastră trece la acţiune, regele ar ieşi dintr-o situaţie delicată pentru el, şi sunt convins că nu ar fi potrivnic acestei idei, deşi în calitatea lui de cap al familiei nu ar putea să-şi dea încuviinţarea. – Odată ce Alteţa Voastră ajunge în România, chestiunea se va rezolva curând, căci, dacă Europa se va vedea în faţa unui fait accompli, puterile deocamdată implicate vor protesta, ce-i drept, dar un protest stă pe hârtie, iar faptul real nu va mai putea fi anulat!“ La obiecţia prinţului că Rusia şi Poarta ar putea trece la acţiuni ostile, Bismarck şi-a exprimat îndoiala cu privire la consecinţe prea grele, iar la întrebarea cum ar reacţiona Prusia la faptul împlinit, prim-ministrul a replicat: „Nu vom putea decât să recunoaştem realitatea şi să acordăm chestiunii întreaga noastră atenţie. Curajoasa dumneavoastră decizie va fi cu siguranţă întâmpinată aprobator aici.“

După-amiază, prinţul a fost primit cu cordialitate de către rege. Acesta din urmă nu îmbrăţişă însă vederile pe care i le comunică prinţul ca din partea lui Bismarck, ci îi enumeră dificultăţile care, în opinia lui, ar sta în calea proiectului său, sfătuindu-l să aştepte decizia Conferinţei de la Paris. Dar, şi-a continuat regele raţionamentul, chiar dacă această decizie ar fi una favorabilă, ar mai fi de reflectat la întrebarea dacă este demn de un principe din casa de Hohenzollern să se pună sub oblăduirea unui sultan. Prinţul Carol a replicat – urmăm aici din nou memoriile intitulate Aus dem Leben König Karls von Rumänien3, redactate pe baza jurnalelor suveranului şi însoţite de numeroase documente oficiale – că, pentru moment, este gata să recunoască suzeranitatea turcească, dar cu gândul de a se elibera de aceasta pe calea armelor şi de a cuceri pentru ţara care îl alege independenţa deplină pe câmpul de luptă; în continuare, îl rugă pe rege să fie convins că el, prinţul Carol, va face totdeauna cinste numelui pe care-l poartă, oriunde şi în orice situaţie s-ar găsi! – Regele îi dădu apoi prinţului permisiunea de a merge în concediu la Düsseldorf şi îl îmbrăţişă la despărţire cu cuvintele: „Dumnezeu să te ocrotească!“

3. Lucrarea a fost tradusă în româneşte sub titlul Memoriile regelui Carol I al României (De un martor ocular), 17 vol., Editura Tipografiei ziarului „Universul“, Bucureşti, 1909–1912 (n. red.).

De la rege, prinţul a mers la Potsdam, la familia prinţului moştenitor. Prinţul moştenitor renunţase la mai vechile sale reticenţe, în orice caz nu a mai dat de înţeles că ar fi împotriva proiectului, şi şi-a mărturisit convingerea fermă că

prinţul se va dovedi la înălţimea acestei misiuni; asemenea soţiei sale, el şi-a luat un călduros rămas-bun de la prieten, exprimându-i cele mai sincere urări pentru un viitor frumos.

Încă în aceeaşi seară, prinţul Carol s-a dus la Düsseldorf, unde a doua zi – înconjurat de părinţi şi fraţi – şi-a sărbătorit ziua de naştere, ocazie cu care a primit numeroase felicitări din România. Trei zile mai târziu, Conferinţa de la Paris a hotărât ca, la Bucureşti, Camera întrunită să procedeze la alegerea unui principe pământean. Depeşele trimise de la Bucureşti au anunţat însă că românii nu intenţionau să dea curs acestei dispoziţii, că ei doreau să se împlinească voinţa naţiunii, conform căreia domnia trebuia să fie încredinţată unui principe străin, şi că nu se abăteau de la ideea alegerii prinţului Carol. Pentru această soluţie se pronunţa energic şi Franţa, declarând că ea nu va tolera eventuale măsuri coercitive, fie ele din partea Rusiei sau a Porţii.

Bismarck, după cum îi comunică la 23 aprilie colonelului von Rauch, care media între principele Karl Anton şi rege, rămase şi el credincios părerii sale că cel mai bine ar fi ca prinţul să accepte imediat alegerea, să meargă la Paris pentru a se pune de acord cu împăratul Napoleon şi să încerce apoi să obţină încuviinţarea Rusiei: „În ce priveşte încuviinţarea regelui, aceasta fireşte că nu se poate produce acum, dar în faţa unui fait accompli nu va mai putea fi refuzată. Dacă prinţul simte în el forţa şi hotărârea de a rezolva chestiunea în acest mod, singurul de altfel care promite succes, asta trebuie el însuşi să decidă. Orice altă cale nu oferă nici o perspectivă, căci până la urmă puterile europene se vor uni în jurul ideii de alegere a unui principe pământean şi românii se vor conforma. – Ieri seara, faţă de domnul Bălăceanu, agentul politic al României la Paris, m-am exprimat în acelaşi sens, subliniind că acum regelui nu-i este îngăduit să decidă singur şi să accepte alegerea pentru prinţul Carol, căci prin aceasta s-ar putea crea complicaţii politice.“

Câteva zile mai târziu, colonelul von Rauch i-a predat principelui Karl Anton o amănunţită scrisoare autografă a regelui în care acesta îşi expunea încă o dată clar şi la obiect punctul de vedere şi rezervele. În acelaşi timp au sosit de la Paris mesaje private care spuneau că guvernul francez, ca şi până acum, privea cu simpatie alegerea românilor, dar, fireşte, nu putea să întreprindă nimic de natură să contribuie direct la soluţionarea chestiunii.

Evenimentele împingeau acum spre luarea unei decizii. La 1 mai, Ion Brătianu a sosit la Düsseldorf. El a avut mai multe convorbiri lungi cu principele Karl Anton şi cu prinţul Carol. Când principele a subliniat că fiul său nu poate să facă nimic fără o împuternicire din partea regelui, Brătianu a exclamat mâhnit: „Atunci, România este pierdută!“ În acel moment, prinţul Carol l-a luat deoparte, mărturisindu-i între patru ochi că este ferm hotărât să întreprindă călătoria la Bucureşti!

Brătianu avea motive întemeiate să se teamă, căci, în condiţiile conflictului tot mai exacerbat dintre Austria şi Prusia, norii războiului se ridicau tot mai ameninţător la orizont şi era foarte posibil ca una dintre marile puteri interesate, fie însăşi Austria, fie Rusia, fie Turcia, să se folosească de ocazia favorabilă ca să pună stăpânire pe neputincioasa ţară românească, în ciuda eventualului protest al Franţei, care însă ar fi fost doar un gest de natură diplomatică.

La 5 mai, principele Karl Anton era la Berlin, vizitându-l mai întâi pe

Bismarck, care îi spuse încă o dată că el rămâne la părerea lui. Apoi, principele ajunse la o înţelegere mai concretă cu regele, care, în sfârşit, a declarat că se va abţine de la orice amestec direct în deciziile prinţului Carol şi că se va mulţumi să ia la cunoştinţă un fapt împlinit, transmiţându-i totodată prinţului să-şi înainteze cererea de demisie odată ce va ajunge la staţia de frontieră.

Două zile mai târziu, principele Karl Anton era din nou la Düsseldorf, unde sosiră şi Ion Brătianu şi Bălăceanu, chemaţi telegrafic de la Paris, cărora prinţul Carol le comunică la 7 mai că este absolut hotărât să vină la Bucureşti. Se sfătuiră detaliat în legătură cu itinerarul şi cu dificultăţile şi obstacolele ce erau de aşteptat, fixând ca dată a călătoriei ziua de 11 mai.

Zarurile erau aruncate!

Ce gânduri, ce reflecţii şi planuri trebuie să fi umplut sufletul prinţului în tot acest timp! Decizia de a răspunde afirmativ la chemarea neaşteptată a unei ţări de departe şi de a accepta coroana unui popor străin era – la un caracter ca al lui şi la nişte înclinaţii ca ale lui – cu totul de înţeles. Prinţul manifestase de timpuriu un interes deosebit pentru natură şi pentru viaţa poporului, multiple călătorii îi produseseră o sumedenie de impresii de neşters şi îi îndreptaseră, desigur, destul de des dorinţele dincolo de fruntariile mai strânse ale locurilor natale. Nu degeaba se spune că oamenii a căror viaţă sufletească este supusă unor oscilaţii de mai mare amplitudine decât se întâmplă de obicei numai cu greu reuşesc să găsească drumul înapoi spre ambianţa şi activitatea familiară, dacă în lungi călătorii au ascultat freamătul ori vuietul sălbatic al mării, dacă departe de locurile natale au văzut apunând globul solar peste tăcute întinderi de palmieri, dacă au cunoscut fenomenele misterioase ale pustiului şi ale stepei, şi vor simţi mereu imboldul să plece în lumea largă, frumoasă, divină, care lor li se arată cu totul altfel decât majorităţii locuitorilor Terrei. Această trăsătură pare să se fi manifestat şi să fi jucat un rol şi la prinţul Carol atunci când drumul vieţii lui a luat o întorsătură bruscă.

Desigur, nu rolul hotărâtor! După întreaga lui alcătuire interioară, prinţul Carol nu era făcut să ducă viaţa comodă, ferită de trepidaţii a unui fiu de principe, să obţină un rang militar după altul şi să-şi vadă existenţa consumându-se între serviciul militar şi agitaţia de la curte. Mintea sa vioaie, marea lui energie, spiritul întreprinzător mereu proaspăt îşi puneau scopuri mai înalte. Nicidecum obsedat de himere, nicidecum înclinat spre aventură sau urmărind din cine ştie ce motive planuri ambiţioase, ci cântărind totul cu calm şi seriozitate, el se văzu pus în faţa unei misiuni înalte, pe măsura unui om adevărat: să devină un principe autentic şi salvator al unui popor până acum împilat, jefuit, parţial dispreţuit, să introducă ordine pe acele meleaguri prost gospodărite, să elibereze ţara de zgura şi presiunea politică, să fie un exemplu luminos pentru locuitorii ei, care au rămas în fond oameni buni, şi să-i ducă la acea prosperitate de care se bucură celelalte state civilizate – să creeze ceva solid şi temeinic nu numai pentru prezent, ci şi pentru viitor! La aceste consideraţii s-au adăugat poate altele. În numeroasele lui călătorii, prinţul cunoscuse locuri şi oameni aparţinând celor mai diferite naţiuni, iar privirea lui ageră descoperise importanţa pe care România putea s-o dobândească, trebuia s-o dobândească sub o domnie judicioasă, devenind „o arteră vie în Europa“, cum se exprimase în acele zile hotărâtoare de la Düsseldorf. Aici se putea săvârşi o

faptă mare, istorică, vrednică de grijile, renunţările şi dezamăgirile inerente, dar vrednică şi de gloria pe care o promitea reuşita.

Poate că în prinţul Carol se puneau în mişcare hotărârea şi pofta de a făptui a Hohenzollernilor, şi poate că în spirit i se înălţa în faţă imaginea acelor îndrăzneţi, inteligenţi burgravi de Nürnberg şi a operei realizate de ei în marca Brandenburg, operă ce avea să rămână în istorie!

Şi putea prinţul să nu vadă un semn bun în faptul că existau anumite legături între Hohenzollerni şi tânărul stat, purtător al unui trecut învăluit în legendă, deasupra căruia străluciseră cândva victorios vulturii Romei? Putea să nu înţeleagă că prima dintre legături o reprezenta chiar fluviul curgător prin locurile natale, Dunărea, care fremăta pe lângă castelul Sigmaringen cel îmbrăcat în iederă şi care îi şoptea băiatului aflat la vârsta de neuitat a copilăriei cântece şi basme, acelaşi fluviu care scălda îndepărtatele ţinuturi româneşti şi care pentru acestea era nervul vital cel mai important? Aceeaşi Dunăre pe care Friedrich VI, conte de Zollern şi burgrav de Nürnberg, venise în aval cu luptătorii săi, ce purtau semnul crucii pe armuri lucitoare, ca să-l ajute cu oşti pe Sigismund, regele Ungariei, în lupta contra sultanului Baiazid I! Cu cavalerimea de la soare-apune se unise o puternică oaste românească în frunte cu domnitorul Mircea, steagurile Hohenzollernilor fluturaseră împreună cu cele româneşti la Nicopole deasupra Dunării, unde, la 27 septembrie 1396, s-a dat o bătălie grea de consecinţe: în principal din vina cavalerilor francezi pripiţi la atac, armatele creştine au fost nimicite aproape în întregime de către turci, care de atunci s-au înstăpânit peste aceste ţinuturi dunărene, rămânând acolo până în 1878. Friedrich, Hohenzollernul, l-a apărat cu propriul său trup pe regele Sigismund cu care, urmărit de o ploaie de săgeţi, a scăpat trecând Dunărea într-o luntre, iar Sigismund, în semn de recunoştinţă, i-a dat ca feudă marca Brandenburg.

Curioase drumuri ale istoriei universale: aproape cinci sute de ani mai târziu, principele Carol al României, Zollernul, împreună cu trupele sale încercate în lupte îşi făceau intrarea triumfală în Nicopole, pe meterezele căruia fluturau steagurile româneşti.

Dar, până acolo, ce cărare abruptă, spinoasă – o cărare pe care tânărul Hohenzollern a păşit cu curaj şi pe care principele maturizat în lupte a străbătut-o ferm şi hotărât, obţinând victoria, spre binele ţării sale şi al poporului său!

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-7.html

Călătoria spre România şi sosirea la Bucureşti

Rămas-bun – Prinţul Carol părăseşte casa părintească – Călătoria spre România – La Salzburg şi Viena – Oprire involuntară – Pe Dunăre – Sosirea la Turnu Severin – Prima primire – Intrarea în Bucureşti – La Mitropolie şi la Cameră – Alocuţiunea principelui Carol – Depunerea jurământului de către trupe – Zvonuri de război – Starea ţării – Rapoarte ale miniştrilor – Ţara şi oamenii în relatări contemporane – Capitala în anul 1866 – Contraste – Ştirea despre moartea prinţului Anton – Principele Carol al României

11 mai, ziua când trebui să-şi ia rămas-bun! Prinţul se sculă dis-de-dimineaţă, termină de împachetat lucrurile şi de scris câteva scrisori, apoi citi un mare număr de telegrame de felicitare care veniseră din România şi-i salutau entuziast decizia. După ce îşi luă rămas-bun de la fiecare membru al curţii princiare părinteşti urmă, la ceasurile zece, ora grea a despărţirii de părinţii săi, care nu mai pridideau cu îmbrăţişările, însoţindu-i plecarea cu urările şi binecuvântările lor cele mai calde. Principele era profund mişcat, iar principesa, căreia îi curgeau pe obraz lacrimi fierbinţi, nu voia nicicum să-şi lase fiul din strânsoarea braţelor ei. Numai cu greu reuşi prinţul Carol să-şi stăpânească emoţiile, dar şi le reprimă energic când sări pe cal şi, continuând să facă semne iubiţilor lui părinţi rămaşi cu ochii înlăcrimaţi, porni la drum; nu trebuia să ştie nimeni cât de îndelungată avea să fie despărţirea, căci paşii prinţului erau supravegheaţi şi el trebuia să creeze aparenţa că nu era vorba decât de o plimbare călare. Ajunse la castelul Benrat, unde locuia fratele său mai mare, prinţul moştenitor Leopold, cu familia, precum şi cu sora sa, Marie. Acolo, prinţul Carol îşi dădu jos uniforma prusiană de dragoni – fiind şi aici vorba de un moment trist şi greu –, înlocuind-o cu un costum civil, şi, însoţit de sora sa, îşi continuă drumul până la castelul Rammersdorf, unde avu loc despărţirea înduioşătoare de scumpa lui Marie. Apoi traversă Rinul cu o barcă cu rame şi ajunse la Bonn, grăbindu-se pe jos spre gară, unde se întâlni cu consilierul ministerial von Werner, un slujbaş credincios al casei princiare, pe care principele i-l dăduse ca însoţitor.

A doua zi dimineaţa, după o noapte de nesomn, sosiră la Freiburg şi continuară călătoria spre Zürich, fără să-i mai neliniştească gândul că sunt urmăriţi de iscoade – a căror prezenţă nu trecuse neobservată la Düsseldorf –, întrucât prinţul, luând-o cu barca pe Rin, îşi şterse urmele. La Zürich, pe călători îi aştepta şambelanul baron von Mayenfisch, care, la rugămintea principelui, trebuia să-l însoţească pe fiu începând de aici împreună cu doi servitori ai casei părinteşti.

Călătoria prinţului şi a însoţitorilor săi spre România fusese dinainte discutată în mod scrupulos şi fuseseră luate în considerare toate rutele ce duceau într-acolo; fiecare dintre acestea comporta, bineînţeles, anumite riscuri: aceea prin Austria, din cauză că războiul putea izbucni dintr-un moment într-altul şi autorităţile austriece l-ar fi arestat pe prinţ ca ofiţer prusian, în caz că l-ar fi recunoscut; de asemenea, drumul maritim prin Marsilia, eventual prin Genova spre Constantinopol, pentru că foarte probabil şi cei de acolo l-ar fi reţinut pe prinţ; nu mai puţin drumul ocolit prin Rusia. Aşa că, în ciuda tuturor îndoielilor şi temerilor, s-a ales linia cea mai scurtă, prin Viena–Baziaş. În Elveţia se punea acum problema procurării de paşapoarte false, şi în această chestiune le dădu

bucuros o mână de ajutor Äpli, guvernatorul cantonului St. Gallen. Elveţianul fusese în repetate rânduri oaspetele familiei princiare la Weinburg, deja amintita proprietate din Elveţia, şi lui îi adresase principele Karl Anton o scrisoare cu privire la paşapoarte. La o solicitare telegrafică, Äpli răspunse că a doua zi el va fi în trecere prin Zürich; acolo l-au vizitat domnii von Werner şi von Mayenfisch şi au aflat că era dispus să le satisfacă dorinţele, dar că, din păcate, el urma să se întoarcă la St. Gallen abia în seara următoare. Prinţul folosi răgazul forţat pentru nişte scrisori amănunţite către împăraţii Franţei şi Rusiei, precum şi către sultan: le explică motivele care-l determinaseră să dea curs chemării de a merge în România şi îşi exprima speranţa în bunăvoinţa lor, care – scria el – era de cea mai mare importanţă atât pentru el, cât şi pentru viitorul statului român. Domnul von Mayenfisch, împreună cu cei doi servitori şi cu cea mai mare parte a bagajelor, plecă înaintea celorlalţi la München, căci trebuia evitată orice vâlvă, iar după-amiază prinţul şi domnul von Werner se ocupară cu desprinderea monogramelor de pe lenjerie şi cu scoaterea literei K de pe valiza cu obiecte de toaletă a prinţului, pentru a se evita orice bănuială la controlul vamal. În aceeaşi seară, cei doi domni ajunseră la St. Gallen, căutând adăpost într-un mic han şi luând împreună o cameră modestă. Ziarele le aduseră ştirea că armatele Turciei şi Rusiei urmau să ocupe România.

În dimineaţa următoare, pe 15 mai, prinţul şi însoţitorul său s-au prezentat la domnul Äpli, care a emis pentru prinţ un paşaport pe numele „Karl Hettingen“ (după castelul Hettingen al principelui Karl Anton), călător cu afaceri spre Odessa. Documentul atesta ca semn particular al posesorului nişte ochelari datorită cărora prinţul spera să fie cât mai de nerecunoscut. Prin Rohrschach, iar apoi, după o călătorie furtunoasă pe lacul Constanţa, prin Lindau, s-a continuat drumul spre Augsburg şi, de acolo, a doua zi spre München, unde a avut loc întâlnirea cu domnul von Mayenfisch, care de acum încolo a călătorit ca distins pasager la clasa întâi, în timp ce prinţul şi domnul von Werner au folosit clasa a doua. La Salzburg s-a zăbovit mai mult din cauza controlului vamal şi de paşapoarte. La intrarea în sala de aşteptare, pe un ton aspru, funcţionarul însărcinat cu verificarea paşapoartelor îl întrebă pe prinţ de nume, pe care acesta îl uitase pe moment, dar domnul von Werner se interpuse rapid cu o întrebare despre vămuire şi predă paşapoartele. În supraaglomerata sală de aşteptare intrară câţiva ofiţeri austrieci, printre care şi nişte cunoscuţi de-ai prinţului, cu care el fusese împreună în Schleswig în 1864; ei dădură de mai multe ori târcoale mesei prinţului, dar acesta se ascunse după un ziar, prefăcându-se adâncit în lectură.

Aici, la Salzburg, la părăsirea solului german şi păşirea pe cel austriac, prinţul trimise prin poştă cererea prin care-l ruga pe regele Wilhelm să-l elibereze din serviciul militar prusian. „Rog pe Majestatea Voastră“, se spunea în textul respectiv, „să judece actualul meu demers nu cu extrema rigoare a legii şi ordinii militare, ci să aibă Măria Voastră bunăvoinţa de a cumpăni cu măsura îngăduinţei şi indulgenţei regale o lucrare în care cred că voi avea, cu ajutorul lui Dumnezeu, puterea de a izbândi.“ În acelaşi timp, prinţul trimise o scrisoare regelui în calitatea acestuia de cap al familiei de Hohenzollern, referindu-se la cererea de demisie şi observând că, atunci când aceasta din urmă va fi ajuns în mâinile regelui, el, prinţul, se va afla în termenul cel mai scurt la cârma unui

guvern la care a fost chemat prin alegerea unanimă a poporului român: „Cu încredere în Dumnezeu şi cu conştiinţa împăcată că un suflet cinstit şi o voinţă neclintită compensează numeroase neajunsuri individuale, preiau un post greu, contestat din toate părţile, ale cărui sarcini, astăzi încă neclare şi încâlcite din pricina diverselor interese politice, sper să le pun pe o bază fermă şi durabilă. – Pentru ca, întemeindu-mă pe o conştiinţă curată şi liberă, să realizez acest lucru, am nevoie de asigurarea morală că mă voi bucura mereu de simpatia discretă şi de favoarea şi înţelegerea constantă a Majestăţii Voastre. A nu avea o certitudine în această privinţă mi-ar îngreuna teribil marea mea sarcină şi m-ar face indisponibil pentru îndeplinirea entuziastă a datoriei. – Dumnezeu să vă binecuvânteze, Majestatea Voastră, împreună cu întreaga casă regală şi scumpa noastră patrie, Prusia! – Fie ca victoria, gloria şi onoarea să domnească acolo unde flutură steagurile Prusiei!“

În sfârşit, pasagerii au putut să urce din nou în tren, dar, înainte ca acesta să se pună în mişcare, în cupeul cu societate pestriţă în care şedea prinţul intră un funcţionar care îl fixă din priviri, iar apoi făcu o însemnare în carnetul de notiţe, astfel încât era de temut că prinţul fusese recunoscut şi se va transmite acest lucru la Viena.

Despre somn nici gând în noaptea aceasta; era un frig pătrunzător, şi prinţul se lăsă purtat de gânduri neliniştite în legătură cu viitorul imediat şi mai îndepărtat. Acasă, după cum ştia prea bine, părinţii, fraţii şi sora îi purtau de grijă. S-a ajuns la Viena la ora şapte: gara forfotea de armată. Prinţul dădu şi aici peste mai mulţi generali austrieci pe care-i cunoştea foarte bine, dar care, firește, nu bănuiau că în călătorul simplu, purtător de ochelari, înfăşurat într-o manta mare, se ascundea un vlăstar al Hohenzollernilor. S-a luat repede o trăsură şi abia pe drum i s-a spus vizitiului să meargă la gara de unde plecau trenurile spre Pesta şi unde urmau să se reunească cu ceilalţi călători. Mai departe, trecând prin Bratislava şi Pesta, s-a traversat Ungaria; peste tot mari mişcări de trupe, apoi o altă noapte de nesomn în vagonul de clasa a doua neîncălzit, zgâlţâit încoace şi-ncolo.

Vineri dimineaţa, pe 18 mai, s-a ajuns la malul Dunării, la Baziaş, staţia terminus a căilor ferate austriece, de unde călătorii urmau să ia vaporul pentru a merge pe fluviu în jos. Dar nu mică le fu spaima când primiră neaşteptata veste că, din cauza transporturilor de trupe, vapoarele nu mai circulau regulat şi că următoarea cursă avea să plece probabil abia duminică înainte de amiază. Două zile de neliniştitoare incertitudine! Fiecare oră putea să aducă deconspirarea, fiecare oră putea să devină fatală pentru România! Lipsiţi de veşti, trebuiau să consume timpul preţios în acest cătun mizer, în hanul lamentabil în care nu găsiră decât un adăpost sărăcăcios. Călătorii nu puteau nici măcar să comunice între ei, pentru a nu trezi nici un fel de bănuială; ba mai mult, la cârciumă, avură parte de tot felul de discuţii pe teme politice, presărate cu remarci ironice: „Noul principe o să se facă tot aşa de nesuferit precum Cuza!“ sau „N-o să dureze mult şi valahii o să-l alunge din ţară!“ şi alte asemenea preziceri amabile, inclusiv zvonuri alarmiste cum că turcii ar fi pătruns în România şi se ajunsese chiar la lupte. Prinţul a rămas în camera lui, scriind scrisori şi telegrame pe care intenţiona să le expedieze după ce va fi sosit pe pământ românesc.

În sfârşit veni, scăldată în lumină primăvăratică, ziua de 20 mai, duminica

Rusaliilor, şi vaporul sosi. Prinţul se îmbarcă îndată, căutând clasa a doua, despărţit de însoţitorii săi şi chiar de Ion Brătianu, care sosise de la Paris exact la timpul potrivit ca să prindă vaporul şi care, după un scurt schimb de semne, îl ignoră complet pe prinţ. Se auzi ultimul fluierat ascuţit; suflând şi gâfâind, vaporul se puse în mişcare, părăsind portul austriac.

Prinţul Carol luă loc în mijlocul unei societăţi pestriţe, compusă din toate neamurile posibile, între saci, cutii şi lăzi puse claie peste grămadă, şi acolo redactă o scrisoare mai lungă către împăratul Franz Joseph, explicându-i şi lui motivele care-l determinaseră să accepte coroana română şi subliniind că el nu nutreşte nici un fel de intenţii ostile faţă de Austria, ci doreşte să întreţină relaţiile cele mai prieteneşti cu puternicul stat vecin.

S-a continuat înaintarea în aval pe marele fluviu, prin faţa unor ruine bătute de soare şi de vânt, martore ale marii lupte a popoarelor de-a lungul Dunării, prin faţa unor localităţi ungureşti în stânga şi sârbeşti în dreapta, pe lângă castele dărăpănate, îmbrăcate în iederă, ca şi pe lângă resturi roase de vreme ale unor forturi şi fortificaţii romane. Apoi vaporul a ajuns în defileul de la Cazane. Tot mai aproape se iveau falnicele lanţuri muntoase, gigantic se ridicau colţi de stâncă înfricoşători, peste care apa gâlgâia, vuia şi spumega; fluviul se revărsa cu muget sălbatic peste praguri de piatră şi grohotiş până ce puhoaiele scăpate din strâmtoare se linişteau. Vaporul a acostat la Orşova, unde călătorii s-au transferat pe unul mai mic. Primejdiile Porţilor de Fier, temute de când lumea din cauza lanţurilor stâncoase ascunse sub valuri, de care s-au zdrobit adesea vasele ce le traversau, au fost trecute cu bine, şi vaporul se îndreptă imediat spre Turnu Severin, unde din tufişuri dese se înălţau dominator ultimele rămăşiţe cenuşii ale castelului construit de împăratul Severus şi unde pe catarge înalte fluturau voios steagurile româneşti în culorile roşu, galben şi albastru.

Cu ce simţăminte grave şi profunde trebuie să fi privit prinţul Carol spre această localitate românească, înţelegând marea responsabilitate a sarcinii pe care şi-o asumase şi gândindu-se cu nelinişte la viitorul nedesluşit ce-i sta în faţă! Dar pentru el nu mai existau reticenţe de nici un fel, acum trebuia să meargă înainte, acum, mobilizându-şi forţele şi dăruindu-şi întreaga fiinţă, trebuia să atingă ţelul înalt pe care şi-l fixase.

Când prinţul a vrut să părăsească vasul, căpitanul îl reţinu întrebându-l de ce el, care are bilet până la Odessa, vrea să coboare aici, unde oprirea nu este decât una foarte scurtă; prinţul îi răspunse că doreşte să meargă pe uscat pentru câteva minute. Îndată ce păşi pe uscat, Brătianu, care-l urma îndeaproape, se înclină în faţa lui, rugându-l să ia loc într-una din trăsurile gata pregătite. Prinţul însă auzi spunându-se în spatele lui: „Dumnezeule, acesta trebuie să fie prinţul de Hohenzollern!“ Cuvintele acestea fuseseră rostite de căpitanul vasului, care, din fericire, îşi recunoscuse prea târziu pasagerul.

La ora opt seara, după o scurtă primire la prefectura ai cărei funcţionari habar nu avuseseră despre sosirea noului lor principe, ţinută în mod intenţionat secretă, principele Carol, însoţit de Brătianu, urcă în trăsura deschisă trasă de opt căluţi şi, în galop nebunesc, cu strigăte de hei şi dii, dispăru în noapte. Câte patru cai erau mânaţi de un surugiu îmbrăcat pestriţ, pocnetul bicelor şi strigătele răsunătoare îi făceau pe căluţi să fugă mâncând pământul, fugă pe care ei nu o încetineau nici la vreun dâmb, nici la vreo cotitură. Atelajul fu

schimbat de două ori în noaptea aceea, iar pe la patru dimineaţa, în bătaia unui vânt tăios, călătorii noştri traversară Jiul pe un bac şubred ce cu greu făcea faţă curentului puternic. Pe la revărsatul zorilor ajunseră la Craiova, cea încadrată de dealuri strălucind în veşmânt primăvăratic, unde – dat fiind că sosiseră telegrame de la Bucureşti anunţând mult aşteptata sosire a principelui – acesta fu primit în aclamaţiile unei mulţimi compacte şi unde, în faţa unui cort improvizat din ramuri verzi, primarul îi ură din toată inima bun sosit în timp ce o ploaie de flori şi ghirlande se revărsa asupra înaltului oaspete. După un popas de o oră s-a continuat călătoria, de data aceasta trăsura fiind însoţită de două coloane de dorobanţi aparţinând de miliţia călare, purtătoare a uniformei de husari. Acestora li s-au alăturat nenumăraţi călăreţi şi o întreagă suită de slujitori.

Fără drum, fără cărare, coloana o ţinu în goana mare peste câmpuri, pe lângă mici aşezări ale căror case aminteau mult de datinile Orientului şi a căror populaţie, îmbrăcată în portul naţional bogat colorat, îl aclama pe noul principe. Uralele şi bucuria fură nemărginite şi la Slatina, unde s-a ajuns la amiază; încă de cu noapte fuseseră ridicate diferite arcuri de triumf şi peste tot fluturau steaguri, peste tot se agitau năframe şi de pretutindeni se arunca în principe cu flori. De la Slatina, principele Carol îi adresă primul salut telegrafic tatălui său la Düsseldorf: „Cu emoţie, dar şi cu bucurie trimit scumpilor mei părinţi, dragilor mei fraţi şi dragii mele surori primele calde salutări din noua mea patrie. Ei îi voi aparţine cu tot sufletul, dar voi păstra mereu amintirile scumpe şi sentimentele de cea mai mare recunoştinţă pentru locurile mele natale. Adineauri am fost primit cordial la Slatina, mâine sosire la Bucureşti.“ În aclamaţii de bucurie ca şi până acum, călătoria a continuat prin oraşe şi sate, prin păduri şi peste câmpuri, adesea pe drumuri foarte proaste, fiindcă de căi ferate nici vorbă nu era pe-atunci, dar, prin aceasta, prinţului i s-a oferit ocazia preţioasă de a veni imediat în contact mai strâns cu ţara şi poporul.

La 22 mai (10 ale lunii, după calendarul românesc) a avut loc intrarea solemnă în Bucureşti. Aproape de Băneasa, cu mult înainte de a intra în capitală, principele fu întâmpinat de mase populare dense. Aici, înmânându-i pe pernă de catifea cheia oraşului şi oferindu-i pâine şi sare, în semn de ospitalitate, primarul Bucureştiului îl salută cu cuvinte entuziaste, pentru care principele îi mulţumi în modul cel mai cordial, exprimându-şi speranţa că va avea forţa să ducă la bun sfârşit misiunea grea pe care şi-a asumat-o, întru fericirea României, însufleţit fiind de încrederea nestrămutată în ajutorul Celui de Sus. În timpul rostirii acestor cuvinte începu să răpăie o ploaie torenţială, prima în ultimele trei luni, care învioră ţarinile, iar poporul, care nu mai contenea cu strigătele de bucurie, luă ploaia ca pe un semn bun, căci, după credinţa orientală, aduce noroc.

Apoi deplasarea a continuat într-o trăsură de gală deschisă, trasă de şase cai albi, precedată de o unitate de cavalerie mergând la trap şi înconjurată de înalţi ofiţeri călare. La Şosea, pe acest frumos corso al societăţii bucureştene, s-au înşirat infanteria, vânătorii şi artileria, cărora li s-au alăturat gărzile naţionale. În spatele trupelor se înghesuiau mulţimi de oameni, la fel pe străzile pe care nu te puteai mişca decât pas cu pas în mijlocul tumultului şi al uralelor, în timp ce de la ferestre se aruncau flori şi poezii peste trăsura de gală şi peste pasageri, iar salvele puternice ale tunurilor se uneau cu sunetele maiestuoase ale clopotelor

tuturor bisericilor. Toate casele îşi puseseră podoabe de sărbătoare; oriunde te uitai, vedeai ghirlande şi flori, steaguri şi covoare. În faţa unei clădiri principele văzu o gardă de onoare cu steaguri şi îşi întrebă însoţitorii ce casă este aceea, la care, cam deconcertat, generalul Golescu răspunse: „Este palatul.“ Dar principele crezu că n-a înţeles bine şi întrebă: „Unde este deci palatul?“, la care generalul, tot mai stânjenit, arătă spre casa cu un singur etaj, lipsită de orice podoabă.

În sfârşit, după o oră şi jumătate de mers, s-a ajuns la Mitropolie, biserica principală, de pe platforma căreia se deschidea o privelişte splendidă asupra Bucureştiului. Mitropolitul, împreună cu ceilalţi preoţi în veşminte cu fir de aur şi argint, îl primi pe principe, dându-i să sărute crucea şi Evanghelia, şi-l conduse în biserică, unde se ţinu un tedeum solemn. După aceea, principele, înconjurat de cler, de miniştri şi de membri ai guvernului provizoriu, merse pe jos la Parlament, vizavi de Mitropolie, în a cărui sală de şedinţe se adunaseră deputaţii ţării, funcţionarii, judecătorii şi ofiţerii superiori, care-l întâmpinară pe principe cu ovaţii furtunoase, prelungite la nesfârşit. Cu ei îşi uneau glasurile cei care luaseră loc în tribunele supraaglomerate. Pe masa din faţa tronului, mitropolitul puse crucea şi Evanghelia şi-l invită pe principe să depună jurământul pe legile ţării. Colonelul Haralambie, membru al conducerii provizorii, citi formula românească de jurământ: „Jur a fi credincios legilor ţării, a păzi religiunea României, precum şi integritatea teritoriului ei şi a domni ca Domn constituţional“4, şi principele, cu dreapta pe Evanghelie, spuse tare şi clar: „Jur!“ În momentul acesta se făcură auzite exclamaţii de imensă bucurie, ce păreau să nu se mai potolească.

4. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I: 1866–1886, ed. îngrijită de Constantin C. Giurescu, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II“, Bucureşti, 1939, p. 6 (n. red.).

La cuvintele de salut ale preşedintelui Camerelor, principele, emoţionat, răspunse în franţuzeşte: „Ales de către naţiune, cu spontaneitate, Domn al românilor, mi-am părăsit, fără a sta la îndoială, şi ţară, şi familie, spre a răspunde la chemarea acestui popor care mi-a încredinţat destinele sale. Punând piciorul pe acest pământ sacru, am şi devenit român. Primirea plebiscitului îmi impune, o ştiu, mari datorii; sper că îmi va fi dat a le îndeplini. Eu vă aduc o inimă leală, cugetări drepte, o voinţă tare de a face binele, un devotament fără margini către noua mea patrie şi acel neînvins respect către lege pe care l-am cules în exemplul alor mei. – Cetăţean astăzi, mâne, de va fi nevoie, soldat, eu voiu împărtăşi cu d-voastre soarta cea bună ca şi pe cea rea. Din acest moment, totul este comun între noi; credeţi în mine, precum cred eu în d-voastre! Singur numai Dumnezeu poate şti ceea ce viitorul păstrează patriei noastre! Din parte-ne să ne mulţumim întru a ne face datoria. Să ne întărim prin concordie! Să unim puterile noastre spre a fi la înălţimea evenimentelor! – Providenţa, care a condus pe Alesul d-voastre până aci şi care a înlăturat toate piedicile din calea mea, nu va lăsa neîndeplinită opera sa. Trăiască Romania!“5 Şi uralele şi-au găsit un ecou răsunător în strigătele entuziaste de „Trăiască Carol I!“.

5. Versiune românească reprodusă după ibidem, pp. 6–7 (n. red.).

A doua zi a avut loc prima întrunire a miniştrilor, care au adus o mulţime de telegrame de omagiere; în cele mai multe oraşe şi localităţi, sosirea principelui a

fost marcată prin festivităţi şi iluminaţii. A urmat apoi o mare recepţie a autorităţilor orăşeneşti, la care preşedintele Camerelor a ţinut alocuţiunea de omagiere. În robe roşii se apropiară membrii Curţii Supreme de Justiţie, mai departe aceia ai Consiliului de Stat, ai Curţii de Conturi şi ai Curţii de Apel, ai tribunalelor, preşedinţii lor salutându-l cu cuvinte calde pe principe, după care ministrul de război a introdus corpul ofiţeresc şi, în numele armatei, i-a exprimat principelui încrederea cea mai profundă. După recepţia care a durat mai multe ore, principele a făcut o plimbare prin oraş, dar mulţimea de oameni veselă, îmbulzindu-se în jurul lui, a devenit curând aşa de mare încât a fost nevoit să se întoarcă în palat. Pentru ziua următoare a fost fixată depunerea jurământului de către trupe pe terenul de instrucţie al garnizoanei de la Cotroceni, prilej solemn cu care principele Carol a îmbrăcat pentru prima dată uniforma de general român brodată cu aur. După serviciul divin şi depunerea jurământului, principele s-a adresat trupelor, evidenţiind că datoria cea mai sfântă a soldatului este aceea de a servi patriei cu credinţă şi devotament şi că jurământul pe care tocmai l-au depus trebuie să-i determine, dacă patria este în pericol, să-i sacrifice cu bucurie şi ultima picătură de sânge. La întoarcerea principelui în oraş, mulţimea de oameni l-a copleşit din nou cu aclamaţii şi manifestări de bucurie.

Se zvonea că turcii, în frunte cu Omer Paşa, se pregăteau să treacă Dunărea pe la Rusciuc şi să facă o incursiune în România. Drept urmare, prinţul a inspectat în zilele următoare instalaţiile militare; acestea se găseau în starea cea mai proastă. Nu exista praf de puşcă măcar pentru un număr redus de cartuşe, în plus veni ştirea că batalioanele de grăniceri de la Dunăre refuzau să pornească în marş pe motiv că guvernul nu are voie să le folosească decât pentru paza zonelor lor de baştină şi a graniţelor acestora. Mai multe regimente din Bucureşti, inspectate în prealabil de principe, au primit ordin să se deplaseze pe Sabar, la distanţă de 30 de kilometri. La câteva zile după aceea, principele a vizitat şi poziţiile trupelor de la Giurgiu, oraş pe malul Dunării vizavi de Rusciuc, pentru a lua măsuri de zădărnicire imediată a unei incursiuni turceşti. În toate aceste ocazii, populaţia i-a făcut principelui primirea cea mai caldă şi i-a dat adesea mişcătoare dovezi de încredere şi iubire. Conduita lui personală deschisă îi atrăgea foarte repede, oriunde apărea, simpatie, şi i se atribuia ca merit extraordinar faptul că, ţinând cont de marea strâmtoare financiară a statului, renunţase la aproape jumătate din lista sa civilă.

Într-o scrisoare adresată principelui Karl Anton, domnul von Mayenfisch descria astfel prima impresie pe care principele Carol o făcuse asupra românilor: „S-ar putea spune că entuziasmul pentru prinţ creşte cu fiecare zi, asta dacă entuziasmul poate fi mai mare de-atât. Cu felul lui de a se prezenta, el a câştigat inimile tuturor, toţi vor să-l vadă şi să-l audă, ni se dau asigurări de o sută de ori pe zi că lumea îl iubeşte nespus şi că a întrecut aşteptările tuturor. S-au vândut multe mii de fotografii ale prinţului şi ale familiei sale. – Prinţul şi-a asumat o sarcină grea; nu se poate descrie în ce dezordine se găsesc toate ministerele. Pentru moment, cea mai mare dificultate însă va fi aceea de a face rost de fondurile băneşti necesare. Toate vistieriile sunt goale, de ani de zile se fraudează; cei mai mulţi funcţionari nu şi-au primit de şase luni salariile, la fel şi militarii. Dar dacă prinţul va fi destul de norocos să aibă în jurul său nişte oameni serioşi, care să ţină sincer cu el şi cu ţara, atunci cu siguranţă lucrurile

vor merge bine. – Prinţul nu are o clipă de răgaz, aproape că nu-şi permite o pauză cât să fumeze o ţigară, noaptea nu se culcă mai devreme de ora unu.“

„Prinţul nu are o clipă de răgaz“ – ce-i drept, nici nu era timpul potrivit pentru odihnă şi huzur, fără să mai punem în vreun fel la socoteală că nici una, nici cealaltă nu stăteau în firea tânărului principe. Situaţia României era dezolantă. Nici o putere străină nu recunoscuse conducerea ţării şi alegerea principelui. Rusia şi Turcia se arătau direct ostile; în Moldova se făceau remarcate mişcări separatiste susţinute de Rusia; din cauza nivelului cultural general, constituţia democratică introdusă precipitat nu era suficientă şi favoriza uneltirile politice, prin tradiţie pătimaşe. În afară de aceasta, ultima recoltă fusese foarte proastă şi holera făcea numeroase victime, iar la acestea se adăugau manevrele războinice din partea Turciei şi armata prost disciplinată şi nu mai puţin prost echipată, care în total nu număra decât 8 000 de oameni. În raportul său general prezentat Camerelor şi de acolo principelui, ministrul de război arăta deschis că armele achiziţionate ca noi în ultimii ani erau inutilizabile; că magaziile de materie primă erau goale şi fabrica de pulbere se găsea într-o stare de parcă ar fi fost construită imediat după inventarea prafului de puşcă; că maşinile din turnătoria de tunuri de la Târgovişte – maşini costând milioane, încă neplătite – sosiseră acolo fără o stabilire prealabilă a preţului şi a desenelor şi că, iată, chiar dacă s-ar fi dovedit corespunzătoare, preţul unui tun în România ar fi ajuns de zece ori mai mare decât cel al unuia cumpărat de-a gata din străinătate. Clădirile ridicate pentru scopuri militare sub domnitorul Cuza, mai spunea ministrul de război, care costaseră şi ele milioane, erau în pragul ruinei, aşa că trupele se temeau să le folosească, şi la fel stăteau lucrurile şi cu cazărmile de la Iaşi, Galaţi şi Brăila, în timp ce în celelalte oraşe soldaţii erau încartiruiţi în case particulare, iar banii destinaţi pentru construcţii erau risipiţi în cine ştie ce scopuri; potrivit aceluiaşi raport, cele mai rele erau condiţiile de adăpostire a santinelelor de frontieră, care trebuiau să locuiască în colibe foarte depărtate unele de altele, fapt ce făcea cu totul imposibilă supravegherea.

Nu mai puţin dezolant sunau rapoartele celorlalţi miniştri. Astfel, în cel al ministrului de interne se spunea: „După un regim care ne-a oprimat atâţia ani şi împotriva căruia s-a revoltat întreaga naţiune, ar fi greu ca într-un timp aşa de scurt să găsim remediu împotriva unui sistem corupător şi arbitrar. Comisia de anchetă a descoperit uriaşe delapidări ale banilor publici din partea casierilor de la Prefectura Poliţiei şi mai ales din partea directorului Poştei şi Telegrafului. Acest funcţionar, căruia i s-a repartizat în chipul cel mai abuziv suma de 7 253 682 de piaştri pentru serviciul său, a găsit mijloace s-o majoreze la 10 521 234. În timp ce în alte state este productiv, acest serviciu a devenit în România de-a dreptul dezavantajos, căci venitul nu a depăşit în ultimul an 4 milioane. În închisori se află o mulţime de deţinuţi arestaţi de luni de zile, ba chiar de ani, fără să li se fi făcut proces.“ La fel de dezolant era raportul ministrului cultelor şi instrucţiei publice: liceele şi şcolile se aflau pe treapta cea mai de jos; spaţiile în care se găseau ele însemnau îmbolnăvire şi moarte. Din peste 3 000 de comune mai puţin de 1 300 aveau şcoli, şi acestea, lăsând deoparte învăţământul discutabil, erau adăpostite în barăci, de cele mai multe ori fără lumină şi fără aer, în care zăpada şi ploaia pătrundeau prin acoperiş. La fel de trist stăteau lucrurile cu celelalte îndeletniciri. Agricultura era la pământ, căci lipseau sumele necesare

pentru a ajuta populaţia rurală nevoiaşă să depăşească perioadele grele, iar vistieria statului era complet goală, după cum recunoştea deschis ministrul de finanţe: „Creşterea deficitului prin împrumuturi, ale căror dobânzi au îngreunat excesiv bugetul de cheltuieli, şi strecurarea de cifre contrafăcute şi nejustificate în bugetul de venituri nu puteau să aibă drept consecinţă, în timp, decât împovărarea tot mai mare a situaţiei financiare. Astfel, creditul de stat a dispărut cu desăvârşire. Toate casele de bani oficiale sunt goale şi vistieria are de plătit o datorie flotantă de 55 761 841 de piaştri; după un calcul exact, anul 1866 se va încheia cu un deficit de 51 956 000 de piaştri.“ Totalul datoriilor României se ridica la 4 000 000 de piaştri, adică 120 de milioane de mărci.

Aceste date oficiale se oglindesc şi în descrierile făcute ţării şi oamenilor de diferiţi călători care au vizitat Principatele în anul 1866. Astfel, în una dintre aceste relatări se spune: „Prima impresie pe care Moldova şi Valahia o fac asupra străinului este una tristă. Vaste şesuri pustii, fără şosele, fără sate, ici şi colo câte un bordei de pământ din care te priveşte curios un ţigan oacheş, ici şi colo câte o colibă în faţa căreia stau câţiva copii despuiaţi, tăvălindu-se în murdăria care lor nu le poate face nici un rău. Un puţ de lemn la care poţi adăpa caii este hanul, nişte cai ce pasc liber, staţia de poştă. Simţi că ai trecut deja de hotarul civilizaţiei; şi aşa şi este. Arta şi ştiinţa, comerţul şi industria, toate binefacerile culturii care înaintează irezistibil prin restul Europei au rămas străine acestei ţări. Nobilul se duce la Paris ca să înveţe acolo cum să se poarte în societate, ţăranul abia acum a ajuns să simtă vag că ceva îi lipseşte. O clasă de mijloc nu există.“

Un alt observator scrie: „Locuinţele marii mase a valahilor sunt cele mai sărăcăcioase din Europa; întregul inventar casnic este format din câteva căldări şi oale, plus nişte mese şi scăunele de lemn; paturi rar găseşti la ţăranii valahi. Învelit în blana lui de oaie, ţăranul doarme pe pământ, iar în unele nopţi fierbinţi doarme şi pe veranda naturală formată sub acoperişul ieşit în afară şi susţinut de pari din lemn. Foarte puţini cunosc aici luxul unei podele de lemn. Dar ţăranul valah contrastează totuşi ciudat cu alţi ţărani europeni. Este extraordinar de curat şi, chiar în condiţii de sărăcie lucie, casa improvizată din paiantă este ţinută în stare de curăţenie perfectă. Cumpătarea şi luciditatea, hărnicia şi curăţenia sunt trăsăturile principale ale caracterului său. El este reprezentantul viitorului politic al poporului român.“ Evaluări asemănătoare ale caracterului acestui popor găsim şi în alte însemnări. Ni se spune că majoritatea populaţiei încă nu s-a bucurat de binefacerile civilizaţiei, dar că, pe de altă parte, a şi rămas ferită de relele ei. În ciuda veseliei şi a exuberanţei care se manifestă în zilele de mare sărbătoare, scriu observatorii, doar rar se produc scene neplăcute, iar oameni beţi vezi şi mai rar. Blândeţea se uneşte cu sobrietatea, modestia cu înţelegerea faptului că trebuie îndreptate lucrurile pentru a salva ţara de la ruina totală.

Chiar şi periferiile Bucureştiului, care atunci număra 160 000 de locuitori (dintre aceştia aproximativ 30 000 fiind germani), încă făceau o impresie de aşezări pe deplin rurale. Barăci şi ruine alternau cu locuri virane, pustii uneori, clădirile formau un şir continuu de case, până când îl întrerupeau din nou grădini şi curţi în care se aflau căsuţe văruite în alb, formate numai din parter; porţile, pervazurile ferestrelor şi pragurile erau vopsite adesea strident; uşile stăteau

deschise, astfel încât îi puteai vedea pe meşteşugari la muncă. Străzile propriu-zise ale oraşului erau înguste şi, dacă exista un pavaj, acesta se găsea într-o stare groaznică; şi aici întâlneai la tot pasul căsuţe şi colibe scunde, dar între ele, în contrast viu, se înălţau clădiri europene moderne, cu două şi trei etaje, cu balcoane, cu sculpturi în lemn şi porţi aurite. Strada principală, care se numea atunci Podul Mogoşoaiei (astăzi Calea Victoriei), avea un aspect pe deplin european, cu multe prăvălii, cafenele şi cofetării, cu magazine şi bănci ai căror proprietari erau de cele mai multe ori nemţi, lucru pus în evidenţă şi de multe firme şi inscripţii germane; la fel se prezenta şi strada Lipscani, adevăratul sediu al activităţii negustoreşti şi meşteşugăreşti germane, unde în timpul marelui târg se adunau negustorii şi întreprinzătorii veniţi din Germania, ceea poate fi dedus şi din denumirea străzii, amintind de Leipzig şi de târgul de la Leipzig.

În relatările menţionate sunt descrise în culori vii Şoseaua cu strălucitoarele ei echipaje ieşite la plimbare după-amiaza, cu bogata şi capricioasa ei animaţie mondenă, precum şi frumosul parc Cişmigiu din interiorul oraşului, parc amenajat de un german. În condiţiile pavajului prost şi ale drumurilor desfundate era foarte normal să existe un mare număr de elegante vehicule particulare şi închiriate. Doamnele din cercurile selecte se luau la întrecere într-un exagerat lux al toaletelor, la zi cu ultimul strigăt al modei pariziene. Adesea, amenajarea interioară a locuinţelor din palatele boiereşti se făcea cu mare risipă şi luxul era pe măsură. Dar şi aici, contrastele erau dintre cele mai stridente; dacă ieşeai dintr-un palat ai cărui proprietari dispuneau de o rentă de mai multe sute de mii de franci şi te abăteai pe una dintre străzile laterale, ale căror colibe din lemn şi nuiele de salcie ameninţau să se prăbuşească la prima rafală de vânt, nu puteai să nu-ţi aduci aminte de bieţii locuitori care dormeau pe pământul gol şi al căror singur aliment era mămăliga. Astfel, Gustav Rasch, neobositul călător, scrie: „Adineauri ai păşit pe un parchet confecţionat la Viena sau Breslau, iar acum te lupţi pe nişte uliţe gloduroase şi întortocheate, cu băltoace şi gropi asemănătoare unor hăuri, apoi dai cu capul de nişte dărâmături sau nimereşti în nişte pari rupţi, pe jumătate putrezi, căci e întuneric beznă şi numai ici şi colo câte un jalnic felinar cu petrol aruncă slabe reflexe luminoase asupra drumului gloduros. O iei după colţ. Deodată pâlpâie câteva focuri printre ruinele unei clădiri pe jumătate prăbuşite; chipuri ciudate în zdrenţe dormitează învelite în pături ferfeniţite, lângă focurile pe jumătate stinse de pe solul umed. Sunt ţigani, care sunt folosiţi la dărâmarea clădirii şi care nu au un loc de dormit pentru noapte; şi sunt doar câţiva paşi de la locul de tabără, peste care hoinăreşte vântul rece al nopţii, până la acel palat splendid, unde se bea şampanie, unde se râde şi se glumeşte, unde astăzi se pierd la joc mii de ducaţi şi se doarme în aşternuturi de mătase. Eu am vizitat toate marile oraşe ale Europei; am văzut Londra, Parisul şi Neapole, dar nicăieri nu am văzut asemenea contraste, nicăieri nu am văzut sărăcia şi luxul risipitor convieţuind atât de aproape ca la Bucureşti.“

Ne putem imagina ce stranii trebuie să-i fi părut toate acestea tânărului principe obişnuit cu circumstanţe complet diferite şi cât de intens trebuie să-l fi preocupat gândul de a aduce aici unele transformări benefice. La grijile care-l asaltau în număr mare zi de zi s-au adăugat altele. Avusese loc declaraţia de război dintre Prusia şi Austria, Prusia era prinsă într-o luptă hotărâtoare, tot

ceea ce pentru principe avea preţ şi valoare în patria de până acum era poate pus sub semnul întrebării, prietenii şi rudele lui cele mai apropiate se aflau pe teatrul de război, şi apoi, la 27 iunie, a sosit vestea zguduitoare că prinţul Anton, iubitul frate mai tânăr, sublocotenent în primul regiment de gardă, fusese grav rănit în bătălia de la Königgrätz. În fruntea trupelor sale, învârtindu-şi spada deasupra capului, pornise înaintea tuturor împotriva satului Rossberitz, îmbărbătându-şi ostaşii cu strigătul: „Într-acolo, oameni, într-acolo!“, aruncându-se asupra unui tranşeu şi baraj apărat cu disperare de austrieci. Aici a primit prima rană, dar cu „Înainte!“ a continuat asaltul până când un al doilea glonţ i-a zdrobit rotula. Câţiva soldaţi l-au ridicat de jos după ce fusese împuşcat de două ori. În jurnalul său, viitorul împărat Friedrich nota: „La Rossberitz, unde, judecând după mulţimea de cadavre şi răniţi, lupta trebuie să fi fost teribil de înverşunată, şi unde curţile ţărăneşti au continuat să ardă mult timp, l-am găsit pe Anton von Hohenzollern, rănit la picioare de trei gloanţe. Era ciudat de radios şi totodată emoţionant de naiv când minimaliza gravitatea rănilor sale. Mi-a urat noroc, mi-a spus că fusese cu coloana sa în focul cel mai aprig, că dăduse ordin să se execute o tragere rapidă, că apoi fusese rănit şi luat prizonier, dar eliberat din nou prin înaintarea alor noştri. Zăcea într-o căruţă ţărănească lângă austrieci muribunzi.“ Într-o scrisoare către soţia lui, regele Wilhelm relata: „Anton von Hohenzollern are patru gloanţe în picioare, nu ştiu cum se simte, se spune că a fost de o bravură excepţională.“ Regele, care îi acordase viteazului Ordinul „Pour le Mérite“ prin mai vârstnicul său frate, prinţul moştenitor Leopold, îi telegrafie principelui Karl Anton: „Mii de mulţumiri pentru participarea ta; a fost o victorie grandioasă, incomparabilă; fie ca fiul tău să n-o plătească prea scump. Ce mult trebuie să mă gândesc la voi, el a făcut în toate luptele cinste numelui său, a fost îndrăgit de soldaţi!“ După suferinţe foarte grele, îndurate cu bărbăţie, prinţul muri, dar, în ceasul morţii fiind, el a mai spus: „Preamăresc Providenţa, care a pecetluit din nou victoria cu sângele unui Hohenzollern şi mi-a rezervat onoarea de a cădea pentru cauza patriei.“

Aşa cum acest tânăr erou se gândise numai la datorie şi ţară, la fel şi principele Carol se dedicase pe de-a-ntregul noii lui patrii. Începând din acele zile de mai, el nu a mai avut decât un singur ţel în faţa ochilor: să facă mare România şi fericit poporul ei. La şcoala severă a vieţii, junele principe atinsese maturitatea bărbatului, îşi călise caracterul şi îşi consolidase acele însuşiri care, în cursul anilor şi deceniilor, l-au ajutat să înfăptuiască lucruri atât de măreţe: nobleţea gândirii, evaluarea serioasă a tuturor faptelor şi valorificarea lor rapidă pentru viaţa practică, judecata calmă, dar fermă, simţul datoriei, cântărirea nepărtinitoare, binevoitoare a persoanelor şi situaţiilor, dârzenia şi statornicia, calitatea de a nu fi niciodată răzbunător, ba chiar de a fi lesne iertător faţă de duşmanii săi, hărnicia şi activitatea neobosită, grija pentru prezent şi preocuparea permanentă pentru viitor, neclintirea în ataşamentul faţă de cei pe care i-a recunoscut ca prieteni.

Aşa şi trebuia să fie omul care luase în mâna sa fermă cârma navei clătinătoare a statului român. Încă din prima zi, Dimitrie Sturdza, care i-a adus mereu servicii preţioase principelui, a recunoscut importanţa, chiar necesitatea istorică a acestuia pentru România, iar mai târziu el a rostit în Senat aceste cuvinte simple şi adevărate: „Prin preluarea conducerii, Carol I a salvat România

de la războiul civil şi a ajutat-o să nu cadă în prăpastia pe marginea căreia se afla aproape fără speranţă!“

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-8.html

„Să ne ajutăm dară, români!“

Prima proclamaţie a principelui Carol – „Să ne ajutăm dară, români!“ – Dificultăţi interne şi externe – Conduita personală a principelui – Muncă şi program zilnic – Călătoria la sultan – La Constantinopol – Rezultate bune – Dificultăţi ale domniei – Zile şi ani de griji copleşitoare – Principele şi populaţia – Progrese la Bucureşti – Reorganizarea armatei – Construcţia de căi ferate – Noi obstacole interne şi calomnii externe – Se înaintează lent – Un viraj spre mai bine – Principele Carol îl vizitează pe împăratul Alexandru II – Călătoria în Germania

La câteva zile de la preluarea domniei, principele Carol a emis către poporul român o proclamaţie cu următorul cuprins:

„Români!

De la sosirea mea între voi, am primit din toate părţile nouăi mele patrii adrese de felicitare şi de bună venire, care mă asigură că voinţa la care am răspuns era voinţa întregii naţiuni. Un mare număr mi-au fost trimise pe când eram la căminul meu şi v-aţi gândit încă chiar la ziua naşterii mele, spre a-mi transmite urările voastre. Aş fi voit a răspunde fiecăruia în parte şi atunci accentele mele v-ar fi spus că vă dau inimă pentru inimă; aceasta însă fiind peste putinţă, primiţi aceste câteva cuvinte ca expresiunea cugetării mele pentru toţi. – Români! La chemarea voastră mi-am lăsat patria şi familia, şi am urmat astfel căci cunosc istoria voastră, aspiraţiunile voastre, suferinţele voastre. Am venit, pentru că vocea unei naţiuni îmi este sacră; şi când acea naţiune are un trecut glorios, cum este al vostru, un trecut care i-a dat puterea a lupta, precum aţi luptat voi, spre a vă face un viitor demn de dânsul, vocea acelei naţiuni este pentru mine vocea lui Dumnezeu. Iată pentru ce am lăsat pe cei ce-i iubiam. Redaţi-mi voi toate aceste afecţiuni, căci mi-am lăsat patria, cu speranţa şi voinţa nestrămutată de a vă asigura una mare şi fericită. N-am făcut-o oare leagănul fiilor mei? – Români! Căldura cu care m-aţi primit mi-a dovedit că sunt într-adevăr între voi Binevenitul. Voi lucra necontenit spre a păstra acest titlu. Ajutaţi-mă prin iubirea şi încrederea voastră. Nimic fără Dumnezeu! este deviza familiei mele. Dumnezeu a zis: Ajută-te şi te voi ajuta. Să ne ajutăm dară, români, şi Dumnezeu ne va ajuta.

Carol“6

6. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., pp. 12–13 (n. red.).

„Să ne ajutăm dară, români!“ – fireşte, aceste cuvinte ale principelui conţineau un adevăr amar. România nu se putea bizui decât pe ea însăşi, pe ea şi pe tânărul ei principe, care înainte de orice era preocupat ca prin conduita lui personală să trezească încredere, pentru ca apoi să facă treptat ordine în domeniul economic şi politic cu desăvârşire confuz. Dar, înainte de orice, evoluţii externe ameninţătoare atraseră atenţia principelui în altă direcţie. Turcii îşi întăriseră forţele militare de la Dunăre, şi nu lipseau zvonurile alarmante, care răspândeau continuu nelinişte în ţară. Principele Carol făcu de mai multe ori vizite inopinate la trupele aflate între Bucureşti şi Dunăre, căutând să remedieze cât mai repede tot felul de deficienţe constatate la aceste inspecţii. De la Giurgiu, a întreprins pe un mic vapor o scurtă călătorie pe Dunăre şi a avut ocazia să urmărească de la mică distanţă tabăra turcească de la Rusciuc, unde

erau adunaţi peste 20 000 de oameni şi unde pregătirile lăsau să se tragă concluzia că turcii vor trece fluviul. Dar victoriile rapide ale Prusiei pe teritoriul Boemiei trebuie să fi tăiat Porţii orice poftă de a se angaja într-o acţiune războinică împotriva României, deoarece turcii nu puteau spera la ajutor şi la o eventuală intervenţie militară din partea Austriei.

Dacă această grijă dispărea treptat, se ridicau în schimb în interiorul ţării tot felul de nori întunecaţi, care se aflau în strânsă legătură cu discuţia asupra Constituţiei şi cu reglementarea chestiunii evreieşti. Da, din cauza acesteia din urmă s-a ajuns la dezordini publice, care au putut fi domolite rapid, desigur nu de către poliţie, care nu a făcut faţă, ci de către garda naţională. Principele a vrut apoi să facă o trecere în revistă cu garda naţională, pe terenul de instrucţie de la Cotroceni, dar se izbi de o rezistenţă încăpăţânată, deoarece se răspândise ideea că se urmărea dezarmarea soldaţilor, drept care aceştia hotărâră să se ducă în faţa Camerei Deputaţilor şi să ceară protecţie împotriva acestei măsuri. Prim-ministrul Catargiu îi comunică principelui acest lucru şi-l rugă să-şi schimbe dispoziţia. Principele nu consimţi însă la aceasta, ci plecă la terenul de instrucţie, unde găsi doar câteva sute de oameni. Trimise, aşadar, ofiţeri cu ordinul ca întârziaţii să se prezinte numaidecât, iar în acest timp porni în fruntea soldaţilor adunaţi spre oraş, în care intră în sunete asurzitoare de muzică. Din toate părţile soseau în acest timp gărzile naţionale, făcând joncţiune în Piaţa Teatrului şi întâmpinându-l pe principe cu larmă şi vuiet de urale.

Aşa cum aici principele Carol, prin conduita sa personală, obţinu un succes neaşteptat, tot aşa s-a întâmplat şi în alte cazuri în care miniştrii se descurajau şi-l sfătuiau să cedeze sau să renunţe la deciziile sale. Acest lucru nu-i stătea însă în fire principelui, care nu tremura şi nu şovăia când era vorba de planuri a căror realizare el o considera necesară pentru binele ţării şi al statului.

Din cauza arşiţei apăsătoare, care la Bucureşti devenea insuportabilă, principele îşi stabilise reşedinţa la mânăstirea Cotroceni, situată ceva mai la altitudine şi la o jumătate de oră distanţă de oraş. Mânăstirea, întemeiată în ultima treime a secolului al XVII-lea, consta din diferite clădiri legate între ele, care înconjurau biserica îmbrăcată în iederă şi cărora li se adăuga un parc splendid, deşi neglijat, umbros şi foarte bogat în arbori bătrâni. Minunată este de aici priveliştea asupra Bucureştiului cu nenumăratele sale biserici şi cupole, iar liniştea adâncă era de două ori prielnică după larma şi agitaţia capitalei. Numai câteva camere pusese principele să i se mobileze, care, la firea lui lipsită de pretenţii, îi erau suficiente. Profund îndrăgostit de natură cum era, el găsea linişte şi mângâiere în vecinătatea imediată a parcului. Fiecare zi aducea sarcini din belşug, dar, în condiţiile unui program respectat cu stricteţe, ele erau îndeplinite punctual. După o plimbare călare dis-de-dimineaţă urma rezolvarea corespondenţei, apoi apăreau la raport miniştrii, după care, de cele mai multe ori la terminarea gustării de dinaintea prânzului, se trecea la audienţe şi la inspectarea diferitelor clădiri ale statului precum ministere, tribunale, spitale, instituţii de învăţământ şi închisori. Existau şi aici lipsuri de toate felurile, şi principele se străduia să introducă diverse îmbunătăţiri, care în criza financiară a ţării numai lent se puteau înfăptui, dar însemnau totuşi un reviriment vizibil faţă de situaţia anterioară. La dineul fixat pentru ora şase se trimiteau totdeauna invitaţii miniştrilor, ofiţerilor, deputaţilor. De la această acţiune, conducerea

partidelor politice era exclusă. Cu acest prilej, principele ştia ca prin discuţii amănunţite să se orienteze asupra multor aspecte care până acum îi rămăseseră străine. Seara era rezervată de cele mai multe ori unui drum la Şosea, acea splendidă promenadă care se întindea la intrarea în oraş şi care era punctul de întâlnire al lumii bune din capitală. Se ducea adesea şi la teatru, care, doar slab iluminat de lămpi cu petrol, nu făcea o impresie demnă de o metropolă; conţinutul pieselor puse în scenă era împrumutat de cele mai multe ori din istoria României, marcată de victoriile patriotice asupra turcilor. Frecventele excursii călare în împrejurimile mai apropiate sau mai depărtate îl puneau pe principe în contact cu toate straturile poporului. Îl însoţeau permanent ofiţeri de ordonanţă şi o escortă de cavalerie, potrivit obiceiului locului, pe care însă principele, cu preferinţa lui pentru o conduită simplă, îl abandonă curând. Principele vizita cu plăcere vechile mânăstiri, adesea foarte pitoresc aşezate, apoi din nou diferite oraşe şi localităţi. Primirea care i se făcea peste tot arăta că populaţia nu fusese înşelată în aşteptările ei faţă de venirea principelui în ţară şi faţă de domnia lui.

Înţelegerea ce trebuia realizată cât mai curând cu Poarta ridica şi ea multe probleme, deoarece mai întâi trebuia obţinută recunoaşterea principelui şi, dacă nu chiar abolirea, atunci măcar modelarea în alt chip a vasalităţii de până acum. Pentru a înlătura toate piedicile care se ridicau în calea acestei dorinţe, principele se hotărî să-i facă o vizită sultanului. Aceasta avu loc în octombrie, după ce în prealabil domnitorul efectuase o călătorie mai lungă prin Moldova. Această din urmă călătorie a fost foarte importantă pentru întărirea unităţii Principatelor şi, prin prestanţa personală a principelui, le-a luat pământul de sub picioare anumitor mişcări separatiste care se tot manifestaseră în ultima vreme. În voiajul spre capitala turcă, principele Carol a pornit cu deosebită satisfacţie, căci oamenii de stat români reuşiseră să încheie cu Turcia un acord politic foarte important, acord care ţinea cont de situaţia grea a României şi care, în sfârşit, îi conferea acesteia o poziţie internaţională sigură, absolut necesară pentru obţinerea recunoaşterii din partea puterilor garante şi pentru ieşirea din îngrozitoarea criză financiară prin împrumuturi externe. Principele a adus la cunoştinţa poporului acest acord favorabil printr-o proclamaţie, subliniind că în sfârşit Poarta satisfăcuse dorinţele românilor de a avea o dinastie ereditară şi un stat constituţional şi că el spera foarte mult ca strădaniile lui pentru progresul şi prosperitatea patriei să fie şi de acum înainte sprijinite de pronia cerească.

La 21 octombrie, principele, în compania a numeroşi ofiţeri şi politicieni eminenţi, îşi începu călătoria spre Constantinopol, mai întâi spre Giurgiu, de acolo, trecând Dunărea, ajunse la Rusciuc, unde avu loc o primire solemnă din partea paşei şi a demnitarilor turci. Întreaga garnizoană fusese pusă în mişcare, oraşul îmbrăcase o bogată podoabă de steaguri şi dinspre fortificaţii răsunau salvele de tun. Apoi s-a mers cu trenul la Varna, unde s-a făcut îmbarcarea pe iahtul Issedin, trimis de sultan. La bordul iahtului, principele a fost salutat în numele sultanului de către primul general adjutant al acestuia şi a primit onorul din partea soldaţilor din marina militară imperială – aceste două acţiuni protocolare semnificând o atenţie deosebită faţă de vlăstarul Hohenzollernilor, căci altădată, când hospodarii se întâlneau cu autorităţile turceşti, acestea îi făceau adesea să simtă că sunt dependenţi. A doua zi dimineaţa s-a intrat în

Bosfor; principele Carol admiră priveliştile minunate care se desfăşurau în faţa lui, una mai plăcută şi mai încântătoare decât alta, oferind ochiului noi şi noi frumuseţi – castele cenuşii, văi atrăgătoare, cătune paşnice, minarete graţioase, popasuri agreabile şi mândre palate. Albastrul profund al cerului rivaliza cu cel al talazurilor; nenumărate nave de toate felurile şi naţionalităţile tăiau drumul vaporului; delfini ale căror siluete întunecate făceau salturi fulgerătoare zburdau în valuri şi vulturi-de-mare şi şoimi îşi desenau largile lor cercuri sus în văzduhul limpede. În golfurile idilice vedeai, în verdeaţa cea mai ocrotitoare, fermecătoare staţiuni balneare cu reşedinţele de vară ale ambasadorilor şi plenipotenţiarilor străini, vile cochete şi căsuţe graţioase din lemn, împrejmuite cu garduri vii de laur şi mirt, umbrite de platani şi smochini, din desele tufişuri străluceau flori de rodiu în purpură saturată şi trandafiri parfumaţi, în mereu alt joc de culori, apoi apăreau mici sate pescăreşti cu barăci şubrede, cu uliţe înguste, urcând abrupt şi cu pestriţă agitaţie poporană, iar îndărătul lor se întindeau podgorii şi parcuri. În sfârşit, se ivi marele oraş cu cupolele strălucitoare ale moscheelor şi cu minaretele albe, zvelte, acel oraş în urzeala căruia se împletesc cele mai însemnate amintiri ale istoriei şi care, în lupta zadarnică pentru păstrarea puterii, a văzut venind şi dispărând atâtea generaţii!

Sultanul puse la dispoziţia principelui Palatul Apelor Dulci, aşezat în partea asiatică şi care, cu faţada din marmură sclipitor de albă, priveşte spre Bosfor; ca gardă de onoare i se repartiză o companie de vânători din paza imperială, care-l întâmpină pe principe în sunet de fanfară. După-amiază, principele îi făcu sultanului prima sa vizită. Pentru deplasarea la grandiosul palat Dolmabahçe, aşezat pe malul de vizavi, folosi iahtul sultanului, de pe care îl aduse pe uscat un caic căptuşit cu catifea şi echipat cu doisprezece vâslaşi. Pe minunata esplanadă de marmură a palatului avu loc primirea solemnă. Pentru această ocazie, principele îmbrăcase marea uniformă de general român. Sultanul Abdul-Aziz îl primi într-un salonaş, venindu-i în întâmpinare până la uşă şi întinzându-i mâna. Aproape de divanul pe care se aşează padişahul era pregătit un jilţ pentru oaspetele princiar, pe care acesta însă îl împinse deoparte, luând loc lângă sultan. Cu aceasta da să se înţeleagă că el, ca vlăstar al unui neam princiar suveran, avea pretenţia la un alt tratament decât acela de care aveau parte cândva regenţii principatelor dunărene. După primele cuvinte de salut, principele îndreptă convorbirea pe făgaşul politicii, evidenţiind că el vede în menţinerea tratatelor existente o garanţie pentru România, care, de altfel, le-a respectat mereu, dar că, pe de altă parte, speră ca sultanul să vadă o garanţie în faptul că el, principele Carol, se află în fruntea poporului român, ceea ce-l făcu pe sultan să aibă cuvinte de aprobare. La această primire se adăugă aceea din partea celor mai înalţi funcţionari de stat turci la Înalta Poartă şi a doua zi o alta, a membrilor corpului diplomatic în palatul locuit de principe, unde s-au prezentat şi marii demnitari turci, care au oferit cadouri preţioase din partea sultanului. În zilele următoare, au fost consacrate multe ore vizitării Constantinopolului. În costum civil, însoţit numai de un aghiotant şi de un dragoman, principele cutreieră străzile singurului oraş care la tot pasul oferă o abundenţă de scene dintre cele mai pitoreşti şi mai fascinante şi ale cărui clădiri luate individual ştiu să povestească atâtea despre trecuta splendoare şi strălucire a vechiului Bizanţ. Toate acestea au lăsat impresii dintre cele mai durabile în sufletul receptiv al

principelui.

O a doua vizită la sultan s-a desfăşurat într-o atmosferă cordială, după cum şi înainte padişahul exprimase principelui bucuria că poate să-l onoreze ca pe un înalt şi bine-venit oaspete şi că pune mare preţ pe relaţii prieteneşti cu el. Aceasta reieşi şi din parada trupelor organizată din ordinul sultanului în cinstea principelui, paradă ce se constitui într-un strălucitor spectacol militar. După un foarte cald rămas-bun de la sultan, principele Carol, care petrecuse şase zile de ospeţie, porni către casă, ajungând din nou la Giurgiu şi adunându-i acolo pe domnii din suita sa ca să-şi ia la revedere, informându-i despre rezultatele favorabile ale călătoriei şi rugându-i insistent ca, de-acum, după înlăturarea dificultăţilor externe, să-şi concentreze toate gândurile asupra prosperităţii interne a României.

Era foarte mare nevoie de acest îndemn, căci evoluţia politică a ţării întâmpina mereu alte şi alte dificultăţi. Două partide se confruntau vehement şi luptau pentru hegemonie în guvern: partidul boierilor, căruia, în virtutea întregului trecut, nu putea să-i convină întărirea regimului constituţional şi înrădăcinarea puternică a unei dinastii străine, şi cel al liberalilor, care, dimpotrivă, vedea în această dinastie chezăşia pentru dezvoltarea în perspectivă a ţării. Dacă primului partid îi aparţineau membrii influenţi ai vechilor familii nobiliare din rândurile cărora fuseseră numiţi domnitorii Moldovei şi ai Valahiei, celui de-al doilea îi aparţineau reprezentanţii tineri, ambiţioşi ai inteligheţiei, bărbaţi deştepţi şi pricepuţi, care se formaseră de cele mai multe ori în străinătate, nu în ultimul rând la universităţi germane, şi care erau consideraţi a fi viitorii conducători politici ai statului. Era explicabil faptul că membrii partidului boierilor nu aveau de gând să renunţe la avantajele moştenite, adesea uzurpate, ale familiilor lor, insistând asupra faptului că România este, în fond, un principat electiv, ai cărui regenţi le rămâne lor a-i stabili. Liberalii, dimpotrivă, vedeau singura scăpare a patriei lor într-o monarhie ereditară şi în principele străin a cărui domnie dăduse roade încă din anii de început şi promitea pentru viitor cele mai bune rezultate, astfel că ei nu erau interesaţi să facă o opoziţie îndărătnică.

Această dezbinare dintre cele două partide s-a reflectat şi în rezultatul din noiembrie al alegerilor pentru Camere, care, însoţite de tot felul de excese şi manipulări, au produs o dezamăgire amarnică guvernului. Acesta nu putea să se sprijine pe o majoritate confortabilă. Cu toate acestea, principele nu se descurajă şi încercă să domnească, iată, cu o pestriţă adunare parlamentară, conjurându-i în alocuţiunea sa de deschidere pe reprezentanţii poporului să lase deoparte meschinăriile şi luptele pentru interese personale, care pentru ţară însemnau o primejdie aşa de mare, şi să stârpească împreună cu el abuzurile, care stăteau în calea propăşirii. Era nevoie, după cum s-a exprimat el textual, să se adopte principiile sănătoase ale cinstei, hărniciei şi cumpătării, singurele care puteau să conducă naţiunea la cultură, bogăţie şi consolidare.

Trista situaţie internă se traduse printr-un împrumut din Franţa contractat în condiţii foarte dezavantajoase pentru ţară, având în vedere că pentru 18,5 milioane de franci urmau să se ramburseze în 23 de ani 32 de milioane; dar, pentru a se acoperi cheltuielile presante, trebuia să se accepte aceste condiţii grele. Apoi se adăuga şi faptul că, începând cu marile victorii prusiene, se trezise

neîncrederea cercurilor conducătoare franceze, care până acum manifestaseră simpatie faţă de principe şi ţară. Acum însă, francezii se temeau că influenţa prusiană ar putea să devină predominantă în principatele dunărene.

Lucrările parlamentare înaintau lent şi nesatisfăcător. La fel stăteau lucrurile în multe ramuri ale administraţiei; adesea, în vizitele sale la ministere şi tribunale, principele constata absenţa de la lucru a funcţionarilor, luând îndată măsuri pentru a se pune capăt acestei lipse de punctualitate. Dar principala grijă a principelui viza reorganizarea armatei, în primul rând a corpului ofiţerilor, cărora căuta să le insufle zelul său în îndeplinirea datoriei şi setea sa de activitate, introducând prudent reforme. Ce-i drept, în acest context, grava criză financiară era o piedică serioasă.

Unele acţiuni întreprinse de către principe erau şi ele interpretate greşit – printre altele, ca să dăm un exemplu, organizarea primului mare bal în palatul său; unii erau de părere că, dată fiind trista situaţie economică a ţării, balul n-ar fi trebuit să aibă loc, ceilalţi însă îşi exprimau bucuria, pentru că tocmai prin asemenea petreceri, ziceau ei, se adună bani pentru mulţime şi se stimulează comerţul.

Astfel, primul an de domnie al principelui s-a încheiat sub auspicii puţin favorabile. Într-o lungă scrisoare către prinţul moştenitor prusian, el îşi deschidea inima plină de griji, nutrind însă speranţa că, după ce se vor reglementa mai întâi problemele externe, va putea să se dedice desăvârşirii interne a activităţii statale: „Cu cele mai bune resurse ale fiinţei mele, vreau să mă străduiesc să conduc spre un viitor fericit ţara minunată pe care acum o numesc a mea şi pe cele cinci milioane de oameni care mi-au încredinţat tot ce au mai scump, căci noi suntem cu toţii, fiecare după ţelul său, lucrători la «războiul în freamăt al vremii», şi misiunea vieţii mele este acum ca, în avanpostul culturii de la soare-apune, avanpost în care m-a plasat destinul, să ţes şi eu cu întreaga mea forţă la al «dumnezeirei […] viu veşmânt»…“7 Aşa se încheia această scrisoare, care ne îngăduie o privire adâncă în viaţa lăuntrică a principelui. Tatăl său, care i-a rămas până la sfârşit cel mai fidel prieten şi cel mai altruist sfătuitor, îi spunea în scrisoarea sa de Crăciun, după ce-i vorbise de dureroasa despărţire: „Dar curaj şi încredere în Dumnezeu în orice situaţie a vieţii! Nu poţi să le ai pe toate. Misiunea ta este mare, grea şi răsplătitoare. Fie ca tocmai conştiinţa acestui lucru să compenseze multele privaţiuni care îţi afectează inima şi sufletul!“

7. Carol citează crâmpeie din Faust; cf. Johann Wolfgang Goethe, Faust. Tragedie, traducere de Lucian Blaga, Humanitas, Bucureşti, 2015, p. 40 (n. red.).

Pentru principe era foarte mulţumitor faptul că eforturile şi succesele sale de până acum fuseseră recunoscute pe plaiurile natale germane; căci, aşa cum îi comunică principele Karl Anton fiului său, regele Wilhelm îşi dădea acum seama că principele Carol făcuse bine să nu dea curs sfatului său de a refuza alegerea ca domn al României, bucurându-se din toată inima că până acum totul mersese aşa de splendid. În acest timp, principele a rămas mai multă vreme la Iaşi, capitala Moldovei, şi cu această ocazie a zăbovit în oraşele dunărene Brăila şi Galaţi. O mare bucurie i-a făcut vizita mai tânărului său frate, prinţul Friedrich, care i-a înmânat şi o scrisoare din partea prinţului moştenitor. Acesta din urmă îi scria cu cea mai călduroasă prietenie: „Aşa cum eu sunt în orice clipă conştient

de simpatia ce mi-o porţi, aşa şi tu, sper, eşti convins că nu trece o zi fără ca gândurile mele să nu zboare spre tine şi fără să mă bucur de succesele pe care le obţii în dificila ta situaţie! De la început am crezut că tu vei deveni un adevărat reazem pentru acele principate încă imature, care nu au nevoie decât de un caracter german cinstit pentru a se transforma în provincii înfloritoare. Şi până acum, toate ştirile pe care le primesc din România îmi justifică aceste aşteptări ale mele. Dumnezeu să-ţi fie alături ca şi până acum pe cărarea ta abruptă, dar mai ales să ţină departe de ţara ta primejdiile din afară, care ar putea stânjeni drumul operei tale. Situaţia pare destul de complicată în vecinătăţile Orientului – fie ca Dumnezeu să ne ferească de noi conflicte, căci în Germania nimeni nu tânjeşte după război!“

Prinţul Friedrich i-a adus fratelui şi fericita veste despre logodna surorii, prinţesa Marie, cu contele de Flandra, fratele regelui Belgiei şi primul, după cum se ştie, căruia i se oferise coroana României. Cu ocazia prezenţei sale la Bucureşti, prinţul Friedrich a putut vedea cu ochii săi cât de iubit era principele, care exact la vremea aceea organiza o serie de solemnităţi, desfăşurând între acestea inspecţii la trupe şi la exerciţii militare.

Prima aniversare a intrării principelui în Bucureşti, la 10/22 mai, a fost sărbătorită în stil grandios de întreaga populaţie, prilej cu care nu au lipsit nenumărate semne de iubire şi respect, după cum din toate colţurile ţării au sosit depeşe omagiale. După tedeumul de la Mitropolie, în sala tronului din palatul de la Bucureşti a avut loc o mare recepţie, la care principele a ţinut prima sa cuvântare publică în limba română. Principele însă nu se lăsă amăgit de discursurile şi alocuţiunile elogioase rostite cu această ocazie festivă. El însuşi ştia foarte bine că nu se făcuse decât un început slab, că într-un fel nu se formulase decât o promisiune pentru viitor. Dar a ţine această promisiune era preocuparea lui de fiecare zi. Năzuinţa lui permanentă era să stabilească, în calitate de principe şi reprezentant al puterii statale, o legătură cât mai strânsă cu toate cercurile populaţiei. Cu particularităţile României şi ale poporului ei s-a familiarizat repede, şi de fiecare dată, grijuliu, a ţinut cont de ele. Chiar dacă era, de fapt, un adversar al etichetei şi al rigidei solitudini princiare şi un om comunicativ cu oricine, el ştia că pentru realizarea planurilor sale era imperios necesar să-şi menţină autoritatea princiară şi să inspire respect. Se străduia neîncetat să se informeze personal despre situaţia ţării, examina minuţios cererile şi plângerile ce-i parveneau şi, cu caldă omenie, purta de grijă nevoiaşilor şi oropsiţilor, făcând pentru ei donaţii mult mai mari decât o permitea propriul lui buget. Cu plăcere se amesteca în pestriţa îmbulzeală poporană, ca de pildă la Târgul Moşilor, care se desfăşura pe la jumătatea lui mai în apropierea Bucureştiului. Este vorba de o veselă sărbătoare de primăvară, la care se adună populaţia din apropiere şi de mai departe spre a-şi face cumpărăturile pentru întregul an şi spre a se distra în cele mai diferite feluri, cu strigături şi chiuituri, cu dans şi joc – un decor la care contribuie şi nenumăratele tarafuri de ţigani lăutari. Faptul că principele şi-a însuşit într-un timp atât de scurt limba ţării l-a avantajat foarte mult, şi pe feţele ţăranilor se oglindea o mare bucurie când li se adresa şi se interesa de tot ce era important pentru ei.

Principele Carol era foarte preocupat şi de îmbunătăţirea condiţiilor improprii din Bucureşti; au fost trasate şi amenajate noi străzi şi bulevarde, Dâmboviţa,

acel râuleţ leneş ce curge prin capitală, responsabil în trecut de inundarea an de an a cartierelor joase, a fost regularizată treptat, s-a început cu construirea de hale de piaţă şi, în plus, s-au luat măsuri de ameliorare a drumurilor ce duceau spre localităţile apropiate, folosindu-se în acest scop puşcăriaşi sub pază militară. Pe de altă parte, principele acorda un interes constant promovării învăţământului public, care până atunci se aflase într-o situaţie proastă, asistând frecvent la examene şi îndemnând la adoptarea noilor metode de predare. De asemenea, el a plătit din propriul buget 30 000 de franci pentru a comanda la Paris un atlas, primul care a apărut în limba română şi pentru România şi care a fost distribuit gratis tuturor şcolilor. La 13 august 1867, principele saluta cu bucurie înfiinţarea Societăţii Literare, transformată curând, spre cea mai rodnică activitate, în Academia Română, al cărei scop primordial era editarea unei gramatici româneşti unitare şi a unui dicţionar etimologic român, menite să unească pe tărâm spiritual diferitele populaţii româneşti trăitoare în Ungaria, Transilvania, Bucovina, Basarabia şi Macedonia. Pe membrii societăţii, a cărei preşedinţie de onoare o acceptase cu plăcere, principele i-a adunat în jurul său la Cotroceni, unde le-a oferit un dineu la care s-au discutat în mod detaliat sarcinile noii Academii. Când timpul i-o permitea, el făcea excursii mai scurte şi mai lungi la diferitele mânăstiri şi la alte locuri istorice, strâns legate de trecutul istoric al ţării, de pildă la Sinaia şi în Argeş, traversând cu această ocazie codri şi ţinuturi montane sălbatic-romantice, pe care nu le mai vizitase de multă vreme nici un domnitor român. Participarea României la Expoziţia Universală de la Paris a dovedit unor cercuri mai largi ce eforturi făcea principele pentru ca tânărul stat să se alăture şi la nivel internaţional eforturilor naţiunilor civilizate.

În măsură tot mai mare, principele Carol şi-a îndreptat atenţia spre instruirea şi întărirea armatei. Cu garnizoana din Bucureşti a organizat manevre timp de mai multe zile, manevre în cursul cărora sta în cantonament cu trupele sale şi după desfăşurarea cărora îi aduna în jurul său pe ofiţeri, arătându-le deschis greşelile pe care le observase şi care trebuiau eliminate pentru ca armata să fie una aptă de război, dar în acelaşi timp găsind o scuză în faptul că până acum ofiţerilor nu li se oferise niciodată ocazia de a efectua exerciţii de luptă mai ample şi de a se obişnui cu coordonarea acestora. Se făcuse la Krupp comandă pentru două baterii de tunuri turnate, pentru care principele avansase banii din caseta lui personală, în plus se comandaseră în Prusia 20 000 de puşti cu ac, din care până la mijlocul anului 1867 sosise prima jumătate, fiind imediat apreciată ca excelentă. Uniforma trupelor a fost şi ea schimbată şi sensibil simplificată faţă de găteala teatrală de până acum; în afară de aceasta a fost desfiinţată bătaia în armată şi s-a făcut totul pentru întronarea unei discipline mai bune. În vara lui 1868 a fost adoptată şi legea pentru organizarea armatei, lege potrivit căreia puterea armată a ţării consta din cinci elemente diferite: întâi din armata permanentă cu rezerva ei, al doilea din miliţia activă, al treilea din miliţia inactivă, al patrulea din apărarea civilă, al cincilea din rezerva teritorială. Prima categorie servea trei ani activ şi patru ani în rezervă, din a doua numai o treime din stagiu era sub arme, în timp ce două treimi erau puse în disponibilitate, a treia trebuia convocată numai în caz de război, a patra, fără altă semnificaţie militară, se recruta după criterii cenzitare şi-şi alegea singură ofiţerii, a cincea cuprindea populaţia de la 17 la 50 de ani aptă pentru serviciul militar, în măsura

în care aceasta nu aparţinea primelor patru clase. Prin această inovaţie, puterea militară română s-a întărit semnificativ fără ca cheltuielile anuale, care se ridicau la 16 milioane de franci, să se majoreze copleşitor. În cursul acestei reorganizări s-au înfiinţat noi regimente active şi s-au constituit alte 33 de batalioane de miliţie, apoi s-a manifestat o grijă serioasă şi pentru unele cazărmi noi, iar la diferite unităţi s-au amenajat popote ofiţereşti comune, după cum s-a acordat mare atenţie şi instruirii corpului de subofiţeri. Înainte de toate era nevoie ca armata să fie ţinută în afara intrigilor politice, pentru ca ea să se consacre scopului ei propriu-zis – apărarea patriei. Principele a rupt-o şi aici cu sistemul existent, numindu-l în vara lui 1868 pe I. Brătianu, care nu avea nici un fel de rang ofiţeresc, ministru de război. S-a arătat deschis că armata trebuia sustrasă oricărei agitaţii partinice, căci exista în permanenţă posibilitatea ca, într-o ţară cu regim parlamentar, autoritatea asupra puterii militare să treacă în mâinile unui ministru de război ce aparţinea unei anumite formaţiuni politice, astfel încât acesta ar fi devenit nu numai şeful administraţiei armatei, ci chiar şi al armatei.

Dacă, din punct de vedere militar, principele urmărea ca România să ocupe rolul ce i se cuvenea prin clădirea unei armate eficiente, bine echipate şi instruite, în plan economic el voia să ridice ţara prin construirea de căi ferate. Încă în primăvara lui 1867, Camera dăduse concesiunea pentru ruta Bucureşti–Giurgiu; în toamna aceluiaşi an s-a negociat cu un întreprinzător austriac pentru linia Suceava–Iaşi–Galaţi–Bucureşti, care urma să fie construită pe tronsoane. Dar, încă înainte ca acordul să ajungă la Camere, s-a aflat de la Berlin că acolo se formase un consorţiu condus de ducele de Ujest, ducele de Ratibor, contele Lehndorf şi dr. Strousberg, consorţiu care voia să ofere statului român condiţii mult mai favorabile decât cele venite din partea austriacă. În mod ciudat, planul de a împânzi România cu căi ferate s-a izbit de o împotrivire serioasă în dezbaterile preliminare din comisiile Camerelor. Exista teama de o prea mare împovărare a bugetului de stat şi se dădeau explicaţii cum că ţara, care încă nici nu poseda suficiente şosele, nu era câtuşi de puţin coaptă pentru căi ferate. Cu cea mai deplină convingere, principele se pronunţa însă în favoarea planului, subliniind că viitorul României se leagă organic de construirea de căi ferate şi că, în cinci ani, ţara va trebui neapărat să facă joncţiunea cu străinătatea prin drumuri de fier, indiferent cine le execută. Linia internă Bucureşti–Giurgiu, luată în antrepriză de o societate engleză, principele putu s-o inspecteze deja la începutul lui august 1868, iar la mijlocul lui octombrie întreprinse pe porţiunea terminată o scurtă călătorie de probă – prima călătorie cu trenul pe pământ românesc; cu puţin timp înainte, dr. Strousberg îi promisese domnitorului că în doi ani va executa sectorul Roman–Galaţi–Bucureşti.

Din păcate, situaţia politică internă era tot mereu zguduită de grave convulsii; au fost formate ministere noi, adesea după dezbateri vehemente, şi s-a procedat la noi alegeri pentru Camere, ceea ce însă nu a avut ca rezultat majoritatea dorită. De altfel, nici cu aceste ocazii nu lipseau tot felul de maşinaţiuni împotriva guvernului, care, împreună cu principele, era făcut răspunzător pentru multe neajunsuri, în special cu privire la criza financiară, deoarece în mai multe rânduri au lipsit creditele pentru problemele cele mai presante şi nu s-au putut plăti cu regularitate salariile funcţionarilor şi ofiţerilor. În plus, situaţia juridică a populaţiei evreieşti provoca nelinişti serioase şi prilejuia în străinătate atacuri

vehemente la adresa României. La acestea se adăugau şi dificultăţi mai vechi cauzate de mişcarea insurecţională a unor bande bulgăreşti, în legătură cu care se răspândeau intenţionat zvonuri false cum că din partea română se favorizează şi, indirect, chiar se stimulează pofta de răzvrătire a bulgarilor, ceea ce iarăşi trezea neîncrederea diferitelor mari puteri faţă de România. În presa europeană îşi făceau loc suspiciunile şi calomniile cele mai grave, se scria chiar că mii de lucrători prusieni veniseră în România sub pretextul participării la construcţiile de căi ferate, când de fapt ei ar fi fost înrolaţi în armata română, care, pasămite, avea deja printre ofiţeri nenumăraţi militari prusieni. România nu putea să-i facă nimănui pe plac! La cea mai mică atenţie arătată Rusiei, Franţa se uita chiorâş, şi invers; a fost nevoie de întreaga pricepere politică a principelui Carol ca să se lămurească lucrurile şi să se înlăture cât mai repede toate aceste nemulţumiri.

În Prusia, în schimb, se manifesta înţelegere deplină pentru eforturile serioase ale principelui, şi atât familia regală, cât şi guvernul nu ezitau să-i arate domnitorului şi ţării sale simpatii deschise. Astfel, în primăvara lui 1868, principele Karl Anton evidenţia într-o scrisoare către fiul său: „Bismarck urmăreşte cu mult interes situaţia, şi este absolut corectă remarca lui că România este Belgia din sud-estul Europei. Se spune că România, ca şi Belgia, nu poate să ducă o politică externă, ci trebuie să trăiască în relaţii cât mai bune cu vecinii; că apoi ea va participa de la sine la împărţirea roadelor, care la timpul cuvenit vor cădea din cerul european, numai că nu are voie să le culeagă ea însăşi, mai ales cât sunt încă necoapte.“ – Iar principelui Karl Anton îi scria, la rândul său, consulul Bamberg despre impresiile cu care rămăsese în urma unei vizite la principele Carol în Bucureşti: „Principele şi-a organizat el însuşi arhiva. La orice întorsătură a conversaţiei, el ştie unde se găseşte o scrisoare sau un document care se referă la subiectul respectiv. – Principele este una dintre acele firi funciarmente sănătoase şi destoinice care se autoeducă zilnic la şcoala aspră a vieţii. – Are convingeri şi idei absolut clare; se arată deschis faţă de părerile opuse; dar are un talent rar de a refuza aceste păreri în modul cel mai fin şi de a reveni la punctul său de pornire. Chiar dacă pândită de pericole, această calitate intelectuală reprezintă totuşi prima şi indispensabila condiţie pentru independenţa unui principe. – Când văd condiţiile şi oamenii de aici, când văd atâtea forţe irosite ale unor temperamente focoase, dar totuşi reci din cauza lenei, şi faţă-n faţă cu ele, calmul şi marea răbdare ale unui principe care-şi pune cea mai mare speranţă în viitorul ţării sale binecuvântate de natură, atunci nu pot decât să admir sincer forţa interioară ce susţine acest caracter.“

În cursul acelui an, precum şi al celui următor, s-a produs din fericire o îmbunătăţire considerabilă a situaţiei interne, desigur şi datorită ultimelor recolte excelente, prin care s-a putut înlesni plata impozitelor şi a marilor restanţe. Forţa financiară a crescut într-atât încât s-au putut acoperi cheltuielile lunare şi aloca sume mai mari la fondul de rezervă. Suflul unui timp nou s-a resimţit şi în diferitele ramuri ale administraţiei; se lucra cu mai multă regularitate şi rapiditate şi, chiar dacă uneori se mai constatau dezordini şi fraude, totuşi nu mai apăreau anomaliile bătătoare la ochi de dinainte, exportul se triplase, se încheiaseră importante acorduri poştale cu Rusia şi Austria, iar poşta naţională fusese organizată mai bine.

Sfârşitul anului 1868 a adus un cabinet nou, condus de principele D. Ghica.

Principele Carol i-a exprimat acestuia deplina sa încredere, dublată de speranţa că noul cabinet va reuşi să înlăture toate sciziunile şi, spre binele patriei, să strângă în jurul tronului pe toţi fiii ei. La începutul anului 1869, prin această schimbare de guvern s-au îmbunătăţit semnificativ relaţiile României cu străinătatea. S-au evitat orice fel de conflicte, în special cu Poarta, şi alegerile de la mijlocul lui aprilie s-au soldat cu un rezultat bun pentru guvern, căci dintre cei 150 de deputaţi opoziţia nu avea decât zece.

Astfel, în vara lui 1869 principele Carol se putu gândi să-şi satisfacă o dorinţă arzătoare, nutrită de multă vreme, anume să-şi viziteze părinţii, fraţii şi sora în Germania. Chiar cu un an înainte se plânsese tatălui său: „În ciuda muncii neîntrerupte şi a încordării, singurătatea îmi apasă sufletul. Nu am pe nimeni de încredere faţă de care să-mi deschid inima.“ Iar în alte scrisori prindea glas dorul după o tovarăşă de viaţă care să împartă cu el zilele bune şi zilele rele. În mod repetat îi venea din patrie chemarea alor săi, îndemnându-l să-şi acorde timp de odihnă şi să vină în Germania; prinţul moştenitor al Prusiei i-a scris de mai multe ori în acest sens, spunându-i că, dacă respiră câteva săptămâni aerul locurilor natale, ar putea să se întoarcă în România întărit şi înviorat şi să-şi reia munca de fiecare zi cu forţe proaspete. De bună seamă, principele se gândea şi la căutarea unei logodnice, lucru pe care trebuia să-l facă el personal, întrucât un terţ nu ar fi putut să rezolve chestiunea într-un mod pe deplin satisfăcător.

Din cauza eforturilor şi a mai multor vizite în zone nesănătoase, principele suferise un grav atac de malarie, aşa încât sănătatea lui cândva de fier devenise mai şubredă decât era dispus să recunoască. Veşnica fluctuaţie a conjuncturii interne şi externe nu-l lăsase până acum să facă o deplasare în străinătate; dar, venind această vizibilă cotitură spre mai bine, el putu să se gândească la îndelung visata călătorie spre locurile natale. Înainte de aceasta însă – după ce se dusese la tabăra militară de la Furceni şi întreprinsese câteva excursii în ţinuturile muntoase ale Moldovei – îi făcu în a doua jumătate a lui august o vizită împăratului rus Alexandru II, care îl primi cu cea mai mare cordialitate. La fel de binevoitoare se arătă şi împărăteasa, care, fiind o verişoară a mamei oaspetelui, avea legături de rudenie cu acesta. Şederea de mai multe zile în Crimeea a decurs într-o atmosferă excelentă, împăratul s-a folosit de ocazie pentru a discuta în mod repetat cu principele Carol despre situaţia politică şi economică a României, aşa încât acesta putea să-şi pună mari speranţe în rezultatele politice ale acestei călătorii. Întors în ţară, principele asistă la manevrele militare şi se pregăti pentru călătoria spre Germania, după ce mai înainte dăduse o amnistie pentru toate delictele politice şi de presă. Cu ocazia acestei călătorii, el şi-a îndeplinit promisiunea că nu va părăsi ţara înainte ca acest lucru să fie posibil pe o cale ferată românească: pe 7 septembrie, în aclamaţiile populaţiei, principele s-a urcat la Bucureşti în trenul care l-a dus în două ore şi jumătate la Giurgiu, de unde, pentru continuarea călătoriei, s-a îmbarcat pe iahtul său, purtător al numelui lui Ştefan cel Mare.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-9.html

Călătoria în căutarea miresei şi căsătoria

În patrie – La Weinburg şi la Baden-Baden – Oprirea la Paris – Întâlniri cu împăratul Napoleon – La Köln – Logodna cu prinţesa Elisabeta de Wied – Prinţesa, educaţia şi caracterul ei – Căsătoria – Tânăra pereche – Călătoria spre România – Sosirea la Bucureşti

După peste trei ani de zbateri venise timpul reîntâlnirii cu patria natală. Însufleţit de cele mai mari speranţe, principele Carol plecă în călătoria care, de la Giurgiu, l-a dus pe Dunăre în amonte la Baziaş, unde, în ciuda incognitoului său, a trăit experienţa celei mai cordiale primiri din partea reprezentanţilor guvernului austriac şi a populaţiei. Întâmpinat cu aclamaţii şi ovaţii, principele nu putu să nu se gândească la acele zile de mai ale anului 1866 când a zăbovit aici, fiind pe atunci un necunoscut aflat în situaţia cea mai confuză şi mai chinuitoare, în aşteptarea unui viitor incert. La Viena, împăratul Franz Joseph l-a primit în modul cel mai amabil şi a arătat interesul cel mai sincer pentru eforturile sale în folosul României; principele s-a văzut şi cu contele Beust, căruia a reuşit să-i risipească unele îndoieli. Prin München s-a mers la Lindau şi de acolo la Rheineck, unde iubiţii părinţi, fraţii şi sora l-au întâmpinat şi l-au condus spre apropiatul Weinburg, de care se legau atâtea amintiri dragi din tinereţea principelui. Şi de data aceasta, el a petrecut aici, în cercul restrâns al familiei, zilele cele mai fericite.

Dar politica pătrunse şi în această idilă îndelung visată, căci la 17 septembrie se prezentă un emisar al curţii spaniole care-i propuse prinţului moştenitor Leopold von Hohenzollern, fratele mai mare al principelui Carol, coroana Spaniei. Cu toate acestea, într-o primă convorbire cu principele Carol, emisarul îi dădu de înţeles acestuia că poporul şi guvernul spaniol se gândiseră mai întâi la el, deoarece îl văzuseră cum, în condiţiile cele mai dificile, curajos şi încrezător în forţele lui, s-a dus în România, unde, în scurt timp, a realizat lucruri atât de însemnate. Numaidecât, principele i-a replicat în modul cel mai ferm că el nu intenţionează să schimbe modesta pălărie princiară cu coroana strălucitoare a Spaniei, că-l reţin de la aceasta şi simţul datoriei, şi ataşamentul faţă de misiunea deja asumată. Prinţul moştenitor Leopold nu-i dădu emisarului spaniol un răspuns afirmativ, dar nici nu refuză din capul locului coroana, a cărei acceptare el o condiţiona de următoarele: să fie ales în unanimitate, să nu aibă a se lupta cu vreun contracandidat şi să nu fie atras în complicaţii politice de natură să dezavantajeze cumva Portugalia, de a cărei casă regală este legat prin relaţii de rudenie.

Principele Carol a petrecut cu ai săi două săptămâni de neuitat, care i-au prilejuit multe excursii şi care s-au încheiat cu o vizită la sora sa Marie, contesa de Flandra, la Bruxelles, unde fratele s-a putut convinge de mariajul foarte fericit al surorii sale. De la Bruxelles a mers la Baden-Baden, pentru a-i revedea pe regele Wilhelm şi pe soţia sa. Regele, care îi păstrase nepotului său vechea prietenie, îl îmbrăţişă, îl sărută în mod repetat şi se interesă îndeaproape de toate evenimentele semnificative din ultimii ani, neezitând să-i dea sfaturi inspirate din înţelepciunea sa politică şi din experienţa sa militară.

Regina şi marele duce Friedrich von Baden – strălucit model al unui principe german născut, şi nu făcut – au manifestat şi ei acelaşi interes pentru tot ceea

ce-l privea pe principe şi ţara lui. Acelaşi lucru, se înţelege de la sine, s-a întâmplat şi cu prinţul moştenitor, care sosi o zi mai târziu şi folosi orice oră liberă pentru a se întreţine confidenţial cu vărul său. După ce atinsese deja acest subiect în unele scrisori trimise principelui la Bucureşti, prinţul moştenitor îşi exprimă şi prin viu grai speranţa că prietenul său îşi va găsi curând o soţie demnă de el şi făcu din nou ca atenţia acestuia să se îndrepte spre prinţesa Elisabeta de Wied. Pe aceasta amfitrionul spunea că o cunoaşte bine, zugrăvindu-i în culori vii intelectul şi sufletul, elanul nobil şi farmecul irezistibil. Cu mare plăcere, îi propuse să mijlocească o întâlnire fără ca prinţesa să bănuiască adevăratul scop al acesteia, adăugând că el nu-şi va găsi liniştea în ceea ce priveşte destinul prietenului său decât atunci când acesta îşi va alege o consoartă potrivită, care să aibă o înţelegere nobilă şi superioară a menirii ei, precum însuşi principele Carol. Oaspetele bucureştean, asupra căruia descrierile prinţului moştenitor nu putură să nu aibă efect, îmbrăţişă bucuros propunerea şi spuse că speră s-o întâlnească pe prinţesă la revenirea de la Paris, unde plecă la 5 octombrie, după un emoţionant rămas-bun de la familie şi de la prinţul moştenitor. Ajunse în capitala franceză în ziua următoare.

După-amiază avu deja loc la Saint-Cloud prima întâlnire cu împăratul, care-şi întâmpină cu cea mai mare cordialitate rubedenia, asigurându-l pe principe în mod repetat de constantul şi caldul interes pe care i-l poartă. În convorbirile confidenţiale, mai multe la număr, el l-a sfătuit pe principe să se bizuie permanent pe puterile occidentale şi să nu aibă încredere în Rusia, care în Orient urmăreşte totdeauna scopuri egoiste. Principele Carol arătă că în întreaga România există cele mai calde simpatii pentru Franţa şi că oamenii de acolo nu vor uita niciodată ce datorează împăratului francez şi guvernului său, care au oferit în repetate rânduri sprijin politic ţării lor. Împăratul îi păru domnitorului venit din România foarte îmbătrânit şi suferind. Împărăteasa plecase deja să participe la inaugurarea Canalului de Suez, aşa încât la curte nu se ţinură festivităţi mai mari, iar principele avu ocazia să fie de mai multe ori în cerc restrâns cu împăratul. O foarte bună impresie îi făcu fiul împăratului, de treisprezece ani atunci, pe care-l cunoscu ca pe un băiat vioi, cumpătat, surprinzător de interesat de tot ce ţinea de armată. Principele îl informă pe împărat şi despre planul său de însurătoare şi despre prinţesa luată în calcul. Împăratul îl încurajă să urmeze sfatul prinţului moştenitor în această chestiune şi adăugă că educaţia prinţeselor germane este una deosebit de bună şi de îngrijită.

La Paris, principele Carol primi o depeşă prin care prinţul moştenitor îi transmitea că principesa de Wied şi fiica ei vor asista pe 12 octombrie la un concert la Köln, loc în care s-ar putea realiza uşor şi discret o întâlnire. Plin de speranţă, principele călători toată noaptea şi ajunse la Köln, fiind aşteptat aici de domnul von Werner, însoţitorul credincios din timpul primei sale călătorii spre România. Pe acesta principele Carol îl chemase telegrafic de la Düsseldorf, pentru a fi şi el prezent ca prieten la acest eveniment important. Domnul von Werner, care-l întâmpină pe principe la gară, îi comunică acestuia că se întâlnise întâmplător pe stradă cu principesa de Wied. Aceasta voia să asiste cu fiica ei seara la un concert al doamnei Clara Schumann, o apropiată a casei princiare de Wied.

Principele descinse cu suita sa la acelaşi hotel în care locuia şi principesa de Wied. Personal nu o cunoştea, dar se gândi să-i facă o vizită de curtoazie; de altfel, cu ani în urmă el se întâlnise cu prinţesa Elisabeta la curtea regală prusiană. Doamnele plecaseră însă la parcul Flora, unde se duse şi principele, aranjând să fie prezentat acolo de către domnul von Werner. Prinţesa Elisabeta îşi aminti imediat de el şi povesti cu însufleţire cum odată, la castelul din Berlin, alunecase pe scări şi căzuse direct în braţele lui, astfel încât nu păţi nimic. În felul ei dezinvolt, prinţesa îi puse nenumărate întrebări despre îndepărtata lui ţară şi despre exoticul popor român. Farmecul ei proaspăt, manierele ei pline de naturaleţe şi cordialitate, felul ei incitant de a sta de vorbă, şarmul ei învăluitor îl cuceriră de îndată pe principe şi, înainte de a se termina mai lunga lor promenadă prin parc, el se hotărî să-i ceară mâna şi, în caz că ea consimţea, s-o conducă în ţara lui ca pe scumpa şi fidela sa tovarăşă de viaţă. La întoarcerea la hotel, el comunică acest lucru însoţitorilor săi, care-l sfătuiră să se mai gândească; dar principele nici nu vru să audă – prea tare îl impresionase prinţesa, şi inima îşi cerea, bătând, drepturile ei. Zăbava îndelungă nu-i stătuse niciodată în fire, şi cu atât mai puţin în acest caz, în care simţurile îi spuneau clar că se află faţă-n faţă cu fericirea.

La hotel, principele o întrebă pe principesă prin domnul von Werner dacă ar putea să-l primească singur. La întâlnirea între patru ochi ce avu loc îndată, el ceru mâna prinţesei. Principesa se arătă surprinsă de această grabă, apoi spuse că vrea să stea de vorbă cu fiica ei. Prinţesa Elisabeta, care simţea la rândul ei o puternică simpatie şi afecţiune pentru principe, nu stătu deloc pe gânduri şi îşi dădu acordul.

Între timp, principele Carol nu mai avea răbdare să stea în camera lui şi îl trimise din nou pe domnul von Werner la principesă. Când i se aduse mult aşteptatul „da“, plecă în grabă la principesă şi la fiica ei, întrebând-o pe aceasta din urmă, cu cuvinte adânc simţite, dacă vrea să-şi împartă cu el viaţa şi destinul. Cu nemărginită bucurie, auzi acum şi din gura ei: „Vreau, vreau din tot sufletul!“ Numai două ore, care pentru el trecură mult prea repede, putu să fie împreună şi să vorbească de la inimă la inimă cu scumpa lui logodnică, apoi trebui să-şi ia la revedere, căci voia să prindă trenul de noapte spre Paris, unde mai avea de rezolvat probleme urgente. În timpul nopţii n-a închis un ochi, căci, după cum stă scris în memoriile sale, era mereu cu gândul la graţioasa prinţesă, la felul în care ea, în albastra-i toaletă de concert, păşise în camera în care el o aştepta.

În jurnalul pe care l-a ţinut încă de la o vârstă fragedă şi în care şi-a consemnat şi cele mai ascunse sentimente şi gânduri, prinţesa Elisabeta a scris o poezie, Opalul, despre inelul primit de la logodnic la despărţire:

La fel de pur ca sufletul dragului meu,
La fel de pur eşti,
Te strâng tare la pieptu-mi mereu,
Clar şi blând îmi sclipeşti.
La deget, discret, te păstrez,
Tu nestemată,
În ale tale abisuri scrutez
Cu privirea-ncordată.
În soare te ţin voiniceşte,

Te temi de-ale lui raze fierbinţi?
Jocul tău de culori nu păleşte;
Nu te dezminţi!

Aşa cum, în viaţa reală, privirea lui pătrunzătoare i-a permis principului Carol să facă mereu alegerea justă, inima lui reuşi acum acelaşi lucru, căci poate nu au existat decât puţine făpturi omeneşti care au fost create în asemenea măsură una pentru cealaltă, în ciuda unor deosebiri de caracter, cum au fost prinţesa Elisabeta şi logodnicul ei. Amândurora le repugna orice aroganţă şi orice prefăcătorie; pe amândoi îi însufleţea avântul spre activitatea creatoare, spre un scop demn de efort neobosit; şi el, şi ea percepeau viaţa nu ca pe o joacă, ci ca pe terenul pentru mari misiuni încredinţate de către Providenţă. Cei doi s-au întâlnit în profunda înclinaţie spre natură şi artă, în interesul sincer pentru toate căutările din domeniul ştiinţei şi al esteticii.

Acest lucru s-a manifestat chiar de la început în fiinţa prinţesei, care, născută la Neuwied la 29 decembrie 1843, ca primul copil al principelui Hermann şi al principesei Marie de Neuwied, înclina, în ciuda naturii ei expansiv-renane, spre reverii meditative, încercându-se încă din copilărie în poezii, basme, povestiri şi chiar drame. A văzut lumina zilei în sunetele clare ale clopotelor de la ora amiezii:

Clopote sunau şi vibrau în tumult
În amiaza cu pom de Crăciun.
Aşa început-am demult
Să mă mişc şi aerul Terrei în mine s-adun.

Este poezia pe care a compus-o mai târziu despre ziua ei de naştere. Natura o înzestrase cu bogate daruri, iar părinţii ei, ambii oameni superiori, echilibraţi, de sensibilitate autentic germană, făcuseră totul ca să-i dea o educaţie scuturată de toată zgura superfluă. Iarna, familia princiară o petrecea la castelul Neuwied, vara la Monrepos, micul castel înconjurat de pădure, şi codrul, siliştea, liniştea şi singurătatea îşi împărţeau cu vioiul suflet de copil al micii prinţese tainele lor de mare preţ. Principesa, care se distingea printr-o simplitate amabilă şi un spirit deschis, printr-o omenie profundă şi o cultură temeinică şi care era credincioasă, dar nu habotnică, a fost pentru fiica ei o mamă şi o prietenă plină de înţelegere. Tatăl s-a dedicat cu deosebire problemelor filozofice şi a publicat mai multe lucrări filozofice ce nu au rămas fără ecou. Asemenea soţiei sale, îi plăcea să se vadă înconjurat de savanţi şi de artişti şi, în lungi călătorii, căuta orizonturi şi experienţe noi.

Prinţesa Elisabeta a fost copilul cel mai mare; i-au urmat doi fraţi, prinţul Otto şi prinţul Wilhelm, actualul principe. Primul a fost la naştere suferind, cu trupul paralizat, dar cu atât mai uimitor i s-a dezvoltat inteligenţa. El îşi îndura boala cu o răbdare de nedescris, mereu preocupat ca nu cumva părinţii, fratele şi sora să sufere din cauza lui. Ca să-i asigure copilului bolnav o supraveghere medicală permanentă, perechea princiară s-a mutat la Bonn, locuind acolo în frumoasa vilă Vinea Domini. Principesa era pe-atunci de asemenea grav bolnavă, suferind de o paralizie care a durat cinci ani, dar cu toate acestea ştia să reunească în căminul ei împodobit artistic o serie de oameni eminenţi, printre ei aflându-se şi bătrânul Ernst Moritz Arndt, şi să confere prin personalitatea ei un farmec deosebit micilor reuniuni. Era o maestră a conversaţiei inteligente şi incitante. De cele

mai multe ori, cătuşele bolii o ţineau legată de scaunul cu rotile pe care, cu delicată precauţie, îl conducea însuşi soţul ei. Cu toate acestea, îşi păstrase spiritul tânăr şi îi încânta pe toţi cei care se bucurau de privilegiul de a o cunoaşte; mereu preocupată de a le face oaspeţilor şederea cât mai agreabilă, organiza adesea reprezentaţii teatrale, frecventate şi de prinţul Friedrich Wilhelm, prinţul moştenitor prusian de mai târziu, care studia atunci la Bonn şi care a avut astfel ocazia de a o cunoaşte mai îndeaproape pe prinţesa Elisabeta.

Ne putem închipui ce influenţă au exercitat o asemenea casă şi asemenea relaţii cu oameni de înaltă intelectualitate asupra prinţesei, care, în ciuda fragedei ei tinereţi, îşi îngrijea cu devotament înduioşător mama şi fratele, dedicându-i mai târziu acestuia din urmă rânduri emoţionante în însemnările ei. „S-a săvârşit din viaţă fratele meu, prinţul Nicolas Otto de Wied“, a scris prinţesa în timp ce ea însăşi era bolnavă şi nu mai spera să-i mai revadă vreodată pe ai săi; acele foi evocatoare au fost scrise cu sângele cald al inimii şi cu profundă forţă poetică. Astfel, ea a cunoscut încă din copilărie laturile întunecate ale vieţii şi tragedia sumbră a morţii, când iubitul ei frate a închis ochii definitiv după o boală de unsprezece ani, egală cu o moarte însutită. Pe lângă nişte profesori excelenţi, principele s-a ocupat şi el de educaţia fiicei sale, familiarizând-o cu operele clasicilor şi dobândind mare influenţă asupra spiritului ei vioi, înclinat spre tot ce este fantastic. Atmosfera gravă din casă, determinată de numeroasele boli de care nu fusese scutit nici tatăl prinţesei, nu a putut însă să-i taie prinţesei marea poftă de a fabula, şi din al cincisprezecelea şi al şaisprezecelea an al vieţii ei datează poezii de mare maturitate a conţinutului şi expresivitate a formei. La nebunie îndrăgostită de muzică, ea reuşea deseori să le procure rudelor momente consolatoare prin execuţia desăvârşită a unor piese din domeniul acestei arte; şi chiar şi în pictură atinsese o măiestrie certă.

Ca să-i ofere o schimbare de decor, părinţii au trimis-o în primăvara lui 1861 la Berlin, la curtea prusiană, unde a zăbovit mai multe luni şi a fost primită cu mare dragoste în familia regală, cunoscându-l acolo, după cum am povestit deja, pe viitorul soţ. Cu sora acestuia, Marie, mai târziu contesă de Flandra, prinţesa era colegă de studii. Dar, în pofida tuturor distracţiilor şi petrecerilor, ea simţi curând dorul de murmurul Rinului, de freamătul pădurii, de delicateţea mamei şi de ora de confidenţe cu tatăl ei, de infirmeria singuratică în care zăbovea cu atâta bucurie şi în care, când se întoarse, îşi îngriji cu credinţă nu numai fratele, ci şi tatăl care suferise de o afecţiune pulmonară. Însă tatăl dori să-i procure copilului drag şi bucuria ieşirii în lume, conducând-o în 1863 la Karlsruhe, unde prinţesa participă la primul ei bal la curtea marelui duce de acolo – aceasta, probabil, mai mult de hatârul tatălui, care îşi urmărea copila cum, într-o toaletă roz cu fir de argint, atrăgea privirile tuturor asupra ei. În toamna aceluiaşi an, prinţesa îşi însoţi într-o călătorie mătuşa, marea principesă Elena a Rusiei, o femeie căreia îi plăcea să se înconjoare de o societate intelectualmente superioară şi fascinantă. Călătoria o purtă la lacul Geneva şi de acolo la Sankt-Petersburg, unde prinţesa se îmbolnăvi grav de tifos. Când se ridică din nou din pat, i se aduse cu menajamente vestea că scumpul ei tată murise. Aceasta o făcu să se ataşeze şi mai strâns de mama ei – dacă aşa ceva era cu putinţă –, iar poezia îi deveni din ce în ce mai mult o sfătuitoare pe toate drumurile vieţii. Treptat, prospeţimea ei juvenilă răzbi din nou la suprafaţă, şi ea însăşi îşi aclamă

în versuri muzicale temperamentul expansiv:

Să am mai mult astâmpăr mi-este greu,
Căci de la Rin sunt eu –
Ivită din sol vulcanic ca bazaltul;
Doar când prin munţi mă caţăr şi aer sorb de stâncă
Şi paşii-mi port prin codrul de crepuscul plin
Şi rătăcesc, contemplativă, prin liniştea sensibil de adâncă,
Numai atunci am tihnă, sub ploaia de parfum alpin.

Mătuşa ei, marea principesă Elena, a luat-o pe prinţesa Elisabeta în 1867 la Paris, unde aceasta a văzut curtea imperială şi a vizitat Expoziţia Universală. Acestui sejur i s-a adăugat o călătorie întreprinsă cu mama ei în Suedia, călătorie care i-a lăsat de asemenea impresii de neşters. Apoi veni anul 1869, cu decizia asupra viitorului ei, şi ea nu stătu pe gânduri, căci îşi vedea împlinite în principele Carol toate dorinţele nutrite în secret şi dorea să aparţină unui om pentru care avea o profundă consideraţie şi care – harnic, conştiincios şi vizionar – ocupa un loc cucerit prin propriile eforturi. Acest lucru a reieşit şi din prima scrisoare pe care ea, ca logodnică, a adresat-o principelui Karl Anton de Hohenzollern, rugându-l să aibă bunăvoinţa de a o primi în cercul copiilor lui, pentru ca ea să poată rosti din nou numele scump al tatălui, căruia îi ducea de mult lipsa: „Măreţia sarcinii pe care trebuie s-o îndeplinesc nu are nimic înfricoşător pentru mine alături de un om aşa de tare şi de curajos. Nu doresc decât să fiu condusă de el, deoarece cred cu tărie că ceea ce spune el este bine! Dificultatea situaţiei noastre şi izolarea pe care aceasta o comportă nu va face decât să ne lege cu atât mai strâns unul de altul, şi pacea casei noastre trebuie să fie o stavilă puternică în calea tuturor furtunilor din afară!“

De la Paris, principele Carol informă printr-o proclamaţie Consiliul de Miniştri despre logodna sa. Ca ecou al acestui eveniment sosiră imediat telegrame de felicitare redactate în tonul cel mai cald. La 17 octombrie, principele îşi revăzu logodnica la castelul Monrepos, asistând acolo în aceeaşi zi – o duminică – la serviciul divin protestant la care ea cântă la orgă. Întors de la biserică, el notă în jurnalul ei: „Iubirea se răsplăteşte cu iubire. Întâmpină-ţi poporul cu aceeaşi iubire, cu aceeaşi încredere cu care m-ai întâmpinat pe mine: atunci va bate cu credinţă pentru tine nu numai o inimă, ci milioane de inimi se vor uni cu această inimă; eu însă mă voi considera fericit, căci tu nu-mi aparţii doar mie – un întreg popor obţine un drept asupra ta, un întreg popor priveşte cu încredere şi speranţă la tine şi-ţi va răsplăti iubirea cu iubire!“

În cuvinte foarte sincere erau redactate felicitările transmise telegrafic de regele Wilhelm, care sublinia că prinţesa posedă toate însuşirile necesare pentru a asigura o bază trainică fericirii principelui şi a-i consolida, cu voia lui Dumnezeu, viitorul. Prinţul moştenitor telegrafie din Atena: „Te îmbrăţişez în spirit, tocmai ce am primit ştirea despre logodna ta cu Elisabeta de Wied; Dumnezeu să vă binecuvânteze pe amândoi“, şi apoi îi trimise o scrisoare în termenii cei mai cordiali, în care îi spunea: „Vei putea să-ţi imaginezi cum mi-a tresăltat inima de bucurie la primirea acestei veşti, căci mi s-a împlinit o speranţă tainică nutrită îndelung, şi nu mi-a fost zadarnică aşteptarea ca apariţia Elisabetei să te impresioneze. Dumnezeu să vă dăruiască în căsnicie fericirea pe care tu ai găsit destul de des ocazia s-o comentezi referindu-te la căsnicia mea;

fie-vă, aşadar, răsplata bogată pentru toate renunţările pe care inevitabil le aduce cu sine poziţia voastră în noua patrie! Acum însă îmbrăţişeaz-o în numele meu pe Elisabeta, căreia, fireşte, rândurile de mai sus, scrise în fugă, îi sunt destinate în aceeaşi măsură, şi dă-mi voie să-i adresez, ca unei verişoare, cel mai călduros bun venit în familia noastră. Ea ştie că de multă vreme ţin la ea, la mama şi la fratele ei, aşa că nici nu mai e nevoie de multe cuvinte. După cum ţi-am spus, de foarte multă vreme m-am gândit că ea ar fi femeia nimerită pentru tine şi suverana potrivită pentru statul care trebuie să se ridice, printr-o pereche princiară nobilă, mărinimoasă, dar şi energică, de la condiţia tristă a trecutului la cea de naţiune puternică şi activă – lucru care, cu siguranţă, se va şi întâmpla!“

La 15 noiembrie, după o scurtă şedere a logodnicilor la Weinburg, în cercul familiei Hohenzollernilor, şi după ce principele Carol vizitase Sigmaringenul, precum şi nou construitul Zollernburg şi oraşul Düsseldorf, a avut loc la Neuwied căsătoria la care, pe lângă regina Augusta – regele, din păcate, fusese reţinut la Berlin de treburi urgente –, a asistat un mare număr de rude şi oaspeţi princiari, printre ei aflându-se contele şi contesa de Flandra, reprezentanţii oficiali ai împăraţilor rus şi francez, precum şi trimişii guvernului român. Zilele următoare tânăra pereche le-a petrecut în micul şi intimul castel Monrepos, vizitând-o după aceea pe regina Augusta la Koblenz, unde s-a sărbătorit şi ziua de naştere a surorii principelui, contesa de Flandra. La 18 noiembrie a urmat despărţirea de Neuwied şi de Rin. Graţioasa fiică a Rinului, purtătoare a atâtor cântece, pornea cu soţul ei în călătoria spre noua ei patrie!

Ca şi odinioară s-a mers prin Viena şi Pesta spre Baziaş, unde avu loc îmbarcarea pe vaporul dunărean Kaiser Franz Joseph, împodobit somptuos cu steaguri şi ghirlande. Nu mai puţin bogată era pavoazarea oraşului Turnu Severin, primul oraş românesc la care acosta vaporul. Peste tot vedeai flamuri şi steaguri; un mare arc de triumf se ridica la ţărmul unde mulţimea o aştepta pe tânăra principesă, asupra căreia, acum când păşea pentru prima dată pe solul românesc, se revărsă o adevărată ploaie de flori; uralele furtunoase se amestecau cu salvele răsunătoare ale tunurilor. Prim-ministrul D. Ghica primi aici perechea princiară, conducând-o la biserica în care avu loc un tedeum. După o oprire de două ore, călătoria a continuat; toate localităţile româneşti aflate de-a lungul ţărmului erau bogat împodobite, şi aclamaţiile populaţiei ajungeau până la nava care, la 24 noiembrie, acostă la Giurgiu. Aici, de asemenea, se adunaseră cete mari de bătrâni şi tineri, de bogaţi şi săraci, care căutau să se întreacă în cordialitatea primirii.

Principesa Elisabeta fu profund mişcată de lucrurile noi şi exotice care i se iveau dinaintea ochilor; după cum va scrie ea mai târziu, ochii ei nu se mai săturau de bogăţia de culori de sub acest cer oriental, care în timpul zilei era de un profund albastru de peruzea, iar seara, la asfinţitul soarelui dogoritor, se acoperea de un galben scânteietor cu reflexe aurii: „În lumina pură a acestor zile de noiembrie, de pe câmpurile încă înverzite, de pe solul dăruind neobosit bogăţie şi din pulberea groasă a drumului larg, brăzdat de urmele roţilor de căruţe, se detaşau, cu nuanţele lor vii, costumele ţăranilor strânşi în grupuri ieşite în întâmpinarea mea: cămăşi de o strălucitoare culoare albă, brodate bogat cu roşu, negru sau auriu; năframe fluturânde din ţesătură de in albă, sidefie sau de culoarea pucioasei; fuste de un roşu deschis sau închis. Vedeai oameni sosind

în galop pe trăpaşii lor mici şi slabi, cojoacele lor din piele de capră fluturau pe spatele animalelor de parcă ar fi fost coama acestora. Un pieptar brodat le acoperea pieptul, asemenea unui tatuaj pestriţ deasupra cingătorii de trei laturi de mână, conţinând un întreg arsenal de pistoale şi cuţite. Cămaşa, şi ea brodată, cădea pe nişte pantaloni albi de pâslă. Capul lor era împodobit cu o căciulă mare ce părea a fi confecţionată din blană albă, căciulă sub care se inelau până la umeri nişte zulufi negri ca pana corbului. Când m-am apropiat de aceste grupuri pitoreşti, am observat nişte siluete minunate cu chipuri de o frumuseţe deosebită, a căror seriozitate numai rar lăsa loc unui zâmbet fin, dezvelind dinţii de culoarea perlelor. Şi aceste feţe absolut noi, aceste nasuri vultureşti cu nări fin tremurătoare, aceşti ochi strălucitori, înfundaţi în orbite şi umbriţi de sprâncene dese şi drepte, această limbă sonoră, uneori aspră şi aproape guturală, care răsuna aşa de plăcut şi de elocvent din gura copiilor, a femeilor şi bărbaţilor – toate acestea trezeau în noi, locuitorii recelui Occident nordic, sentimentul necunoscut al impetuozităţii, al pasionalităţii. – Apoi am văzut, cu uimire şi admiraţie, că frumosul chip al tânărului meu soţ, cu pecetea lui meridională, se afla într-o armonie perfectă cu aceşti oameni şi cu această ţară, pe care şi-o cucerise absolut singur. – Aceasta era deci noua mea patrie, care-mi aşternea în faţă imensitatea şesurilor ei melancolice şi ţărmurile largului ei fluviu!“

Pe tronsonul de cale ferată inaugurat cu câteva săptămâni în urmă, într-o oră şi jumătate s-a ajuns de la Giurgiu la Bucureşti, unde glasul de bronz al tunurilor a anunţat populaţiei sosirea perechii princiare. De la gara din Dealul Filaretului a urmat, în bubuitul tunurilor şi în sunetele tuturor clopotelor bisericeşti, coborârea în oraşul inundat de soare, bogat împodobit, care se arăta tinerei principese în ipostaza lui cea mai pitorească. Trăsura nu putea înainta decât agale, mulţimea entuziastă străpunsese zidul soldaţilor şi se îmbulzea în jurul vehiculului, acoperindu-l cu flori. La tedeumul de la Mitropolie se adăugă, într-un cort somptuos ridicat lângă biserică, cuvântul de salut din partea primarului. Perechea princiară luă loc în acest cort, pe tronul cu baldchin. În răspunsul său, principele sublinie cât de fericit este să constate, din cuvintele primarului şi din primirea ce i s-a făcut pretutindeni, că iubirea faţă de dinastie a prins deja rădăcini în poporul român. Şi mai spuse cât de mult speră că aceste calde sentimentele se vor extinde şi asupra distinsei sale soţii, care l-a urmat cu curaj pentru a se dedica la rândul ei marii misiuni încredinţate lui de poporul român.

Prin faţa principelui şi a soţiei sale au trecut apoi cincizeci de perechi de tineri, fii şi fiice de ţărani din toate colţurile ţării, care, în acea zi de sărbătorire a căsătoriei princiare, au fost cununate şi au primit daruri pe cheltuiala statului. După această defilare, alaiul princiar escortat de dorobanţi a plecat la palat, iar principele şi-a condus graţioasa soţie în noul ei cămin. Mai târziu, principesa a povestit în legătură cu acest moment: „«Aici este castelul», mi-a zis principele – «Unde?» am întrebat eu. – «Dar am şi intrat în el!» a replicat el zâmbind. Atunci am înţeles că suveranul este cel care reprezintă Palatul, aşa cum o piatră de pe câmp poate deveni altar. Acest castel bucureştean era o veche casă boierească, aranjată în mare grabă. Tânărul suveran nu avusese timp să se gândească la confortul său; căci îşi petrecea nopţile cu trierea şi pregătirea lucrărilor ce se îngrămădeau zi de zi – şi în această zi a sosirii am găsit pe biroul lui primul

proiect vizând construirea podului peste Dunăre, la care avea să se înceapă lucrul după douăzeci de ani de aşteptare răbdătoare.“

În soţia lui, principele Carol şi-a găsit cea mai bună tovarăşă de viaţă; părerile şi înclinaţiile lor coincideau şi se completau; copilul de profundă sensibilitate, dar şi sprinten şi plin de fantezie al Renaniei a adus soare şi culoare în existenţa până atunci liniştită, absorbită de muncă şi nu prea bogată în bucurii a principelui. Firea lui serioasă, calmă, meditativă putea acum să se destăinuie credincioasei soţii care, din prima clipă, a îndrăgit ţara şi oamenii acesteia şi al cărei suflet receptiv, poetic, s-a umplut imediat de tot ce era nou în jurul ei, dar care nu a uitat niciodată promisiunea făcută socrului ei: „Pacea casei noastre trebuie să fie o stavilă puternică în calea tuturor furtunilor din afară!“

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-10.html

Anii încercărilor

Perechea princiară – Fericirea căminului – Grijile în legătură cu căile ferate – Opoziţie internă şi intrigi externe – Ceasuri tulburi – Punerea pe tapet a chestiunii privind tronul Spaniei – România şi Franţa – Izbucnirea războiului franco-german – Şicane româneşti – Naşterea prinţesei Maria – Gânduri de retragere ale principelui Carol – 22 martie 1871 la Bucureşti – Principele Carol vrea să abdice – Devotamentul şi iubirea de patrie a principelui – Noul cabinet

În modestul palat princiar de la Bucureşti a început, odată cu sosirea tinerei principese Elisabeta, o viaţă nouă, care-şi arunca lumina solară şi asupra activităţii serioase şi pline de răspundere a principelui Carol. Nemaifiind singur, nemaibizuindu-se în gândurile şi planurile sale numai pe sine însuşi, el a găsit în tovarăşa sa de viaţă nu doar o soţie iubitoare, ci şi o prietenă credincioasă care, cu multă înţelegere şi cu profund devotament, se preocupa de tot ceea ce avea legătură cu el, cu guvernul său şi cu ţara. În primul rând, principesa a căutat să se familiarizeze cu datinile şi obiceiurile noii ei patrii, căci pentru ea totul era exotic; dar, având în vedere spiritul ei receptiv şi creativitatea ei poetică, acest exotism îi apărea ca o realitate interesantă. Fireşte că principesa trebuie să fi trecut şi prin experienţe amare înainte de a se adapta complet şi de a înţelege anumite contraste; ea însăşi a povestit mai târziu că, în acele zile, multe lacrimi tăcute, lacrimi de orgoliu rănit, i-au curs în taină pe perna de sub cap, mai ales că după intrarea solemnă în capitală s-a îmbolnăvit de pojar şi s-a simţit într-o dublă singurătate, căci scumpul ei soţ era complet ocupat cu rezolvarea treburilor domniei. Trupul ei tânăr a învins însă repede boala, astfel încât s-a putut dedica cu zel şi pasiune numeroaselor obligaţii pe care i le impunea poziţia ei.

Principesa Elisabeta nu rata nici o ocazie de a se bucura de priveliştea variată a vieţii poporului şi de nenumăratele scene ca de tablou pe care le întâlnea la tot pasul. Într-o evocare a Bucureştiului publicată mai târziu, ea relatează despre faptul că primele ei ieşiri în oraş au însemnat un neîntrerupt şir de surprize: „Existau străzi pitoreşti unde toate porţile erau înţesate cu materiale multicolore, cu vechi ornamente de fier, cu ceramică verde şi maronie. Alte cartiere erau un amestec pestriţ de căsuţe minuscule ca de păpuşă, căsuţe ascunse printre copaci, umbrite de bietele sălcii cărora în fiecare an li se taie ramurile sau de salcâmii graţioşi care primăvara umplu de miros întregul oraş. Pe stradă se aflau maghernițe cu pâine, ateliere de cizmărie şi ateliere de fierărie, toate deschise; existau nenumărate cârciumi în care se vindea rachiu de prune, numit ţuică, nişe întunecate pe al căror fundal se profilau chipuri de tâlhari cu privire blajină şi zâmbet trist. Cu cât te apropiai mai mult de râul Dâmboviţa, cu atât mai dese erau căsuţele. Cu balcoanele lor ieşite în afară, cu micile lor coloane sculptate, cu ornamente în formă de trifoi în patru foi, ele ofereau o priveliște aproape maură. Iar Dâmboviţa – astăzi încătuşată, canalizată şi dotată cu poduri, pe malurile căreia s-au ridicat cheiuri, biserici frumoase, hale, abatoare, şcoli, spitale, cazărmi – oferea pe atunci ochiului scene atât de animate, făcute parcă să umple de entuziasm sufletele poeţilor şi pictorilor! Peste tot dădeai de noroiul imens al străzii, în care copiii, cu strigăte de bucurie, alergau de colo- colo, în care se tăvăleau ţigănuşi despuiaţi, în care sacagiii îşi

mânau vitele în timp ce ei înşişi intrau în apă până peste genunchi ca să-şi umple butoaiele. Şi la fund de tot, în nămol, vedeai mişcându-se forme nedesluşite, trupuri cenuşii, aproape golaşe, ca tot atâtea spinări de hipopotam, numeroase capete cu coarne groase răsucite spre spate şi boturi negre, lucind în soare: erau bivoli.“ Principesa, care împreună cu soţul ei se amuza de zarva veselă, ne povesteşte şi despre Moşi, marele iarmaroc de care am mai amintit: „Tramvaiele şi trăsurile sunt pline până la refuz; pe la toate ferestrele se ivesc chipuri frumos gătite, adesea foarte drăguţe; lumea se mişcă printr-un labirint de mici dughene, unde se vând vase de pământ ars, doniţe de lemn şi mărgele de sticlă. Vezi plecând căruţe pline cu copii drăgălaşi şi ţărăncuţe frumoase, încărcate cu cumpărături. Şi în mijlocul larmei, al harababurii, al strigătelor, al splendorii de culori, printre urşi şi uriaşi, în norii groşi de praf se stârneşte deodată dansul «căluşarilor». Acesta este un vechi dans românesc, provenit din vechile dansuri în cinstea lui Saturnus, «de care ciobanii căutau să-l ascundă pe cel care-i fusese răpit, adică pe Jupiter, pentru ca Saturnus să nu-l poată devora aşa cum şi-a devorat ceilalţi copii». Dansatorii îmbrăcaţi în alb, cu clopoţei la picioare, se agită într-un mod absolut barbar. Ei se pregătesc cu săptămâni înainte ca să poată suporta un asemenea efort de la Paşti până la Rusalii. Au drept conducător al horei un scripcar, şi unul dintre ei comandă, punând degetul la gură, făcându-i pe ceilalţi să tacă şi ameninţându-i cu băţul în caz că vorbesc: Saturnus nu trebuie să afle de la ei unde-i de găsit fiul lui.“

După ce s-a aclimatizat cu noua ei viaţă, principesa vizita frecvent aşezămintele de binefacere şi se îngrijea de ameliorări şi completări; îi făcea plăcere să se înconjoare de copii, ospătându-i şi îndrumându-le jocurile. Îşi însoţea de asemenea soţul la acţiuni de stat importante. Aşa s-a întâmplat la câteva săptămâni după sosirea lor, când, cu prilejul şedinţei de deschidere a lucrărilor Camerei, principele a făcut o expunere clară şi detaliată despre situaţia generală a ţării, despre raporturile României cu statele străine, despre situaţia financiară care continua să provoace mari dificultăţi, despre noua organizare a armatei – organizare care-şi arată deja roadele –, despre reţeaua de căi de comunicaţii, supusă unei transformări totale, şi despre construcţia de drumuri, aflată în progres semnificativ. După cum am relatat şi mai devreme, principele acorda o atenţie deosebită promovării învăţământului, şi a fost o mare satisfacţie pentru el să participe cu soţia sa la inaugurarea Facultăţii de Medicină – cea de-a patra facultate a Universităţii din Bucureşti, aceasta fiind frecventată deja de peste 400 de studenţi. După ce rectorul a evidenţiat faptul că într-o zi se va putea spune pe bună dreptate că sub Carol s-au redeschis şcolile româneşti, principele a subliniat în răspunsul său cât de mare îi este satisfacţia că soţia lui poate, chiar de la începutul vieţii ei în România, să asiste la inaugurarea unui templu consacrat ştiinţei. Ei amândoi speră, a mai spus principele, că din acest templu o lumină strălucitoare se va revărsa asupra întregii ţări, căci numai lumina ştiinţei ajută la identificarea sarcinilor prezentului şi arată modalitatea în care din acesta se poate obţine fundamentul solid pentru un viitor mai luminos, mai fericit. Principele a accentuat că importanţa unui stat şi a unui popor se măsoară numai după înălţimea culturii sale spirituale şi că întreaga forţă a unui popor creşte odată cu dezvoltarea sa spirituală. El a afirmat, de asemenea, că în această privinţă mai trebuie făcute

încă multe în România, că abia acum începe de fapt misiunea corpului didactic şi că el speră ca profesorii de la această şcoală superioară să fie adevăraţi preoţi ai ştiinţei, care să umple sufletele tinerei generaţii cu focul credinţei în ideal; că vor contribui, el şi principesa, cu dragă inimă la desăvârşirea acestei opere; şi că puterea transferată lui prin voinţa poporului el vrea s-o folosească pentru răspândirea culturii şi s-o exercite numai în temeiul acestei culturi.

Iarna a adus de data aceasta mai multe festivităţi ca de obicei. Cu demnitate şi graţie, principesa Elisabeta a ştiut să se impună în prim-planul vieţii publice, câştigând repede inimile prin amabilitatea şi francheţea ei. În viaţa de familie, principele Carol şi-a găsit cea mai deplină fericire, ţinând departe de soţia lui toate lucrurile neplăcute şi vorbindu-i cât mai puţin de dificultăţile situaţiei politice interne. Chestiunea căilor ferate îi dădea principelui cele mai mari bătăi de cap. În mod ciudat, proiectul căilor ferate nu se bucura de popularitate în ţară, iar opoziţia exploata acest lucru în modul cel mai reprobabil, ca să aţâţe spiritele împotriva principelui. Pe de altă parte, nici execuţia nu era lipsită de evenimente neplăcute. Funcţionarii lui Strousberg, căruia i se încredinţase construirea diferitelor linii, se purtau adesea stângaci şi arogant, iar administraţia cu sediul la Berlin indispunea şi nedumerea multe cercuri. Lui Strousberg, în calitatea lui de comisar guvernamental, îi fusese pus alături consilierul intim Ambronn, care ani la rând fusese în serviciul principelui de Hohenzollern; acestuia i se încredinţase controlul asupra emisiei de obligaţiuni, ceea ce stârnea de asemenea critici, întrucât se cerea ca această sarcină să fie dată unui român, şi nu unui funcţionar prusac. Nu numai în Cameră, ci şi în Consiliul de Miniştri s-a ajuns la multiple şi aprinse dezbateri. Miniştrii cereau suspendarea din serviciu a acelui comisar guvernamental, dar principele se opuse, afirmând că prin această măsură s-ar aduce prejudicii întregului proiect al căilor ferate, căci zvonurile despre stadiul nesatisfăcător al lucrărilor s-ar intensifica. Principele Carol mai declară şi că, întrucât acum întreaga ţară îl face răspunzător pentru întreprinderea construcţiei de căi ferate, el ia asupră-şi această responsabilitate, dar că este convins că într-o bună zi toţi îl vor binecuvânta pentru că a insistat ca România să aibă o reţea extinsă de căi ferate şi să se racordeze prin aceasta la întreaga lume occidentală – o declaraţie care, interpretată fals, avea să-i aducă multe neplăceri.

Astfel, primele luni ale anului 1870 s-au consumat într-o atmosferă destul de apăsătoare din punct de vedere politic; opoziţia nu a lăsat nefolosită nici o modalitate de exploatare a problemei căilor ferate împotriva principelui şi de atragere sistematică a suspiciunilor asupra a tot ce era german. Neînţelegerea domnea şi în guvern, şi au intervenit multiple schimbări ale funcţionarilor de stat aflaţi în posturi de răspundere. Aspre erau şi confruntările dintre partide, iar toate aceste certuri sterile provocau dezordine în cele mai diferite ramuri ale administraţiei: interesele personale o luau înaintea interesului statal. Din cele mai diferite părţi era căutat şi folosit orice prilej pentru a-i crea neplăceri principelui. Nu lipseau unele curente antidinastice, care s-au manifestat şi prin aceea că a fost ales ca deputat fostul domnitor Cuza. Limbajul publicaţiilor opoziţioniste devenise tot mai duşmănos şi mai pătimaş; guvernul l-a rugat în repetate rânduri pe principe să aprobe urmărirea în instanţă a acestora, dar principele a refuzat de fiecare dată să dea o astfel de aprobare, deoarece îi

repugnau toate procesele de presă. La aceste împrejurări se adăugau şi intrigi panslaviste, care se îndreptau de asemenea împotriva principelui şi, deci, împotriva întăririi unor raporturi normale. Astfel, era lesne de înţeles că existau momente în care principele Carol privea destul de descurajat viitorul şi se întreba dacă rămânerea lui aici mai era posibilă, întrucât tot ceea ce făcea el din cea mai pură conştiinţă a datoriei atrăgea după sine verdicte ostile şi calomnii odioase la adresa persoanei şi activităţii sale. Din rândurile susţinătorilor i se sugera să întreprindă o schimbare a constituţiei mult prea democratice, dar el a respins în permanenţă această idee: voia să rămână credincios jurământului pe care-l depusese pe Constituţie. Puterile protectoare nu au făcut nici ele nimic pentru a întări poziţia principelui, care le ceruse zadarnic desfiinţarea jurisdicţiei consulare şi înfiinţarea de reprezentanţe oficiale ale României la curţile europene; mai mult, aşa cum s-a refuzat României dreptul de a încheia acorduri comerciale, s-a încercat şi amestecul în chestiuni ale guvernării, de exemplu în problema monedei şi chiar în cea a încuviinţării pur formale de a folosi numele de „România“.

La toate acestea s-a adăugat şi repunerea pe tapet a chestiunii privind tronul Spaniei. Reprezentanţii guvernului spaniol nu renunţaseră la planul lor de a încredinţa coroana regală prinţului moştenitor Leopold. Şi iată că, după refuzuri repetate, el s-a declarat gata s-o accepte. La Paris se bănuia că principele Carol jucase un rol în această schimbare de direcţie. Prin urmare, principele s-a confruntat deodată cu reproşuri şi ameninţări că va pierde simpatiile poporului francez şi pe cele ale împăratului, care se opunea categoric alegerii prinţului Leopold pe tronul Spaniei; se înţelege de la sine că, având în vedere relaţiile strânse ale Franţei cu Orientul şi cu România, o asemenea retragere a încrederii ar fi zguduit foarte tare poziţia principelui, ba chiar ar fi făcut-o imposibilă. Mai întâi, reprezentantul României la Paris s-a străduit în zadar să-l convingă pe ducele de Gramont, care se afla în fruntea Ministerului de Externe, că zvonul cu pricina era neadevărat; totuşi, într-un târziu, el a fost în măsură să demonstreze acest lucru pe baza unor documente oficiale puse la dispoziţie de către partea prusiană. Între timp, evenimentele puse în mişcare de chestiunea tronului s-au precipitat în Germania şi au dus la declararea războiului. În România s-a făcut totul pentru a dovedi Franţei prietenia ţării dunărene. Încă înainte de a se produce ruptura, la Cameră se făcuse deja o interpelare: cabinetul trebuia să răspundă dacă era hotărât să-şi facă datoria în cazul unui conflict între Franţa şi Prusia, şi anume dacă era hotărât să acţioneze bazându-se pe simpatia de rasă – aşa cum era recomandabil politic, în opinia interpelatorului –, sau dacă avea să se lase călăuzit de consideraţii şi interese personale şi egoiste. Acum, când războiul izbucnise şi existau temeri în legătură cu efectele lui asupra Orientului, înfierbântaţii politicieni români şi-au pierdut complet minţile, prevestind o extindere a conflictului de natură să influenţeze puternic situaţia din Orient precum şi o victorie a Franţei, în timp ce principele a avut de la început convingerea, pe care şi-a exprimat-o şi faţă de miniştrii săi, că războiul va rămâne localizat şi că Germania va ieşi învingătoare, afirmând textual: „În două luni, Napoleon va pierde partida şi, odată cu ea, puterea!“

În Cameră se dezlănţui furtuna, se ceru guvernului să ia poziţie faţă de evenimentele din Occident, iar unul dintre miniştri avu lipsa de tact să proclame:

„Unde flutură steagurile Franţei, acolo sunt şi interesele şi simpatiile noastre!“ Nu au lipsit nici manifestaţiile publice în sprijinul Franţei. Pornind de la premisa absurdă că Rusia ar putea trece de partea Germaniei, caz în care România ar avea obligaţia să se opună armat, opoziţia a cerut mobilizarea armatei române. Aceste idei erau împărtăşite şi la Paris, unde s-a cerut semnarea unui tratat pentru eventualitatea unei complicaţii orientale pe care ar putea-o pricinui atitudinea Rusiei.

În tot talmeş-balmeşul acestor opinii înfierbântate, concepţii false şi denaturări premeditate, principele Carol a rămas calm şi imperturbabil, în ciuda frământărilor pe care i le provoca războiul din îndepărtata sa patrie şi în ciuda grijilor pe care şi le făcea pentru rudele şi prietenii săi şi ai principesei, plecaţi pe front. Conduita îi fusese trasată dinainte, el jurase să fie român şi voia să-şi ţină acest angajament. Că inima lui bătea pătimaş pentru Prusia şi regele ei, acest lucru nu putea să i-l interzică nimeni. Starea sa de spirit şi-a găsit expresie şi în scrisoarea profund emoţionată adresată regelui Wilhelm, în care principele arăta că, deşi se află departe de meleagurile natale şi situaţia lui îi interzice orice exteriorizare a sentimentelor, el simte nevoia să-l asigure pe rege că el, principele Carol, este cu sufletul alături de cei cărora destinul le-a îngăduit să-şi urmeze scumpa călăuză regală pe o cărare glorioasă; şi chiar dacă se vede nevoit să-şi impună o reţinere foarte strictă faţă de un popor latin, cu simpatii înclinând spre cei de aceeaşi gintă, inima lui bate pentru drapelul alb-negru: „Dumnezeu să întărească brava armată! Dumnezeu să dea putere Majestăţii Voastre, care şi-a condus oştenii de atâtea ori către biruinţă şi glorie!“

Zvonurile cele mai stupide despre uriaşe succese ale francezilor, printre altele acela cum că împăratul Wilhelm, împreună cu 20 000 sau chiar 60 000 de ostaşi de-ai săi, ar fi fost luat prizonier, găseau la Bucureşti oameni dispuşi să le creadă, şi foile opoziţiei le trâmbiţau iar şi iar, folosindu-le ca prilej de instigare contra principelui. La Ploieşti s-a ajuns chiar la un puci prostesc, nişte „revoluţionari“ luând în stăpânire o cazarmă în care se găseau câţiva recruţi, proclamând înlăturarea principelui şi numirea ca şef provizoriu al statului a generalului Golescu, în timp ce un deputat care făcea pe noul prefect al districtului a emis ordine de concentrare a trupelor. Însă trupele s-au dovedit loiale, şi la fel s-au comportat funcţionarii oficiului poştal pe care aşa-zisul prefect a căutat să-i forţeze, sub ameninţarea pistolului, să telegrafieze în toate colţurile lumii ştirea despre înlăturarea principelui. Guvernul dădu toate dispoziţiile necesare pentru arestarea vinovaţilor şi pentru prevenirea repetării unor asemenea fapte.

În această perioadă foarte neliniştită, perechea princiară avu parte de o rază de fericire: la 8 septembrie, principesa născu la Cotroceni o fetiţă, care la 13 octombrie 1870 fu botezată în modul cel mai solemn cu numele de Maria. „Văd un semn fericit“, scria principele într-un mesaj către regele Wilhelm, „în faptul că primul meu copil a venit pe lume în momentul în care drapelul Hohenzollernilor şi-a întins faldurile deasupra unei Germanii unite, şi singura mea dorinţă este ca acest copil să se arate vrednic de numele său.“ Principesa Elisabeta era şi ea în al nouălea cer de fericire, doar se împlinise dorinţa cea mai arzătoare a ei şi a soţului ei. Despre starea ei euforică dă seama un cântecel tandru cu care şi-a surprins soţul la prima aniversare a nunţii:

În orele noastre tihnite şi sfinte
Simt în mine un spor de vigoare, ţi-o jur,
O fericire cum n-am cunoscut înainte
Ai făcut să prindă în mine contur.
Un cânt, triumf al bucuriei,
Se-nalţă-n slavă ca o jerbă,
Vestind ca-n trilul ciocârliei:
Doamne, cât este lumea de superbă!

Faptul că principele Carol găsea în viaţa de familie fericirea cea mai pură şi mai deplină a fost în aceste zile şi săptămâni dificile singura lui rază de lumină. Tot mai ameninţător se adunau norii deasupra lui şi a ţării, şi din nou îl bătea gândul retragerii – gând şi mai serios întreţinut prin aceea că, iată, curtea cu juraţi îi achitase pe rebelii de la Ploieşti, verdict pe care partidele şi ziarele de opoziţie, jubilând, l-au salutat ca pe o „faptă patriotică“. Însă înainte de a se gândi la materializarea intenţiei sale, principele decise să informeze puterile protectoare despre dificultăţile ce stăteau în calea renaşterii României. Dorinţa lui era să-i dea succesorului său posibilitatea de a ajuta ţara mai bine decât i s-a îngăduit lui s-o facă. Împiedicat mai mereu prin Constituţie, principele Carol nu putuse niciodată să intervină direct pentru a schimba rânduielile politice interne neclare, adesea imature. El îşi dădea seama că, în aceste împrejurări, România nu va atinge niciodată ţelul sperat de el. Dar ţara şi poporul îi deveniseră atât de dragi, încât voia să facă totul pentru ca retragerea sa să nu comporte complicaţii grave pentru stat.

Cu conştiinţa pe deplin împăcată, principele Carol putea chiar să-şi atribuie meritul de a fi acţionat permanent în modul cel mai onest cu putinţă, de a nu se fi gândit decât la binele României şi de a fi fost totdeauna preocupat să-i pregătească ţării frumoase perspective de viitor. Câtă amărăciune trebuie să fi adunat în suflet dacă el, răbdătorul şi rezistentul, nu mai voia să continue în locul pe care singur şi-l alesese! La tatăl său, căruia îi comunica toate grijile şi temerile sale, găsi cea mai deplină înţelegere pentru dificultăţile situaţiei sale; părintele îi aproba decizia: „Eşti dator faţă de tine însuţi“, îi scria acesta, „şi, înainte de orice, faţă de un nume care se împleteşte cu gloria, puterea şi măreţia Germaniei – aşa încât ori renunţi la o funcţie pe care n-o poţi exercita cum se cuvine, ori continuarea misiunii o legi de condiţii care vor fi asigurate în cel mai scurt timp. În primul rând revizuirea Constituţiei, iar dacă acest lucru nu se poate înfăptui, atunci decizia retragerii este tot atât de motivată pe cât a fost acum patru ani acceptarea! Lumea politică nu va putea să găsească în aceasta o slăbiciune şi o laşitate, dimpotrivă, ea va stima un om care declară deschis şi sincer că nu a reuşit să impună condiţiile unei guvernări sănătoase în România – căci situaţia de acolo nu mai poate şi nu mai trebuie să se perpetueze! Onoarea ta şi a numelui tău îţi interzice să fii o jucărie în mâinile partidelor care se duşmănesc.“

Iar cu altă ocazie, credinciosul tată, care-i era în acelaşi timp prietenul cel mai apropiat, îi scria: „De faptul însă că şi străinătatea joacă un rol destul de perfid m-au convins unele documente. Nu este indicat să continui a ocupa o poziţie căreia îi sunt ostile toate puterile, dar pe care fiecare dintre ele o tolerează din pizmă faţă de celelalte puteri. A renunţa la o misiune imposibil de

îndeplinit este un gest care nu poate să dăuneze prestigiului tău personal. Ai demonstrat lumii întregi bunele tale intenţii şi capacitatea ta de a conduce România, nu ai insistat tu pentru această numire, ci ai fost ales şi chemat; ai realizat lucruri grandioase, ai revigorat armata şi ai dezvoltat căile de comunicaţii, ai răspândit foloasele căilor ferate, eşti autorul a nenumărate binefaceri pentru Biserică şi săraci, ai protejat artele şi ştiinţele, ai arătat prin fericirea vieţii tale de familie sfinţenia căsătoriei, ţi-ai cheltuit averea pe tot felul de acte de generozitate – iar toate acestea vor face să fii pomenit, dacă nu acum, atunci mai târziu, cu respect şi admiraţie şi, în caz de renunţare, le demonstrează contemporanilor că nu strălucirea imaginară a unei adevărate coroane de spini a fost aceea care te-a orbit şi apoi te-a dezamăgit, ci că decizia ta e motivată de eşecul proiectului în care ai crezut şi de zădărnicirea imboldului tău de a pune lucrurile în mişcare.“

În rapoarte amănunţite către suveranii puterilor garante, principele Carol descria starea de lucruri din România şi se arăta îngrijorat că nu mai face faţă patimilor partizane, făcând propunerea ca viitorul României să fie reglementat la congresul plănuit pentru perioada următoare: numai o domnie puternică – spunea el – poate să repare prejudiciile pe care ţara le suferă din interior şi din afară, ţară care, în ciuda bogatelor sale resurse, se găseşte acum în situaţia cea mai tristă. Principele a expus toate grijile şi îndoielile sale într-o scrisoare pe care a transmis-o la sfârşitul lui decembrie 1870 tatălui său spre publicare într-un ziar german. În acel text, el explica nesfârşitele greutăţi şi complicaţii de care e legată guvernarea ţării româneşti şi încerca să găsească o explicaţie pentru această stare de fapt, ajungând la concluzia că nici el, nici poporul nu poartă vina pentru lipsa unei evoluţii spre mai bine în anii domniei sale, ci că pentru aceasta trebuie făcuţi răspunzători aceia care s-au erijat în conducători în ţara care i-a născut: „Anume, aceşti oameni, care de cele mai multe ori şi-au clădit întreaga lor educaţie socială şi politică în străinătate, uitând în acest timp de situaţia de-acasă, nu caută decât să introducă necontrolat în patria lor conceptele absorbite de ei în afara ţării, concepte pe care le înghesuie în forme utopice. Astfel, nefericita ţară, aflată mereu sub presiunea cea mai dură, a trecut deodată de la o domnie despotică la o constituţie care e atât de liberală, încât n-are pereche în Europa.“ În scrisoare se mai spunea că bunele intenţii ale principelui au fost mereu ignorate şi că toate strădaniile sale au fost răsplătite cu ingratitudine, apoi se făcea referire la răspunsul dat în Cameră la mesajul tronului, răspuns care era caracterizat ca o „capodoperă a perfidiei fanariote“, şi în încheiere se sublinia că, precum în viaţa obişnuită dezaprobarea unei fapte poate să-l atingă totdeauna numai pe autorul acesteia, la fel şi în acest caz întreaga răspundere cade pe aceia care nu înţeleg să-şi respecte principele ales liber, căci „te dezonorezi pe tine însuţi dacă nu ştii să respecţi ceea ce ai creat tu însuţi“. – Această scrisoare, publicată de toate ziarele, a făcut, fireşte, mare vâlvă în România, iar partidele de opoziţie au folosit-o pentru acreditarea minciunii că principele intenţionează să încalce Constituţia. Asemenea acuzaţii n-au lipsit nici în Cameră, şi în condiţiile certurilor dintre unii şi alţii şi ale atacurilor împotriva principelui rezolvarea celor mai presante probleme a fost dată uitării.

Acum a venit şi lovitura cea mai dură pentru principe, anume ştirea că Strousberg nici nu poate, nici nu vrea să facă plata cuponului de obligaţiuni

emise pentru construcţia căilor ferate, cupon scadent la 1 ianuarie, afirmând – ceea ce era, desigur, o invenţie vicleană – că statul român este obligat la plata dobânzii. Principele prevăzu de-ndată urmările funeste ale acestei neaşteptate încetări a plăţilor: în Germania, unde mii de oameni, bizuindu-se pe numele lui, îşi investiseră economiile în hârtii de valoare ale căilor ferate, el va fi făcut răspunzător de criză, iar în România va fi de asemenea atacat, reproşându-i-se că a acordat prea multă încredere întreprinzătorului german. Pentru principe deveni de-acum evident că va trebui să rămână în funcţie până ce această nouă şi grea lovitură va fi fost depăşită şi chestiunea căilor ferate va fi fost complet rezolvată. Profund descurajat, cuprins de temeri negre, principele îşi deschidea inima întristată într-o altă scrisoare către tatăl său: „Când voi ieşi însă din această uriaşă dificultate, voi putea mai întâi să spun că am trecut proba de foc, iar apoi se va isprăvi odată cu acest joc crud, apoi sper că îmi vei găsi un locşor unde să-mi pot pune capul obosit! Să fie, în orice caz, un colţ liniştit, retras, unde să mă pot face complet uitat pentru o vreme.“

Sub aceleaşi tulburi auspicii începu anul 1871, cu dezbateri furtunoase şi violente în Cameră şi în Senat, unde se discutau deschis zvonurile despre abdicarea principelui, lucru pe care partidele de opoziţie îl făceau în modul cel mai ostil şi mai jignitor. Desigur, oficial principelui i se dădeau asigurări de ataşament, însă acesta ştia foarte bine cum e cu toanele straturilor diriguitoare şi cu ce pizmă nedisimulată erau urmărite victoriile germane asupra Franţei, doar se declarase pe şleau în primele cercuri bucureştene: „Noi, ce-i drept, nu putem să mergem în Franţa şi să luptăm acolo împotriva nemţilor, dar o vom face aici!“ – Situaţia financiară devenea şi ea tot mai apăsătoare; în ultimii treisprezece ani, cheltuielile statului, după cum rezulta din expunerea făcută în faţa Camerei de către ministrul de finanţe Sturdza, se triplaseră, nu însă şi veniturile: „Statul se află pe marginea prăpastiei; din 84 de milioane de franci ai bugetului de venituri, 34 de milioane merg la plata dobânzilor pentru fondurile publice; pentru scopuri administrative nu rămân, deci, decât 50 de milioane de franci.“ Fireşte, în Camere era discutat iar şi iar nefericita afacere Strousberg, ocazie cu care principele era luat adesea ca ţintă a atacurilor, punându-i-se în cârcă toată vina şi reproşându-i-se că, iată, consilierul guvernamental Ambronn, numit la rugămintea lui Strousberg comisar al guvernului român pe lângă societatea de construcţii, se bucurase de încrederea principelui de Hohenzollern, o încredere pe care el, bineînţeles, nu o confirmă, deoarece a permis ca depozitul, asupra căruia era chemat să vegheze, să fie delapidat şi umplut cu ipoteci fără valoare. Tot mai pătimaşe deveneau aceste dezbateri; se mergea până acolo încât se plănuia ca toţi miniştrii care negociaseră cu Strousberg să fie puşi sub acuzare, iar averea lor personală să fie folosită pentru acoperirea pierderilor pricinuite. La aceasta se adăuga faptul că Prusia insista energic ca statul român să efectueze plata cuponului scadent, ceea ce era chiar imposibil în condiţiile vidului din vistieria statului, precum şi având în vedere lipsa oricărei şanse de a obţine un nou împrumut extern. Situaţia era agravată şi mai mult prin atitudinea Camerelor, care adoptaseră propunerea ca afacerea Strousberg să fie supusă unei curţi de arbitraj.

În acele zile apăsătoare surveni un eveniment care-l făcu pe principe să se gândească la o abdicare mai grabnică. La 22 martie, colonia germană din

Bucureşti a vrut să sărbătorească printr-un banchet ziua de naştere a împăratului Wilhelm, aşa cum făcea în fiecare an; cu precauţia de rigoare, cei interesaţi au căutat să afle dacă în condiţiile actualului curent antigerman se mai putea ţine o asemenea manifestare, dar prefectul Poliţiei şi prim-ministrul i-au asigurat că nu există piedici şi au garantat menţinerea ordinii. În seara zilei cu pricina, participanţii germani la festivitate s-au reunit către ora opt într-o sală situată în apropierea Pieţei Teatrului; însă în faţa clădirii s-a strâns o mulţime de oameni, care a spart cu pietre ferestrele şi a încercat să pătrundă în sala situată la etajul unu. Tulburările au durat peste două ore; mai mulţi germani au fost răniţi cu pietre, şi dacă nu s-a ajuns la vărsare de sânge, aceasta s-a datorat numai înţelepciunii consulului general von Radowitz. Scandalagiii, printre care se găseau şi deputaţi, au făcut un tapaj monstru; s-au auzit strigăte de „Trăiască republica!“ şi „Haideţi la palat!“, au fost stinse felinarele de pe stradă şi s-au tras clopotele bisericilor din apropiere. Principele, pus imediat la curent cu cele întâmplate, şi-a trimis neîntârziat aghiotantul la prim-ministru şi la prefectul Poliţiei, dar nici unul din cei doi domni nu a fost de găsit! În sfârşit, generalul Solomon, comandantul de divizie al Bucureştiului, dădu ordin să se acţioneze cu trupe, şi acum apăru şi prim-ministrul, care vru să-l împiedice pe general să dispună intervenţia armatei, dar primi de la acesta un răspuns energic şi neechivoc. Prevăzător, generalul luă măsuri de siguranţă cuprinzătoare, ordonând ocuparea tuturor străzilor care duc la palat şi chiar a acestuia din urmă. Somată în mod repetat, mulţimea aţâţată de conducătorii de partid se împrăştie după o vreme.

Principele Carol fu profund revoltat de aceste incidente. În zadar trimise de mai multe ori după prim- ministrul Ion Ghica – în locul lui se prezentară alţi miniştri, cărora principele le exprimă toată indignarea sa; apoi trimise după prinţul Dimitrie Ghica, solicitându-i acestuia să formeze neîntârziat un nou guvern. Încă în cursul nopţii, consulul general von Radowitz apăru la principe, spunându-i că aceste acţiuni sunt un afront pentru el şi pentru Imperiul German pe care-l reprezintă, că, după părerea lui, atât poliţia, cât şi guvernul se fac vinovate şi că aşteaptă să i se dea satisfacţie prin demiterea prim-ministrului. Principele îşi exprimă regretul cel mai sincer şi arătă că a şi luat măsurile necesare pentru formarea unui nou cabinet. Curând după aceea apăru la palat şi Ion Ghica; principele îl primi cu răceală, deduse însă din justificarea sa că el, Ghica, nu face parte dintre vinovaţi, putându-i-se reproşa numai faptul că a fost incapabil să facă faţă evenimentelor, şi că responsabil pentru cele întâmplate este prefectul Poliţiei; apoi principele îi comunică lui Ghica că aşteaptă de la el să-şi dea demisia şi că va convoca pentru dimineaţa următoare regenţa anterioară, pentru a-i transmite puterea.

În dimineaţa următoare principele declară acest lucru şi faţă de Dimitrie Sturdza, pe care-l rugase să-i facă o vizită. Însă acesta – la fel ca doi dintre membrii fostei locotenenţe domneşti, Lascăr Catargiu şi Nicolae Golescu (cel de-al treilea, colonelul Haralambie, lipsea din Bucureşti) – îl imploră să renunţe la hotărârea sa, care pentru ţară ar însemna cea mai mare nenorocire, căci urmările imediate ar fi falimentul statului şi anarhia generală. Principele răspunse că, în ciuda voinţei şi a eforturilor sale neobosite, el nu mai vede nici un mijloc de menţinere a ordinii şi de îmbunătăţire a situaţiei tulburi a statului.

Dar domnii îl asaltară în continuare pentru a-l împiedica să-şi pună planul în aplicare şi, după multă chibzuială, principele declară, chiar dacă reprimându-şi foarte tare pornirea dintâi, că va mai reflecta o dată asupra chestiunii şi că şi-ar putea schimba intenţiile în caz că se formează un cabinet puternic, care să fie în stare să treacă prin Cameră bugetul şi legea finanţelor; dacă însă Camera nu va aproba bugetul şi legea finanţelor, el va părăsi ţara imediat.

În oraş domnea o agitaţie neobişnuită, opoziţia continua să instige şi existau temeri că s-ar putea ajunge la o ciocnire serioasă între partide; trupele erau concentrate în cazărmi, iar împrejurimile palatului erau ocupate de armată. În adunarea Camerei din după-amiaza zilei de 23 martie, prim-ministrul Ghica anunţă că şi-a depus cererea de demisie, apoi deputaţii se reuniră într-o şedinţă secretă în care Lascăr Catargiu îi informă despre tratativele cu principele. Cu toate acestea, în şedinţa publică ce a urmat, discuţia pe această temă se desfăşură într-o atmosferă foarte agitată, plină de atacuri inimaginabile la adresa principelui şi a dinastiei. Principele fu informat că acum Camera aşteaptă de la el să propună un prim- ministru, iar el îl numi imediat pe Lascăr Catargiu, căruia îi ceru să aleagă pentru noul guvern numai oameni energici, fără a ţine cont de apartenenţe partinice. Prefectul Poliţiei apăru şi el la palat şi, la reproşurile principelui, îşi dădu demisia. Armata însă rămase cu arma la picior, căci se zvonea că poporul urma să fie instigat să ia cu asalt palatul. Seara se înfăţişară acolo reprezentanţii puterilor garante, pentru a se afla în aceste momente periculoase în apropierea principelui, care însă le transmise că are de gând să rămână în funcţie, declaraţie salutată cu vie satisfacţie de către toate părţile. La miezul nopţii, Lascăr Catargiu îl anunţă pe principe că a format un guvern şi că vrea să preia preşedinţia acestuia. În prima jumătate a zilei următoare, principele putu deja să primească jurământul noilor miniştri, exprimându-şi speranţa că, împreună cu ei, va reuşi să ţină sub control dificila situaţie. În zilele următoare, agitaţia a continuat în Cameră şi chiar şi în capitală s-au mai simţit efecte ale instigaţiilor din zilele precedente, dar, la o plimbare cu trăsura pe străzile înţesate de oameni, perechea princiară a fost salutată peste tot cu respect, aceeaşi atitudine constatându-se şi în timpul unei lungi plimbări călare pe care principele a făcut-o prin zonele cele mai populate.

Atitudinea hotărâtă a principelui Carol în această perioadă critică a făcut pretutindeni o impresie extraordinar de favorabilă, la fel şi faptul că guvernul a arătat intenţia fermă ca în toate împrejurările să menţină liniştea în capitală şi în ţară – unde, de altfel, evenimentele de la Bucureşti nu avuseseră nici un fel de ecou. Cancelarul Bismarck, care îl pusese pe consulul general von Radowitz să ceară de la guvernul român satisfacţia corespunzătoare, i-a transmis ulterior principelui că este foarte mulţumit de noua stare de lucruri şi de constituirea unui cabinet energic, sfătuindu-l totodată să nu renunţe la domnie. Cum era de aşteptat, guvernul a exprimat imediat consulului german regretul profund pentru evenimentele deplorabile şi a dat toate garanţiile pentru protejarea germanilor. Celelalte autorităţi, chiar cele bisericeşti, se întreceau şi ele acum în efortul de a-i face pe germani să uite cele întâmplate. De asemenea, principele Carol i-a adresat regelui Wilhelm o scrisoare mai lungă, în care sublinia cât de mult deplânge faptul că sărbătoarea de 22 martie a fost tulburată într-un mod atât de ruşinos. Mai ales că, adăuga principele, de acea zi se leagă atâtea amintiri

scumpe pentru el: „Mai adânc şi mai dureros nu puteam să fiu lovit decât făcându-se uz tocmai de această ocazie pentru a face să erupă uneltirile care mocneau de mult! Având în vedere situaţia grea, îndeosebi marea calamitate financiară, a trebuit să recurg la măsuri extreme, să zgâlţâi elementele mai bune pentru a le face să iasă din apatia lor. Am convocat de aceea Locotenenţa, pentru a-i restitui frâiele conducerii pe care le preluasem din mâinile ei în anul 1866. Sesizând ameninţarea, toate facţiunile conservatoare s-au unit şi au format un nou cabinet. În momentul de faţă, este o chestiune de onoare pentru mine să-i sprijin din toate puterile pe oamenii care vor să ferească ţara de complicaţii şi mai mari şi să aplic împreună cu ei reformele necesare. Dacă reformele nu vor putea fi impuse nici cu aceşti oameni, atunci ţara este iremediabil pierdută! Nu e cazul să tăgăduim faptul că situaţia este foarte serioasă şi că instituirea unor rânduieli mai bune comportă cele mai mari dificultăţi. În faţa mea, viitorul se arată nesigur. Cu cât însă este mai mare pericolul, cu atât mai puţin ne este îngăduit să ne pierdem curajul!“

Scrisoarea oglindeşte cum nu se poate mai bine firea călită a principelui, care în acele ceasuri primejdioase şi-a păstrat sângele rece şi judecata calmă, nelăsându-se sedus să facă un pas pripit, care ar fi aruncat ţara în cele mai imprevizibile încurcături. După cele câteva momente de ezitare, el voia acum să rămână, ferm şi neclintit, la postul său, care, ce-i drept, oferea deocamdată puţine satisfacţii – cu atât mai puţine cu cât principesa fusese zguduită foarte tare de acele stridente demonstraţii de stradă. Dar ceea ce îşi propunea în mod hotărât, principele Carol tot cu hotărâre ducea la bun sfârşit. Fidel şi constant, inteligent şi stăruitor, drept şi lipsit de prejudecăţi, el a continuat să dirijeze corabia statului, fără a-i lăsa să plătească pe cei care îl mâhniseră atât de adânc.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-11.html

Dezvoltarea internă a României

Cotitura spre mai bine – Călătoria perechii princiare în Moldova – Rezultate îmbucurătoare ale alegerilor – Sejur estival la Sinaia – Săptămâni idilice – Legea căilor ferate – Următorii ani – Dezvoltare liniştită – Din nou la Sinaia – Se plănuieşte construirea castelului – Decesul prinţesei Maria – Progrese la Bucureşti şi în ţară – Punerea pietrei de temelie a castelului Peleş – Principesa Elisabeta şi creaţia ei poetică – Cum s-a ajuns la numele de Carmen Sylva

Aşa cum după zile de zăduf o furtună curăţă atmosfera, tot aşa şi incidentele grave relatate mai înainte au contribuit esenţial la clarificarea situaţiei politice interne a ţării, şi în zilele şi săptămânile următoare ale primăverii a avut loc o îmbunătăţire vizibilă a stării de lucruri, atât de încordată până atunci. Partidele naţionale au înţeles însemnătatea asumării responsabilităţii pentru evenimentele din ultimele săptămâni. Corabia statului fusese la un pas de a se sfărâma, şi numai mâna energică a principelui Carol, care în ciuda tuturor celor întâmplate nu părăsise timona, a ferit-o de naufragiu, căci dacă el, în durerea pricinuită de jignirile ce i se aduseseră, ar fi părăsit ţara – ceea ce într-adevăr nimeni n-ar fi putut să i-o ia în nume de rău –, atunci probabil că turcii, şi poate şi ruşii, ar fi ocupat imediat România, iar mult râvnita şi greu obţinuta autonomie a tinerei entităţi statale ar fi fost pusă din nou sub semnul întrebării. Întreaga atitudine a principelui nu putuse să nu facă o impresie durabilă. Acum era privit cu încredere reînnoită şi cu certitudinea că numai el garantează ţării şi poporului stabilitatea absolut necesară pentru a se putea merge înainte pe calea progresului şi pentru a se evita intervenţia puterilor garante, a căror neîncredere faţă de România şi faţă de stările de acolo nu încetase niciodată şi primise un nou impuls prin incidentele recente.

Această cotitură spre mai bine s-a văzut cel mai clar în a doua jumătate a lui aprilie 1871, când a avut loc de mult planificata călătorie a perechii princiare în Moldova, pe care principesa n-o cunoştea deloc. Prima parte a călătoriei a fost făcută cu trenul, apoi s-a mers pe lungi porţiuni de drum în trăsura deschisă, trasă de opt bidivii falnici, trăsura care gonea ca vântul peste câmpii nesfârşite, din sat în sat, unde populaţia în costume pitoreşti îi aştepta pe călătorii princiari şi-i ovaţiona, prinzându-se în horă la popasuri mai lungi, în timp ce nenumăraţi ţărani călări însoţeau alaiul până la localitatea următoare. Prin Brăila şi Galaţi s-a mers la Iaşi, ai cărui locuitori i-au făcut şi ei principelui şi soţiei sale primirea cea mai entuziastă. Aici, în capitala Moldovei, s-a zăbovit timp de zece zile, iar festivităţile de tot felul au alternat cu vizite ale principelui la instituţii de stat şi militare şi cu vizite ale principesei la aşezăminte de binefacere şi şcoli. Ceea ce a impresionat plăcut a fost cordialitatea şi căldura sinceră arătate peste tot perechii princiare; acest lucru era cu atât mai îmbucurător, cu cât pe pământul moldovenesc mişcările separatiste nu încetaseră niciodată. La plecarea de la Iaşi, principele a ţinut să remarce cât de mult îl încântase această primire sinceră, care l-a convins că ultima Cameră, în componenţa ei, nu a oglindit corect starea de spirit a poporului; acum însă primise un puternic imbold de a se dedica cu cel mai mare devotament misiunii încredinţate lui de către naţiune şi nutrea speranţa că toţi românii iubitori de patrie se vor strânge în jurul tronului şi împreună cu el vor acţiona pentru fericirea şi prosperitatea ţării. La fel s-a

exprimat principele şi faţă de miniştri la întoarcerea sa la Bucureşti, unde a fost întâmpinat cu aceeaşi bucurie, şi unde părinţii au fost fericiţi să-şi poată îmbrăţişa din nou copilul.

Succesul neaşteptat al acestei călătorii nu putea să nu aibă efecte în întreaga ţară şi a întărit considerabil poziţia principelui şi a guvernului; de asemenea, străinătatea s-a putut convinge că zvonurile legate de iminenta spargere a uniunii celor două principate, precum şi cele privind reaprinderea acţiunilor separatiste ale partidelor moldovene erau false.

Alegerile de la începutul lui mai pentru consiliul municipal bucureştean s-au soldat cu un rezultat excelent, nefiind ales nici un candidat al opoziţiei. Şi alegerile pentru Camere s-au încheiat foarte mulţumitor şi s-au desfăşurat mult mai calm decât de obicei. La deschiderea sesiunii extraordinare a Camerei la 4 iunie, mesajul tronului, primit cu aplauze furtunoase, a dat expresie satisfacţiei principelui cu privire la această evoluţie. El i-a rugat stăruitor pe reprezentanţii poporului să sprijine guvernul în îndeplinirea grelelor sale obligaţii şi a promis ca şi pe viitor să se străduiască să facă faţă măreţei sale misiuni, atrăgând atenţia că adevărata libertate nu are nimic de-a face cu dezmăţul şi anarhia, căci fără obligaţie nu există drept şi fără ordine nu există libertate! La fel s-a exprimat şi la primirea răspunsului Camerei la mesajul tronului, arătând, cu deosebită sinceritate, că în ultima iarnă n-a putut să nu remarce cât de greşit i-au fost înţelese intenţiile şi că, întrucât nu şi-a propus niciodată să se impună ţării, s-a gândit o clipă renunţe la tron, dar că astăzi, când naţiunea i-a dat atâtea dovezi ale încrederii ei ferme, nutreşte din nou speranţa că va reuşi să-şi îndeplinească misiunea, ajutat de patriotismul tuturor straturilor populaţiei.

Camera s-a ocupat numaidecât de dezbaterea asupra proiectului căilor ferate şi a adoptat o lege pentru reglementarea acestuia, lege la care principele şi-a dat acordul abia după o lungă ezitare, întrucât o considera imperfectă, fiind doar o bază pentru o rezolvare justă şi demnă a acestei probleme încurcate. De mare însemnătate a fost recolta excelentă a verii şi nu mai puţin important a fost faptul că statul a reuşit să contracteze un nou împrumut de 75 de milioane de franci în propria ţară, ceea ce era indiciul cel mai bun al resurselor bogate şi al încrederii cercurilor înstărite, care nu se mai temeau de o tulburare a ordinii publice.

Neliniştile şi grijile din ultimele luni zdruncinaseră chiar şi sănătatea robustă a principelui; el se îmbolnăvi de friguri şi rămase o vreme la pat. Nici principesei nu îi priise şederea din timpul verii în încăperile sumbre ale mânăstirii Cotroceni, al cărei interior era acum locuibil, dar ale cărei împrejurimi rămâneau mlăştinoase. Astfel, perechea princiară îşi puse în aplicare o intenţie mai veche şi se mută, împreună cu prinţesa Maria, la începutul lui august la Sinaia. Până la Ploieşti s-a putut folosi tronsonul de cale ferată deja construit, mergându-se apoi din nou în trăsura deschisă. Principesa nu mai contenea să se extazieze în faţa decorului variat care i se oferea cu atâta dărnicie. De peste tot se revărsa spre ei populaţia, în sate băieţi şi fete în porturi pestriţe întindeau spre ei buchete de flori şi fructe, ţigănuşi jerpeliţi alergau spre trăsură cu aclamaţii şi ovaţii, iar ursari bărboşi îl puneau pe Moş Martin să-şi etaleze talentele artistice. Tot mai spre munte urca drumul; Prahova curgea când pe dreapta, când pe stânga lui, fremătând în larga ei albie stâncoasă, care primăvara se umple de puhoaie

vuitoare. Se deschideau văi romantice care ofereau ochiului privelişti încântătoare, apoi stâncile se înghesuiau mai strâns unele într-altele. Rebel, râul îşi forţa curgerea printre toate obstacolele, gâlgâind şi spumegând, neluând seama la trunchiurile de copaci dezrădăcinate şi la blocurile de stâncă masive, puse parcă să-i taie drumul. Ici-colo se vedeau cârduri de bivoli cu coarne mari. Apoi se iviră masele întunecoase ale codrului secular, dominate de stâncile colţuroase, albăstrii, acoperite de zăpezi sclipitoare, ale Bucegilor – stăpânii necontestaţi ai Alpilor transilvani –, care se ridicau grav şi mândru deasupra mânăstirii Sinaia, construită pe o platformă lată de pământ. Cu clădirile ei joase, cu galeriile ei albe, cu acoperişurile ei întunecoase şi cu biserica, această mânăstire priveşte în jos spre pliurile tăcute ale văilor şi spre Prahova fremătătoare, în care exact sub creştetul muntelui se varsă, bolborosind zelos, Peleşul.

Dar mânăstirea atrage irezistibil nu numai de la distanţă, ci şi din imediata apropiere. Este alcătuită din două părţi. Prima şi cea mai veche închide într-un patrulater de fortăreaţă, format din construcţii îmbrăcate în iederă şi viţă-de-vie, o curte ce are în mijloc minuscula capelă îngălbenită, a cărei tindă flancată de coloane cu ornamente şi îngeri dă anul 1695 drept an al întemeierii. Aici existase şi mai înainte o aşezare semimonahală, până când Mihai Cantacuzino, descendent al cunoscutei familii princiare venite în Valahia din Bizanţ, a pus la dispoziţia călugărilor bani şi moşii pentru construirea şi întreţinerea mânăstirii şi capelei, după cum tot el, în amintirea muntelui şi mânăstirii Sinai, a stabilit numele de Sinaia. Adesea, mânăstirea aceasta, aparent aşa de izolată de lume, a fost arena unor lupte sângeroase, deoarece pentru poziţia ei, dominând calea de pătrundere din Ungaria în România, s-au luptat turci şi ruşi, austrieci şi unguri, dar şi soldaţi răzvrătiţi şi tâlhari; cronicile povestesc că, în repetate rânduri, călugării au pus mâna pe arme şi şi-au apărat cu mult curaj avutul.

Cu atât mai paşnică era atmosfera acum, la sosirea perechii princiare. Flori înfloreau în curtea mânăstirii, în numeroase vase de piatră lucrate în manieră antică, rândunele îşi făcuseră cuib sub acoperişurile ieşite în afară şi cintezoii se jucau în frunzişul des, în timp ce într-un bazin adânc clipocea apă de fântână. Călugării, în lungile lor anterie negre şi cu potcapurile lor înalte de catifea, din strânsoarea cărora le cădeau pletele lungi, i-au făcut perechii princiare o primire sărbătorească şi, după un scurt serviciu divin în biserica mânăstirii, au condus-o în încăperile ce-i fuseseră rezervate.

După cum am relatat mai înainte, principele Carol vizitase locul la scurt timp după preluarea domniei şi se simţise atât de bine, încât, în apăsătoarea arşiţă a verii, îşi îngăduise de mai multe ori o scurtă odihnă aici, rugându-i pe călugări să-l găzduiască ei, întrucât un alt adăpost nu era de găsit. Zona în care se instalase principele se afla într-una din aripile laterale, fiind compusă din câteva cămăruţe la parter, cea mai mare dintre ele de opt metri pătraţi, în timp ce dormitoarele erau ocupate complet de un pat îngust, un lavoar şi un scaun. Aici o adusese acum principele pe graţioasa, voioasa şi delicata copilă princiară de la Rin, care, sedusă de acest ţinut plin de vrajă, trecea cu vederea toate inconvenientele şederii.

Condiţiile s-au îmbunătăţit într-o oarecare măsură mai târziu, când în dreapta bisericii mari a apărut o construcţie nouă cu vreo şase cămăruţe, tot minuscule,

dar mai confortabile, dând toate într-un pridvor susţinut de nişte coloane de lemn subţiri. De aici, privirile încântate şi extaziate zboară, rătăcindu-se într-un peisaj paradisiac: jos, îngusta vale împădurită a Peleşului şi valea mai largă a Prahovei, din care răzbate murmurul şi susurul apelor, în faţă, împăduritele şiruri de munţi ale Piscului Câinelui, pe deasupra cărora îşi trag cercurile lor vulturi şi şoimi, la nord, căsuţele rustice de la Poiana Ţapului şi Buşteni şi la sud cele ale Sinaiei; printre acestea din urmă se zărea deja un frumos hotel în stil elveţian.

Singurătatea netulburată şi liniştea solemnă îi priau perechii princiare, ce venise însoţită doar de câţiva devotaţi. Fericiţii părinţi petreceau clipe minunate împreună cu fetiţa lor, despre care principele îi scria atunci tatălui său: „Este o adevărată bucurie să vezi cum se dezvoltă copilul nostru“, şi mai târziu: „Dacă sunt liber un moment, mă joc cu ea; acest copil fermecător este cea mai mare bucurie a mea!“ O plăcută surpriză i-a făcut principesei Elisabeta vizita mamei sale, care a rămas câteva săptămâni la Sinaia. Împreună cu aceasta a fost ales un loc pentru o reşedinţă montană pe care perechea princiară intenţiona s-o ridice aici.

Iarna aduse din nou un şir de petreceri şi distracţii, care însă nu au împiedicat-o pe principesa Elisabeta să-şi lărgească permanent sfera de activitate, făcând vizite în şcoli şi dând diferite sugestii pentru îmbunătăţirea învăţământului, traducând împreună cu tinerele ei doamne de onoare diverse cărţi pentru copii din germană în română şi prezidând o dată pe săptămână uniunea de ajutorare a săracilor, care, sub conducerea ei, a desfăşurat o activitate benefică.

În ţară a continuat să fie linişte, astfel încât principele a putut să-i scrie tatălui său în termeni de oarecare satisfacţie. Numai grijile legate de afacerea căilor ferate nu se lăsau risipite şi dădeau în permanenţă opoziţiei prilej de intrigi împotriva guvernului, însă circumstanţele care favorizau aceste acţiuni au fost în cele din urmă remediate. La începutul lui ianuarie 1872, s-a adoptat de către Camere noua lege a căilor ferate, o lege care, în pofida unor detalii ce au stârnit unele obiecţii, a reprezentat în ansamblu un mare pas înainte, pentru ca în cursul anului să se realizeze o altă reglementare mulţumitoare printr-o înţelegere cu banca Bleichröder şi cu Disconto-Gesellschaft din Berlin. Astfel, a fost asigurată extinderea în continuare a căilor ferate române. În primăvara lui 1872, principele Carol putea să-i relateze cu satisfacţie principelui Bismarck că în tânărul său stat treburile au fost aduse pe făgaşul cel bun: „A fost nevoie de mari eforturi pentru a lupta împotriva atâtor elemente subversive; nu mi-am pierdut însă curajul şi am făcut totul ca să stăpânesc situaţia extraordinar de grea. Cel puţin în parte, stăruinţa mea a fost răsplătită: în anul precedent – un guvern slab şi o Cameră revoluţionară, finanţele ruinate şi neplăcuta chestiune a căilor ferate nerezolvată; în acest an – un cabinet puternic şi unit, drumul spre ordinea în finanţe netezit, împrumutul de 75 de milioane contractat în ţară, administraţia revigorată, conflictul legat de căile ferate aplanat.“

Din păcate, în această perioadă fericita viaţă de familie a perechii princiare cunoscu o perturbare dureroasă: de luni de zile, principesa era afectată de o malarie severă, din care nu reuşea să-şi revină. Medicii propuseseră o schimbare a aerului. Cu strângere de inimă, principele trebui să se obişnuiască cu gândul

unei despărţiri de iubita lui soţie. La 12 martie, principesa Elisabeta plecă pentru şase săptămâni în Italia, de unde se întoarse acasă, restabilită şi revigorată, la mijlocul lui mai, fiind întâmpinată de soţul ei la Orşova şi salutată cu ovaţii de populaţie la Turnu Severin şi la Bucureşti.

Toridele luni de vară au fost petrecute din nou la Sinaia, într-o atmosferă foarte animată. Principesa obişnuia să adune în jurul ei mai multe fete tinere, şi în micul cerc domnea adesea o mare exuberanţă, astfel încât însuşi principele, altminteri aşa de serios şi de împovărat cu treburi, se lăsa antrenat în veselia generală, împreună cu miniştrii veniţi de la Bucureşti pentru raport. „E totuşi altceva decât să fii întruna cufundat până peste cap în treburi“, îi scria el tatălui său. „Până astăzi nimeni n-a putut să mă acuze că m-am jucat cu miniştrii mei de ieri şi de azi. Sunt însă bucuros că am reuşit să fac la Sinaia şi acest lucru! Şederea aici este de mare folos în unele privinţe; ea ni-i aduce pe oameni mult mai aproape decât s-ar putea face acest lucru la oraş, unde totul este oficial. Noi am creat asemenea condiţii, încât oricine vine aici cu mare plăcere; am avut numeroşi vizitatori chiar şi din Moldova.“ Principele aducea iar şi iar vorba despre fetiţa sa: „Acum ar fi momentul ca şi voi, scumpi părinţi, să-mi vedeţi fetiţa! Cu siguranţă v-ar face o bucurie la fel de mare ca şi nouă. Vorbeşte deja în trei limbi: română, germană şi, în special, engleză. E o fire independentă, aleargă singură de colo până colo, îi strigă pe toţi pe nume şi se duce în fiecare duminică la biserica mânăstirii, unde este foarte liniştită în timpul serviciului divin. Are o natură afectuoasă şi blândă, este ascultătoare şi împarte bucuroasă tot ce are.“ Adesea se făceau excursii mai lungi, spre locuri mai îndepărtate. Principele pornea de dimineaţă la vânătoare de urşi, iar la ora prânzului principesa venea cu damele ei la locul de întâlnire convenit, aducând de-ale gurii pentru vânătorii flămânzi. O dată se ivi un urs în apropierea mânăstirii, speriind o tânără damă care se plimba pe-acolo şi care apoi îşi povesti cu înfrigurare păţania.

De această şedere se leagă şi ţinerea marilor manevre de toamnă, la ele participând de data aceasta un însemnat număr de batalioane de miliţie şi nou organizata gardă naţională. Amplele exerciţii au pus la grea încercare trupele, iar principele, care poposise în repetate rânduri în mijlocul lor, s-a arătat foarte mulţumit de felul în care au decurs lucrurile. Se vedeau roadele atenţiei pe care el o acordase necontenit armatei sale, în ciuda tuturor dificultăţilor interne; legea armatei fusese extinsă, principele Carol efectuase personal inspecţiile cele mai importante, nu numai la Bucureşti, ci şi în alte oraşe mari, dotarea cu armament făcuse progrese sensibile, se construiseră şcoli militare şi noi cazărmi şi, în baza aprobării împăratului german, mai mulţi ofiţeri români asistaseră la manevrele germane, de la care au avut multe de învăţat.

În anul următor, 1873, România a continuat să se bucure de linişte pe plan intern, iar ţara a făcut mari progrese culturale. Învăţământul şcolar s-a îmbunătăţit considerabil, verdictele judecătoreşti nu mai conţineau nedreptăţi de tot felul, căile ferate s-au extins atât spre graniţa cu Rusia, cât şi spre cea cu Austria, condiţiile din închisori s-au ameliorat vizibil. Oraşele, înaintea tuturor Bucureştiul, s-au dezvoltat şi ele din ce în ce mai mult; s-a introdus, în sfârşit, iluminatul cu gaz aerian, străzile principale au căpătat o înfăţişare mai cochetă. Şi comerţul se dezvolta văzând cu ochii. De asemenea, se constata o înflorire notabilă în oraşele de la Dunăre; la Giurgiu, Galaţi, Brăila s-au construit mari

instalaţii portuare, aşa încât vasele puteau fi descărcate şi încărcate mai eficient.

De aceea, în vara lui 1873, perechea princiară a putut să plece liniştită într-o mai lungă călătorie în străinătate, călătorie care l-a dus pe principe – principesa plecase împreună cu mica prinţesă la Neuwied, la mama ei – mai întâi ca oaspete al împăratului austriac la Viena, unde a vizitat Expoziţia Universală, la care participa şi România, şi apoi la Ems, unde a avut întâlniri cordiale cu împăratul Alexandru al Rusiei şi cu împăratul german. Acesta din urmă a apreciat tactul şi priceperea cu care se achita principele Carol de dificila sa misiune, adăugând că el nu se îndoise niciodată de aptitudinile tânărului suveran. După o şedere la părinţi şi o cură în idilicul Immenau a urmat întoarcerea în România, şi anume direct prin Braşov la Sinaia, unde perechea princiară a fost primită cu mare entuziasm de populaţia rurală, care venise de aproape şi de departe pentru a-şi prezenta omagiile.

Şederea în mânăstirea înconjurată de pădure – mânăstire în care, firește, nu se ducea niciodată lipsă de vizitatori – a fost folosită de data aceasta pentru alegerea unui nou loc de construcţie, întrucât cel stabilit anterior se dovedise nepotrivit, şi anume pe o înălţime împresurată de pădure în minunata vale a Peleşului. S-au examinat mai îndeaproape şi planurile castelului, schiţate de cunoscutul arhitect vienez W. Doderer. În plus, s-a hotărât ridicarea unei case de vânătoare ceva mai la deal, pentru ca familia princiară să aibă unde să tragă până la finalizarea construcţiei, care urma să dureze mai mulţi ani.

Cu melancolie vorbeşte regina şi astăzi despre acele timpuri de netulburată fericire, când familia princiară nu dispunea nici măcar de o sufragerie, ci trebuia să ia masa pe coridor (mai târziu, călugării le-au cedat trapeza); acel coridor era aşa de întunecos, încât trebuia să deschizi uşa spre afară ca să ai lumină, deoarece lipseau ferestrele. Mobilierul se compunea dintr-o masă de brad şi scaune de lemn, pereţii erau văruiţi, şi seara iluminatul se făcea cu două felinare de vânt, care atârnau de un stâlp. Principesa nu dispunea de un salon, dar a separat dormitorul printr-o perdea albă, astfel încât în jumătatea din faţă putea să stea o pianină, şi adesea vocile cristaline ale tinerelor domnişoare de onoare răsunau până afară în noaptea înstelată, când cântau toate în cor cântece populare nemţeşti şi româneşti: „Încăperea se lărgea de la sine, fantezia întrezărea minunata lume a artei, aveam tinereţea şi entuziasmul de partea noastră, nici un sacrificiu şi nici o incomoditate nu ni se păreau prea mari. Dacă cineva ar vedea încăperea în care am imaginat Vrăjitoarea şi Iehova, ar considera că aşa ceva nu este posibil! Era o aşa-zisă cameră de toaletă, fără lumină şi fără aer, o cameră în care cizmele mucegăiau dacă erau lăsate pe pământ, lungă de trei paşi şi lată de un pas, prevăzută cu o singură sursă de lumină. Acolo mă preumblam şi-mi compuneam poeziile, şi nu-mi dădeam deloc seama că încăperea era strâmtă, şi chilia întunecoasă!“

Încă înainte să se încheie anul, principele Carol i-a scris tatălui său că 1873 decursese într-un mod foarte fericit pentru România, căci relaţia dintre Camere şi guvern continuă să fie bună şi dificultăţile legate de proiectul căilor ferate fuseseră depăşite. Principele Karl Anton a primit scrisoarea fiului său cu mare bucurie: „Potrivit tuturor relatărilor, în România are loc o reîntoarcere miraculoasă la concepţii sănătoase, iar dacă această evoluţie continuă şi Camera este de partea ta, atunci se poate spune că ai trecut hopul! Totuşi, recomand

prudenţă în ceea ce priveşte politica externă. Trebuie să profiţi de conjuncturile favorabile, dar, dată fiind nevoia de pace din acest moment, orice provocare ar avea consecinţe neplăcute.“

Dar principelui Carol nu-i stătea gândul la provocări. Singura lui preocupare era ca situaţia internă a statului să se consolideze, pentru ca acesta să facă faţă furtunilor care s-ar fi putut abate asupra sa din exterior. În ţară, calmul şi stabilitatea s-au prelungit şi în noul an 1874. Camerele, lucrând continuu, s-au achitat bine de sarcinile lor, iar guvernul s-a străduit să introducă îmbunătăţiri în diverse ramuri ale administraţiei. Din punctul de vedere al vieţii mondene, iarna a fost plină de evenimente, deoarece a fost marcată de o serie de festivităţi mai mari, la care perechea princiară a asistat cu plăcere. Cea mai mare bucurie a familiei principelui era micuţa Itty, cum i se spunea afectuos copilei princiare, Maria.

Însă apoi veni primăvara, cu parfum de flori şi tril de ciocârlii, şi pe neaşteptate părinţilor princiari li se răpi lumina vieţii lor; o lovitură mai cruntă nici c-ar fi putut să le dea soarta. Micuţa prinţesă s-a îmbolnăvit chiar în duminica Paştelui, după ce vizitase cu câteva zile înainte, împreună cu guvernanta ei, azilul „Elena“ din Cotroceni – un mare orfelinat unde prinţesa venea adesea ca să se joace cu copiii. De acolo trebuie să fi luat ea scarlatina, făcând una din formele cele mai grele. La 9 aprilie, când să se crape de ziuă, drăgălaşul copil, care îndurase în tăcere toate chinurile bolii, adormi pentru totdeauna. „În asemenea clipe nu există mângâiere“, îi scria principele Karl Anton fiului său, şi nici compasiunea profundă a întregii ţări – compasiune care s-a tradus prin mişcătoare semne de iubire şi devotament – nu a putut alina durerea cumplită a părinţilor. Pe 10 aprilie, prinţesa Maria fu coborâtă spre veşnică odihnă într-un mormânt din grădina azilului „Elena“, aproape de mânăstirea Cotroceni, spre îndurerarea tuturor straturilor poporului.

În cuvinte venite din adâncul inimii, principele Carol mulţumi poporului său pentru compasiunea arătată, care s-a manifestat printr-un doliu general: „Cea mai scumpă amintire pe care ne-a lăsat-o fiica noastră trecută la cele veşnice – amintire ce va rămâne mereu o comoară de preţ pentru noi – este dragostea ei nemărginită faţă de ţara în care s-a născut; această dragoste era aşa de intensă, încât, la prima ei şedere în străinătate, fiica noastră a fost cuprinsă, în ciuda vârstei fragede, de dorul de ţară. Religia copilului nostru, limba pe care o vorbea au primit pentru noi o însemnătate nouă, sacră, căci orice cuvânt românesc ne va aduce de acum înainte un ecou al acelui glas pe care nu-l vom mai auzi niciodată pe acest Pământ. În micul cerc al familiei noastre s-a rupt, ce-i drept, legătura cea mai intimă, dar o legătură mai puternică ne uneşte acum cu marea noastră familie, cu poporul român, care, asemenea nouă, îl plânge pe copilul nostru şi al lui.“ Principele îşi revărsă durerea în scrisori fiebinţi adresate credinciosului său prieten, prinţul moştenitor german, şi părinţilor săi. Acestora din urmă le scrise: „Vouă pot să vă împărtăşesc pe de-a întregul suferinţa mea profundă, căci nimeni n-ar putea s-o înţeleagă mai bine ca voi. Da, scumpi părinţi, voi ştiţi că nu există durere mai mare pe acest Pământ decât să-ţi cobori în mormânt propriul copil. În asemenea clipe, numai credinţa, numai încrederea în Dumnezeu îţi poate da puterea de a duce cu resemnare creştinească o încercare atât de grea. Adâncă este rana ce ni s-a făcut şi niciodată nu se va vindeca în întregime, căci omul

toată viaţa lui îşi plânge copilul cu care şi-a înmormântat speranţele cele mai luminoase. Ca un trăsnet din senin a venit această lovitură teribilă, care a distrus fericirea familiei noastre; acolo unde străluceau lumina şi bucuria s-au instalat acum mâhnirea şi durerea; noi încă nu putem pricepe că ne-am luat adio pentru totdeauna de la copilul nostru drag! – Zilnic trecem pe la mormântul scump, care este o primitoare grădină cu flori, şi îl stropim cu lacrimile noastre. Cu noi plâng mii de oameni, întreaga ţară ne împărtăşeşte durerea. – De mii de ori vă mulţumim din suflet, scumpi părinţi, pentru cuvintele de mângâiere pe care ni le-aţi trimis; ştim că plângeţi cu noi ca pentru propriul vostru copil! Elisabeta este demnă de admiraţie, suportă cu mare stăpânire de sine lovitura care i-a sfâşiat de tot inima de mamă şi caută sprijin şi mângâiere în religie şi în gândul că astăzi copiliţa noastră aurorală este mai fericită decât ar fi putut să fie vreodată pe Pământ. – Vă sărutăm mâinile, scumpi părinţi, şi aşteptăm cu dor noi cuvinte de mângâiere de la voi; mângâierea părinţilor este într-adevăr cea mai alinătoare în asemenea momente.“

Şi împăratul german îi exprimă principelui întreaga sa compasiune, iar acesta din urmă, profund mişcat, îi mulţumi pentru caldele cuvinte în scrisoarea sa de răspuns: „Că este greu să rămâi viteaz în nefericire, aceasta o ştie orice om care a suferit cândva; că există însă şi o neclintită încredere în Dumnezeu, încredere care îţi dă forţa să depăşeşti toate necazurile pământeşti, aceasta am aflat-o acum. – Dacă există o mângâiere în asemenea durere, atunci aceasta vine din faptul că un întreg popor varsă lacrimi fierbinţi deasupra mormântului iubit; despre compasiunea de care am avut noi parte în acest timp numai cu greu îşi poate face cineva o idee, nu au mai existat nici partide, nici duşmănii, toate patimile au fost reduse la tăcere; căci copilul nostru, cu ochii lui luminoşi şi cu glasul lui cristalin, îi încânta pe toţi.“

În poezii străbătute de o durere adâncă, principesa Elisabeta îşi plângea odorul ce-i fusese răpit atât de timpuriu:

Copilul meu cel rupt din soare
Zburat-ai spre soare în sus,
Copil al meu drăgălaş.
De la mine spre lumină te-ai dus
Să-ţi faci printre îngeri sălaş.
O, lasă-mă să-mi fac o idee,
Tu, rază de soare,
Să-l văd în ale tale câmpii elizee
Pe copilul meu ca o floare!
Aici: doar mormânt gelos pe-a lui pradă,
Aici: doar a gheţii sclipire!
A tandrelor tonuri cascadă
Acum este doar amintire!
Şi singură inima mea
Te strigă în disperare!
O rază de soare a trecut prin perdea
Şi m-a sărutat cu ardoare.

Îndată ce starea vremii a făcut posibil acest lucru, principele Carol şi soţia sa s-au mutat la Cotroceni, spre care îi trăgea, irezistibil, amintirea copilului, al

cărui cavou acoperit de flori se afla sub arborii fremătători. Principele era foarte îngrijorat de starea sufletească a soţiei sale, aşa cum reiese dintr-o scrisoare către tatăl său: „Elisabeta este epuizată nervos şi are nevoie să fie menajată. Îţi mărturisesc că adesea mă trec spaimele şi mă copleşesc durerea şi îngrijorarea. De aceea, noaptea nu dorm decât puţin, şi de mai multe ori am auzit-o pe biata Elisabeta strigând în vis: E moartă, e moartă! Acest strigăt este de fiecare dată ca o împunsătură în inima mea rănită.“

În suferinţa ei teribilă, principesa Elisabeta a găsit alinare în poezie. Profunda ei durere răsuna în câte un cântec trist pe care şi-l nota în jurnal, al cărui conţinut era destinat la început doar pentru ea şi pentru soţul ei. Poetul român Vasile Alecsandri a fost cel care a îndemnat-o să traducă în germană o serie de legende şi basme româneşti pe care el le pusese în versuri. Cu acel zel care o însufleţea de fiecare dată când întreprindea ceva ce o interesa, principesa îmbrăţişă ideea, plănuind în acelaşi timp să traducă în româneşte câteva dintre cele mai frumoase poezii ale literaturii germane, proiect în legătură cu care îi comunica mamei sale următoarele: „E ciudat că, iată, cerul îmi ia cu o mână ce mi-e mai drag şi cu cealaltă îmi scutură în poală florile cele mai pure, cele mai nobile; ce ar putea fi mai captivant şi mai încântător decât să-mi slujesc ţara traducând acum şi comorile spirituale ale patriei mele germane în limba română?“

După un scurt sejur estival la Sinaia în compania prinţului moştenitor Leopold – care venise să le stea alături soţilor îndoliaţi, părinţii principelui neputându-se angaja într-o călătorie atât de lungă –, perechea princiară a plecat la Franzensbad pentru o cură de patru săptămâni. Aici şi-a făcut apariţia şi mama principelui, care i-a însoţit apoi într-un voiaj în Anglia. După o şedere de mai multe zile în Weinburgul familiar, la părinţii principelui, a urmat întoarcerea în România, unde agenda fiecărei zile se umplu numaidecât cu noi obligaţii, un mic leac în noianul amintirilor triste pe care le trezea revederea acelor locuri atât de strâns legate de imaginea prinţesei dispărute.

La manevrele de toamnă principele a asistat împreună cu mulţi ofiţeri superiori străini, printre ei, germani, francezi, englezi, ruşi, austrieci şi turci. Atitudinea trupelor se îmbunătăţise considerabil, de asemenea disciplina devenise mult mai strictă. La 26 octombrie, în prezenţa perechii princiare, a avut loc în sala tronului din palatul de la Bucureşti evenimentul solemn al sfinţirii a 32 de steaguri pe care principele le împărţi regimentelor, marcând astfel finalizarea reorganizării armatei. Comandanţilor de regiment adunaţi în jurul lui principele le adresă cuvinte mobilizatoare: „Cu mândrie şi încredere v-am dat aceste steaguri, având ferma convingere că armata va şti a le apăra în orice împrejurare ca un sfânt depozit şi a le păstra cu onoare şi fără pată. Nu mă îndoesc nici un moment că fiecare dintre d-voastre, când veţi fi chemaţi a vă împlini datoria, o veţi face cu iubire şi devotament, având numai o ţintă, deviza steagurilor: «Onoare şi Patrie!»“8 Acelaşi îndemn l-a adresat principele la ceremonia care a avut loc câteva săptămâni mai târziu în faţa Universităţii, când a fost dezvelit marele monument ecvestru al lui Mihai Viteazul, cel care, la sfârşitul secolului al XVI-lea, a repurtat însemnate victorii asupra turcilor. Acesta a fost primul monument românesc ridicat în memoria unui erou naţional. După ce a subliniat că Mihai Viteazul a sădit spiritul ostăşesc în sufletul armatei române şi al

întregului popor, principele a grăit astfel: „Inaugurând acum această statue, sunt sigur că timpul de bărbăţie n-a trecut şi că, în momentul de pericol, România se va scula ca un singur om, spre a împlini ca în trecut datoria sa. Dea Dumnezeu ca în acel moment să pot răspunde şi eu aşteptărilor ţării şi să putem săpa în inima generaţiunilor viitoare recunoştinţă către apărătorii moşiei româneşti.“9

8. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., p. 180 (n. red.).

9. Ibidem, p. 182 (n. red.).

Şi anul 1875 a stat sub semnul îmbucurător al unei liniştite şi sănătoase continuităţi în dezvoltare, care ar fi fost în toate privinţele una pe deplin mulţumitoare dacă nu s-ar fi ivit mereu chestiunea căilor ferate, problemă în care principele Carol s-a identificat total cu punctul de vedere românesc. Totuşi, în ciuda greutăţilor făcute de partea germană, s-a continuat extinderea reţelei de căi ferate şi conectarea în ritm alert cu statele vecine, ceea ce a fost posibil datorită bunei situaţii financiare. Bugetul de stat atinsese în anul acesta nivelul de o sută de milioane – o sumă aproape dublă faţă de anul 1866. Iar situaţia economică a ţării avea să cunoască o nouă îmbunătăţire graţie unei serii de acorduri comerciale încheiate cu statele cele mai importante, în primul rând cu Austro- Ungaria, fără a se ţine seama în acest caz, ca în alte chestiuni importante, de aprobarea sau dezaprobarea Porţii. Era vorba aici de decizii cu bătaie lungă, care ascundeau în sine germenii independenţei României. Se făceau progrese şi în alte privinţe, mai ales la Bucureşti, unde multe dintre clădirile joase au făcut loc unor case impunătoare şi unde s-a continuat amenajarea oraşului, pentru a-l face demn de rangul unei capitale.

În numeroasele sale călătorii prin ţară, principele Carol a acordat o atenţie deosebită monumentelor arhitectonice rămase în picioare, care sufereau acut din cauza indiferenţei şi neglijenţei manifestate până atunci. Astfel, el a propus reconstruirea bisericii de la Curtea de Argeş, biserică de care se legau multe amintiri istorice, încredinţând această operaţiune unui arhitect francez familiarizat cu evoluţia arhitecturii bizantin-orientale. La întoarcerea dintr-o astfel de călătorie, printr-un fericit concurs de împrejurări, principele a scăpat cu viaţă dintr-un grav accident de cale ferată în care a fost implicat trenul său pe 14 iunie, duminica Rusaliilor, aproape de Bucureşti. Suveranul s-a ales cu o rană sub rotula genunchiului, rană care s-a vindecat în câteva zile. Întâmplarea a provocat îngrijorări în rândul populaţiei, arătând încă o dată cât de adânc înrădăcinată era iubirea faţă de principe.

În toiul verii, familia princiară s-a mutat la Sinaia, unde, din cauza condiţiilor neprielnice din timpul iernii, construcţia castelului nu prea înaintase. De altfel, alunecările de teren, izvoarele care ţâşneau la suprafaţă când nici nu te aşteptai şi alte obstacole îi descurajaseră aşa de tare pe conducătorii şantierului, încât aceştia îl rugară pe principe să aleagă un alt loc pentru construcţie. Principele însă rămase şi de data aceasta neclintit în ideea de a aplica energic o decizie odată luată şi recunoscută ca bună, spunând că, încetul cu încetul, se va răzbi. Şi, într-adevăr, în ciuda tuturor greutăţilor, constructorii au răzbit în cele din urmă, iar la 22 august a avut loc punerea solemnă a pietrei de temelie a castelului Peleş, ocazie cu care principele a întins cu mistria mortarul pe fundament şi, în timpul celor trei lovituri de ciocan, a făcut urarea: „Să se ridice

acest castel şi să fie într-o zi leagănul dinastiei noastre şi al ţării.“10

10. Ibidem, p. 204 (n. red.).

Mai târziu, în delicatul ei basm Pelesch im Dienst (Robia Peleşului), principesa Elisabeta a relatat fermecător despre această zi şi despre solemnitate: „Muzica militară se auzea până departe în pădure, băieţii din cor cântau tare, preoţii stropeau cu agheasmă fundaţiile pentru ca ştimele apelor şi vrăjitoarele şi izvoarele şi spiriduşii muntelui să nu le poată face nici un rău. Veniseră ofiţeri, şi ţărani în haine de sărbătoare, şi oameni din înalta societate, iar noi eram în portul naţional cu voaluri frumoase şi cămăşi brodate. Îmi aduseseră un splendid buchet de flori. Eu însă am stat şi am plâns şi mi-am îngropat faţa în flori şi am zis: «Nu vreau un castel gol, fără copii, nu vreau un castel gol.» Atunci am auzit o şoaptă foarte aproape la urechile mele, aşa de clară încât, în ciuda muzicii militare şi a corului, am înţeles-o: «Fii liniştită şi nu mai plânge! Tu trebuie să-i fericeşti pe mulţi oameni în casa ta, iar noi, noi vrem să-ţi trimitem şi ţie în mare taină un oaspete; nu-ţi spunem deocamdată pe cine, căci aceasta va fi o surpriză!»“ – Despre construirea castelului, principesa povesteşte: „Italienii zideau, românii aduceau pământ, ţiganii cărau var şi cărămizi, sârbii şi bulgarii făceau mâncarea, nemţii şi ungurii dulghereau, şefii de şantier erau polonezi, şi cehii şefi de lucrări, turcii făceau cărămizi, francezii desenau, englezii măsurau, albanezii şi grecii spărgeau piatră, pe şantier se vorbeau paisprezece limbi, toate porturile erau reprezentate. Era o mişunare de boi, bivoli, măgari, se cânta, se înjura şi se discuta în toate limbile. Principele sta pe zidurile cele mai înalte şi pe schelele cele mai ameţitoare şi personal conducea totul.“ – Iar tatălui său, principele îi scria: „Măreţia construcţiei face în întreaga ţară o impresie excelentă şi este un motiv de bucurie pentru fiecare, căci fiecare vede în aceasta o garanţie pentru stabilitatea regimului. Acestei construcţii i se spune deja «castelul regal», ceea ce ea poate să şi devină într-o bună zi. Fie ca ea să devină mai ales leagănul dinastiei noastre, căci fără aceasta viitorul ţării nu este asigurat! Însă împlinirea acestei dorinţe se află în mâna lui Dumnezeu, şi noi ne încredem în El, convinşi că va dirija totul spre bine!“

Din păcate, principesa se îmbolnăvi grav, paralizând; era o suferinţă de natură nervoasă, pe care medicii sperau s-o vindece în scurt timp. Astfel, fu nevoită să petreacă săptămâni întregi în regim de odihnă – ea, făptura vioaie şi neobosită care hoinărea cu atâta plăcere prin natura sălbatică, frumoasă, ale cărei taine i se deschideau mult mai profund decât altor oameni. În acele zile de suferinţă, izvorul fanteziei ei a ţâşnit cu toată puterea la suprafaţă, şi principesa, care până atunci, din modestie, visase, compusese, scrisese numai pentru sine, a devenit scriitoarea sensibilă şi subtilă care a împletit o cunună de poezii minunate pentru coroana soţului ei şi pentru noua ei patrie.

În acest răstimp de grele încercări, ea a scris poezii de mare sensibilitate. Acestea îi oglindesc fidel stările sufleteşti schimbătoare. Primele povestiri în proză au luat naştere odată cu planurile pentru opere mai mari, realizate treptat, care i-au adus mai târziu faima sub pseudonimul de „Carmen Sylva“. Despre originea acestui nume ne povesteşte ea însăşi în Märchen einer Königin (Poveştile unei regine), scriind că el vine de la Rin: „Mi l-a şoptit pârâul Wied, sau cum se spune acolo: gârla! Chiar numele meu, Wied, se spune că vine din germana veche şi înseamnă lemn. Aşadar, eu sunt copilul lemnului, al pădurii,

dacă a existat vreodată aşa ceva!“ Povesteşte apoi despre copilăria ei, despre iluminatul cu lumânări de seu, despre călătoriile cu poştalionul şi despre dragostea ei pentru pădurea de acasă: „De multe ori am strâns în braţele mele copacii şi i-am îmbrăţişat vijelios şi i-am sărutat pe coajă, căci oamenii mă găseau mereu prea sălbatică şi vijelioasă, pădurea niciodată. Ea nu se plângea niciodată când o strângeam în braţele mele tinere, ea nu găsea niciodată că aş fi prea zgomotoasă când cântam cât mă ţinea gura. – Când m-am căsătorit, scrisesem deja un volum de poezii şi încercasem fel de fel de lucruri, dramă şi nuvelă, prima nuvelă la unsprezece şi prima dramă la paisprezece ani. Ştiam însă bine că toate acestea sunt nişte nereuşite. Abia când am împlinit treizeci şi cinci de ani, am dat prima oară la tipar scrierile mele; şi anume pentru că oamenii îşi copiau de la mine foarte multe lucruri, am vrut să-i ajut să facă economie de efort şi să le simplific treaba. Atunci am început să caut un nume în spatele căruia să mă pot ascunde aşa de bine încât nimeni să nu bage de seamă cine sunt eu. I-am spus doctorului într-o dimineaţă: «Aş vrea să am un nume poetic, frumos; deoarece acum sunt în România, deci aparţin unui popor latin, trebuie să am un nume latinesc. Acesta trebuie însă să amintească de obârşia mea. Cum se spune oare pădure în latineşte?» «Pădure se spune sylva! Unii îl scriu şi silva.» «E minunat. Cum se spune pasăre?» «Avis.» «Nu-mi place, nu sună frumos. Cum se spune cântec în latineşte?» «Cântec se spune carmen.» Am bătut din palme: «Mi-am găsit numele! În nemţeşte mă numesc Waldgesang, iar pe latineşte Carmen Sylvae, dar Sylvae nu sună ca un nume adevărat, aşa că o mică greşeală trebuie să ne scoată din impas, şi vreau să mi se spună Carmen Sylva!»“

Principesa aduna cu plăcere în jurul său scriitori remarcabili şi muzicieni excelenţi, pentru că, pe lângă poezie, muzica îi oferea mângâierea cea mai pură. – Abia spre sfârşitul toamnei s-a întors perechea princiară la Bucureşti, instalându-se în palatul (acum mărit şi transformat) în care principesa Elisabeta şi-a amenajat o serie de încăperi intime, bogat împodobite cu alese opere de artă şi cu o mulţime de flori mereu proaspete şi de plante tropicale.

Mai cuprinzătoare ca de obicei au fost de data aceasta exerciţiile militare şi inspecţiile, căci trebuia să se ia în calcul o evoluţie foarte serioasă a situaţiei orientale şi să se facă pregătiri pentru evenimente sângeroase. În Muntenegru, în Bosnia şi Herţegovina, în Bulgaria şi Serbia, agitaţia îmbrăca forme foarte grave. În ţinuturile turceşti din Balcani locuite de popoare creştine izbucneau peste tot răscoale pregătite de multă vreme – răscoale care, groaznic înăbuşite de către trupele turceşti într-un loc, se reaprindeau imediat în alt loc. Relaţiile României cu Turcia erau şi ele încordate, pentru că Poarta nu voia să facă nici un fel de concesii. Principele luă în calcul chiar o mobilizare a armatei, discutând cu ministrul de război toate detaliile şi convingându-se de existenţa rezervelor de muniţie necesare.

„Drumul meu este trasat dinainte şi trebuie să continui a merge pe el fără să mă las abătut de furtuni şi vijelii“, aşa îi scrisese principele la sfârşitul acestui an tatălui său.

Furtunile şi vijeliile aveau să se dezlănţuie foarte curând asupra ţării; ele l-au găsit pe principele Carol stând neclintit la postul său, ca un margraf credincios şi clarvăzător al culturii europene la Dunăre – pentru a prelua cuvintele marelui lingvist Max Müller –, ca un păzitor viteaz al drepturilor româneşti şi ca un

ocrotitor al poporului român.
Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-12.html

Izbucnirea războiului ruso-turc

şi declaraţia de independenţă a României

Anul 1876 – Nori ameninţători – Fierberea din Balcani – Serbia şi Muntenegru contra Turciei – Atitudinea României – A zecea aniversare a urcării pe tron a principelui Carol – Pregătiri de război ale Rusiei – Conferinţa de la Constantinopol a marilor puteri – Începe anul 1877 – Convenţia ruso-română privind trecerea trupelor ruseşti prin România – Rusia declară război Porţii – Trupele ruseşti trec graniţa românească – Principele Carol duce o politică de sine stătătoare – Declaraţia de război a României – Sărbătorirea independenţei – Atmosferă entuziastă – Mobilizare – Principele Carol la Calafat – Botezul focului – La cartierul general rusesc – Împăratul Alexandru II îi încredinţează principelui Carol comanda supremă în faţa Plevnei

În anul 1876, deasupra Orientului se ridicau nori ameninţători, care în curând s-au descărcat în furtuni violente. În diferite zone ale Balcanilor, fierberea nu mai contenea, şi totul se îndrepta spre o luptă hotărâtoare împotriva dominaţiei turceşti. În Bosnia şi Herţegovina, populaţia creştină se ridicase şi pusese mâna pe arme, sprijinită în secret de Serbia şi Muntenegru. Deoarece în acele provincii turcii nu dispuneau decât de trupe neînsemnate, răsculaţii au înregistrat o mulţime de succese, ceea ce a înfierbântat şi mai mult atmosfera războinică din Muntenegru şi Serbia. Şi în diferite locuri din ţinuturile bulgăreşti s-a aprins flacăra răscoalei, pe care însă turcii au înăbuşit-o în modul cel mai nemilos, ajungându-se în cursul acestei represiuni la atrocităţi revoltătoare, deoarece cerchezii – emigraţi din Caucaz după Războiul Crimeii şi colonizaţi în Bulgaria –, coalizaţi cu başbuzucii, erau necruţători cu populaţia creştină, scopul lor fiind s-o nimicească pur şi simplu. În cursul verii, Serbia şi Muntenegru au declarat război Porţii, dar în timp ce muntenegrenii, sub conducerea principelui lor Nikola, au repurtat mai multe victorii asupra trupelor turceşti, armata sârbă comandată de generalul rus Cerneiev, care avea în rândurile sale nenumăraţi „voluntari de război“ ruşi şi era sprijinită şi în celelalte privinţe de Rusia, a fost respinsă de turci în diferite puncte.

Aceste evenimente nu puteau să nu aibă efect asupra României, existând convingerea că în momentul hotărâtor Rusia va interveni în încâlceala orientală şi că între Imperiul Ţarist şi Turcia va izbucni un război. Ruşii şi austriecii, precum şi turcii, sondau deja atitudinea României, pentru a-şi da seama la ce trebuie să se aştepte de la ea într-un asemenea caz. Dar principele Carol evita orice decizie angajantă, invocând hotărârile Conferinţei de la Paris şi făcându-şi, precaut şi înţelept, pregătirile sale. Preocuparea lui constantă era să aibă o armată gata de luptă, de aceea întreprindea nenumărate inspecţii la diferitele formaţiuni de trupe, la rezervele militare, la cazărmi, la şcoli militare, constatând, spre bucuria sa, progrese semnificative, pe care le evidenţia în ordinele de zi. Fără îndoială, ţara se afla într-o poziţie dificilă: pe de-o parte, Rusia era furioasă pe România fiindcă aceasta, credincioasă politicii ei de expectativă şi de respectare a tratatelor, nu acorda liberă trecere voluntarilor ruşi spre teatrul de război sârbo-turc, nepermiţând nici restul transporturilor; pe de altă parte, Turcia, neîncrezătoare, susţinea că lucrurile stăteau tocmai pe dos

şi se plângea că România i-ar sprijini deschis pe sârbi, ceea ce nu corespundea defel realităţii.

S-ar fi putut crede că în această perioadă critică partidele româneşti vor strânge rândurile în jurul principelui şi al steagurilor patriei, însă, din păcate, după ce cabinetul Catargiu guvernase timp de cinci ani spre binele ţării, vrajba din viaţa politică s-a reaprins în modul cel mai detestabil. Alegerile din primăvară nu s-au încheiat într-un mod favorabil pentru guvern şi într-o scurtă perioadă de timp s-au format două noi cabinete care, cu acordul Camerelor, i-au pus sub urmărire penală pe membrii guvernului Catargiu, pasămite pentru a lămuri cauzele care duseseră la un deficit în bugetul de stat şi pentru a investiga suspiciunile de încălcare a Constituţiei şi de abuz în exercitarea autorităţii. Mai mult chiar, s-a cerut arestarea celor doisprezece foşti miniştri şi confiscarea averii lor. Principele Carol a fost indignat şi nu a tăinuit acest lucru în faţa noilor săi sfetnici, afirmând că nu va permite niciodată să i se clintească un fir de păr vreunuia dintre aceşti miniştri. El şi-a menţinut poziţia în ciuda tuturor zvonurilor alarmiste şi a temerilor cum că îndârjirea lui ar putea să ducă la apariţia unor curente revoluţionare periculoase. La fel de mult îl neliniştea pe principe situaţia financiară apăsătoare, din cauza căreia erau puse sub semnul întrebării sumele deja aprobate, absolut necesare, pentru echiparea armatei; căci băncile nu voiau să pună la dispoziţia statului fonduri decât cu dobânzi de 12% şi, pentru a ieşi din impas, trebuiau emise bonuri de tezaur până la suma de 16 milioane de franci, care urmau să fie acoperite dintr-un împrumut acordat anterior pentru căile ferate.

La 10/22 mai a fost sărbătorită în modul cel mai solemn a zecea aniversare a urcării pe tron a principelui. În ciuda numeroaselor dezamăgiri, principele Carol resimţea destule satisfacţii când privea înapoi spre ceea ce realizase în acest deceniu. În străinătate se ţinea cont de forţa politică şi militară a României, şi, în ciuda luptelor între partide, principele ştia că multe cercuri ale populaţiei care mai înainte avuseseră faţă de el o atitudine rezervată sau chiar ostilă preţuiau acum foarte mult eforturile sale neîntrerupte pentru binele ţării. De dependenţa faţă de Turcia ţara se eliberase din ce în ce mai mult, şi nu era departe momentul când avea să devină pe deplin independentă. Astfel, fără a se mai ţine seama de obiecţiile Porţii, s-a adoptat o lege care reglementa baterea de monede cu efigia principelui, precum şi conferirea de ordine şi medalii româneşti de către acesta – amănunte poate în sine nesemnificative, dar de natură să impresioneze străinătatea, care îşi dădea seama cât de puternică trebuia să se simtă România dacă îşi permitea să nesocotească hotărârile Porţii în astfel de chestiuni.

În cursul primăverii şi al verii, la Constantinopol sultanul fusese schimbat în două rânduri. La sfârşitul lui mai, sultanul Abdul-Aziz a fost destituit. I-a luat locul nepotul său, care şi-a luat numele de Murad V, dar care, fiind declarat nebun, n-a stat pe tron decât trei luni. Atunci a devenit sultan fratele său Abdul-Hamid II, toate acestea la îndemnul guvernului alcătuit din turcii vechi. Pe frontul sârbesc, turcii rămăseseră peste tot învingători şi aveau drumul deschis spre Belgrad; dar interveni ţarul Alexandru II al Rusiei, care la 30 octombrie ceru Porţii încheierea grabnică a unui armistiţiu, ameninţând în caz contrar cu ruperea relaţiilor diplomatice cu Turcia, drept care turcii au acceptat

propunerea rusească. În acelaşi timp, la iniţiativa Angliei, s-a convocat la Constantinopol o conferinţă la care urmau să participe reprezentanţii tuturor marilor puteri, scopul fiind rezolvarea pe cale paşnică a problemelor încâlcite ale Orientului. Dar, încă înainte de întrunirea acesteia, ţarul Alexandru declară că, în caz că Poarta nu dă garanţiile care i se cer, el îşi rezervă dreptul de a acţiona independent.

Chiar şi din aceasta reieşea în ce grad nutrea Rusia intenţii războinice şi cât era de încordată situaţia politică. Această impresie o avu şi delegaţia, avându-l în frunte pe prim-ministrul Brătianu, pe care principele Carol o trimise la începutul lui octombrie la Livadia, pentru a-l saluta pe ţarul sosit acolo. Contele Ignatiev şi principele Gorceakov au exprimat cu acest prilej dorinţa ca Rusia şi România să încheie o convenţie militară fără caracter politic, căci Rusia, spuneau ei, nu poate să pătrundă în Turcia decât prin România. Brătianu a arătat că o înţelegere între cele două state se poate lesne realiza îndată ce Rusia se pune de acord cu puterile garante în privinţa războiului, dar Gorceakov a replicat dur că România trebuie să acorde necondiţionat trupelor ruseşti dreptul de a-i traversa teritoriul, altminteri ţara sa se va vedea constrânsă să considere teritoriul românesc ca pe o parte a Imperiului Otoman şi să-l ocupe imediat. La aceasta, Brătianu a răspuns foarte abil că o astfel de acţiune nu ar fi un bun început pentru o campanie de eliberare a fraţilor creştini de sub jugul necredincioşilor şi că, orice ar fi, armata română s-ar opune în modul cel mai energic pătrunderii unor armate inamice. La despărţire însă, principele Gorceakov a adoptat un ton împăciuitor: „Dacă va fi război, noi ne vom înţelege cumva; România n-ar avea decât de câştigat“, la care Brătianu a opinat că o înţelegere este categoric în interesul ambelor state.

În aceste împrejurări, principele Carol a luat măsuri pentru ca ţara să fie pregătită în caz că lucrurile luau o turnură serioasă. În octombrie a dispus concentrarea rezervelor sub cuvânt că vrea să ţină manevre mai mari, şi a primit şi încuviinţarea promptă din partea Camerelor ca acele rezerve să rămână sub drapel peste termenul stabilit. Exerciţii de luptă întinse pe mai multe zile au alternat cu inspecţii la unităţi din afara capitalei, nu au lipsit nici măsurile de alertare a unor garnizoane, nici completarea prudentă a materialului de război, material pentru care, la sfârşitul lui noiembrie, Camerele aprobaseră 4 milioane de franci; în acelaşi timp s-a format o serie de noi regimente şi s-a pregătit totul pentru mobilizare, iar principalele punctele strategice de pe Dunăre au fost întărite din punctul de vedere al fortificaţiilor şi al numărului de trupe, pentru a se putea reacţiona energic în eventualitatea unui atac al turcilor.

În Consiliul de Miniştri ţinut în a doua jumătate a lui decembrie a fost discutată situaţia delicată a României în cazul izbucnirii războiului. Majoritatea miniştrilor se pronunţau cu tărie pentru neutralitate; doar puţini erau pentru o înţelegere cu Rusia, acestora adăugându-li-se şi principele Carol. În ţară, neliniştea sporea. Lipsa de bani era tot mai acută; multe afaceri stagnau, căci zvonurile despre un iminent război împotriva turcilor paralizau comerţul şi piaţa. În localităţile de la Dunăre, oamenii făceau pregătiri pentru cazul în care vor fi nevoiţi să se refugieze, iar multe familii părăsiseră deja zona. Principele Carol însă era încrezător în tânăra lui armată şi hotărât să nu permită ca România să devină teatru de război, cântărind atent avantajele pe care politica lui prudentă

le-ar putea aduce ţării.

La sfârşitul anului 1876, s-a întrunit la Constantinopol amintita conferinţă, şi în aceeaşi zi, de 23 decembrie, Poarta a făcut publică noua constituţie – una promiţătoare şi plină de bune intenţii. Dar această lege fundamentală, care, printre altele, promitea libertatea practicilor religioase, nu a făcut decât să dea un nou impuls dorinţei de război a ruşilor, căci era de presupus că acum creştinii răsculaţi de pe teritoriul turcesc vor spera la o pace religioasă, ceea ce era de natură să înfrâneze mişcarea revoluţionară aflată în plin avânt – un lucru care nu era deloc pe placul ruşilor. În plus, proclamarea unei asemenea constituţii în Turcia guvernată până atunci atât de autocratic nu putea să nu exercite o influenţă asupra populaţiei ruseşti, ale cărei segmente intelectuale şi liberale presau de foarte multă vreme pentru instaurarea unui sistem de guvernare constituţional. Proclamarea acelei constituţii a avut efecte şi în România, deoarece în document se vorbea despre dependenţa „provinciilor privilegiate“, care ar fi legate inseparabil de Imperiul Otoman, şi despre faptul că sultanul are, acum şi în viitor, obligaţia de a numi şefi de stat pentru aceste provincii. Pe bună dreptate, România vedea în aceste cuvinte un atentat la autonomia sa, astfel încât a emis o energică notă de protest. În ţară, această provocare turcească a înfierbântat spiritele şi a contribuit la instaurarea unei atmosfere belicoase.

Sumbru şi nesigur a început anul 1877. Sentimentul general era că se apropie momentul hotărâtor. Partea română îşi dorea tranşarea chestiunii, căci această stare de incertitudine, care prejudicia relaţiile economice, exacerba criza financiară şi apăsa asupra tuturor, era mult mai greu de suportat decât asumarea deschisă a unor evenimente grave şi pline de consecinţe. Lumea era tot mai convinsă de iminenţa războiului. Conferinţa de la Constantinopol s-a încheiat la 20 ianuarie, fără să se ajungă la nici un rezultat. Poarta respinsese cele două cereri principale ale marilor puteri – participarea acestora la numirea guvernatorilor în provinciile creştine şi instituirea unei comisii de supraveghere alcătuite din împuterniciţi ai marilor puteri. Ceea ce a împins Poarta să facă acest gest a fost instinctul de autoconservare. Căci, dacă ar fi fost de acord cu cele două cereri, sultanul s-ar fi putut aştepta la o revoluţie în capitala turcă, de vreme ce conducători spirituali ai musulmanilor declaraseră: „Noi i-am supus pe creştini şi am cucerit ţara cu sabia, şi nu vrem ca, în imperiul nostru, ei să aibă un cuvânt de spus în treburile administraţiei sau ale guvernării.“

Prin tot felul de tratative diplomatice cu puterile vestice, Rusia a căutat să amâne până la primăvară deschiderea ostilităţilor contra Turciei, făcând toate pregătirile pentru campanie în propriile ei ţinuturi de graniţă şi continuând cu partea română tratativele inaugurate la sfârşitul lui 1876, privind trecerea trupelor ruseşti prin România. În acest timp, ofiţeri ruşi aflaţi deja pe teritoriul românesc au încheiat diverse contracte privind livrarea de material de construcţie pentru poduri, lemn şi provizii şi au vizitat, cu permisiunea principelui, lucrările de apărare de la punctele fortificate de pe malul Dunării. De asemenea, câţiva ofiţeri de stat-major ruşi i-au prezentat principelui dispozitivele de marş ale armatei ruseşti şi i-au înmânat o declaraţie conform căreia conducerea armatei ruse intenţiona să predea României tunuri grele pentru apărare şi să-i procure cai pentru artilerie.

În Consiliul de Miniştri convocat de principele Carol pe 14 aprilie, la care au

participat şi foşti miniştri şi eminenţi oameni de stat români, majoritatea s-a pronunţat pentru neutralitatea României, dar principele a susţinut din nou cu energie o alianţă cu Rusia şi a reuşit să impună adoptarea hotărârii ca întreaga armată să fie mobilizată. Apoi au fost trimise noi trupe la Dunăre, iar principele a asistat la plecarea acestora şi le-a vorbit ofiţerilor, exprimându-şi convingerea că fiecare ostaş român va servi patria cu zel şi devotament şi se va strădui din toate puterile să se facă remarcat.

Şi Turcia era pregătită de război. Efectivele trupelor din Bulgaria fuseseră mărite considerabil, iar fortăreţele de la Dunăre fuseseră întărite şi dotate cu tunuri mari. Se auzea că în Vidin şi în jurul acestuia ar fi fost concentraţi 40 000 de oameni care erau gata oricând să treacă Dunărea şi să invadeze România, în vreme ce garnizoana românească de la Calafat nu număra decât 900 de militari, deşi ar fi fost nevoie de 20 000 de oameni pentru a respinge atacul plănuit de turci.

În aprilie s-a semnat Convenţia ruso-română privind trecerea trupelor ruseşti prin România. În document se spunea, încă din preambul, că guvernul rus este animat de dorinţa de a respecta integritatea teritorială a statului român. Celelalte articole aveau următorul conţinut:

„Articolul I

Guvernul Alteţei Sale Domnului României Carol I asigură armatei ruse care va fi chemată a merge în Turcia libera trecere prin teritoriul României şi tratamentul rezervat armatelor amice.

Toate cheltuielile cari ar putea fi ocazionate de trebuinţele armatei ruse, de transportul său precum şi pentru satisfacerea tuturor trebuinţelor sale cad naturalmente în sarcina Guvernului Imperial.

Articolul II

Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, Guvernul Majestăţii Sale Imperatorul tuturor Rusiilor se obligă a menţine şi a face a se respecta drepturile politice ale Statului Român, astfel cum rezultă din legile interioare şi tratatele existente, precum şi a menţine şi a apăra integritatea actuală a României.

Articolul III

Toate detaliile relative la trecerea trupelor ruse, la relaţiunile lor cu autorităţile locale, precum şi toate învoielile cari ar trebui să fie luate pentru acest sfârşit vor fi consemnate într-o convenţiune specială care va fi încheiată de delegaţii ambelor guverne şi ratificată în acelaşi timp ca şi cea de faţă, şi va intra în lucrare de îndată.

Articolul IV

Guvernul Alteţei Sale Domnului României se obligă a obţine pentru Convenţiunea de faţă precum şi pentru cea menţionată la art. precedent ratificarea cerută de legile române şi a face imediat executorii stipulaţiunile cuprinse într-însa.“11

11. Text reprodus după Bogdan Murgescu (coord.), Istoria României în texte, Corint, Bucureşti, 2001, p. 266 (n. red.).

În timp ce principesa Elisabeta se dedica în modul cel mai sârguincios iminentelor sarcini de îngrijire a răniţilor, vizita spitalele şi studia aşezămintele Crucii Roşii, principele Carol s-a deplasat la 19 aprilie la Giurgiu şi a vizitat

diferitele puncte de pe Dunăre. Întors la Bucureşti, a stabilit împreună cu ministrul de război repartizarea trupelor. La 20 aprilie a fost sărbătorită sobru ziua de naştere a principelui, căruia prim-ministrul Brătianu i-a prezentat în numele guvernului cele mai calde felicitări, evidenţiind că în această zi, cu unsprezece ani în urmă, într-o perioadă dificilă, principele a răspuns apelului naţiunii române şi că, la fel ca atunci, tot aşa astăzi întregul popor îşi ridică privirea spre el cu încredere neclintită, convins că domnitorul va ţine şi de data aceasta la distanţă gravele pericole care se profilează la orizont.

Într-adevăr, principele Carol avea o mare răspundere! Căci România se afla între două focuri şi putea uşor să ajungă în situaţia micului stat care, în condiţiile ciocnirii dintre două mari state vecine, cade victimă acestora, fiind folosit ca o monedă de schimb şi privind neputincios cum se încheie pacea peste capul său. La aceasta se adăuga apăsătoarea criză financiară; lista civilă nu mai fusese plătită de la o vreme, dar, în ciuda acestui fapt, principele a scos din propria pungă 10 000 de franci pentru a le acorda pe o lună ofiţerilor sporul de război – spor încă neaprobat de Camere.

În sfârşit, s-a luat îndelung aşteptata decizie: Rusia a declarat război Porţii. Principele Gorceakov a comunicat acest lucru puterilor la 24 aprilie, motivând declaraţia de război prin aceea că toate propunerile discutate între cabinete se izbiseră de împotrivirea obstinată a guvernului turc. În motivarea respectivă se spunea că suveranul rus hotărâse să-şi asume în nume propriu sarcina pentru a cărei îndeplinire solicitase sprijinul marilor puteri, că împăratul împlinea o obligaţie impusă lui de interesele Rusiei, a cărei dezvoltare paşnică era împiedicată de neîncetatele tulburări din Orient, şi că el avea convingerea că acţiunea sa era în consens cu vederile Europei.

Evenimentele începeau acum să se precipite. După declaraţia de război a Rusiei, principele Carol primi o telegramă de la marele vizir din Constantinopol, telegramă în care acesta, în numele sultanului şi sprijinindu-se pe articolele corespunzătoare ale Tratatului de la Paris şi ale înţelegerii încheiate între principate şi Poartă în anul 1858, îi cerea principelui să intre în legătură cu guvernul turc pentru măsuri militare comune de apărare a teritoriului românesc. Principele Carol îl delegă pe ministrul de externe să răspundă că cererea Înaltei Porţi trebuie supusă mai întâi Corpurilor Legiuitoare, convocate pentru 26 aprilie. Înaintarea trupelor ruseşti – aceasta însemnând şi pătrunderea pe teritoriul României – începuse deja, ceea ce pentru guvernul român era neplăcut în măsura în care Camerele încă nu aprobaseră Convenţia ruso-română.

Principele Carol ţinu înainte de toate să sublinieze în faţa Rusiei autonomia deplină a României, fiind, de aceea, cu atât mai prost impresionat de o proclamaţie adresată poporului român de către marele duce Nicolae, comandantul suprem al forţelor armate ruseşti, proclamaţie în care se spunea că trupele ruseşti au păşit ca prieten pe pământul românesc şi speră să găsească la români acele gânduri nobile cu care strămoşii lor au întâmpinat armata rusă în războaiele anterioare ale Rusiei împotriva Turciei. În prezenţa prim-ministrului şi a ministrului de externe, principele Carol sublinie în faţa consulului general rus cât de mult l-a rănit această ingerinţă, având în vedere că numai el este îndreptăţit să vorbească poporului său. Consulul general şi-a scuzat guvernul spunând că, din păcate, convenţia încheiată cu România încă nu fusese făcută

cunoscută şi că în aceste condiţii ar fi fost greu ca populaţia ţării să fie informată în alt mod, adăugând că marele duce Nicolae era gata să-i ofere explicaţii scrise principelui Carol. În acelaşi spirit era redactată şi o scrisoare trimisă din Chişinău principelui de către ţarul Alexandru al Rusiei, scrisoare în care acesta accentua că trupele ruseşti care au trecut graniţa au făcut-o cu intenţii prieteneşti, ca să apere o ţară pentru care armata rusă şi-a vărsat sângele în mai multe rânduri, şi că el, ţarul, contează pe sprijinul principelui şi al guvernului său, aşa cum şi România poate să conteze pe interesul tradiţional al Rusiei şi pe ajutorul ei permanent. Marele duce Nicolae şi-a trimis şi el aghiotantul la principe cu un mesaj în care arăta că nu-i fusese cu putinţă să anunţe mai dinainte trecerea graniţei şi expunea motivele pentru care adresase acea proclamaţie românilor; în mesaj se mai spunea că marele duce speră într-o legătură statornică de prietenie cu principele Carol şi într-o grabnică punere de acord a operaţiunilor ambelor armate, că ar fi foarte recunoscător dacă principele ar face să-i parvină comunicatele militare relevante, aşa cum şi el, marele duce Nicolae, va face întotdeauna acelaşi lucru. Tot din însărcinarea marelui duce, aghiotantul a expus apoi prin viu grai ideea unei coordonări a acţiunilor trupelor ruseşti şi române, idee pe care principele însă nu a agreat-o, deoarece el nu voia să se abată cu nimic de la principiul că armata română trebuie să rămână sub comanda sa supremă şi să acţioneze în mod independent. Planul unei coordonări a celor două armate şi-a găsit expresie şi în alte scrisori ale marelui duce, dar principele Carol a avut în permanenţă o atitudine de expectativă, întrucât dorea să se stabilească mai întâi un cadru bine definit pentru acţiunile comune ale trupelor româneşti şi ruseşti. Principele şi-a menţinut poziţia şi atunci când a aflat că marele duce voia să plece pe la mijlocul lunii mai de la Ploieşti, unde se instalase cu statul său major, şi să vină la Bucureşti pentru a-i face o vizită principelui şi soţiei sale – vizită în timpul căreia marele duce urma să fie însoţit de suita sa militară şi de o escortă. Principele Carol obiectă contra acestei din urmă prevederi a programului, argumentându-şi dezacordul prin aceea că, în convenţia încheiată între Rusia şi România, se stipula clar că trupele ruseşti nu au voie să intre în capitala română; drept urmare, intenţiona să-l conducă el însuşi, cu propria sa escortă, pe înaltul oaspete de la gară în oraş, dar înainte de aceasta se gândea să-i facă el o vizită marelui duce.

Cu ocazia întâlnirii care a avut loc la 14 mai, marele duce Nicolae a insistat încă o dată asupra unei campanii concertate a armatelor rusă şi română, motivându-şi dorinţa prin aceea că efectivele militare subordonate lui nu sunt suficiente pentru atingerea ţelurilor sale ulterioare; de aceea, el nădăjduia să primească sprijin din partea trupelor române poziţionate pe malul stâng al Dunării, pentru ca marşul trupelor ruseşti să se poată desfăşura nestingherit. Principele Carol a repetat că el va păstra comanda supremă asupra trupelor sale; fireşte că acestea aveau să rămână pe poziţiile lor de la Dunăre, căci el şi armata sa nu-şi doreau decât să poată interveni cât mai curând, condiţiile în care se va petrece acest lucru urmând a fi convenite în prealabil între principe şi marele cartier general rus. Şeful statului-major al marelui duce lăudă în faţa principelui măsurile luate până acum de conducerea armatei române, măsuri care, spuse el, au fost de cel mai mare folos pentru înaintarea rusească, exprimându-şi totodată

dorinţa de a intra în legătură cu şeful statului-major român pentru a stabili paşii următori în interesul ambelor părţi. Între timp, navele de război turceşti bombardaseră deja unele dintre oraşele dunărene deschise, precum Brăila şi Reni; la Olteniţa şi Calafat, bateriile româneşti au ripostat după ce trupele turceşti aflate pe malul de vizavi deschiseseră focul.

Încă înainte de sfârşitul lui aprilie, Camerele au aprobat cu mare majoritate Convenţia privind trecerea trupelor ruseşti prin România; la deschiderea sesiunii extraordinare, principele a fost salutat cu entuziasm. În mesajul tronului, principele Carol a evidenţiat faptul că, întrucât Înalta Poartă şi puterile garante, în ciuda tuturor eforturilor guvernului său, nu au chezăşuit neutralitatea ţării, România nu se mai bizuie acum decât pe propriile ei forţe. El a arătat că, înainte de toate, preocuparea sa este aceea de a nu permite ca teritoriul românesc să devină teatru de război; că trupele ruseşti, ce-i drept, au intrat în ţară, dar, ca semn că Rusia recunoaşte individualitatea politică a României, ele nu vor intra în capitală. De asemenea, principele şi-a exprimat speranţa că discordia dintre partide va dispărea în faţa ţelului comun al tuturor românilor: măreţia României! – În răspunsul Camerei la acest mesaj al tronului se spunea că reprezentanţii poporului, dând curs apelului principelui, se strâng în jurul tronului în aceste ceasuri de primejdie şi-l asigură pe principe de disponibilitatea totală a poporului de a-l urma cu devotament de îndată ce el, principele, o va cere. – Acelaşi patriotism şi-a găsit expresie la 5 mai într-un mesaj al Senatului în care se arăta că întreaga ţară nu e animată decât de gândul eliberării şi că pentru atingerea acestui scop nu se va precupeţi nici un sacrificiu. În răspunsul principelui la adresa Senatului se spunea textual: „Fără ca de pe ţărmurile noastre o singură puşcă românească să se fi tras, oraşele şi satele noastre, pe jumătate pustii, încep a fi devastate. Comerţul nostru internaţional, chiar din susul Dunării, este cu desăvârşire nimicit, căci, în contra dreptului gintelor, monitoarele otomane intră în înseşi porturile noastre şi capturează şi chiar ard vasele, fără privire către pavilionul [pe] care [îl] poartă. Oraşe deschise ca Brăila şi mai ales Reni s-au bombardat. Olteniţa, în care nu se găseşte un singur pluton din armata rusă, a avut aceeaşi soartă; o nouă ameninţare i s-a şi făcut. Pe la mai multe puncte s-au şi făcut invaziuni de bande de cerchezi şi de başbuzuci.“12 Şi principele încheia spunând că, dacă Turcia nu va ţine seama de moderaţia de până acum a guvernului român, România va fi constrânsă să răspundă la violenţă prin violenţă, căci, înainte de orice, ţara e datoare să-şi apere hotarele.

12. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., pp. 245–246 (n. red.).

La 8 mai, Poarta i-a returnat agentului diplomatic român de la Constantinopol paşapoartele, iar cinci zile mai târziu România a declarat război Turciei. În urma dezbaterilor ţinute în Consiliul de Miniştri şi în Camere, s-a hotărât proclamarea independenţei României. Această hotărâre cu bătaie lungă a fost pusă în fapt la 10/22 mai, ziua naţională, într-o atmosferă de sărbătoare şi bucurie. Tedeumul de la Mitropolie a fost urmat la palat de felicitările din partea miniştrilor, ofiţerilor superiori şi funcţionarilor civili. În cuvântări entuziaste, principele Carol a fost numit primul principe şi primul soldat al României libere. Dimitrie Brătianu a mers şi mai departe, salutându-l pe principe deja ca pe primul rege al României, iar Rosetti, preşedintele Camerei, i-a amintit principelui de cuvintele pe care le

rostise cu unsprezece ani în urmă, la sosirea sa la Bucureşti: anume că, punând piciorul pe acest pământ, a devenit român şi că şi-a părăsit patria şi familia pentru ca astăzi ca cetăţean, iar mâine, de va fi nevoie, ca soldat să împartă cu ţara şi bune, şi rele. Evocând aceste cuvinte, Rosetti dădu glas admiraţiei sale pentru cinstea şi devotamentul cu care îşi îndeplinise principele promisiunea. Profund mişcat, principele răspunse că în această mare zi, când a fost înlăturată orice umbră a unei dependenţe a României, regretă cu atât mai puţin că şi-a părăsit patria de odinioară, speranţa sa fiind că, acum, România independentă îşi va putea urma nestingherită şi liberă înalta ei misiune, spre binele ei şi al Europei!

Primul mare ţel pe care şi-l propusese principele Carol când acceptase coroana României era atins. Ţara îşi dobândise neatârnarea, iar el devenise principele unui stat independent, în timp ce un popor întreg îl urma cu încredere neclintită. Organismul statal bine închegat îşi câştigase stima vecinilor, şi ceea ce el, principele, făcuse pentru România în unsprezece ani dificili dădea acum roade. Rusia pricepuse că nu mai poate să se înstăpânească pe teritoriul românesc şi să acţioneze aici după bunul ei plac, cum o făcuse de atâtea ori în trecut, iar turcii nu îndrăzniseră să ocupe militar ceea ce ei considerau a fi statul lor vasal!

Acum se punea însă problema ca această neatârnare aşa de greu cucerită să fie păstrată şi faţă de ruşi. Era nevoie de mult tact şi de multă energie, de multă inteligenţă şi tenacitate pentru a îndeplini această sarcină spre binele ţării, iar răbdarea principelui – care, fireşte, abia aştepta să intervină activ cu armata sa în desfăşurarea războiului – avea să fie pusă la grea încercare. Dacă, pe de-o parte, marele duce Nicolae transmitea că se bizuie pe ajutorul armat al trupelor române, ţarul Alexandru, la sfârşitul lui mai, făcea să parvină prin generalul Ghica – reprezentantul diplomatic al României la Sankt-Petersburg – ştirea că, dacă armata română vrea să treacă Dunărea şi să ducă, pe costul şi riscul ei propriu, un război contra Turciei, acest lucru nu s-ar putea întâmpla decât prin subordonarea trupelor române faţă de comandantul suprem rus. La propunerea scrisă a guvernului român ca armata română să participe activ la desfăşurarea războiului, principele Gorceakov răspunsese printr-o scrisoare mai lungă al cărei miez era următorul: Rusia nu avea nevoie de ajutorul armatei române, forţele puse de ea în mişcare pentru a lupta împotriva Turciei erau mai mult decât suficiente pentru a atinge scopul pe care îl urmărea ţarul prin acest război. Mai târziu, marele duce Nicolae i-a comunicat principelui Carol că el nu împărtăşea opinia cancelarului imperial rus, plângându-se că diplomaţia se amesteca mult prea mult în lucruri care n-o priveau defel.

În întreaga Românie domnea entuziasmul cel mai sincer. Se revărsau din abundenţă daruri pentru armată, multe persoane particulare au pus cai la dispoziţia armatei – primul exemplu în acest sens fiind însuşi principele Carol –, iar voluntarii, dintre care unii proveneau din familiile cele mai bune, se înrolau în număr mare. Prin ordinul din 8 mai, principele preluă comanda supremă a armatei, mobilizarea încheindu-se cu o zi înainte. Aceasta număra 50 000 de oameni dotaţi cu 180 de tunuri, în timp ce întregul efectiv de apărare al ţării, cu contingentele încă neconvocate, cu diferitele categorii ale miliţiei şi cu garda naţională, se cifra la 70 000 de oameni. Principele făcea zilnic inspecţii militare

amănunţite, uneori însoţit de principesă, care se interesa cu neobosită grijă de infirmerii, spitale şi de măsurile pentru îngrijirea răniţilor. Trupele româneşti erau animate de dorinţa de a lupta, iar populaţia îi aducea principelui omagii entuziaste oriunde se ivea, după cum s-a văzut pe 26 mai la Craiova, iar apoi în alte oraşe şi localităţi unde principele inspecta regimentele.

La 27 mai, principele sosi la Calafat, vizitând imediat fortificaţiile de câmp, tabăra şi bateriile, apoi, către ora şapte seara, din punctul cel mai înalt al liniei de apărare, al bateriei „Carol“, dădu ordin să se tragă asupra Vidinului, oraşul de pe celălalt mal al Dunării. Turcii ripostară imediat şi se dovediră a fi buni ochitori, căci asupra bateriei „Carol“ au căzut cinci obuze, dintre care trei au explodat în nemijlocita apropiere a principelui, împrăştiindu-se până departe. Dar principele nu-şi părăsi locul, ci, fluturându-şi chipiul, salută proiectilele inamice, la care ostaşii au izbucnit în urale furtunoase, care s-au propagat până în tabăra de unde începuse să se audă muzică. Abia după o oră, după ce urmărise îndeaproape buna desfăşurare a focului bateriei sale, principele îşi părăsi poziţia, stabilindu-şi cartierul general într-o localitate învecinată.

Între marele duce Nicolae – care, după cum am menţionat deja, se afla cu statul său major la Ploieşti şi făcuse la 14 mai o primă vizită perechii princiare – şi principele Carol s-au infiripat raporturi foarte amicale. Principele a fost invitat în repetate rânduri la consiliul de război rus şi a subliniat cu prima ocazie câtă importanţă strategică are nodul de comunicaţie Plevna, sfătuindu-i pe ruşi ca, după trecerea Dunării, să desfăşoare forţele de luptă necesare pentru a ocupa cât mai curând acest loc – un sfat căruia, după cum a remarcat mai târziu în repetate rânduri marele duce Nicolae, nu i s-a dat curs, spre marea pagubă a operaţiunilor ruseşti.

Pe 7 iunie, principele Carol a putut să-l salute la Ploieşti şi pe ţarul rus, care l-a primit cu cea mai mare amabilitate. În convorbirea particulară dintre cei doi, ţarul a zis că de la el România nu are de aşteptat decât lucruri bune, căci acum, când a izbucnit războiul, el doreşte din toată inima să aducă timpuri mai bune tuturor popoarelor creştine ale Orientului. Principele Carol s-a arătat încrezător că acest război va asigura României independenţa şi va oferi armatei române mult râvnita ocazie de a participa activ la luptă şi de a ţine astfel sus stindardul onoarei tânărului stat român. În ziua următoare, ţarul Alexandru, însoţit de trei dintre fiii săi – printre care şi moştenitorul tronului, marele duce Nicolae –, precum şi de principele Gorceakov şi o suită militară, i-a întors principelui Carol vizita la Bucureşti, fiind primit aici sărbătoreşte de perechea princiară şi de populaţie. La intrarea în oraşul bogat împodobit, înaltul oaspete a luat loc lângă principesă în prima trăsură, în timp ce în a doua a urcat principele cu moştenitorul tronului. Această vizită imperială, pe care perechea princiară avea s-o întoarcă ţarului cât timp acesta s-a aflat la Ploieşti, a făcut o impresie extraordinară asupra populaţiei, care era obişnuită cu un alt tratament pentru conducătorii ei de stat şi care acum înţelegea că avusese loc o schimbare radicală şi că principele din casa de Hohenzollern ocupa o poziţie demnă şi faţă de cei mai puternici suverani, el fiind, prin origine, egal în drepturi cu aceştia şi capabil să le impună respect prin apariţia sa, prin inteligenţa sa politică şi prin spiritul său energic.

După ce, la sfârşitul lui aprilie, puseseră stăpânire pe importantele poduri de

cale ferată de peste Siret din apropierea Brăilei – poduri în mod ciudat nedistruse de turci – şi, prin torpiloare, blocaseră Dunărea în dreptul acestui oraş, dar şi la Galaţi, după ce apoi în cursul lunii mai, prin îndrăzneţe atacuri nocturne ale torpiloarelor, anihilaseră pe Dunăre mai multe cuirasate turceşti, forţele armate ruseşti au traversat, în a doua jumătate a lui iunie, Dunărea la Galaţi şi la Zimnicea. Prin aceasta, ele şi-au asigurat baza operaţiunilor pentru ocuparea Dobrogei. Cartierul general imperial a rămas între timp la Ploieşti, de unde, la 24 iunie, ţarul Alexandru i-a făcut perechii princiare o a doua vizită la Cotroceni, simţindu-se extraordinar de bine în compania familiei princiare, alături de care a participat la dineul din frumosul parc al mânăstirii.

Principele Carol inspectă în cursul zilelor următoare poziţiile trupelor sale la Dunăre şi în Giurgiu; mai multe obuze explodară şi aici foarte aproape de el, dar, în ciuda anturajului care-l sfătuia foarte insistent să nu se pună în pericol, principele vizită spitalul asupra căruia bateriile turceşti din Rusciuc îşi îndreptaseră tirul şi îi mângâie pe răniţi, printre care mulţi erau din rândurile populaţiei, deoarece bombardamentul făcuse deja numeroase victime. Marele duce Nicolae îl rugă telegrafic pe principe să dispună deschiderea focului pe întreaga linie a Dunării şi menţinerea tirului până seara, dorinţă căreia i se dădu curs. Principele se opri şi la Brăila, aflând acolo de la generalul român Zimmermann ce greutăţi întâmpină aprovizionarea trupelor din Dobrogea, cât de încet se execută mişcările prin mlaştinile nesfârşite şi cât de mult suferă soldaţii din cauza malariei. De la cartierul său general de la Poiana, principele se deplasă în repetate rânduri la Calafat, comunicându-i marelui duce Nicolae informaţii militare importante despre mişcările turcilor. Solicitarea cartierului general rus ca anumite trupe româneşti să ocupe cetatea Nicopole, luată în stăpânire de ruşi la 16 iulie după o canonadă de o zi, şi să-i supravegheze şi să-i transporte pe prizonierii turci fu respinsă categoric de principe, deşi în acest sens se primise telegrafic şi o rugăminte din partea ţarului, transmisă prin generalul Ghica. Principele considera că armata sa este prea bună ca să presteze asemenea „servicii jandarmereşti“. În schimb, el se declară gata să ocupe Nicopole şi să înainteze, alături de ruşi, în fruntea trupelor sale spre Plevna – o propunere care de data aceasta fu respinsă de cartierul general rus. Dar destul de curând, situaţia agravându-se, ruşii aveau să fie constrânşi să accepte această propunere.

A doua jumătate a lui iulie a adus luptele sângeroase din Pasul Şipka şi din faţa Plevnei. În acest din urmă punct, ruşii au fost respinşi la 19 şi 20 iulie de Osman Paşa; s-a făcut încercarea de a-l face răspunzător pentru înfrângere pe principele Carol, în măsura în care se afirma că o parte importantă a forţelor armatei ruseşti fusese reţinută de ocuparea Nicopolelui, adresându-se, aşadar, încă o dată rugămintea insistentă ca acum românii să ocupe fortăreaţa. Întrucât situaţia din Bulgaria era gravă şi exista pericolul ca, în cazul unor noi înfrângeri ale ruşilor, războiul să se extindă asupra teritoriului românesc, principele şi-a dat acordul, dispunând la 29 iulie ca primele trupe româneşti, şi anume patru regimente, să treacă Dunărea şi să se îndrepte spre Nicopole, unde comandantul rus îi primi bucuros pe aliaţii români, ordonând să se ridice drapelul românesc deasupra fortăreţei. Totodată însă, principele dădu de ştire cartierului general rus că realizarea podului peste Dunăre pentru grosul armatei române nu este

posibilă fără torpiloare care să ţină la distanţă monitorul turcesc aflat la Calafat, aşa încât ar trebui să se ceară mai întâi aceste torpiloare; de asemenea, el transmise că nu e de dorit ca armata română să fie ruptă în bucăţi, motiv pentru care trebuie să i se asigure în Bulgaria o bază proprie de operaţiuni; desigur, conducerea armatei române se obliga să acţioneze numai în acord cu comandamentul suprem rus.

La 31 iulie, principele Carol primi telegrafic ştirea că ruşii au suferit la Plevna o înfrângere completă, în ciuda bravurii trupelor, care au fost nevoite să se retragă de pe toată linia, după ce înregistraseră cele mai grele pierderi. În această situaţie, o parte a armatei ruse fu cuprinsă de panică, marele duce se văzu nevoit să-şi mute cartierul general, iar ţarul Alexandru se pregătea tocmai să treacă Dunărea înapoi, când veştile despre inactivitatea lui Osman Paşa îl făcură să rămână pe loc. În seara zilei respective, principele Carol primi de la marele duce Nicolae o telegramă ce fusese trimisă din Târnovo la ora trei şi jumătate după-amiaza: „Turcii au concentrat la Plevna forţe armate cu adevărat redutabile, copleşindu-ne. Te rog să demonstrăm că suntem uniţi şi, dacă este posibil, să treci Dunărea pe unde doreşti. Între Jiu şi Corabia, această demonstraţie este indispensabilă ca să-mi uşurezi mişcările. Nicolae.“

Principele Carol pricepu în ce situaţie disperată se afla armata rusă din faţa Plevnei. Dacă Osman Paşa ar fi înaintat cu marile sale forţe armate, atunci ruşii puteau să fie aruncaţi înapoi peste Dunăre şi chiar să fie anihilaţi complet, întrucât trupele lor erau insuficiente pentru a opune rezistenţă turcilor. Dar, în lipsa unui tratat angajant cu Rusia, principele şovăia în a se lăsa atras cu întreaga sa armată în lupta fatală, telegrafiindu-i marelui duce că încă înainte de primirea telegramei întărise garnizoana de la Nicopole şi ordonase unei divizii să treacă Jiul, apoi, că va întreprinde şi demonstraţiile dorite, numai că pentru aceasta aştepta în continuare torpiloarele capabile să protejeze trecerea şi, în cele din urmă, că a ordonat trupelor sale să apere fortăreaţa Nicopole. La 2 august, principele îi scria soţiei sale: „Situaţia ruşilor în Bulgaria este în clipa de faţă serioasă şi dificilă; s-au comis mari greşeli strategice, care nu vor fi aşa de uşor de corectat. În privinţa aceasta sunt cam îngrijorat. În orice caz, războiul se va prelungi, ceea ce e foarte regretabil. La Constantinopol probabil că nu se va ajunge. Bătălia pierdută la Plevna este, din punct de vedere militar şi moral, un eveniment care nu va rămâne fără influenţă asupra întregului război. Pierderile ruseşti sunt enorme, şi Nicopole este în pericol de a fi recucerit de turci.“

Pentru ruşi, lucrurile stăteau destul de prost şi dincolo de Balcani, în Pasul Şipka, deoarece generalul Gurko, încolţit rău de Suleiman Paşa, trebui să se retragă, oprindu-se în trecătorile Balcanilor. Urmarea a fost o nouă evacuare a forţelor armate ruseşti din Rumelia. Turcii, în timpul acesta, continuară să fortifice Plevna; cartierul general rus pricepu că, fără întăriri considerabile din Rusia, nu se poate întreprinde nimic contra fortificaţiei, ceea ce duse la o stagnare a mişcărilor de trupe ruseşti.

Principele Carol, care îşi stabilise cartierul general la Corabia, îşi împărţise armata într-una de observaţie şi una de operaţiuni; într-o scrisoare, marele duce Nicolae îşi exprima din nou convingerea că se impune o conlucrare a armatelor rusă şi română şi spunea că acum a sosit momentul pentru aceasta, recomandând ca armata română să treacă Dunărea la Nicopole. Principele Carol

înţelese din această scrisoare că ruşii refuzau în continuare să acorde armatei române o zonă proprie de operaţiuni şi, din acest motiv, hotărî să nu treacă deocamdată Dunărea. În curând sosiră noi scrisori din partea marelui duce, din care reieşea cât de important ar fi ajutorul militar românesc pentru ruşi, de-acum neliniştiţi de atacurile energice ale lui Suleiman Paşa la Şipka şi confruntaţi cu o situaţie periculoasă dacă Suleiman ar fi izbutit să traverseze Balcanii. Dar în ciuda mesajelor repetate care descriau pericolele ce-i păşteau pe ruşi dacă partea română persevera în refuzul ei de a colabora, în ciuda insistenţei părţii ruse de a primi cât mai curând un răspuns favorabil din partea principelui, în ciuda promisiunii marelui duce că armata română va primi negreşit poziţia ei individuală, principele Carol şovăia şi acum, deoarece dorinţele sale, clar exprimate, tot nu fuseseră satisfăcute. În dimineaţa de 22 august se primi o depeşă urgentă, prin care marele duce solicita armatei române să treacă Dunărea cât mai repede, deoarece veniseră ştiri proaste de la Şipka. Nici chiar aceasta nu-l făcu pe principele Carol să-şi schimbe punctul de vedere; el se mulţumi să-i comunice marelui duce că ar fi bine să aibă o întâlnire pentru a discuta situaţia. Între timp, principele Carol aflase printr-unul dintre miniştrii săi că şi cancelarul imperial Gorceakov şi-ar fi schimbat complet părerea şi că nu şi-ar fi ascuns bucuria în legătură cu perspectiva trecerii Dunării de către români, mai ales că situaţia militară a armatei ruse era foarte serioasă.

La 25 august, marele duce Nicolae îi telegrafie principelui Carol că atât ţarul, cât şi el personal ar dori să-l vadă cât mai repede, că îl aşteaptă cu nerăbdare, iar principele răspunse că în una dintre zilele următoare va da cu plăcere curs acelei solicitări. În seara de 28 august – după ce cu trei zile înainte, la Zimnicea, îşi luase un emoţionat rămas-bun de la soţia sa –, principele Carol sosi la cartierul general imperial de la Gorna Studena după o lungă călătorie pe pământ bulgăresc, fiind primit cu maximă cordialitate de ţarul Alexandru şi de marele duce Nicolae. Ţarul, pe a cărui faţă obosită se citeau grijile apăsătoare din ultimele săptămâni, spuse de mai multe ori că e foarte fericit să-l ştie pe principele Carol pe pământ bulgăresc şi că speră ca de-acum toate dificultăţile să fie înlăturate, interesându-se de poziţia şi numărul trupelor româneşti şi de momentul când acestea ar putea să treacă Dunărea. Principele Carol răspunse că ar fi venit mai devreme, dar că îl reţinuseră pregătirile pentru trecerea Dunării, adăugând că, cel mai probabil, peste două zile va fi prezent cu un corp de armată pe teritoriul bulgar, pe care, de altfel, se găseşte deja cea mai mare parte a unei divizii care a şi avut mici ciocniri cu inamicul. Marele duce Nicolae îl întrebă pe principe dacă intenţionează să-şi conducă el personal armata, la care oaspetele răspunse că acest lucru se înţelege de la sine. La obiecţia marelui duce că probabil această decizie va crea unele dificultăţi, întrucât principele Carol, firește, n-ar putea să stea sub comanda unui general rus, principele replică ferm că, fără îndoială, aşa ceva nu ar fi cu putinţă, dar că, în schimb, s-ar putea foarte bine pune zece generali ruşi în subordinea sa. Ţarul asistase tăcut la această convorbire, oferindu-se acum să-l însoţească pe principe la cvartirul destinat acestuia – un cort mare, confortabil amenajat, aflat în vecinătatea unei simple case bulgăreşti ce servea drept locuinţă imperială. Principele fu rugat de Majestatea Sa Imperială să primească acest cvartir ca pe un modest dar din partea sa.

Principele încă nu apucase să se scuture bine de praful lungii călătorii când se pomeni cu vizita marelui duce Nicolae, care, din însărcinarea ţarului, îi oferi comanda supremă asupra tuturor trupelor ruseşti din faţa Plevnei. Principele fu foarte surprins, întrucât nu se aşteptase niciodată la o asemenea ofertă. Îl rugă pe marele duce să-i lase puţin timp de gândire, căci, înainte de a lua o decizie, ar vrea să aibă cunoştinţă de efectivele trupelor adunate în faţa Plevnei. La aceasta, marele duce Nicolae spuse că problema poate fi lămurită imediat, chemându-l pe şeful statului-major general; acesta raportă că în faţa Plevnei se află aproximativ 30 000 de soldaţi ruşi. Ştirea îi dădu de gândit principelui, deoarece, pentru moment, nici el nu avea la dispoziţie mai mulţi soldaţi; dar, după ce chibzui puţin (timp în care marele duce îl asaltă cu rugăminţile sale insistente), se hotărî să preia comanda pe cât de onorantă, pe atât de plină de răspundere. Seara, se duse la ţar ca să-i mulţumească pentru încrederea acordată, adăugând că este pe deplin conştient de întreaga greutate a răspunderii, iar acesta îi spuse: „Dumnezeu ne va ocroti!“ La cina care a urmat, toţi generalii ruşi îl felicitară pe principe, pentru ca după masă Majestatea Sa Imperială să-l însoţească din nou la cortul lui, despărţindu-se de el în modul cel mai cordial, ca un prieten şi părinte.

Principele Carol nu putu să închidă un ochi în această primă noapte petrecută la cartierul general imperial, fiind frământat de gânduri şi consideraţii dintre cele mai serioase. Desigur, trebuie să fi primit cu profundă satisfacţie sarcina încredinţată lui. Acest gest venea ca un semn al încrederii necondiţionate în aptitudinile sale militare şi ca o expresie a înaltului respect pentru poziţia sa princiară; asupra lui se proiecta acum o altă lumină, acelaşi lucru fiind valabil pentru întreaga sa armată, prea puţin băgată în seamă până acum de ruşi, şi pentru ţara sa, care putea să privească cu mândrie reînnoită la conducătorul şi principele ei. Căci principele obţinuse nu numai dorita egalitate în drepturi a trupelor româneşti şi ruseşti, nu, obţinuse mai mult, urmând să conducă în luptă şi armata rusă. Dar, pe lângă justificata mândrie pentru sarcina încredinţată lui, principele îşi punea şi întrebarea gravă dacă va putea să fie la înălţimea aşteptărilor şi speranţelor puse în el. Toată lumea se uita acum cu încordare la acţiunile lui, şi principele nu-şi ascundea o clipă faptul că situaţia militară din faţa Plevnei era una foarte nefavorabilă şi periculoasă pentru forţele ruso-române aliate. În fortăreaţa bine întărită, turcii dispuneau de efective importante şi, ca urmare a succeselor, aveau moralul ridicat al oştenilor victorioşi; cu totul altfel stăteau lucrurile în rândurile armatei ruse şi la cartierul general, de unde răzbătea îngrijorarea faţă de gravitatea situaţiei. Dacă, după eşecurile generalului Gurko, Suleiman Paşa reuşea să stabilească dincolo de Balcani o legătură directă cu Mohamed Ali şi Osman Paşa, atunci linia de retragere a ruşilor ar fi fost ameninţată şi ei ar fi putut nimeri între două focuri nimicitoare.

Dar şi în aceste momente de apăsătoare responsabilitate principele Carol îşi păstră calmul de om hotărât şi curajul nestrămutat. Îşi dăduse acordul, acum voia să-şi pună la lucru toată forţa şi iscusinţa pentru a izbândi; în această memorabilă noapte, el căută înainte de toate să-şi dea seama de ce era nevoie pentru a da situaţiei militare precare o bază sigură, pe care să se păşească spre glorie şi biruinţă!

X

Principele Carol –

comandant suprem în faţa Plevnei

Situaţia operaţiunilor militare din faţa Plevnei – Îndoielile principelui Carol – Principele la cartierul general român – Proclamaţia principelui către armata română – Trupele române trec Dunărea – Principele Carol în cartierul său general de la Poradim – Consiliu de război – Atacul asupra Plevnei – Asaltul românilor asupra redutelor de la Griviţa – Pierderi grele – Ore de nelinişte – Succesul militar al românilor – Recunoaşterea din partea ţarului Alexandru – Săptămânile din faţa Plevnei – Cercul se închide – Principele Carol în calitate de comandant suprem – Victorie românească la Rahova – Ziua de 10 decembrie – Osman Paşa iese din încercuire – Românii în luptă – Osman Paşa se predă – Întâlnirea principelui Carol cu Osman Paşa – Pe câmpul de luptă – La Plevna – Succesele ruso-române – Principele Carol predă comanda – El le mulţumeşte trupelor sale – Călătoria călare pe câmpul acoperit de cadavre – La Nicopole – Pe Dunăre – Întoarcerea la Bucureşti – Începutul anului 1878 – Evenimentele din Balcani – Tratativele de pace ruso-turce – Rusia şi România – Intrarea în Bucureşti a trupelor române victorioase

În dimineaţa următoare, la revărsatul zorilor, principele Carol fu vizitat în cortul său de ţarul Alexandru, care petrecuse şi el o noapte albă. Plin de zel şi devotament, principele luă măsurile necesare pentru a duce la bun sfârşit marea sarcină ce i se încredinţase. Împreună cu Miliutin, ministrul rus de război, dezbătu pe toate feţele situaţia militară, organizarea forţelor armate, numărul trupelor de pe teren şi problema atragerii de întăriri. Miliutin considera şi el că situaţia era periculoasă şi salută cu deosebită bucurie angajarea armatei române în operaţiunile de război. Aceeaşi a fost reacţia celorlalţi generali ruşi, ca şi a plenipotenţiarilor militari străini, care se prezentară de îndată la principe şi nu-şi ascunseră profunda îngrijorare în legătură cu marile dificultăţi în care se găsea armata rusă din faţa Plevnei. Sub cerul liber, la umbra unui copac, se ţinu către ora zece din zi un consiliu de război, consiliu în cursul căruia principele Carol înţelese că, în împrejurările date, trebuia să renunţe la o acţiune de sine stătătoare a armatei sale şi s-o unească pe aceasta din urmă cât mai rapid cu cea rusă. Mari îndoieli îi treziră propunerile generalilor ruşi ca, după transbordarea armatei române peste Dunăre, să se demonteze podul de la Corabia şi să se dispună reconstruirea celui de la Nicopole, dar până la urmă îşi dădu acordul şi la aceasta; totodată, el hotărî că deocamdată trebuie suspendată orice ofensivă asupra Plevnei, întrucât Osman Paşa dispunea de forţe armate mult mai mari decât cele aflate la dispoziţia ruşilor. La micul dejun, principelui îi sări din nou în ochi aerul abătut al ţarului Alexandru, a cărui stare sufletească se putea explica prin faptul că primise ştiri foarte proaste de la Pasul Şipka, precum şi de pe teatrul de război din Asia.

După micul dejun, principele Carol îşi luă rămas-bun de la ţar şi se întoarse la Dunăre, înaintarea fiindu-i adesea împiedicată de numeroasele transporturi de răniţi şi de coloanele nesfârşite care aduceau provizii şi muniţii. După o noapte petrecută la Zimnicea, dimineaţa îi vizită pe răniţii ruşi, sosind abia către ora cinci după-amiază la Corabia, unde era adunat cartierul său general şi unde îi

parveni o depeşă a marelui duce Nicolae, în care acesta îl ruga din nou ca armata română să ajungă cât mai rapid pe malul drept al Dunării, invocând informaţiile proaspete despre mişcările inamicului; o telegramă cu conţinut identic, repetând şi mai stăruitor rugămintea, sosi a doua zi. În consiliul de război convocat de urgenţă, majoritatea ofiţerilor români se pronunţară pentru o amânare a trecerii peste Dunăre, însă principele nu le îmbrăţişă părerile şi ordonă ca trecerea să aibă loc a doua zi, apoi să se demonteze podul de la Corabia şi să se procedeze la reconstruirea celui de la Nicopole; el dădu aceste dispoziţii cu inimă grea, ştiind prea bine că, în cazul unei victorii turceşti, trupele sale precum şi cele ruse ar fi fost puse într-o situaţie catastrofală, deoarece timp de mai multe zile orice legătură cu România ar fi fost întreruptă. Dar primejdia era aşa de mare, încât orice şovăire şi întârziere puteau să ducă la un deznodământ cumplit.

În dimineaţa zilei următoare, la 1 septembrie, principele Carol dădu următoarea proclamaţie către trupele sale:

„Oşteni,

A trecut anul de când lupta de peste Dunăre între turci şi creştini pune în primejdie hotarele noastre. Pentru a le apăra, ţara a făcut apel la voi. La glasul ei, v-aţi părăsit căminele, cu avântul oamenilor care au conştiinţă că de la devotamentul lor atârnă fiinţa Statului român. – Pe cât timp oştirile operau în depărtare şi noi nu eram ameninţaţi decât de năvălirile unor cete de jefuitori, ne puteam ţinea numai în apărarea ţărmurilor. Acum însă războiul se apropie de hotarele noastre şi dacă turcii ar fi învingători, este învederat că ar năvăli cu toţii asupra ţării, aducând cu dânşii măcelul, prădarea şi pustiirea. În această poziţiune, ca să scăpăm ţara de sălbăticiile năvălitorilor, este de datoria noastră a merge să-i combatem pe chiar tărâmul lor. – Ostaşi români! Voi ştiţi cât de mult a suferit patria voastră, în timp de peste 200 de ani, în care vi se răpiseră mijloacele de a mai apăra bărbăteşte, pe câmpurile de bătaie, drepturile ei. Astăzi aveţi ocaziunea de a arăta din nou vitejia voastră, şi Europa întreagă stă cu ochii ţintiţi spre voi. Înainte dar, cu inimă românească, şi lumea să ne judece după faptele noastre! – Reîncepem astăzi luptele glorioase ale strămunilor, alături cu numeroasele şi bravele armate ale uneia din cele dintâi puteri din lume. Armata română, deşi mică, se va distinge, sunt sigur, prin bravura şi disciplina ei. Ea va reda astfel României rangul ce [l-]a avut altădată şi care i se cuvine între naţiunile europene. Aceasta este şi credinţa Augustului Imperator al tuturor Rusiilor. De aceea, nu numai românii vor lupta alături cu ruşii, pe acelaş câmp şi pentru acelaş scop, dar încă comanda superioară a ambelor armate de la Plevna îmi este încredinţată mie. – Aceasta este o onoare care se resfrânge asupra ţării, asupra voastră. Faceţi dar să fâlfâe din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoşii voştri au fost secoli întregi apărătorii legii şi ai libertăţii. Înainte dar, ostaşi români, înainte cu bărbăţie, şi în curând vă veţi întoarce în familiile voastre, în ţara voastră, liberă prin voi înşivă, acoperiţi de aplauzele întregii naţiuni. […]

Carol“13

13. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., pp. 257–258 (n. red.).

La amiaza acestei zile, după oficierea unui serviciu divin de campanie şi după

binecuvântarea trupelor de către preoţi, principele Carol le adresă cuvinte înflăcărate soldaţilor săi, punându-se apoi în fruntea lor şi călărind în galop până la podul de la Corabia, de unde asistă la trecerea trupelor. Profund emoţionaţi, Brătianu şi Rosetti se alăturară principelui, mărturisindu-i că nu speraseră să apuce această zi sărbătorească, în care tinerii ostaşi români pleacă în campanie pentru a lupta împotriva duşmanului secular pe teritoriul acestuia. Sub un soare dogoritor, principele rezistă ore întregi, în timp ce prin faţă-i trecea, în sunet de fanfară şi vuiet de urale, regiment după regiment.

În ziua următoare, principele Carol traversă Dunărea într-un barcaz cu aburi, iar după-amiaza ajunse la Poradim, unde mai întâi îşi instală cartierul general, ocupând pentru sine o căsuţă din cătunul sărăcăcios aflat la vreo 15 kilometri de Plevna şi la 7 kilometri de liniile de fortificaţie turceşti. Principele avu imediat o întrevedere cu generalul rus. Cvartirul princiar era tot ce poate fi mai modest: o căsuţă cu un cat, pe jumătate dărăpănată şi fără ferestre şi uşi, aşa încât în dormitorul în care fusese instalat un pat de campanie ploua. Numai treptat s-au făcut oarecare reparaţii; pe post de podea s-au pus rogojini, iar ramele goale ale ferestrelor au fost astupate deocamdată cu hârtie de ziar. În curte s-a ridicat în zilele următoare un cort pentru consfătuiri şi mese în comun. Mirosul de cadavre, care ajungea până aici de pe câmpurile de luptă de la Plevna, era adesea insuportabil, deoarece turcii nu permiteau îngroparea celor căzuţi, şi muştele se înfiinţau în roiuri aşa de compacte, încât înnegreau pereţii interiori ai cortului.

După această primă noapte la Poradim, bubuiturile tunurilor îl treziră la o oră foarte matinală pe principe, care se sui de-ndată pe cal, vizită bivuacurile trupelor – ale căror efective erau mult mai mici decât se aşteptase el –, apoi inspectă avanposturile şi trecu în revistă punctele strategice cele mai importante, rugându-l stăruitor, într-o depeşă, pe marele duce Nicolae să renunţe la orice atac asupra Plevnei până când forţele armate vor fi destul de puternice pentru aceasta. A doua zi, principele primi ştirea că trupele române din faţa Plevnei îşi ocupaseră poziţiile, căpătând totodată informaţii mai detaliate despre un fapt petrecut cu o zi înainte: ocuparea Lovcei, care era deosebit de importantă, întrucât astfel fusese îndepărtat pericolul ca Osman Paşa să ia legătura cu Suleiman Paşa. Apoi, el dădu ordine pentru ocuparea poziţiilor ofensive ale trupelor, care, după ce sosiseră românii, numărau 75 000 de oameni dotaţi cu 442 de tunuri şi 8 000 de cai. Principele socoti că nici aceste forţe nu erau suficiente pentru a purcede la o înaintare energică către Plevna, aşa încât după-amiază, la Radeniţa, îi spuse marelui duce Nicolae că deocamdată nu e cazul să se întreprindă un atac, dar marele duce considera că este absolut necesar să se atace, deoarece Plevna trebuia luată înainte ca Osman Paşa să primească întăriri.

Prin urmare, fu ordonată canonada asupra Plevnei, canonadă care a început în dimineaţa de 7 septembrie, când principele trecu călare pe la bateriile aflate în plină acţiune. Mai târziu el îl întâlni pe ţarul Alexandru, care-şi părăsise cartierul general ca să asiste la bombardamentul din ziua aniversară a încoronării sale. Abia seara se întoarse principele la Poradim, adresându-i soţiei sale o scrisoare mai lungă în care sublinia: „Atacul nu-i o treabă uşoară, iar eu nu sunt convins că va reuşi. Recent îi spuneam colonelului Gaillard: «Dea

Domnul ca Plevna să nu devină al doilea Sedan!» Înţeleg prin aceasta că bătălia în prezenţa ţarului Alexandru, bătălie planificată, nu trebuie pierdută, deoarece un asemenea deznodământ ar putea pecetlui rezultatul întregii campanii. Europa priveşte spre Plevna, şi-s foarte îngrijorat!“

În următoarele două zile, focul de artilerie continuă cu foarte mare virulenţă, iar bateriile româneşti se apropiară din ce în ce mai mult de poziţiile turceşti, suferind însă multiple pierderi. La micul dejun din 9 septembrie, ţarul Alexandru ţinu un toast pentru armata română, care – spunea el – a trecut strălucit proba de foc a curajului. În ziua precedentă, aceasta, cu un superb dispreţ faţă de moarte, cucerise o fortificaţie turcească şi respinsese toate încercările inamicului de a o redobândi. Ca recunoaştere a acestor merite, ţarul dispuse să se confere trupelor române un mare număr de cruci ale Sfântului Gheorghe. După micul dejun se ţinu un consiliu de război, ocazie cu care principele propuse ca atacul planificat pentru ziua următoare să nu aibă loc, pentru a împinge mai în faţă bateriile şi a proteja astfel mai bine coloanele de atac; dar nu putu să obţină decât o amânare de o zi, supunându-se în cele din urmă cererilor insistente ale marelui duce Nicolae. Înainte de toate, principele cedă pentru a nu da motiv ca propunerea lui să fie interpretată drept o încercare de a-şi cruţa trupele, dar, în acelaşi timp, sublinie cu tărie că nu speră într-o victorie. Până noaptea târziu, el pregăti dispoziţiile de atac pentru 11 septembrie, hotărând începerea luptei abia la ora trei a după-amiezii, deoarece, dacă turcii ar fi obţinut un succes, lăsarea nopţii i-ar fi împiedicat să-l exploateze.

Data de 11 septembrie era ziua onomastică a ţarului, care se deplasă împreună cu statul său major la un punct de observaţie aflat pe o colină nu departe de şoseaua Rusciuc–Plevna, la 4 kilometri de satul Griviţa, primind în modul cel mai cordial felicitările principelui şi îmbrăţişându-l profund mişcat. Tedeumul se ţinu sub cerul liber: toţi îngenunchează, rugându-se pentru victorie. În timpul ceremoniei se auzi bubuitul tunurilor, care – 256 la număr – începuseră încă din zori bombardamentul. Vremea se prezenta foarte nefavorabil; ceaţa era aşa de densă, încât de-abia vedeai la distanţă de o sută de paşi, ceea ce îngreuna considerabil ochirea. Spre marea mirare a principelui, către ora unsprezece, bubuiturile tunurilor se amestecară cu pocnetele focurilor de puşcă venite din aripa stângă. Fie partea rusă atacul începuse prea devreme, fie turcii întreprinseseră o înaintare în forţă; în aceste condiţii meteorologice, era greu de spus cine ce făcea. Nişte ofiţeri de ordonanţă aduseră numaidecât ştirea că trupele generalului Skobelev se găseau în plină luptă şi deja suferiseră pierderi semnificative. Principele Carol nu îşi ascunse dezaprobarea faţă de această acţiune nesăbuită, care punea şi mai mult sub semnul întrebării atacul general ce avea să urmeze.

La ora două, principele, care până atunci zăbovise la ţar şi pe care acesta îl îmbrăţişă la despărţire cu multă căldură, urcă pe cal şi, împreună cu statul său major, se deplasă spre un punct deasupra satului Griviţa. Cu puternicele lui redute, satul Griviţa trecea drept cheie a poziţiilor turceşti către nord şi urma să fie atacat de unsprezece batalioane româneşti, în timp ce trei batalioane ruseşti urmau să înainteze concomitent dinspre nord-est. Sub focul susţinut al bateriilor româneşti, trupele române s-au pus în mişcare cu puţin înainte de ora trei, căţărându-se pe panta platoului înspre reduta duşmană şi ajungând acolo fără să

nimerească sub foc turcesc. Abia de pe înălţime s-a văzut că până la fortificaţiile inamice se întindea şi o vale lungă de 600 de metri, încadrată de pante abrupte. Trupele române coborâră rapid cu gândul de a atinge într-un timp cât mai scurt înălţimile, dar solul nu era deloc prielnic şi soldaţii trebuiau să se agaţe de mărăcinişuri sau să se sprijine în baionetă. Deodată începu în forţă focul turcesc, secerându-i pe capete pe bravii ostaşi, dar trupele române înaintară şi alungară inamicul din primele tranşee, în timp ce din urmă veneau alţi oşteni. Sus însă îi aştepta o surpriză îngrozitoare: acolo se văzu ceea ce statul-major rus nu ştiuse, şi anume că aici erau două redute, legate între ele printr-un şanţ lung de vreo 300 de metri, redute pentru a căror cucerire ar fi trebuit mobilizate efective mult mai mari! Dar nimeni nu se mai gândea la o retragere.

„Înainte, copii!“ strigă colonelul Ipătescu şi-şi făcu drum înainte în fruntea batalioanelor asupra cărora se revărsa acum focul tunurilor şi tirul infanteriei turceşti dispuse pe trei linii. „După mine, băieţi!“ îşi îmboldi soldaţii căpitanul Mărăcineanu, sărind primul în şanţ, unde fu străpuns de gloanţe şi de baionete; soldaţii săi continuară asaltul ca să atingă reduta aflată deasupra lor, dar fură seceraţi de focul nimicitor. Aceeaşi soartă au avut-o şi celelalte trupe, care se grăbiseră să vină în ajutorul camarazilor lor. Comandantul diviziei a dat ordinul de retragere abia atunci când a văzut că jumătate din efectiv era nimicit şi că cele trei batalioane încă neintrate în luptă nu mai aveau cum să execute cu succes asaltul.

În ciuda vitejiei extraordinare a infanteriştilor şi vânătorilor, atacul executat simultan de coloana Diviziei 4 asupra frontului de est al redutelor se soldase şi el cu un eşec şi făcuse un număr enorm de victime. Cu steaguri desfăşurate şi în sunetul fanfarei militare s-a întreprins la ora patru după-amiază un al doilea asalt. Dar şi acesta a fost respins cu pierderi grele. Principele Carol, în a cărui imediată apropiere explodau grenadele turceşti, nu mai avu răbdare să-şi păstreze poziţia. Sări jos la trupele sale, îmbărbătându-le la o nouă acţiune de luptă, în speranţa că îngrozitoarele sacrificii nu vor fi fost în zadar.

În cartea sa dedicată războiului, locotenent-colonelul Văcărescu ne povesteşte: „Principele s-a deplasat călare la Divizia 4 şi a dat mai întâi peste un pâlc de soldaţi din Batalionul 2 vânători. Sleiţi de efortul luptei, decimaţi de gloanţele inamicului, vitejii şedeau strânşi ciorchine în jurul drapelului lor, vizavi de reduta duşmană, din care când şi când se trăgea cu tunul sau cu puşca. «Ce faceţi aici, copii?» i-a întrebat principele. «Ce să facem, Alteţă?» a răspuns în felul lui naiv de a vorbi un sergent cu faţa înroşită de oboseala şi agitaţia zilei, «păgânii ne-au nenorocit; priviţi numai, ce puţini am rămas!» «Cum?» a zis principele, «dar voi toţi de aici sunteţi sănătoşi şi vânjoşi, acolo eu văd şi pe alţii dintre camarazii voştri, adunaţi-vă şi mergeţi vitejeşte înainte, şi victoria va fi a voastră, voi veţi salva onoarea zilei de azi!» Cu puternice strigăte de «Ura!» au răspuns bravii vânători acestui apel; în curând şi-au strâns din nou rândurile, batalionul ardea de dorinţa de a se arunca iarăşi în foc. Mai apoi principele i-a dat ordin comandantului Diviziei 4 să păstreze cu orice preţ poziţia cucerită, să o întărească şi, în caz că peste noapte inamicul din redută este mai puţin vigilent, să exploateze acest lucru pentru un nou atac. După ce le-a comunicat tuturor comandanţilor de corp de armată că va petrece noaptea în bivuac deasupra Griviţei, între liniile ruseşti şi cele româneşti, principele s-a îndreptat călare spre

lazaretele de campanie, unde soseau cu sutele răniţii noştri. Admirabilă era tăria cu care-şi suportau suferinţa soldaţii români. Aceia care mai puteau vorbi nu-şi jeleau soarta, ci căutau doar să arate că ei şi-au îndeplinit datoria de soldat. «Aici este puşca mea, domnule doctor», spuneau ei când medicul se pregătea să le cerceteze rana, «luaţi-o dumneavoastră ca să nu se spună că am aruncat-o sau am lăsat-o în mâinile turcilor.»“

În spatele unui deal, batalioanele româneşti făcuseră o scurtă pauză. Abia la ora cinci s-a observat apropierea coloanei ruseşti, care ar fi trebuit să atace în acelaşi timp, dar care pierduse drumul din cauza ceţii. „Copii, înainte, altfel tot ruşii iau reduta şi noi rămânem de ruşine!“ au strigat ofiţerii, şi pentru a treia oară au forţat cu înverşunare înaintarea pe direcţia vest, în timp ce ruşii presau spre est. Dar şi acest atac a fost respins cu sacrificii teribile. Au căzut peste 1 000 de soldaţi şi mai mult de 20 de ofiţeri români. Nici ruşii, conduşi de generalii Krîlov şi Skobelev, nu au obţinut succese pe direcţia lor de înaintare, suferind la rândul lor pierderile cele mai grele.

La ora şase seara, principele Carol a părăsit linia de foc, unde le adresase cuvinte de mângâiere răniţilor, şi s-a dus călare la ţar, care l-a întâmpinat neliniştit, întrebându-l cum decurg ostilităţile. Principele, care permanent avertizase împotriva acestui atac pripit, relată despre rezultatul trist al zilei, adăugând că speră ca măcar prima redută de la Griviţa să fie luată, întrucât dăduse ordin pentru un ultim asalt, şi se aştepta – a mai spus el – ca ziua onomastică a ţarului să se încheie, chiar dacă nu cu o victorie, măcar cu un succes! Încă în timpul acestei convorbiri, care l-a zguduit profund pe ţar, sosi în goană mare, pe un cal acoperit de spume, un ofiţer de cazaci: aducea ştirea că trupele turceşti făcuseră o breşă la Plevna şi înaintau pe şoseaua spre Griviţa. Ţarul fu sfătuit să plece imediat la cartierul său general şi se retrase sub protecţia escortei. La scurt timp după aceea s-a aflat că fusese o alarmă falsă. În timp ce se lăsa noaptea – o noapte sumbră, apăsătoare, plină de neliniştea aşteptărilor şi îndoielilor –, se auzea în continuare bubuitul tunurilor şi păcănitul puştilor.

Principele Carol şi marele duce Nicolae se întinseră lângă un foc împreună cu suita lor. Nu îşi spuseră un cuvânt; fiecare era ocupat cu gândurile sale grave, fiecare era conştient de situaţia plină de primejdii. Aici, la orele nouă, veni în galop un ofiţer aducând vestea nemaisperată, dar atât de mult aşteptată, că trupele române, şi anume Batalionul 2 vânători, Regimentul 14 dorobanţi, Regimentul 16 dorobanţi şi Regimentul 5 de linie, luaseră prima redută de la Griviţa, respingându-i pe turci într-o înverşunată luptă corp la corp, cucerind un drapel şi cinci tunuri. Dar şi această victorie fusese plătită scump.

Marele duce îl îmbrăţişă pe principele Carol, care trimise imediat un mesager la ţar pentru a-i transmite fericita veste. Pe o ploaie rece, mocănească, principele Carol şi marele duce Nicolae, îmbrăcaţi, petrecură noaptea la locul lor de observaţie. Până la ei ajungeau gemetele răniţilor, sfâşiind inimile celor doi, în timp ce focul tunurilor şi al puştilor nu mai contenea, pentru că peste noapte turcii încercaseră să recucerească reduta Griviţa, fiind însă respinşi de români. La ora patru dimineaţa, ofiţerii de ordonanţă aduseră informaţii mai detaliate despre diferitele operaţiuni militare, în urma cărora peste 16 000 de oameni, printre care 2 600 de români cu 59 de ofiţeri, fuseseră scoşi din luptă. Trupele

erau complet epuizate, şi cu mare îngrijorare se anticipa ce s-ar întâmpla dacă Osman Paşa ar întreprinde acum un atac în forţă.

La ora unsprezece sosi ţarul, îmbrăţişându-l pe principele Carol şi exprimându-i cea mai deplină preţuire pentru bravura tinerei armate române. Principele rămase toată ziua la punctul lui de comandă, pentru ca de aici să dea ordinele necesare. Noaptea el o petrecu la Poradim, vizitând a doua zi câmpul de bătălie, unde i se înfăţişară scenele cele mai zguduitoare; ambulanţele erau prea puţine şi nu puteau veni în ajutorul tuturor, aşa încât mulţi dintre răniţi au fost nevoiţi să zacă mai mult de patruzeci de ore sub cerul liber, în timp ce nenumăraţi alţii, care se găseau încă în bătaia focului inamic, nu au mai putut fi salvaţi, fiindcă Osman Paşa respinsese repetatele propuneri pentru un scurt armistiţiu, menit a permite strângerea morţilor şi răniţilor. După aceea, principele Carol şi-a inspectat trupele, care l-au salutat cu entuziasm. Mai târziu s-a întâlnit cu ţarul, iar în consiliul de război a cerut insistent să se adopte în faţa Plevnei un comportament total defensiv până ce vor sosi întăririle necesare. Acum, statul-major rus înţelegea în sfârşit câtă dreptate avusese principele când spunea că Plevna, înconjurată de douăzeci de redute puternice, nu poate fi luată cu asalt, mai ales că, dacă se ţinea cont şi de primele lupte, succesele neînsemnate de până acum costaseră peste 25 000 de vieţi.

Pe cât de dureros resimţea principele Carol pierderile teribile suferite de armata sa, pe atât de mândru era el de vitejia arătată aici pentru prima oară de trupele sale, care nu se lăsaseră mai prejos de oastea rusă călită în lupte, ci căutaseră să se afle permanent în frunte, spre gloria eternă a drapelelor româneşti. Ţarul Alexandru recunoscu cu dragă inimă acest lucru, prinzând cu mâinile lui Crucea Sfântului Gheorghe la gâtul principelui şi evidenţiind în diploma de confirmare a conferirii acestei distincţii faptul că trupele române au dat dovadă de un curaj eroic în acele lupte din 11 şi 12 septembrie.

Acest curaj s-a manifestat din plin şi la atacul pornit pe 18 septembrie asupra celei de-a doua redute de la Griviţa; de aici, turcii tot încercaseră să recucerească prima redută. Trei batalioane au participat la asalt; după o scurtă luptă la baionetă, ele i-au alungat pe turci de pe liniile lor fortificate şi au ajuns până la şanţul redutei, unde s-a încins o sângeroasă luptă corp la corp, din care românii au ieşit victorioşi. Dar toate încercările de a escalada zidul înalt, abrupt, au eşuat sub focul nimicitor al turcilor, care aveau o mare superioritate numerică şi, beneficiind de o acoperire sigură, trăgeau o salvă după alta. S-au făcut noi şi noi încercări, dar numărul victimelor creştea tot mai mult, şi până la urmă principele Carol, care asista la luptă de pe o colină din apropiere, a dat ordinul de retragere. Căzuseră 5 ofiţeri şi 123 de ostaşi şi subofiţeri, iar 15 ofiţeri şi 420 de ostaşi şi subofiţeri fuseseră răniţi.

Cavaleria română care opera la vest de Plevna ca să cureţe de forţe duşmane acea zonă şi să împiedice aprovizionarea cu trupe şi alimente a înregistrat şi ea câteva succese şi i-a trimis principelui un stindard capturat de la cerchezi. În zilele următoare, principele Carol a făcut o serie de inspecţii, punând peste tot lucrurile la punct şi dând ordine să se iuţească executarea fortificaţiilor de la poziţiile ruseşti şi româneşti, pentru a forma un inel cât mai solid în jurul Plevnei şi a-l împiedica pe Osman Paşa să iasă din încercuire. Dar, în ciuda tuturor măsurilor, unele întăriri şi coloane cu provizii au ajuns totuşi în fortăreaţă,

deoarece ruga principelui Carol de-a aduce în zonă mai multe trupe ruseşti nu fusese ascultată. Abia la sfârşitul lui septembrie şi începutul lui octombrie sosiră şi acestea, eliberându-l pe principe de grija apăsătoare că ar putea să nu reziste unui asalt al lui Osman Paşa – asalt care ar fi devenit cu atât mai critic cu cât, ca urmare a unor furtuni violente, podul de peste Dunăre de la Nicopole fusese distrus, iar completarea trupelor şi transportul proviziilor se desfăşurau anevoios. Vremea a fost proastă în aceste săptămâni, ploaia şi zăpada transformaseră totul într-o mlaştină, trupele trebuiau, în condiţii de frig tot mai accentuat, să stea sub cerul liber şi sufereau cumplit de tot felul de boli. Iată ce-i scria principele despre toate acestea soţiei sale: „Nici nu-ţi poţi închipui ce vreme avem de trei zile: ploaie şi viscol, în plus o furtună rece dinspre nord şi un noroi aşa de lipicios, încât numai cu greu te poţi mişca din loc. Sărmanii ostaşi suferă îngrozitor; dacă vremea nu se îmbunătăţeşte curând, vom avea atâţia bolnavi, încât rezervele nou sosite nu vor putea să umple golurile. În Europa, lumea n-are nici cea mai mică idee ce înseamnă să duci un război în Bulgaria; greutăţile, lipsurile, eforturile şi grijile sunt atât de cumplite, încât o campanie aici echivalează cu trei războaie în Occident!“

Din fericire, sănătatea principelui, în ciuda tensiunilor enorme, nu a avut de suferit. Adesea, rămânea toată ziua pe cal, mereu preocupat de binele trupelor, pe care le vizita şi în cele mai îndepărtate avanposturi, expunându-se în repetate rânduri focului intens al inamicului. În sfârşit, în a doua jumătate a lui octombrie, vremea s-a ameliorat. Între timp sosiseră şi alte întăriri, şi cercul în jurul Plevnei s-a strâns din ce în ce mai mult, aşa încât lui Osman Paşa i s-au tăiat toate legăturile din spate. La 26 octombrie, ţarul Alexandru şi-a mutat cartierul general la Poradim, unde principele Carol i-a pus imediat la dispoziţie casa sa, el stabilindu-se la marginea satului într-o cocioabă sărăcăcioasă, acoperită cu paie, alcătuită numai din două odăiţe umede şi joase, nepardosite, în timp ce suita sa a trebuit să-şi caute adăpost în nişte barăci din apropiere.

În măsura în care i-o îngăduiau împrejurările războiului, principele purta o corespondenţă susţinută cu soţia sa, pe care o ruga stăruitor să se menajeze, deoarece principesa era absorbită complet de munca de îngrijire a răniţilor şi bolnavilor din lazaretele bucureştene. Astfel, el îi scria la 14 octombrie: „Timp de opt zile, am avut o vreme groaznică, iar ostaşii au suferit foarte mult din această pricină: cizmele le putrezeau în picioare din cauza zloatei; mulţi dintre ei au suferit degerături la membre, şi spitalele amenajate în corturi nu îi pot adăposti pe toţi bolnavii – din armata de vest, sunt peste 2 000! Pe vremea cea mai câinoasă am vizitat toate lazaretele şi ambulanţele şi i-am consolat pe bieţii răniţi, dintre care unii zăceau pe paie ude. Unii au murit încă din timpul transportului. Am pierdut vreo 300 de cai, şi drumurile sunt presărate cu cadavre. Războiul se manifestă aici în forma lui cea mai brutală, şi trebuie să ai nervi tari ca să vezi toate acestea. – Când i-am vizitat pe ostaşii români în tranşee, stăteau în noroi şi apă până la genunchi! Apoi, în multe locuri parapetele s-au prăbuşit, aşa încât oamenii noştri sunt expuşi focului turcesc, şi în ultimele zile am avut din nou mai mulţi răniţi. Cu toate acestea, s-a muncit şi s-au instalat baterii noi; la ordinul meu, una dintre ele, aflată pe drumul acoperit al redutei, a tras primele focuri, la 600 de metri, iar turcii, care au avut unele pierderi, au ripostat imediat; când schimbul de focuri a devenit prea intens, am

părăsit bateria ca să nu mă expun inutil. Colonelul Gaillard, care era cu mine, mi-a făcut după aceea reproşuri şi mi-a spus că n-o să mă mai lase să merg în tranşee. O jumătate de oră mai târziu, un subofiţer de artilerie cu care tocmai vorbisem, şi care avea medalia pentru vitejie, a fost împuşcat chiar pe locul pe care stătusem eu. – Toţi au fost mai mult sau mai puţin bolnavi, numai eu, slavă Domnului, mă simt bine. M-am obişnuit cu greutăţile şi mă simt aici în elementul meu; adesea stau toată ziua pe cal, lucru de care se miră chiar şi ruşii.“

În cursul următoarelor săptămâni au fost ocupate înălţimile de la Gorni-Dubnik şi cele ale Munţilor Verzi, astfel încât nu mai exista pericolul ca Osman Paşa să scape cu armata sa din încercuire. Acum nu mai trebuia luată în calcul decât posibilitatea ca el să facă undeva o breşă, şi pentru a împiedica acest lucru principele a luat măsuri cuprinzătoare, consolidând liniile destul de slabe, precum şi unele fortificaţii. În timp ce în faţa Plevnei s-a adoptat o atitudine de expectativă, principele Carol, pentru a-i tăia lui Osman Paşa ultima posibilitate de a primi ajutor din nord-vest sau sud-vest, le-a ordonat trupelor sale să ocupe Rahova – un oraş dunărean fortificat care putea sluji ca punct de concentrare a trupelor pentru Bulgaria vestică. După ce s-a efectuat cercetarea şi recunoaşterea terenului, s-a început din diferite părţi atacul în ziua de 19 noiembrie. În ciuda focului intens, Regimentul 10 dorobanţi a luat cu asalt prima redută şi tranşeele, care au fost ocupate imediat, după care s-a continuat asaltul până ce s-a isprăvit muniţia şi trupele serios rărite au oprit înaintarea la căderea nopţii. A doua zi, o ceaţă deasă a împiedicat orice operaţiune. În noaptea următoare, garnizoana turcă a căutat să iasă din încercuire, năpustindu-se cu 2 000 de oameni asupra unui batalion românesc, care a rezistat trei ore inamicului superior numericeşte şi a căutat apoi să respingă atacul prelungit, trecând el însuşi cu uimitoare temeritate la asalt şi punându-i pe fugă pe turci. Aceştia din urmă, în măsura în care n-au căzut sau n-au fost răniţi, au căutat să scape printr-un vad al râului Skit, fiind urmăriţi de cavaleria română, care a luat numeroşi prizonieri şi a capturat întregul convoi de muniţii şi provizii. Românii au intrat victorioşi în Rahova, fiind întâmpinaţi cu bucurie de bulgari, care au salutat cu entuziasm ridicarea drapelului românesc pe zidurile de fortificaţie.

În cinstea acestui mare şi important succes, principele Carol a dispus la 24 noiembrie ţinerea unui serviciu divin de mulţumire în faţa Plevnei. După tedeum, el a rostit o cuvântare înaintea trupelor sale, subliniind că eroismul soldaţilor români s-a confirmat din nou la ocuparea Rahovei, că sângele celor căzuţi a fost vărsat pentru cauza sfântă a independenţei şi că este ferm convins că întreaga sa armată este gata de sacrificiu. De asemenea, principele a anunţat că va institui o medalie cu inscripţia „Apărătorilor independenţei României“ şi şi-a chemat trupele ca, în faţa adversarului şi în bubuitul tunurilor, să-şi unească glasurile în strigătul de „Trăiască România liberă!“.

Principelui i-a fost satisfăcută dorinţa ca garnizoanele de la Rahova şi Nicopole să fie asigurate de români, aceasta fiind o recunoaştere a faptelor de arme ale românilor – fapte de mare importanţă nu numai sub aspect militar, ci şi din punct de vedere politic.

Principele Carol desfăşura o activitate neobosită pentru a fi sigur că trupele efectuează conştiincios serviciul de pază, inspectând chiar şi cele mai îndepărtate poziţii şi punându-şi în repetate rânduri viaţa în pericol. Cum avea o

oră liberă, îi scria principesei, care îşi făcea mari griji pentru soţul ei. Despre experienţele trăite, principele ştia să relateze într-un mod pe cât de simplu, pe atât de palpitant. La o asemenea scrisoare, principesa îi răspunse: „Ieri am primit scrisoarea ta – m-am bucurat de ea aşa cum, după bezna nopţii, călătorul prin pustiu se bucură de ivirea zorilor. Toate cuvintele tale le citesc de multe ori şi le port cu mine peste tot!“ Principele îi povestea soţiei sale despre inspecţiile pe care le făcuse în cursul lunii noiembrie: „Cu statul meu major ruso-român mi-am continuat excursiile dincolo de Vid, care nu au fost lipsite de pericole. La opt dimineaţa am plecat din Poradim pe ploaie şi furtună, pe o vreme cu adevărat îngrozitoare; la ora zece eram la Vrbiţa, unde am rămas un timp la cartierul general român, după care am plecat mai departe la Riben, unde am sosit la ora unu. Am pus aici să mi se înhame la trăsură şase cai de artilerie, am redus escorta ca să evit orice vâlvă, am trecut apoi Vidul şi am mers aşa o oră de-a lungul vedetelor de călăraşi, care stăteau pe poziţii la vreo 600 de paşi de linia avanposturilor turceşti; călătoria cu trăsura a fost extrem de interesantă, deoarece am putut să observ toate mişcările turcilor. La două şi jumătate am sosit la Dolni-Netropol. Am inspectat aici fortificaţiile amenajate de trupele noastre (brigada Cantili) şi m-am deplasat la un punct de observaţie de unde puteam să văd podul de piatră de peste Vid de lângă şoseaua spre Sofia, care era bombardat puternic de artileria noastră. Dincolo de pod, turcii postaseră câteva batalioane şi, fiindcă din aceasta se putea deduce că urmează un atac, trupele noastre se aflau toate cu arma la picior. – Priveliştea Plevnei de dincolo de Vid este foarte frumoasă; oraşul este aşezat pe fundul unei văi şi e înconjurat de înălţimi care coboară abrupt spre Vid. Pe una dintre pante, care nu se vede de pe celălalt mal, am observat o tabără mare, cu peste o mie de corturi. Bateriile noastre de dincolo, totalizând peste 300 de tunuri, trăgeau salve, şi noi vedeam ploaia de obuze căzând, în timp ce bubuitul şi huruitul tunurilor se auzea abia după o jumătate de minut – o scenă de război de mare frumuseţe! Lângă mine se afla o întreagă suită de generali ruşi. – M-am deplasat călare de la Dolni Netropol la Gorni Netropol, unde am vizitat Brigada 2 din Divizia 4 românească, precum şi o divizie de grenadieri nou sosită şi o brigadă de cazaci. Toate trupele m-au primit cu urale nesfârşite; mi-a trebuit o oră ca să trec în revistă, călare, întreaga tabără, în care se adunaseră 16 000 de oameni. – La ora şase am cinat la statul-major al Diviziei 4 (general Racoviţă). Fanfara Regimentului 5 a executat repertoriul ei cunoscut, chiar şi piesa aceea pe care obişnuia s-o cânte în faţa palatului, iar batalionul de vânători de la Bucureşti a dat onorul. Am stat în bivuac în mijlocul trupelor, la patru kilometri de inamic, şi am auzit toată noaptea răpăitul armelor mici şi bubuitul tunurilor. Davila, care era cu mine, îmi aranjase un culcuş pe o brancardă, pe care m-am întins îmbrăcat. Noaptea s-a pus o beznă deasă şi a plouat tare, ceea ce ar fi uşurat un atac, aşa încât s-au luat măsuri pentru a întări paza taberei. Eu am dormit însă foarte bine sub cort.“ – Iar relatarea despre cele trăite în ziua următoare se încheia astfel: „Pe drumuri desfundate şi sub o ploaie puternică, am ajuns cu chiu, cu vai, pe la opt seara, la ambulanţa mare a lui Davila, unde am petrecut noaptea. Davila s-a îngrijit imediat de mâncare caldă, ceea ce a fost cu atât mai bine-venit, cu cât noi eram înfrigurați şi uzi până la piele. Foarte obosiţi – călăriserăm opt ore pe ploaie –, ne-am dus să ne odihnim. Eu am dormit excelent, fireşte, îmbrăcat; timp de 56 de

ore nu am dat jos hainele de pe mine.“ – În fine, la 21 noiembrie principele îi scria soţiei sale: „Alaltăieri s-a ţinut în faţa Plevnei un serviciu divin de mulţumire pentru ocuparea Karsului. A fost foarte frumos. Ne aflam pe un platou de unde se puteau vedea bine poziţiile de la Plevna şi majoritatea bateriilor. Trupele au fost postate pe toată linia, fanfarele cântau, toate bateriile trăgeau, dar, cu toate acestea, bubuitul tunurilor a fost acoperit de uralele nesfârşite ale soldaţilor. Adaugă la acestea frumoasele cântece ale corului imperial, şi noi toţi în genunchi rugându-ne: a fost un moment înălţător şi emoţionant. Turcii au crezut că plănuim un atac şi au stat şi ei gata de luptă. După ceremonie m-am deplasat călare la diferite baterii. Când am ajuns pe platoul de la Radicevo, turcii şi-au îndreptat proiectilele în direcţia mea; un şrapnel a căzut în escortă, dar nimeni nu a fost rănit. Bateriile ruseşti aflate în spatele meu – 36 de tunuri – au tras atunci şi ele mai multe salve, aşa că am fost învăluiţi de un fum dens. Grenadele zburau fluierând şi şuierând pe deasupra capului meu, nu mai puteam distinge din ce direcţie veneau. Am călărit spre bateriile ruseşti, care continuau să tragă, şi am fost întâmpinat acolo de un general de brigadă de artilerie. El mi-a spus că turcii nu mai trăseseră de paisprezece zile în direcţia aceasta şi m-a rugat să părăsesc zona periculoasă.“

Luna decembrie începuse cu mari furtuni, care au provocat distrugerea parţială a podului de la Nicopole; aceasta a îngreunat legătura cu spatele frontului, ceea ce s-a tradus printr-o penurie de alimente şi printr-o lipsă acută de fân şi de lemne. În cvartirul principelui Carol condiţiile erau mizerabile. Încăperile minuscule se umpleau de fum îndată ce încercai să le încălzeşti, şi prin multe locuri pătrundeau înăuntru ploaia şi zăpada. Şoselele erau desfundate şi deplasările se făceau de trei ori mai lent decât până acum.

Marele duce Nicolae insista să se reia în forţă atacurile asupra Plevnei, însă principele Carol se împotrivea acestei idei, considerând că Osman Paşa nu avea cum să mai reziste mult timp şi că, prin urmare, nu avea rost să se declanşeze o ofensivă care s-ar fi soldat cu mari pierderi de vieţi omeneşti. Intuiţia principelui avea să se confirme şi aici. În zorii zilei de 10 decembrie, principele Carol primi veşti despre mari mişcări ale trupelor turceşti; totul indica o încercare de ieşire din încercuire. Imediat, el plecă în grabă la Griviţa, iar acolo fu informat că turcii evacuaseră reduta a doua, pe care românii o şi ocupaseră. În aceste condiţii, principele ordonă ca Divizia 2 să înainteze pe toată linia. Totul prevestea o luptă hotărâtoare. Din diferite părţi răsuna bubuitul tunurilor şi se auzea răpăitul salvelor de puşcă. Cu fiecare minut, vuietul creştea, luând proporţiile unei larme asurzitoare. După ce auzi că turcii ar fi luat o redută rusească, principele ordonă şi Diviziei 4 să înainteze în direcţia inamicului. De pe o înălţime făcu un tur de orizont asupra întregului teren, dând de aici următoarele ordine şi informându-l permanent pe ţarul Alexandru prin scurte telegrame despre desfăşurarea bătăliei.

Din nou, românii s-au aruncat în luptă cu hotărâre şi curaj; au asediat Opanezul şi au cucerit două redute, iar cea de-a treia, care dispunea de 7 000 de oameni şi 6 tunuri, s-a predat – o veste care l-a umplut de bucurie pe principe. În diferite locuri, turcii obţinuseră avantaje considerabile, dar apoi forţele ruso-române i-au împins înapoi, provocându-le pierderi grele, o contribuţie importantă având-o bateriile care nu şi-au oprit focul în nici un moment.

Poate că ieşirea din încercuire ar fi izbutit dacă s-ar fi dat curs dispoziţiilor lui Osman Paşa. Acesta îşi împărţise armata în două corpuri de câte 20 000 de oameni; cel dintâi, aflat sub conducerea sa, urma să străpungă liniile de dincolo de Vid, iar cel de-al doilea urma să înainteze după două ore, timp în care trebuia să acopere flancurile şi spatele primului corp de armată. Osman Paşa a rezistat în mijlocul celei mai teribile ploi de gloanţe. Calul său a fost împuşcat în burtă, şi el însuşi s-a ales cu o rană la picior. Degeaba a aşteptat el apropierea celui de-al doilea corp de armată, pentru ca, împreună cu acesta, să forţeze înaintarea. Acest corp era angajat într-o luptă crâncenă cu românii şi, suferind pierderi grele, a înţeles că orice rezistenţă era de-acum zadarnică, căci trupele româneşti îi împingeau pe turcii de la Plevna într-o vale situată între oraş şi malul drept al Vidului – vale care se umpluse cu mii de căruţe şi cu grupuri compacte de orăşeni dornici să se alăture lui Osman Paşa. În îmbulzeala aceasta cădeau neîncetat grenadele bateriilor româneşti, ceea ce agrava confuzia. Astfel, unităţi întregi ale armatei turceşti au început să se predea; panica era tot mai mare, mai ales că, după rănirea lui Osman Paşa, s-a râspândit vestea de groază că acesta căzuse în luptă.

La ora amiezii, principele Carol îşi părăsise poziţia şi se dusese la locul de bătălie dintre Bukova şi Opanez, unde i se oferi o imagine panoramică pe cât de răscolitoare, pe atât de pitorească a teribilei încleştări. Un ofiţer venind în goana calului îi aduse atunci principelui vestea că Osman Paşa vrea să se predea cu întreaga lui armată; comandantul turc îi comunicase acest lucru colonelului român Cerchez, care, în fruntea Regimentului 3 de linie, avansase până la acea colibă de pe malul drept al Vidului în care fusese adus Osman Paşa şi capturase nenumăraţi turci.

Aflând veştile, principele Carol se sui pe cal şi se deplasă împreună cu statul său major la acel pod peste Vid, fiind salutat pretutindeni de trupele române victorioase. Dar pe cât de mândru era principele de acest nou succes al armatelor româneşti, pe atât de puternic îl impresiona mizeria de care se izbea în drumul său, astfel încât nu-şi putea reprima o adâncă compasiune pentru inamic. Trecu călare pe lângă lungi convoaie de prizonieri, printre morţi şi răniţi; nu se putea înainta decât la pas. În apropierea podului peste Vid îi ieşi în faţă o trăsură deschisă, însoţită de o escortă a Regimentului 3 călăraşi: înăuntru se afla Osman Paşa, comandantul capturat. Când i se spuse că se apropie principele Carol, el se ridică în picioare, în ciuda durerilor. Principele îi strânse mâna îndelung, exprimându-i în cuvinte sincere aprecierea pentru vitejia sa şi a trupelor sale şi interesându-se de rana de la picior. În această clipă sosi şi marele duce Nicolae, care-l îmbrăţişă emoţionat pe principe şi, întorcându-se apoi spre Osman Paşa, îi adresă şi el cuvinte de apreciere pentru apărarea vitejească a Plevnei. Comandantul turc fu dus mai departe, iar principele Carol şi marele duce se înţeleseră asupra măsurilor care trebuiau luate în continuare. Apoi principele călări spre Plevna, iarăşi prin mijlocul furnicarului de prizonieri, fugari, învingători. Peste tot auzeai vaiete, strigăte, gemete, implorări, peste tot vedeai morţi şi răniţi, căruţe răsturnate, arme abandonate, femei tânguindu-se şi copii plângând. Tabloul era completat de manifestările de bucurie ale trupelor ruseşti şi româneşti la apariţia principelui şi de muzica veselă de marş a batalioanelor ce înaintau.

Plevna părea un oraş abandonat. Orientarea era anevoioasă pe străduţele înguste, se lăsa întunericul, şi numai cu greu s-a găsit din nou ieşirea; ici şi colo cădeau gloanţe răzleţe şi, fiindcă trebuia să se ţină seama de disperarea soldaţilor turci rămaşi în urmă, anturajul principelui începuse să-şi facă griji. În sfârşit, cu ajutorul unui adolescent bulgar, s-a găsit drumul spre Griviţa. Când s-a ajuns în apropierea Griviţei, principele a urcat în primul vehicul care i-a ieşit în cale, deoarece propria sa trăsură, precum şi escorta sa se pierduseră în întuneric şi aglomeraţie. În noaptea deasă nu s-a putut înainta decât la pas printre obstacole de tot felul – morţi şi răniţi care se tânguiau şi implorau ajutor, tunuri, căruţe cu muniţie, care răsturnate.

Sosind la Poradim cu puţin înainte de ora zece, principele se îndreptă imediat spre tabăra ţarului, care se dusese deja la culcare. Principele îl trezi însă ca să-i dea detalii despre mult aşteptata victorie. Suveranul rus îl îmbrăţişă cu multă căldură şi strigă bucuros în nemţeşte: „Scopul ţi-l atingi perseverând!“ Apoi ceru să i se relateze întreaga desfăşurare a evenimentelor. Înfrigurat şi flămând – căci nu mâncase nimic toată ziua –, dar şi din cale-afară de obosit, principele sosi la cvartirul său. Dar surescitarea era prea mare ca să se mai poată gândi la somn: căderea Plevnei şi predarea armatei lui Osman Paşa constituiau un punct de cotitură în acest război, căruia i se putea prevedea acum un sfârşit rapid, întrucât marile efective adunate în faţa Plevnei puteau fi dirijate numaidecât spre alte puncte, mai ales spre Şipka, unde situaţia era în continuare ameninţătoare.

Întreaga dimensiune a succesului s-a putut vedea a doua zi: 40 000 de prizonieri – printre aceştia aflându-se 10 paşi, 128 de ofiţeri superiori şi 2 000 de ofiţeri inferiori –, 77 de tunuri, precum şi numeroase arme şi drapele căzuseră în mâinile trupelor aliate. În prima parte a aceleiaşi zile avu loc un tedeum. Între timp, ţarul îl decorase pe principele Carol cu Ordinul „Sfântul Andrei“, o distincţie acordată foarte rar, ocazie cu care îi adresase următoarele cuvinte: „L-aţi meritat cu adevărat şi vreau să vă mulţumesc pentru ajutorul dumneavoastră.“ După tedeum, principele l-a însoţit pe ţar la Plevna, unde acestuia din urmă i se amenajase o casă burgheză. Acolo, împreună cu anturajul imperial, s-a luat dejunul. Cu acest prilej, ţarul a rostit un toast cordial pentru principele Carol şi ostaşii români, pe care i-a numit „aliaţii noştri“. Aici, în prezenţa marelui duce Nicolae şi a principelui Carol, ţarul l-a primit şi el pe Osman Paşa, căruia, ca semn al înaltei sale stime, i-a restituit sabia. Deoarece suita imperială se temea pentru siguranţa ţarului din cauza nenumăraţilor prizonieri, acesta l-a delegat pe principele Carol să le mulţumească în numele său trupelor victorioase. Primit peste tot cu entuziasm, principele a ajuns la Poradim abia la o oră târzie din noapte, după ce iarăşi i se perindaseră prin faţa ochilor scene cutremurătoare.

În zilele următoare, principele primi felicitări din toate colţurile lumii. Ţarul Alexandru îi adresă o scrisoare în care îi comunica şi pe cale oficială că, acum, când Plevna a fost luată după o rezistenţă de cinci luni şi eforturile trupelor aliate au fost încununate de succes, îi conferă principelui Ordinul „Sfântul Andrei“ cu spade. Ţarul adăuga că face acest gest în amintirea rolului jucat de principele Carol în această campanie, precum şi ca semn al sincerei sale prietenii. Curând după aceasta sosi o depeşă a împăratului german: „Cu cel mai

mare interes am urmărit operaţiunile tale şi vitejia trupelor române. Nu-ţi pot spune îndeajuns cât mă bucur pentru realizarea ta. Permite-mi să-ţi confer, în semn de recunoaştere, Ordinul «Pour le Mérite». Cum ştii ce înaltă apreciere se dă acestui ordin în armata mea, conferirea lui va fi în mod sigur importantă pentru tine. De câte pericole, încercări, eforturi ai avut tu parte împreună cu trupele tale până să poţi sărbători căderea Plevnei! Fie ca Dumnezeu să fie în continuare alături de tine. Wilhelm."

Printr-un ordin de zi redactat în cuvinte sincere, principele Carol îşi luă rămas-bun de la trupele ruseşti aflate până atunci sub comanda sa, iar prin ordinul de zi din 14 decembrie se adresă soldaţilor săi:

„Ostaşi,

Străduinţele voastre, nobilele şi eroicele suferinţe ce aţi îndurat, sacrificiile generoase ce aţi făcut cu sângele şi cu vieaţa voastră, toate aceste au fost răsplătite şi încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevnă a căzut înaintea vitejiei voastre, în ziua în care cea mai frumoasă oaste a Sultanului, cel mai ilustru şi brav general al său, Osman Biruitorul, au fost biruiţi şi au depus armele înaintea voastră şi a fraţilor voştri de glorie, soldaţii Majestăţii Sale Împăratului Rusiei. – Povestea faptelor măreţe ale trecutului voi aţi îmbogăţit-o cu povestea faptelor nu mai puţin mari ce aţi săvârşit, şi cartea veacurilor va păstra, pe neştersele ei foi, numele acestor fapte alături de numele vostru. – În curând vă veţi întoarce în ţară, purtând fiecare scris pe pieptul său virtutea sa de oştean şi devotamentul său pentru patrie, «Crucea trecerii Dunării» şi medalia «Apărătorilor independenţei României». Atunci când veţi ajunge la căminurile voastre, în oraşele, satele şi cătunele în care v-aţi născut, veţi spune părinţilor, fraţilor, rudelor voastre, ce aţi făcut pentru ţară. Bătrânii vă vor asculta amintindu-şi de vremile de mărire ale neamului românesc, de care, din moşi-strămoşi, au auzit; tinerii vor vedea în voi exemplul însufleţit al datoriilor lor viitoare, iară măreaţa figură a României va privi mândră şi liniştită că veşnică-i va fi vieaţa pe cât va avea fii cu inimi calde şi braţe voinice ca ale voastre. – În numele ţării, Domnul şi Căpetenia voastră vă mulţumeşte şi vă dă fiecărui din voi sufletească îmbrăţişare a vitejilor. […]

Carol"14

14. Ibidem, p. 270 (n. red.).

Înainte de a părăsi teritoriul bulgar, ţarul Alexandru a asistat la Plevna la o mare defilare a tuturor trupelor, din care făceau parte şi 16 000 de români. La paradă a fost prezent şi principele, căruia ţarul i-a exprimat bucuria că poate să salute încă o dată vitezele regimente româneşti. După dineul care a avut loc seara la Poradim, ţarul a avut o convorbire mai lungă cu principele în biroul său, asigurându-l că atunci când se va încheia pacea România nu va fi nedreptăţită şi că el îşi va aminti de sacrificiile pe care le-a făcut această ţară. Ţarul a mai spus că apreciază la justa lor valoare dimensiunea acestor sacrificii, arătând în cuvinte cordiale că s-a ataşat foarte mult de principe în această importantă perioadă trăită împreună şi că este extrem de bucuros că a putut să se convingă de calităţile excepţionale ale acestuia. Principele Carol şi-a exprimat, mişcat, profunda gratitudine şi şi-a legat speranţa de perspectiva invitării României la negocierile de pace. La aceasta, firește, ţarul nu a răspuns decât că el va avea în vedere asigurarea poziţiei României în ordinea juridică internaţională, pe care, a

adăugat el, o va recunoaşte fără îndoială întreaga Europă. Apoi, îmbrăţişându-l cordial pe principe, şi-a luat la revedere. A doua zi, la şapte dimineaţa, principele nu şi-a refuzat plăcerea de a-i ţine ţarului companie călare încă o bună bucată de drum.

Apoi însă s-a pus un viscol groaznic, şi principele a fost nevoit să-şi amâne plecarea. În plus, podul de la Nicopole era iarăşi de nefolosit, ceea ce a dus din nou la lipsuri în aprovizionare, astfel încât raţiile au fost micşorate chiar şi la cartierul general al principelui. Zăpada pătrundea prin toate crăpăturile pereţilor şi prin acoperişului căsuţei sărăcăcioase în care locuia domnul român; cu greu mai rezista această construcţie firavă la izbiturile viforniţei; în încăperile afumate era gheţărie, iar noaptea trebuia pus un scaun pliant peste cuvertura de pat, ca să n-o ia vântul. Cu profundă tristeţe se gândea principele la bieţii lui ostaşi, care plecaseră la Dunăre pentru a-i escorta pe prizonieri şi care erau expuşi fără apărare îngrozitoarelor intemperii. Nici măcar în Poradim nu se putea circula, pe uliţa satului zăceau în zăpadă numeroasele victime ale gerului – ţărani, căruţaşi, animale de tracţiune.

După câteva zile, viforul se opri, iar în dimineaţa de 22 decembrie, pe un ger de 18 grade sub zero, principele plecă din Poradim înspre Nicopole. Pentru că nu s-a putut face rost de o sanie, i s-au înhămat opt cai la o trăsură. Prin zăpada compactă nu se putea înainta decât la pas. Drumul era greu de descoperit şi, de aceea, adesea s-a mers de-a dreptul peste câmp. Peste tot zăreai turci îngheţaţi, cu greu se târau lungile convoaie de prizonieri, dintre care mulţi se prăbuşeau de epuizare fără ca soldaţii din escortă să le poată acorda vreun ajutor, deoarece şi ei se temeau pentru viaţa lor, mai ales că unii dintre ostaşii români muriseră pe drum. Priveliştea era aşa de sfâşietoare, încât principelui îi era greu să privească în jur; la ora două după-amiază, când s-a ajuns la Muselim Selo, el s-a urcat pe cal, ca să nu treacă cu trăsura peste cei prăbuşiţi şi ca să scape mai repede din acest iad. Dar cu cât mergea mai departe, cu atât se înmulţeau morţii şi muribunzii; în unele locuri vedeai cum făcuseră popas într-o vâlcea sau lângă un foc minuscul şi cum moartea îi surprinsese acolo în grup. Chiar şi calul principelui se cabra şi nu mai voia să meargă peste cadavre. Drumul era blocat de leşuri, iar priveliştea înfiorătoare depăşea orice plăsmuire a fanteziei. Principele mai degrabă ar fi închis ochii, însă trebuia să fie cu mare băgare de seamă ca să nu cadă; adesea cobora de pe cal şi mergea pe jos o bucată de drum, căci vântul foarte rece făcea să-ţi îngheţe sângele în vine. Aceste ore i s-au părut fără sfârşit, ba chiar şi ororile de pe câmpul de luptă păleau în comparaţie cu tabloul cumplit din faţa sa. Cu cât se apropia de Nicopole, cu atât creştea numărul celor prăbuşiţi în zăpadă. Străbătând această alee de cadavre, inima principelui se umplu de cea mai profundă durere.

La apusul soarelui, principele ajunse în sfârşit la fortăreaţă, unde fu primit cu bucurie, dar, oricât i-ar fi plăcut să zăbovească în cercul ofiţerilor săi, mândri de a-l avea în mijlocul lor pe comandantul victorios, în sufletul lui nu putea să mijească nici o bucurie, căci din şanţurile de apărare, devenite adăpost pentru multe mii de prizonieri turci, veneau prin noapte strigătele şi vaierele nefericiţilor. Fortăreaţa era suprapopulată şi se ducea lipsă de haine călduroase, de combustibil şi de pâine, astfel încât frigul pătrunzător se asocia cu foamea cea mai chinuitoare. La 22 de grade sub zero, cei mai defavorizaţi de soartă trebuiau

să rămână sub cerul liber, şi te puteai aştepta oricând la o faptă disperată, întrucât cei 11 000 de prizonieri aflaţi aici nu erau păziţi decât de 1 800 de români.

În ziua următoare, pe 23 decembrie, principele trecu Dunărea. Traversarea aceasta a făcut-o într-o şalupă cu aburi, deoarece podul încă nu fusese refăcut. Fluviul purta mari sloiuri de gheaţă, iar barca minusculă a fost de mai multe ori pe punctul de a se zdrobi de gheţuri, astfel încât principele stătea cu ochii-n patru, gata să sară la nevoie peste bord, pe sloiurile plutitoare. Mai mult de o oră a durat această trecere periculoasă, care a fost urmărită cu sufletul la gură de pe malul românesc, unde prim-ministrul Brătianu era înconjurat de o mulţime de oameni. Cu atât mai puternică a fost explozia de bucurie atunci când, după o lungă absenţă, principele Carol a păşit din nou pe pământul patriei. Toată lumea s-a strâns în jurul lui, aducându-i omagii entuziaste.

După ce a trecut prin Turnu Măgurele, unde a vizitat lazaretele, prin Costeşti şi Piteşti, unde peste tot s-au repetat scenele de primire entuziastă, principele a sosit la Titu. Aici, după patru luni lungi, pline de nelinişte, şi-a îmbrăţişat soţia şi, împreună cu ea, şi-a făcut o oră mai târziu intrarea solemnă în Bucureşti. Era amiaza zilei de 27 decembrie. În capitală, casele fuseseră minunat împodobite, iar populaţia, umplând până la refuz străzile, îl ovaţiona cu un entuziasm de nedescris pe învingătorul întors acasă. De la Mitropolie, unde s-a ţinut un tedeum, perechea princiară s-a dus la Cameră unde, într-o atmosferă sărbătorească, reprezentanţii poporului le-au urat bun venit domnului şi soţiei sale. În picioare, sub baldachinul tronului, principele, profund emoţionat, a ţinut în faţa Corpurilor Legiuitoare o cuvântare în care a făcut o scurtă trecere în revistă a celor unsprezece ani ai domniei sale, arătând cât este de mândru de faptul că acum s-au împlinit dorinţele cele mai fierbinţi ale anului 1866. El a mai spus că, în urmă cu unsprezece ani, primul lucru pe care l-a făcut a fost să vină în mijlocul reprezentanţilor poporului – un popor care, în greaua perioadă recent încheiată, a fost unit în cuget cu el şi care a fost cuprins de bucurie la auzul faptelor glorioase ale armatei române; că este mândru să se afle în fruntea aceste naţiuni dârze, care n-a pregetat să-şi verse sângele pentru a-şi dobândi independenţa. Apoi, şi-a încheiat cuvântarea cu cuvintele: „Dumnezeu să binecuvânteze România de sine stătătoare şi să întărească pururea viteaza noastră armată!“15 În numele Camerei, C.A. Rosetti i-a mulţumit principelui pentru tot ce a făcut pentru ţara care i-a încredinţat odinioară destinele ei tocmai fiindcă ştia că el se trage din neam de eroi. Oratorul a mai spus că acum a devenit evident pentru toată lumea că urmaşii vulturilor tot vulturi sunt şi ai stejarilor tot stejari, şi că principele aparţine acelei clase de oameni care ştiu să-şi conducă poporul spre culmile măreţiei. Rosetti şi-a continuat discursul spunând că istoria nu se va mărgini să elogieze gloria militară pe care şi-a cucerit-o domnitorul Carol, ci, înainte de toate, îl va prezenta ca pe un exemplu nemaiauzit în analele popoarelor, ca domnitor al unei ţări mici care a înţeles să-i păstreze acesteia neatinse toate libertăţile şi drepturile, în condiţiile inundării ei de către o mare armată străină şi în mijlocul încercărilor unui mare război. În încheiere, Rosetti i-a urat bun sosit comandantului de oşti şi i-a mulţumit principesei, care fusese „blânda mângâiere a răniţilor“.

15. Ibidem, p. 273 (n. red.).

Cu aceste din urmă cuvinte, preşedintele Camerei a dat o caracterizare justă eforturilor principesei, care, în săptămânile şi lunile din urmă, se implicase permanent în activitatea de îngrijire a răniţilor şi bolnavilor, nemafiind principesă, ci numai soră de caritate, ajutând şi aducând alinare de dimineaţa până seara, necunoscând nici o oboseală şi stând alături de medici când era vorba de operaţii riscante. Apreciind cu cea mai mare căldură această activitate plină de abnegaţie, principele Karl Anton i-a scris fiului său: „Despre Elisabeta se spun de asemenea numai cuvinte de laudă şi admiraţie; toată lumea apreciază eroismul cu care s-a dedicat dificilelor ei îndatoriri“, iar prinţul moştenitor german sublinia la rândul său într-o scrisoare: „Despre activitatea devotată a Elisabetei de îngrijire a bolnavilor auzim permanent, spre bucuria noastră cea mai mare, căci nimic nu-ţi poate aduce mai multă apreciere decât faptul de a da un asemenea exemplu.“ Într-un alt mesaj scris, prinţul moştenitor german evoca activitatea glorioasă a principelui Carol: „Nespus de fericit am fost când împăratul mi-a comunicat că ţi-a conferit Ordinul «Pour le Mérite», căci îl meriţi cu adevărat. Nu obosesc să subliniez cât de mândru sunt că unuia din neamul nostru i-a fost dat să fie curtat şi chemat în ajutor de către ruşi, şi că a fost nevoie de o armată ruso-română pentru a decide soarta Plevnei.“

Primele zile ale anului 1878 au adus ştirea despre trecerea ruşilor peste Balcani şi despre luptele victorioase de la Şipka. Trupele române rămase pe teritoriul bulgar s-au acoperit din nou de glorie în cursul lui ianuarie, cucerind Vidinul puternic fortificat şi apărat. Românii au luat cu asalt o redută după alta, au împresurat complet Vidinul după grelele lupte din 24 şi 25 ianuarie şi au început apoi bombardarea oraşului, care a capitulat pe 23 februarie.

La 4 februarie, între Rusia şi Turcia s-a încheiat la Adrianopol un armistiţiu la care, în ciuda unor demersuri stăruitoare, împuternicitul român nu a fost invitat. Un asemenea gest a fost de natură să întărească zvonurile mai vechi că Rusia va cere să i se returneze cele trei judeţe basarabene revenite României prin Tratatul de la Paris, şi acest lucru s-a confirmat foarte curând prin depeşele reprezentantului român la Sankt-Petersburg, reprezentant căruia, într-o discuţie despre chestiunea basarabeană, contele Gorceakov i-a răspuns: „Orice argumente aţi invoca, hotărârile noastre nu le puteţi modifica dumneavoastră, căci ele sunt de neclintit. Dumneavoastră vă aflaţi în faţa unei necesităţi politice!“ Declaraţii asemănătoare făcuse şi ţarul, la fel contele Ignatiev, care încă mai zăbovea la Bucureşti.

Vestea despre această revendicare rusească a răscolit în modul cel mai profund toate straturile poporului român. În şedinţe secrete, Camerele au decis că România trebuie să lupte cu arma în mână pentru a-şi apăra integritatea. Acest lucru a fost subliniat categoric în şedinţa publică din 11 februarie, în care s-a făcut referire la convenţia încheiată cu Rusia, convenţie prin care această ţară garanta indivizibilitatea României. Cu acest prilej s-a adoptat în unanimitate o declaraţie în care se afirma că reprezentanţii poporului sunt decişi să apere inviolabilitatea teritoriului României şi că ei nu vor accepta înstrăinarea vreunei părţi a acesteia sub nici o formă, nici măcar în schimbul unor compensaţii sau despăgubiri teritoriale. În popor ostilitatea faţă de Rusia creştea de la o zi la alta, şi a fost nevoie de întreaga moderaţie, inteligenţă şi experienţă politică a principelui Carol pentru ca situaţia să nu se acutizeze în cel mai ameninţător

mod, căci el a căutat întotdeauna să nu provoace Rusia şi să-şi reţină consilierii de la acte necugetate. În schimb, a încercat ca, prin mesaje directe către capete încoronate şi guverne prietene, să le determine pe acestea să exercite o influenţă favorabilă asupra imperiului vecin – ce-i drept, fără succesul sperat. Cu toate acestea, principele şi-a continuat eforturile pentru a-i face pe ruşi să-şi schimbe revendicările, adresându-se ţarului Alexandru şi marilor duci prieteni, însă guvernul rus a perseverat în cererea sa, iar principele Gorceakov, cancelarul imperial, a declarat de mai multe ori că România se plânge în zadar, că recuperarea celor trei judeţe basarabene este voinţa neclintită a ţarului, dar că acesta este gata ofere României o compensaţie, anume să-i lase Dobrogea; Rusia, a precizat principele Gorceakov, va negocia această chestiune direct cu România, iar dacă aceasta din urmă continuă să fie neconcesivă, ţinutul în cauză i se va smulge pur şi simplu, fără nici o despăgubire. Cu altă ocazie, Gorceakov nu s-a sfiit să declare că, dacă România va protesta împotriva articolului cu pricina al Tratatului de pace de la San Stefano sau chiar se va opune executării lui, trupele ruseşti vor ocupa România şi vor dezarma armata română.

Când i s-au comunicat declaraţiile cancelarului imperial rus, principele a ordonat să se telegrafieze imediat la Sankt-Petersburg generalului Ghica, reprezentantul României, ca acesta să-i transmită principelui Gorceakov următoarele: „Principele României nu poate să presupună că acele ameninţări emană de la ţar; răspunsul său este că o armată care a luptat în faţa Plevnei sub ochii ţarului Alexandru II poate fi, probabil, nimicită, dar nu dezarmată.“ Aceste cuvinte bărbăteşti, răspândite rapid, au întărit şi mai mult simpatiile pentru România, simpatii pe care le simţeai peste tot în străinătate, dar care, din păcate, nu au avut nici o influenţă asupra hotărârilor ruseşti. Revendicările Rusiei au fost acceptate de Congresul întrunit la Berlin la începutul lui iunie, chiar dacă şi acolo cei doi miniştri români, Brătianu şi Kogălniceanu, pledaseră cu cea mai mare înflăcărare pentru cauza României. Curând după aceea, nişte depeşe sosite de la Berlin au anunţat că, în împrejurările date, Congresul nu recunoaşte independenţa României decât cu condiţia emancipării evreilor şi a cedării Basarabiei către Rusia şi că România va primi în schimb Gurile Dunării cu Insula Şerpilor şi Dobrogea până la linia Silistra-Mangalia.

La acest moment, principele Carol ajunsese cu soţia la Sinaia, după ce făcuse o vizită în Mica Valahie. La auzul veştilor, el s-a întors la Bucureşti pentru a discuta cu miniştrii săi situaţia, care între timp devenise aşa de ameninţătoare, încât armata română rămăsese sub arme. Pe cât de profund regreta principele că trebuie să cedeze o bucată din trupul ţării, pe atât de bine înţelegea că orice rezistenţă ar fi fost periculoasă pentru România. Prin urmare, şi-a îndemnat consilierii să fie înţelegători. Treptat, aceştia şi-au revizuit opinia, înţelegând avantajele pe care le culegea România din posesiunea asupra unei bucăţi de litoral şi asupra întinderilor de pământ de la coastă până la malul drept al Dunării. În Camere au avut loc dezbateri aprinse, dar până la urmă deciziile Congresului de la Berlin au fost acceptate.

Între timp, principele Carol dispusese deja demobilizarea armatei, care la 20 octombrie şi-a făcut, sub conducerea sa, intrarea solemnă în Bucureşti, în aplauzele şi ovaţiile populaţiei venite de aproape şi de departe. La intrarea în capitală, la al doilea rond al Şoselei, fusese ridicat un splendid arc de triumf, în

faţa căruia primarul şi ministrul de interne – unul în numele oraşului, celălalt în numele tuturor delegaţiilor din ţară – l-au salutat pe eroicul comandant al armatei române, salut la care principele a răspuns: „Dragostea şi bucuria cu care capitala şi ţara întreagă, prin delegaţii săi, primeşte astăzi armata, este cea mai frumoasă răsplătire pentru tot ce ea a răbdat pe câmpiile din Bulgaria. În numele bravilor oşteni, vă mulţumesc din toată inima pentru strălucita întâmpinare ce le faceţi şi pentru cuvintele pline de patriotism ce ne-aţi adresat. Da! mândră poate fi ţara de fiii săi. Cu încredere au mers la luptă; ca voinici s-au întors. De aci înainte fie liniştită scumpa noastră patrie: un popor care şi-a vărsat sângele pentru independenţa sa, cu eroism va lupta ca să întărească şi să trăiască iubita noastră Românie de sine stătătoare.“16

16. Ibidem, pp. 293–294 (n. red.).

Explozia de entuziasm produsă de aceste cuvinte s-a propagat printre miile de oameni odată ce principele a călărit mai departe în fruntea trupelor sale; s-a înaintat de-a lungul Şoselei şi pe strada principală, botezată acum Calea Victoriei, până la Piaţa Teatrului, unde a avut loc defilarea şi au fost prezentate şi tunurile capturate.

Majoritatea statelor au recunoscut independenţa României, şi s-a hotărât înfiinţarea de legaţii româneşti pe lângă puterile europene. Guvernul l-a rugat pe principe să accepte titlul de „Alteţă Regală“, argumentând că acesta corespunde în mai mare măsură poziţiei şi demnităţii sale. În a doua jumătate a lui noiembrie s-a efectuat luarea în posesie a Dobrogei. Principele s-a referit la acest act în mesajul său din 27 noiembrie, la deschiderea Corpurilor Legiuitoare. El a declarat că orice pericol de război a dispărut şi că România a fost primită în familia statelor europene, apoi a zăbovit asupra faptului că, pe cale constituţională, Camerele pot satisface aşteptările Europei eliminând din pactul fundamental al ţării inegalitatea politică pe criterii religioase. Principele a subliniat că o asemenea inegalitate nu mai este compatibilă cu acest secol luminat, arătând în continuare că se au în vedere o nouă împărţire a pământului către ţărani, precum şi alte importante îmbunătăţiri în viaţa internă a statului, nu mai puţin în organizarea armatei.

Astfel, după grele lupte interne şi externe, anul 1878 s-a încheiat mulţumitor pentru România. A fost un an plin de evenimente, care, deşi nu scutit de amarnice dezamăgiri, a fost totuşi unul victorios şi glorios pentru ţară, ca şi pentru principe. În zilele şi ceasurile cele mai grele, în toiul luptei pentru patrie şi în mijlocul vrajbei ascunse, principele s-a dovedit a fi, cu fapta şi cu sfatul, un conducător înţelept şi hotărât.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-14.html

România devine regat

Controverse ruso-române – Hotărârile Congresului de la Berlin – Basarabia şi Dobrogea – Reglementarea chestiunii evreieşti şi răscumpărarea căilor ferate – Marile puteri recunosc România – Avânt intern – 10/22 mai 1880 – Perechea princiară vizitează patria germană – Primire la Berlin – La împăratul Wilhelm şi la principele de Bismarck – Reglementarea succesiunii – Memoriul lui Dimitrie Sturdza – Hotărârea Camerelor de a proclama România regat – 25 martie 1881 – Deputaţii omagiază perechea princiară – Cuvântarea principelui Carol – „Trăiască Regele! Trăiască Regina!“ – Solemnitatea încoronării la 10/22 mai 1881 – Procesiunea încoronării – În Mitropolie şi în faţa acesteia – Alocuţiunea regelui Carol – „România încoronată prin virtuţile sale“

Pe cât de mari fuseseră înfăptuirile pe câmpul de luptă, pe atât de multe rămăseseră de făcut acum prin muncă paşnică. Casa întărită pe dinafară trebuia desăvârşită pe dinăuntru, trebuia făcută să reziste tuturor furtunilor. Lucrurile acestea le-a spus şi principele Carol în răspunsul la felicitările ce i-au fost adresate, cu prilejul Anului Nou, de către guvern, semnalând că şi în anul 1879 vor fi de învins multe dificultăţi. El îşi exprima însă speranţa că, împreună cu guvernul, va fi în măsură să asigure dezvoltarea paşnică a României.

Acele dificultăţi aveau să se ivească în curând cu duiumul. În primul rând nu au lipsit neînţelegerile cele mai diverse cu Rusia, în principal din cauza chestiunii legate de graniţa dintre Bulgaria şi Dobrogea şi din cauza celor două puncte importante Arab-Tabia şi Silistra, pe care România dorea să le reţină pentru ea, pe care însă Rusia i le contesta. În cursul săptămânilor şi lunilor următoare s-a ajuns la vii controverse între cele două guverne. România, care se pregătise pentru cele mai serioase conflicte, şi-a susţinut cu foarte multă energie punctul de vedere, dar până la urmă s-a conformat hotărârilor luate de puterile europene, care au sfătuit-o să fie flexibilă. Chiar dacă Silistra a fost încorporată în nou formata Bulgarie, România a reuşit cel puţin să păstreze Arab-Tabia, înălţimea fortificată de la est de Silistra. Treptat s-au statornicit din nou relaţii mai bune cu imperiul rus vecin.

România continua să aibă mult de luptat cu neîncrederea celorlalte puteri, care nu prea îi îngăduiau libertatea de mişcare dorită sau încă nu se puteau obişnui cu ideea că trebuie să-i îngăduie o libertate de care tânărul stat, pătruns de sentimentul independenţei cucerite cu arma în mână, voia să beneficieze şi trebuia să beneficieze. Multe hotărâri care prezentau o mare importanţă pentru România erau criticate sau interpretate în mod greşit, orice pas nou pe calea ferm trasată de domnitor era urmărit cu suspiciune. A fost nevoie de întreaga pricepere politică şi de moderaţia desăvârşită a principelui Carol pentru a depăşi toate aceste greutăţi, care puteau să ducă cu uşurinţă la fricţiuni considerabile. Griji nu mai puţin apăsătoare îi făceau principelui, ca şi guvernului său, reglementarea definitivă a chestiunii evreieşti, care fusese ridicată de Congresul de la Berlin şi de a cărei rezolvare pozitivă cele mai importante puteri – Germania, Austria, Franţa şi Anglia – condiţionau recunoaşterea independenţei României. Prin acea hotărâre a Congresului se cerea instituirea deplină a egalităţii în drepturi a tuturor locuitorilor României, indiferent de religia lor, dar, din diferite motive, Camerele şi majoritatea covârşitoare a populaţiei se opuneau

satisfacerii acestei cerinţe; rezistenţa era cea mai puternică în Moldova, unde locuia un numeros proletariat evreiesc. Pentru ducerea la îndeplinire a acestei hotărâri a Congresului, Constituţia României trebuia modificată, şi, cum în Corpurile Legiuitoare actuale cu greu s-ar fi obţinut majoritatea necesară, s-a dispus dizolvarea lor pentru a se face cât mai repede loc Camerelor de revizuire, mai înclinate poate să se conformeze Tratatului de la Berlin.

La sfârşitul lui aprilie, principele Carol a plecat în Moldova pentru a mai domoli, prin prezenţa sa, spiritele agitate şi pentru a purta felurite discuţii prin care să îndemne la flexibilitate. Primirea ce i s-a făcut acolo a fost dintre cele mai entuziaste. În aceste zile a făcut numeroase vizite la biserici, şcoli, cazărmi, spitale, închisori şi a inspectat trupele, întorcându-se acasă cu impresia că n-a efectuat această călătorie în zadar.

Principele şi guvernul său se găseau într-o situaţie extraordinar de dificilă. În ţară erau atacaţi pentru că voiau să acorde populaţiei evreieşti drepturi egale, străinătatea, dimpotrivă, îi acuza că nu abordează cu destul spirit liberal cerinţele civilizaţiei. Pregătirile electorale s-au desfăşurat peste tot cu cel mai mare zel; alegerile ţinute la mijlocul lui mai, care au decurs de altfel în linişte, au dat opoziţiei o treime din locuri în Camere, astfel încât se putea spera că se va atinge scopul urmărit. Acest lucru l-a evidenţiat şi principele în mesajul cu care a deschis la 3 iunie Camerele de revizuire, făcând trimitere la modificarea articolului 7 din Constituţia României. Potrivit hotărârilor Congresului de la Berlin, acest articol urma să fie reformulat. În această ordine de idei, principele a subliniat că, dacă până acum articolul respectiv a sunat altfel, aceasta s-a întâmplat nu din considerente religioase, ci din unele pur materiale şi sociale; el a adăugat că România intenţionează să se conformeze dorinţei marilor puteri, dar că ea trebuie să-şi rezerve dreptul de a reglementa chestiunile de detaliu aşa cum i-o cer propriile interese. După îndelungi dezbateri şi după ce şedinţa Camerelor a fost amânată, în octombrie s-a produs în sfârşit modificarea corespunzătoare a Constituţiei, acel articol 7 căpătând următorul cuprins: „Diferenţa de credinţe religioase şi confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile şi a le exercita. Străinul fără deosebire de religiune, supus sau nesupus unei protecţiuni străine, poate dobândi împământenirea“, în continuare aducându-se unele completări, printre care şi aceasta: „Naturalizarea nu se poate acorda decât prin lege şi în mod individual.“17 Imediat după modificarea articolului 7, au fost conferite drepturi civile unui număr de aproape o mie de evrei.

17. Text reprodus după Bogdan Murgescu (coord.), Istoria României în texte, ed. cit., p. 250 (n. red.).

După depăşirea cu succes a acestei mari dificultăţi, a rămas de rezolvat încă una, extrem de importantă pentru stat şi pentru dezvoltarea sa liniştită, şi anume răscumpărarea căilor ferate – răscumpărare prin care urmau să fie satisfăcute o dată pentru totdeauna pretenţiile acţionarilor germani. Dorinţele părţii române se izbeau şi aici de nenumărate şi mereu alte piedici, ceea ce dădea principelui şi consilierilor săi multe bătăi de cap. De aceea, în acest an principele nu a putut să întreprindă nici o călătorie de vacanţă; principesa Elisabeta i-ar fi rămas şi ea cu plăcere alături, dar medicii i-au recomandat insistent un sejur mai lung la mare şi la munte, din care, la începutul lui noiembrie, s-a întors cu forţe proaspete la

soţul ei.

Principele primi vizita bine-venită a principelui nou ales al Bulgariei, Alexander von Battenberg, care îi era prieten apropiat, şi petrecu un scurt sejur la Sinaia. De asemenea, întreprinse o călătorie în ţinuturile recent dobândite ale Dobrogei, ajungând până la Constanţa şi făcând peste tot sugestii inspirate pentru o remodelare rapidă a relaţiilor politice şi economice. Când anul se apropie de sfârşit, principele Carol putu să privească cu satisfacţie în urmă, căci se împliniseră cuvintele gravate, la comanda soţiei sale, pe un ceas de buzunar pe care ea i-l dăruise înainte de război:

De ţi-e clătinătoare puntea,
Şi dacă te-nconjoară zid înalt, talazuri,
Erou al meu, fii pururea la cârmă,
Pân' la sfârşit să fii viteaz!

Anul 1880 începu şi el într-o manieră favorabilă. În Camere, problema răscumpărării căilor ferate în condiţiile dorite de Berlin a dus, desigur, la controverse aprinse, dar până la urmă s-a ajuns la înţelegerea dorită cu ardoare de guvern. O contribuţie importantă au avut-o medierile precaute ale negociatorului român, dr. Ion Kalinderu, care până atunci fusese consilier la Curtea de Casaţie din Bucureşti şi care întotdeauna l-a servit cu cea mai mare fidelitate pe principe: el s-a deplasat în repetate rânduri la Berlin, şi faptul că această chestiune dificilă a fost reglată în avantajul României se datorează în mare măsură abilităţii sale. Astfel, la 1 aprilie, statul român a putut să preia administrarea şi exploatarea căilor ferate. Preocuparea pentru extinderea lor pe mai departe a continuat să se manifeste cu mare zel şi de aici înainte.

După ce a fost depăşit şi acest mare obstacol din calea consolidării interne şi externe a ţării, marile puteri nu au mai amânat recunoaşterea României. Germaniei, Angliei şi Franţei le-au urmat rapid celelalte state (ba chiar au existat state care le-au luat-o înainte). La 5 martie, împăratul Wilhelm i-a trimis principelui o scrisoare foarte cordială: „Scumpul meu văr! În sfârşit, s-a realizat ceea ce ne-am dorit de atâta vreme! A fost nevoie de lupte grele şi prelungite pentru ca tu să-ţi poţi dobândi o poziţie de sine stătătoare pe lume! Fie să se împlinească vorba: «Încet, dar sigur!» – De simpatia pe care am avut-o mereu pentru persoana ta şi pentru tine ca Hohenzollern nu m-am lepădat niciodată; dar acolo unde mulţi vor să atingă acelaşi scop şi fiecare merge pe drumul lui, acolo este nevoie de timp şi de sacrificii pentru a-i împăca pe toţi! De aceea, şi eu a trebuit să temporizez până să te pot în sfârşit recunoaşte în faţa întregii lumi! – Dumnezeu să binecuvânteze domnia ta de-acum de sine stătătoare, să te binecuvânteze pe tine şi să-ţi ocrotească soţia şi ţara! Vărul şi prietenul tău fidel, Wilhelm."

Câteva zile mai târziu, împăratul Wilhelm i-a conferit principelui Înaltul Ordin al Vulturului Negru, care i-a fost înmânat într-un cadru solemn de noul ministru plenipotenţiar german. Aceasta a fost o importantă recunoaştere a greu cuceritei independenţe a principelui, care a mai dat şi după război multe probe de răbdare şi tărie pentru a conduce spre un liman sigur nava statului român şi a o feri de ciocniri primejdioase.

După ce s-au lămurit raporturile externe, principele a putut să se dedice cu energie reînnoită sarcinilor pe care le presupunea progresul ţării. El a urmărit cu

sinceră satisfacţie dezvoltarea incipientă a unei industrii româneşti, care s-a manifestat prin ridicarea mai multor fabrici, apoi înfiinţarea unei case de economii şi a Băncii Naţionale, al cărei capital iniţial a fost de 30 de milioane de franci şi care şi-a sporit repede cifra de afaceri. Bugetul pentru 1880/1881 s-a cifrat la peste 117,5 milioane de franci, din care 25 de milioane s-au prevăzut pentru armată; efectivele acesteia din urmă au crescut constant şi au beneficiat şi de o importantă reînarmare. Date fiind aceste evoluţii favorabile, la 10/22 mai 1880 ziua naţională a fost sărbătorită într-o atmosferă de degajare şi de mare veselie. Cu această ocazie, toate oraşele şi judeţele au trimis delegaţii, care i-au prezentat perechii princiare omagiile lor cele mai sincere. Diferitele unităţi ale armatei şi-au trimis şi ele reprezentanţi, iar Primăria Capitalei a dat în sala Teatrului Naţional un banchet în cinstea armatei române. Principele, salutat aici cu entuziasm, a rostit primul toast pentru România independentă: „Sunt acum trei ani de când România, în împrejurările cele mai grele, se declară independentă. Armată şi popor luptară cu vitejie şi bărbăţie şi învinseră în fine toate greutăţile. Lupta aceasta a oţelit şi întărit naţiunea, şi astăzi putem privi viitorul cu linişte şi încredere, şi striga cu mândrie: Să trăiască scumpa noastră patrie de sine stătătoare!“18

18. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., p. 341 (n. red.).

În cursul verii, perechea princiară a putut întreprinde mult aşteptata călătorie în patria germană, călătorie ce a presupus trecerea prin Viena în drum spre Ischl, unde principele şi principesa au fost primiţi la gară de însuşi împăratul Franz Joseph, bucuros să-i vadă vizitând munţii austrieci. Monarhul l-a numit pe principe colonel al regimentului său de infanterie cunoscut sub numele de Regimentul 6, şi în convorbirile purtate cu acest prilej şi-a manifestat viul său interes pentru România, de asemenea pentru tânăra armată, ale cărei succese le urmărise cu cea mai caldă simpatie. De asemenea, împăratul şi-a exprimat speranţa că România şi Austro-Ungaria vor întreţine şi în continuare relaţiile cele mai amicale. A doua zi, perechea princiară şi-a continuat călătoria, trecând prin München în drum spre Ulm, unde principele înnoptă singur, întrucât soţia sa plecă mai departe spre Neuwied. Dar somnul îl ocoli, aşa de mare îi era nerăbdarea de a-şi revedea scumpii părinţi. A doua zi la amiază, el sosi la Mengen, unde, după o despărţire numărând şase ani lungi şi plini de evenimente, iubita lui mamă îl strânse din nou în braţe. Apoi se ajunse cu trăsura la Krauchenwies, unde principele Karl Anton, ţintuit într-un scaun cu rotile, îşi primi cu mare emoţie fiul. Câteva zile mai târziu avu loc intrarea solemnă în Sigmaringen, care îşi întâmpină cu dragoste şi entuziasm vlăstarul încununat de glorie. Tatăl îşi conduse solemn fiul la castelul strămoşesc – leagănul atâtor amintiri.

La Sigmaringen, principele Carol puse la punct cu tatăl său detaliile privind chestiunea succesiunii. Constituţia României reglementase deja problema, în sensul că, dacă principele Carol avea să rămână fără descendenţi direcţi, trebuia să-i succeadă la tron fratele său cel mai mare, respectiv fiii acestuia. Totuşi, până acum, familia princiară de Hohenzollern nu luase cunoştinţă de această convenţie printr-un act oficial, deci nu o recunoscuse. Acum însă, aranjamentul urma să primească girul oficial al Hohenzollernilor – desigur, cu încuviinţarea

împăratului german, care era şeful familiei. De la Sigmaringen s-a făcut cale întoarsă spre Krauchenwies, unde s-au prezentat mulţi vizitatori, printre ei sosind, din păcate numai pentru câteva ore, prinţul moştenitor german. Zilele revederii cu cei dragi au trecut pentru principe mult prea repede. La Frankfurt am Main, acesta s-a reîntâlnit cu soţia sa. Amândoi au plecat spre Berlin, unde au fost primiţi cu cea mai mare căldură de perechea imperială şi de prinţesa moştenitoare. Împăratul nu mai contenea să-şi îmbrăţişeze nepotul, exprimându-şi adânca bucurie de a-l revedea după un timp atât de îndelungat, dar atât de semnificativ pentru el şi pentru România. Principele fu profund mişcat de cordialitatea şi afabilitatea împăratului, care, în ciuda celor 83 de ani ai săi, i se părea încă puternic şi viguros. A doua zi, perechea princiară o petrecu alături de Majestăţile Lor Imperiale la Babelsberg, unde împăratul sublinie că principele făcea mare cinste numelui de Hohenzollern şi îşi exprimă speranţa că armata română va continua să meargă pe drumul început şi va rămâne mereu credincioasă eroicului ei conducător. În aceste zile, nepotul cel mai mare al împăratului, prinţul Wilhelm, se apropie mult de principe şi principesă, câştigându-şi simpatia acestora prin naturaleţea comportării şi prin firea lui sociabilă şi deschisă. De faţă a fost şi perechea princiară de Meining, care a legat o prietenie sinceră cu principele şi cu soţia sa.

Într-una din zilele următoare, principele Carol s-a întâlnit cu cancelarul Reichului, principele de Bismarck, la palatul acestuia. Era palatul în care păşise, frământat de serioase îndoieli, cu paisprezece ani în urmă. Cum se mai schimbase totul de-atunci! Marile evenimente istorice, cărora principele le făcuse faţă în orice situaţie, aduseseră România într-o poziţie care era de neconceput mai înainte. Lucrul acesta l-a subliniat într-o lungă convorbire şi principele de Bismarck, care a apreciat cum se cuvine dificultăţile pe care le depăşise principele Carol prin politica sa inteligentă; el regreta faptul că România nu obţinuse avantajele sperate din războiul ruso-turc, arătând că imperativele păcii europene făcuseră ca nu toate dorinţele tânărului stat să poată fi îndeplinite. În aceeaşi după-amiază, cu prilejul dineului dat în onoarea perechii princiare române la Babelsberg, împăratul Wilhelm i-a făcut nepotului său o surpriză plăcută, numindu-l comandant al primul regiment hanoveran de dragoni nr. 9; acest regiment fusese format din Regimentul 2 dragoni de gardă, căruia îi aparţinuse odinioară principele. În ordinul cabinetului se evidenţia faptul că această numire venea, fără îndoială, în întâmpinarea dorinţei principelui de a aparţine din nou formaţiunii unei armate care număra printre membrii ei pe tatăl său şi pe doi dintre fraţii săi şi care, pe tabelele de onoare ale celor căzuţi eroic în luptă cu duşmanul, păstra şi numele celui de-al treilea frate.

La 31 august, după cordiala, deşi cam melancolica despărţire de familia imperială, perechea princiară a plecat la Dresda, de acolo prin Düsseldorf la Neuwied şi apoi la Weinburg, unde s-a sărbătorit în cerc intim ziua de naştere a principelui Karl Anton; apoi a urmat, la 11 octombrie, călătoria de întoarcere prin Viena în România, unde cuplul suveran a avut parte de o primire entuziastă. Principele a asistat în ţară la amplele manevre, iar la încheierea acestora i-a făcut o vizită la Rusciuc principelui Alexandru al Bulgariei, fiind întâmpinat cu bucurie nu numai de prietenul său, ci şi de populaţie.

La 27 noiembrie, principele Carol a deschis personal lucrările Camerelor,

evidenţiind că relaţiile României cu toate puterile sunt excelente şi că foarte curând se vor încheia importante convenţii şi acorduri cu diferite state. Totodată, principele a anunţat introducerea de îmbunătăţiri în administraţia publică şi a spus că se va da mare atenţie ridicării nivelului învăţământului primar, păstrării independenţei justiţiei, extinderii reţelei de căi ferate şi creşterii efectivelor armatei. De asemenea, el a precizat că problema succesiunii la tron va fi reglementată în conformitate cu prevederile Constituţiei.

Această reglementare s-a şi produs în zilele următoare. La 1 decembrie, fostul ministru Dimitrie Sturdza a prezentat Senatului un memoriu în care expunea dezvoltarea istorică a României şi analiza problema întemeierii dinastiei: „Constituţia dispune că, fiind întemeiată o dinastie, tronul nu mai poate fi în viitor obiect de dispută, că el este pentru toţi românii un principiu naţional în jurul căruia, în pofida tuturor fragilităţilor şi fluctuaţiilor lucrurilor omeneşti, în bătaia celor mai violente furtuni, a celor mai ameninţătoare stihii, toate forţele vitale ale poporului se unesc pentru a lucra în comun spre binele tuturor; că el este o instituţie benefică, singura aptă să garanteze o dezvoltare coerentă a unui regim liberal şi civilizator. Succesiunea la tron nu depinde câtuşi de puţin de voinţa vreunui individ, nici de cea a regentului, nici de cea a Parlamentului. Ea nu mai este o chestiune dependentă de liberul-arbitru al unei persoane particulare, ea este esenţialmente politică şi se sprijină pe legea fundamentală a ţării.“ – Memoriului său, Sturdza i-a adăugat şi nişte consideraţii de mare însemnătate politică: „Astfel, dispoziţiile constituţionale privind această chestiune ies astăzi din domeniul simplei teorii. Datorită principelui nostru, dinastia română este de acum o realitate vie, concretă. Din nou, Carol I s-a arătat şi în această privinţă la înălţimea împrejurărilor. Aşa cum în 1866, ivindu-se curajos pe pământul românesc în clipa celei mai mari primejdii, tânărul prinţ de Hohenzollern a făcut ca războiul civil şi pieirea sigură să ocolească România, tot aşa acum, în 1880, Carol I a pus capăt tuturor oscilaţiilor şi incertitudinilor şi a dat siguranţă şi stabilitate statului întemeiat după atâtea eforturi şi sacrificii. – Fie ca noua generaţie să se pătrundă de ideea că onoarea şi viitorul României se află şi în mâinile ei! Fie ca pe ea s-o anime nu setea de plăceri şi câştiguri, ci un neclintit simţ al datoriei. De acum, românii pot privi cu seninătate viitorul. Oricum ar fi alcătuite furtunile care i-ar putea ameninţa, ei pot să-şi ţină, ferm şi cu deplină încredere, privirile aţintite spre drapelul care are un reazem puternic în mâna viguroasă a lui Carol I şi a dinastiei sale. Sub faldurile acestui drapel, ei se vor alinia totdeauna cu curaj, strigând: Carol şi România!“

În aceeaşi zi, Consiliul de Miniştri i-a adresat perechii princiare o scrisoare oficială, exprimându-şi în aceasta mulţumirea cea mai deplină pentru faptul că problema succesiunii la tron a fost reglementată într-un mod corespunzător dorinţelor ţării. În răspunsul său, principele a arătat că el şi soţia sa sunt fericiţi că, prin reglementarea acestei chestiuni, au putut da o nouă dovadă a dragostei lor pentru ţară; totodată, el a dat asigurări că familia princiară de Hohenzollern împărtăşeşte din toată inima bucuriile şi necazurile României, ceea ce reiese şi din soluţia adoptată. O zi mai târziu, principele a răspuns unei adrese a Senatului în termeni asemănători, declarând că tot ceea ce fac el şi familia sa pentru România nu este un sacrificiu sau un act de abnegaţie, ci simplă îndeplinire a datoriei faţă de o ţară de care el se simte inseparabil legat, faţă de o ţară căreia

îi împărtăşeşte întru totul destinul şi căreia i-a dedicat întreaga sa viaţă.

Dacă anul 1880 s-a încheiat într-o atmosferă de unitate în cuget şi simţiri, anul următor 1881 avea să aducă încoronarea mândră a edificiului pe care principele Carol l-a ridicat piatră cu piatră, metodic şi conştiincios, printr-o activitate asiduă şi devotată. De mult timp se făcuse auzită în ţară dorinţa ca principele să accepte coroana regală. El însă considerase că nu e cazul să facă acest pas înainte ca statul român să poată spune că are un viitor sigur.

Clipa aceasta sosise. Dar marele eveniment s-a produs mai repede decât ar fi fost de aşteptat, şi anume ca efect al unor dezacorduri izbucnite între partidele politice. Pe fondul acestor dezacorduri, în data de 25 martie s-a ajuns la dezbateri aprinse în Cameră, în cursul cărora guvernul liberal şi susţinătorii săi au fost acuzaţi că încă n-au renunţat la idealurile republicane şi că, de aceea, nu pot fi consideraţi un reazem pentru dinastie. Ca urmare a acestor atacuri, toţi miniştrii s-au prezentat a doua zi de dimineaţă la principe, pe care l-au rugat insistent ca acum, când guvernul şi susţinătorii acestuia sunt confruntaţi cu acuzaţii atât de grave, să-şi dea acordul pentru proclamarea neîntârziată a regatului, aşa încât ţara să afle cât de neîntemeiate sunt aceste bănuieli. Principele a şovăit mai întâi, dar până la urmă, la rugăminţile stăruitoare ale miniştrilor, şi-a dat acordul. Îndată după deschiderea Camerelor, generalul Lecca a luat cuvântul, cerând reprezentanţilor poporului să proclame chiar astăzi regatul, spre a infirma zvonurile cum că dinastia n-ar fi prins rădăcini solide în România. Cu un entuziasm nemărginit, s-a adoptat în unanimitate următoarea moţiune:

„În faţa împregiurărilor existente şi conform voinţei stăruitoare a naţiunii, necontenit manifestată;

Spre a întări şi mai mult stabilitatea şi ordinea interioară şi a se da cu aceasta încă o garanţie că monarhia română, fiind în aceleaşi condiţiuni ca alte state ale Europei, va putea inspira mai multă încredere,

Adunarea Deputaţilor,

În virtutea dreptului de suveranitate ce-l are Naţiunea,

Aclamă pe Măria-Sa Regală Domnul Carol I ca Rege al României.“19

19. Text reprodus după Constantin Bacalbaşa, Bucureştii de altădată, vol. II: 1878–1884, ed. îngrijită de Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, Humanitas, Bucureşti, 2014, p. 333 (n. red.).

În cel mai scurt timp a fost formulată legea ce conţinea doar două articole:

„1. România ia titlul de Regat, Domnul ei, Carol I, ia, pentru Sine şi moştenitorii Săi, titlul de Rege al României.

2. Moştenitorul Tronului va purta titlul de Principe Regal.“20

20. Text reprodus după Bogdan Murgescu (coord.), Istoria României în texte, ed. cit., p. 223 (n. red.).

Rosetti, preşedintele Camerei, Lahovari şi Brătianu au ţinut alocuţiuni înflăcărate, subliniind că, în sfârşit, s-a împlinit visul pe care îl nutresc toţi patrioţii de atâta vreme şi cu atâta ardoare, visul unei Românii libere, mari, dârze, al unei Românii care, unită, nu va pieri niciodată.

Acelaşi entuziasm s-a manifestat şi în Senat. Membrii acestuia, împreună cu deputaţii, au pornit spre palat ca să-i prezinte noului rege legea spre semnare şi să-i aducă omagiile lor. Minunata veste s-a răspândit fulgerător prin oraş;

străzile s-au umplut cu mase de oameni plini de bucurie, iar toate casele au început să se gătească de sărbătoare. Lungul convoi al deputaţilor şi senatorilor – care nici nu apucaseră să se îmbrace festiv – se deplasa cu mitropolitul şi episcopii în frunte şi era întâmpinat peste tot de aclamaţiile mulţimii. Pe la ora şase seara, reprezentanţii poporului sosiră la palat şi se instalară în sala tronului. Când apăru perechea princiară, ocupându-şi locul în faţa tronului, asistenţa izbucni în urale ce nu mai conteneau, până când, ieşind din rând, preşedintele Senatului, Dimitrie Ghica, i se adresă principelui cu voce gravă: „Sunt mândru şi fericit că soarta m-a desemnat a veni din partea Senatului şi Adunării Deputaţilor spre a da citire Măriei-Voastre Regale legii ce s-a votat astăzi de ambele Corpuri Legiuitoare şi prin care se încoronează dorinţele întregii Românii.“21 Apoi, Ghica dădu citire scurtului text al legii, şi toţi cei de faţă izbucniră în ovaţii furtunoase: „Trăiască Regele! Trăiască Regina!“

21. Text reprodus după Constantin Bacalbaşa, Bucureştii de altădată, vol. II, ed. cit., p. 345 (n. red.).

Adânc mişcat, emoţionat până străfundul fiinţei de acest eveniment istoric, principele răspunse: „Mare şi solemn este momentul în care reprezentanţii naţiunii au venit în jurul meu spre a-mi supune hotărârea unanimă a Corpurilor Legiuitoare. El începe o foaie nouă în cartea în care stă scrisă vieaţa poporului român şi încheie o perioadă plină de lupte şi de greutăţi, dar şi bogată în bărbăteşti silinţe, în eroice fapte. În acest moment voi repeta ceea ce am spus totdeauna, că voinţa naţiunii a fost pururea călăuza Domniei mele. De cincisprezece ani sunt Domnul înconjurat cu dragostea şi cu încrederea naţiunii; aceste sentimente zilele bune le-au înveselit, zilele grele le-au întărit între noi. Mândru dar am fost ca Domn, scump mi-e acest nume, pe care s-au revărsat în trecut raze de glorie şi de mărire; pentru viitor însă, România a crezut că este necesar şi conform cu întinderea, cu însemnătatea şi cu puterea dobândită şi manifestată prin acte neîndoielnice şi care au înălţat numele ei, de a se proclama în Regat. Nu dar pentru mine personal, ci pentru mărirea ţării mele primesc titlul care exprimă dorinţa cea mai vie care arde de atâta timp în pieptul fiecărui român, dar care nu schimbă întru nimic legăturile strâns stabilite între naţiune şi mine şi care au dovedit cât sunt de tari evenimentele ce le-am petrecut împreună. – Fie ca primul Rege al României să se bucure de aceeaşi iubire ca acel care până astăzi a fost şi rămâne Domnul ei; căci pentru mine dragostea acestui nobil şi viteaz popor, căruia i-am dat inima şi sufletul meu, este mai scumpă şi mai preţioasă decât toate măririle care înconjură Coroana.“22

22. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. I, ed. cit., pp. 358–359 (n. red.).

Cuvântarea principelui a fost întreruptă de mai multe ori de aclamaţii entuziaste, mulţi dintre deputaţi nu-şi ascundeau lacrimile, urarea de „Trăiască Regele! Trăiască Regina!“ se revărsa cu vuiet de cascadă. Principele şi principesa se văzură înconjuraţi de îmbulzeala compactă a celor dornici de a prezenta felicitări. Le mulţumiră din inimă tuturor şi apoi, întrucât jubilaţia străzii înţesate de mase de oameni nu se mai termina, ieşiră în balcon împreună cu preşedinţii Senatului şi Camerei, mulţumind pentru omagii. Seara, Bucureştiul strălucea în feeria unei iluminări generale; străzile continuau să fie pline de grupuri voioase care treceau iar şi iar pe la palat, izbucnind în urale sau

intonând cântece naţionale.

Proclamarea regatului trezise un ecou entuziast în întreaga ţară. Din toate oraşele şi localităţile, din satele cele mai dosnice şi îndepărtate au sosit telegrame de felicitare, tot aşa cum în zilele următoare s-au prezentat delegaţii ale poporului şi ale armatei ca să-i aducă perechii princiare omagiul lor. Puterile străine au fost prompte în a recunoaşte noul regat, în fruntea acestei acţiuni aflându-se Germania, Rusia, Austro-Ungaria, Anglia, Italia şi Turcia, care şi-au trimis felicitările şi prin plenipotenţiarii lor. Împăratul german a trimis telegrafic felicitarea cea mai cordială, iar principele Karl Anton i-a scris fiului său următoarele: „Îndelungata ta strădanie, luptă şi preocupare ţi-a pus acum, în sfârşit, coroana regală pe cap! Primeşte la acest mare început de capitol al vieţii tale felicitarea părinţilor tăi, care va cântări mai greu decât mareea de felicitări convenţionale trimise vouă din toate părţile! Unanimitatea cu care ţi s-a oferit coroana regală este fundamentul cel mai sigur al noii, din greu cuceritei demnităţi! Recunosc fără rezerve înalta semnificaţie a acestui eveniment şi nu am fost surprins decât de pripeala proclamării, pe care eu o aşteptam abia la 22 mai. În orăşelul tău natal, această ştire a stârnit entuziasm; unii au vrut să-i cheme pe oameni la ovaţii de tot felul, dar eu am amânat aceste manifestări până la sosirea confirmării oficiale, care mi-a sosit acum prin scumpa ta scrisoare. Un copil al Sigmaringenului a devenit rege! Aşa ceva încă nu s-a consemnat, nici în istoria casei princiare de Hohenzollern, nici în aceea a acestui modest orăşel suab!“

Solemnitatea încoronării a fost fixată pentru data de 10/22 mai, ziua naţională. Membrii guvernului propuseseră ca această coroană să fie o fastuoasă piesă din metal preţios. Însă regele a respins cu hotărâre această idee, afirmând că nişte însemne regale scumpe nu corespund tradiţiilor ţării şi sunt potrivite numai acolo unde este vorba de giuvaiere cu valoare istorică, moştenite din veacurile trecute. Astfel, suveranul şi-a impus dorinţa ca pentru el să se confecţioneze o coroană de oţel dintr-unul dintre tunurile capturate la Plevna, iar pentru regină să se comande la un bijutier bucureştean o coroană simplă de aur. Cererea mitropolitului primat ca încoronarea şi ungerea să aibă loc la Mitropolie a fost şi ea respinsă de rege, acesta motivând că, deşi ar fi preferat ca solemnitatea să se desfăşoare într-un cadru mai restrâns, trebuie să se supună în această privinţă dorinţei unanime a poporului.

Pentru solemnitate au sosit la Bucureşti fratele mai vârstnic al regelui, prinţul moştenitor Leopold de Hohenzollern, şi doi dintre fiii săi, Ferdinand şi Carol, acestora adăugându-se, desigur, delegaţiile speciale ale diferitelor guverne. Principele Karl Anton regreta foarte mult că nu putea fi prezent la ceremonie, scriindu-i fiului său: „Fericire, sănătate şi noroc la începutul celui mai important capitol al bogatei tale vieţi! Sufăr îndoit că nu mi-e dat să mă alătur acelora care vor fi martori ai marelui moment – un moment ce consfinţeşte poziţia ta şi-i dă tărie şi durabilitate. Iubirea şi încrederea sunt fundamentul cel mai sigur pentru cel ce se află în fruntea statului, şi unul mai sacru decât toate legile scrise! În marea zi voi fi unit în cuget cu tine şi cu Elisabeta, şi Dunărea să ducă la vale până la voi expresia celor mai calde urări ale noastre!“

În seara de 21 mai, într-o procesiune solemnă condusă de prim-ministru şi miniştri sub escorta cavaleriei, au fost aduse la palat cele două coroane regale;

în sunetul muzicii au fost aduse acolo şi toate steagurile armatei. A urmat o mare retragere cu torţe.

În dimineaţa următoare, o puternică salvă de tun marca începutul măreţei zile. Dis-de-dimineaţă, mii de oameni umplură străzile frumos ornate pe care urma să treacă procesiunea încoronării. Aceasta s-a pus în mişcare la Gara de Nord, unde sosise, venind de la Cotroceni, perechea regală cu oaspeţii ei. Procesiunea era deschisă de unităţi de jandarmi călare, de un escadron de roşiori, de furieri şi funcţionari superiori de la curte. În urma celor 62 de steaguri ostăşeşti acompaniate de muzică mergea călare regele, căruia i se alăturaseră statul-major general şi suita militară a suveranului. Apoi, trasă de opt cai, decorată cu o coroană de aur, venea trăsura de gală cu regina şi prinţul moştenitor Leopold împreună cu fiii săi, toţi aceştia fiind însoţiţi pe jos de servitorii curţii şi de generalul comandant al diviziei teritoriale, precum şi de inspectorul general al gărzii civile. Procesiunea era încheiată de un convoi alcătuit din ofiţeri de cavalerie şi de un escadron de roşiori.

Printre cele două rânduri formate de garnizoană de-a lungul traseului, în aclamaţiile entuziaste ale mulţimii, sub ploaia de flori aruncate de populaţie asupra perechii regale, procesiunea a urcat Dealul Mitropoliei, unde aşteptau miniştrii şi preşedinţii Camerelor. Aici, în sunet de clopote şi muzică de fanfară, prin faţa delegaţiilor judeţelor şi comunelor din întreaga ţară, perechea regală a fost condusă pe drumul spre biserică, unde se aflau coroanele. După rostirea câtorva rugăciuni, procesiunea solemnă a ieşit din biserică, iar perechea regală a urcat la o tribună bogat împodobită, în faţa căreia a avut loc, sub cerul liber, serviciul divin. În salvele tunurilor, a urmat binecuvântarea solemnă a coroanelor, purtate de generali însoţiţi de patru steaguri. Prim-ministrul prezentă spre semnare regelui documentul ce avea să amintească de evenimentul solemn, document pe care-l semnară şi regina şi miniştrii. În aceeaşi ordine în care venise, procesiunea coborî Dealul Mitropoliei şi apoi, înconjurată de tumultul entuziast al mulţimii, porni spre palat.

La palat, perechea regală a primit felicitările miniştrilor şi ale soţiilor lor, ale şefilor reprezentanţelor româneşti din străinătate, ale membrilor corpului diplomatic şi ale doamnelor lor, mutându-se apoi, înconjurată de toţi demnitarii statului, de rudele princiare şi de suită, în sala tronului, unde a luat loc pe scaunele regeşti, în timp ce coroanele se aflau depuse în faţa tronului străjuit de steagurile armatei. Rostind cuvinte încărcate de emoţie, preşedintele Senatului şi preşedintele Camerei i-au înmânat perechii regale coroanele, iar regele, luând coroana, a răspuns plin de solemnitate: „Serbarea de astăzi consacră o epocă de cincisprezece ani, plină de lupte grele, de fapte mari. Sub puternicul scut al Constituţiunii, România a crescut, s-a dezvoltat, s-a întărit. Stăruinţa naţiunii, vitejia armatei şi credinţa care am avut-o în bărbăţia poporului au împlinit dorinţele noastre cele mai arzânde prin proclamarea Regatului, care este garanţia cea mai sigură pentru viitor. Primesc dar cu mândrie, ca simbol al independenţii şi al tăriei României, această coroană tăiată dintr-un tun stropit cu sângele vitejilor noştri, sfinţită de Biserică. Ea va fi păstrată ca o comoară preţioasă, amintind momentele grele şi timpurile glorioase ce am străbătut împreună; ea va arăta generaţiunilor viitoare voinicia românilor din estimp şi unirea care a domnit între ţară şi Domn. Pentru Regina şi pentru mine însă,

coroana cea mai frumoasă este şi rămâne dragostea şi încrederea poporului, pentru care n-avem decât un gând: mărirea şi fericirea lui. – Să ne unim dar în faţa acestor steaguri, care au strălucit pe câmpul de onoare; în faţa acestei coroane, emblemă a Regatului împrejurul căreia naţiunea strângă-se, ca oştenii în jurul drapelului; în faţa acestei măreţe manifestaţii, pentru care ţara întreagă a alergat în capitală spre a fi martoră acestei zile fericite, să ne unim în strigarea scumpă inimilor noastre, şi care va găsi un răsunet puternic în acest loc sfinţit prin proclamarea celor mai însemnate acte: Să trăiască iubita noastră România, astăzi încoronată prin virtuţile sale civice şi militare!“23

23. Ibidem, p. 365 (n. red.).

După ce regele termină de rostit aceste cuvinte, în care se putea simţi o profundă emoţie, domni mai întâi o linişte solemnă, apoi se dezlănţui entuziasmul şi asistenţa izbucni în aclamaţii care nu mai voiau să se sfârşească şi se tot reînnoiau, fiind preluate vijelios de mulţimea de afară. Delegaţiile ţării trecură în şir lung prin faţa perechii regale, omagiind-o şi depunând pe treptele tronului cununi de flori parfumate.

Încă trei zile au mai durat festivităţile. Ele au avut un caracter pe deplin popular şi au prilejuit o splendidă, multicoloră procesiune sărbătorească a tuturor meseriilor, precum şi o admirabilă paradă a trupelor, totul desfăşurându-se fără tulburări, demonstrând convingător strânsa legătură dintre popor şi conducătorul său regesc.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-15.html

România sub sceptrul regal

Renaşterea naţiunii – Activitatea desfăşurată de regele Carol în timp de pace – Interesul regelui pentru artă şi ştiinţe – În palatul de la Bucureşti – Castelul Peleş – Călătoriile perechii regale – Ore vesele şi triste – În patrie şi în străinătate – Progresele României – Vizita împăratului Franz Joseph la Bucureşti şi Sinaia – Îmbolnăvirea prinţului Ferdinand – Regele Carol pe pământ bulgăresc – Călătoria perechii regale pe Dunăre – Evenimentele ultimilor ani – Dezvoltarea oraşului Bucureşti – Din 1866 până în 1906 – Regele Carol, opera vieţii sale şi România

Opera de o viaţă a regelui Carol, plină de strădanii şi presărată cu dificultăţi, îşi găsise încununarea în izbânzile ultimilor ani. Ţelul la care aspirase prinţul de Zollern la vârsta de douăzeci şi şapte de ani, atunci când dăduse curs chemării poporului român, fusese atins. Principele reuşise să scoată ţara din starea de vasalitate, să cucerească independenţa României pe câmpul de luptă, să întărească poziţia şi prestigiul tânărului stat prin proclamarea regatului – dar, acum, regele Carol îşi îndrepta privirea către alte ţinte! El ştia prea bine că lucrarea pe care i-o încredinţase destinul era înfăptuită numai pe jumătate. Desigur, fusese turnată temelia solidă pentru activitatea spornică a generaţiei prezente şi a celor viitoare, acum însă neobositul conducător voia să traseze în continuare calea de urmat pentru a se ajunge la bunăstarea întregului popor. Mai erau destule obstacole de depăşit, dar nici de aici încolo regele nu a ştiut ce-i aceea descurajare şi oboseală; cu energie şi inteligenţă, el şi-a îndreptat în permanenţă acţiunile spre realizarea obiectivului suprem: desăvârşirea renaşterii naţiunii.

Dacă până aici cunoscuse unele momente de stagnare, dezvoltarea internă a ţării era de-acum mai rapidă şi mai consecventă. Patimile politice nu dispăruseră, dar nu mai erau la fel de dezlănţuite, iar dacă o opoziţie, adesea dârză şi tenace, a existat mereu, acum aceasta nu-şi mai îndrepta atacurile împotriva dinastiei, ci doar împotriva guvernului. Pentru marea îmbunătăţire a întregii situaţii politice interne stă mărturie guvernul Brătianu, care a rezistat doisprezece ani, până în 1888 – un lucru nemaiîntâlnit în istoria ţării şi considerat până atunci imposibil. Relaţiile cu puterile străine au devenit din ce în ce mai strânse şi mai amicale, şi a fost în logica lucrurilor ca statul român, puţin băgat în seamă de ruşi, să se sprijine, politic şi economic, tot mai mult pe puterile occidentale. Germania, în special, a dobândit şi sub aspect spiritual şi cultural o mare influenţă asupra ţării, care a fost benefică pentru români.

Regele a continuat să vegheze asupra armatei, care nu putea să se culce pe laurii victoriei cucerite prin sânge. S-a ţinut seamă de necesitatea unei înarmări din ce în ce mai bune şi, la anumite intervale, au avut loc majorări de efective. Regele participa personal la toate manevrele, nu uita să inspecteze garnizoanele mai îndepărtate şi, prin exemplul său, cultiva în rândurile corpului ofiţeresc devotamentul faţă de înalta menire de a fi oricând gata de a apăra pământul patriei, precum şi de a acţiona educativ asupra oamenilor din popor chemaţi sub arme. Pentru ca, într-o eventuală luptă hotărâtoare, să existe un centru puternic şi sigur, s-a pus în aplicare un plan al generalului belgian Brialmont, prin care Bucureştiul a fost întărit printr-o serie de fortificaţii cu cupole blindate ridicate de jur împrejurul oraşului. La fel, după planurile maiorului prusac Schumann,

linia Focşani–Nămoloasa–Galaţi a fost prevăzută cu fortificaţii importante.

De asemenea, regele a manifestat mereu un viu interes pentru învăţământ, contribuind la îmbunătăţirea şi aprofundarea acestuia. Pentru el, titlul de preşedinte de onoare al Academiei Române nu era o demnitate goală de conţinut, ci una care îi impunea anumite îndatoriri; el a urmărit cu atenţie eforturile acestui aşezământ ştiinţific şi, prin subvenţii private, a susţinut publicarea unui mare dicţionar al limbii române. Şi în domeniul bisericesc a avut loc o prefacere importantă: Biserica naţională a devenit autocefală, chiar dacă, într-un anume sens, tot mai era dependentă de patriarhul din Constantinopol. Reţeaua de căi ferate s-a extins în continuare. De la Bucureşti, drumurile de fier duceau în toate direcţiile, legând capitala de diferitele puncte dunărene şi de zonele îndepărtate din apropierea graniţei, precum şi de toate imperiile vecine. Cu aceasta, se împlinise o mare dorinţă a regelui.

În vara lui 1883, perechea regală a călătorit din nou în patria germană. Pe 7 iulie, la Potsdam, regele a fost naş la botezul prinţului Eitel Friedrich, cel de-al doilea fiu al prinţului Wilhelm.

După ce, timp de şaptesprezece ani, desfăşurase o muncă încordată pentru a pune statul pe o bază solidă, regele putu acum să-şi îndeplinească dorinţa îndelung nutrită de a-şi amenaja şi înfrumuseţa propriile reşedinţe, fără însă ca aceste preocupări să-l distragă de la sârguincioasa activitate pentru ţară. „Îmi place să construiesc şi să împodobesc, dar numai din banii mei, pentru ca statul să nu fie împovărat din cauza aceasta“, îi scria cândva Frederic cel Mare lui d’Alembert. Regele Carol împărtăşea cu regele Prusiei şi această pasiune. Mânăstirea Cotroceni fusese încă mai înainte transformată pentru sejurul de primăvară şi de toamnă al familiei regale, căpătând treptat o cu totul altă înfăţişare. Şi palatul din Bucureşti a fost supus unor modificări importante, atingând din toate punctele de vedere nivelul demn de un menaj regal şi devenind, în plus, plăcut şi confortabil. Camera de lucru şi biblioteca regelui au fost amenajate pe gustul suveranului, care agrea, atât în stilul de ansamblu, cât şi în detalii, soliditatea, trăinicia, vechimea, amintind de Renaşterea germană. La fel s-a procedat cu spaţiul reginei, care prefera un stil vesel, neîncărcat, colorat. La primul etaj s-a amenajat o minunată seră; sufrageria antic-germană era largă şi spaţioasă; o notă de o deosebită eleganţă s-a imprimat salonului de muzică şi apartamentului reginei, amândouă împodobite cu tablouri ale vechilor maeştri, cu materiale preţioase, cu bronzuri alese. Regele şi regina au supravegheat totul cu cea mai mare atenţie, intervenind personal şi atrăgându-i pe cei mai buni specialişti, de pildă pe maestrul Martin Stöhr. Remarcabilele lucrări realizate de acesta în domeniul sculpturii în lemn atrăseseră mai de mult atenţia curţii de la Sigmaringen. La un an de la preluarea domniei, regele Carol l-a chemat la el pe maestru şi i-a asigurat un câmp tot mai larg de rodnică activitate artistică.

Regele manifestase de timpuriu un interes deosebit pentru sculptura în lemn. Încă din tinereţe, a admirat vechile lucrări pe care le-a văzut în timpul călătoriilor sale prin ţinuturile Rinului şi prin Belgia. Iar ca tânăr ofiţer de dragoni şi-a amenajat locuinţa din Berlin într-o manieră care punea accentul pe mobila frumos sculptată. Nenumăratele dificultăţi şi obligaţiile de mare răspundere ale activităţii sale în fruntea statului român nu l-au făcut să-şi piardă interesul pentru această artă. De la un an la altul, el a putut să-şi cultive tot mai

mult această pasiune. În Martin Stöhr şi-a găsit omul potrivit – un om care i-a fost şi prieten personal şi pe care l-a preţuit sincer, atât pentru caracterul său viguros, autentic german, cât şi pentru absoluta sa onestitate şi fidelitate, şi un artist foarte înzestrat care, prin măiestrie, hărnicie şi dăruire, îi egala pe celebrii săi colegi de breaslă de la Nürnberg, Augsburg, Lübeck. Lambrisajele executate de Stöhr la uşile, pereţii, tavanele din palatul de la Bucureşti, precum şi alte lucrări în lemn, ca, de pildă, minunatele mobile create parcă pentru eternitate, suportă comparaţia cu cele mai bune lucrări germane ale trecutului şi nu încetează să stârnească admiraţia sinceră a cunoscătorilor.

Achiziţionând de la consulul Bamberg o galerie de tablouri alcătuită dintr-un număr considerabil de opere ale marilor maeştri ai secolelor XVI, XVII şi XVIII, regele a intrat în posesia unei remarcabile colecţii de artă, pe care, ca un bun cunoscător, a căutat s-o îmbogăţească neîncetat şi despre ale cărei comori vorbeşte cu profundă satisfacţie. Rafinatul simţ artistic al regelui, înţelegerea lui deosebită pentru operele vechilor maeştri, predilecţia sa pentru arta autentică, toate acestea ni le arată şi alcătuirea acestei colecţii, care nu este o acumulare întâmplătoare de tablouri. Printre altele, în colecţia regelui sunt reprezentate creaţiile unor maeştri iluştri ca Rafael, Botticelli, Giorgio Vasari, Guido Reni, Carlo Dolci, Tiţian, Jacopo Palma, Salvator Rosa, Lucas Cranach, J.H. Tischbein, J. Bruegel, David Teniers, van Dyck, Rembrandt, Ribera, Velásquez, Murillo, Lancret, Greuze, Reynolds. Tablourile nu formează un şir lung de obiecte puse unul lângă altul, ci, adaptându-se la restul decorului, împodobesc diferenţiat fiecare încăpere a palatului din Bucureşti, ca şi a castelului Peleş, spre bucuria perechii regale şi a oaspeţilor ei.

Dar cea mai mare satisfacţie i-a procurat-o regelui – căci aici a putut să creeze numai din ceea ce era al lui propriu şi din ceea ce îi sta din plin la dispoziţie – construirea castelului Peleş de la Sinaia, inaugurat oficial la 7 octombrie 1883. Astfel, s-a înfăptuit ceea ce regele îi scrisese cu opt ani înainte tatălui său, anume că edificiul respectiv ar putea să devină un „castel regal“. La marile transformări istorice care s-au petrecut în lunga perioadă a construcţiei – în timpul acesta, perechea regală a locuit ceva mai sus, într-o elegantă casă de vânătoare – fac referire versurile poetului Alecsandri, care pot fi citite în holul de la scara de onoare:

Eu, Carol, şi al meu popor
Zidit-am într-un gând şi dor
În timp de lupte al meu regat,
În timp de pace al meu palat.

„Sinaia – ce cântec şi descântec conţine pentru noi, germanii, acest cuvânt! El ne-a devenit aşa de familiar, de parcă s-ar trage din matca limbii noastre, şi chiar numele singur trezeşte un ecou plăcut în inimile noastre, face să reînvie în faţa noastră o lume de amintiri şi chipuri, ne înaripează spornic fantezia: un castel se înalţă cu turnuri şi creneluri cutezătoare la mijloc de întunecată şi tăcută pădure; uriaşi ai munţilor îşi întind până în nori capetele lor ţuguiate; înspumate căderi de apă se năpustesc vijelios la vale; prin desişul de muşchi şi ferigi, Peleşul cel brav şi sprinten îşi croieşte drumul său argintiu; pe înfloratele păşuni alpine zăboveşte auriu soarele, şi melodiile melancolice ale ciobanului se amestecă discret cu sunetul tălăngilor“ – aceasta este imaginea pe care ne-o dă Carmen

Sylva despre Sinaia, şi aşa ne apar lucrurile şi în realitate, într-un amestec aparte de natură grandioasă şi romantism încântător.

De la mânăstire, pe drumul de pădure întins de-a lungul Peleşului clocotind în albia-i joasă, ajungi la castelul care te surprinde, te încântă, te impresionează din primul moment. Nu vezi decât desiş de brazi şi de fagi de ambele părţi, până când deodată, într-un luminiş de dincolo de izvor, ţi se arată, ca o fermecătoare creaţie de basm, castelul cu turnurile şi crenelurile, arcadele şi terasele sale, cu galeriile şi verandele îmbrăcate în iederă şi viţă-de-vie, încadrat de verdeaţă compactă, având în faţă straturi de flori şi fântâni arteziene şi desprinzându-se de pe fundalul şirurilor de munţi cu aglomerări de molizi de o înălţime şi frumuseţe ieşite de comun; ca ultimă componentă a acestui tablou unic, zăreşti Bucegii cu abruptele lor stânci şi vârfuri, care la apusul soarelui se transformă în vatra aprinsă a unui feeric joc de culori. La acestea se adaugă liniştea solemnă, întreruptă numai de strigătul cucului şi de fluierătura mierlei, de susurul Peleşului şi de freamătul uşor din vârful copacilor – totul având un aer grav şi distant, dar în acelaşi timp graţios şi seducător.

Urmând mai departe cărarea, trecând peste un pod de piatră pe sub care se zbenguie Peleşul cu valuri alb înspumate, ajungi în zona propriu-zisă a castelului, mărginită pe stânga de diferite clădiri. Dintre acestea frapează în mod deosebit clădirea Corpului de Gardă, ocupată de o grupă a Batalionului 8 vânători staţionat în Sinaia şi construită astfel încât imită o ruină de fortificaţie. În faţa acestei clădiri sunt aşezate două tunuri turceşti capturate de trupele române. Nicăieri nu-i vreo barieră sau vreo tăbliţă cu interdicţii, astfel că ajungi nestingherit la castel, pe care poţi să-l cercetezi cu de-amănuntul din toate unghiurile. Stilul, cu bogate elemente decorative, este cel al Renaşterii germane a secolului al XVI-lea. Parterul şi primul etaj sunt construcţii de piatră, în timp ce etajul al doilea este o construcţie de palancă, ceea ce aduce deja o anumită diversitate, la care se adaugă nivelul superior cu turnuleţe şi bovindouri, cu arcade şi vârfuri de fier aurite, totul prietenos şi plăcut, fără pompă şi somptuozitate greoaie. De o anumită masivitate este numai marele turn cu patru laturi şi şarpantă deschisă, care se ridică la extremitatea vestică a faţadei principale. În vârful său zvelt flutură mândru tricolorul. Un turn rotund mai mic cu un acoperiş conic foarte ascuţit completează colţul estic. Nişe, balcoane, galerii, parţial acoperite cu stufoase plante agăţătoare sau împodobite cu flori frumos mirositoare, tot felul de adaosuri constructive interioare şi exterioare, o permanentă schimbare de linii şi profiluri dau o notă de intimitate întregului.

Perechea regală s-a îngrijit de toate, până la cel mai mic amănunt, şi a supravegheat totul cu atenţie şi dragoste. Nu este de mirare că şi interiorul castelului – exact ca acela al palatului din Bucureşti – este amenajat cu un fin simţ al frumosului şi cu o deosebită pricepere în materie de artă; căci regele şi soţia sa au decis şi aici asupra fiecărei piese de mobilier şi au obţinut o execuţie agreabilă, unitară a elementelor decorative, care sunt aliniate la stilul antic-german – aceasta în cel mai bun sens al unui cuvânt adesea interpretat greşit – şi la care o contribuţie remarcabilă şi-a adus maestrul Stöhr. Pe lângă sculptura în lemn, regele a acordat o mare atenţie lucrărilor de pictură pe sticlă, care încântă prin frumuseţea lor. Concepute de maeştri foarte talentaţi, acestea au fost executate de prestigioase firme müncheneze. Prin ele, lumina cade difuz pe săli

şi scări, în camere şi saloane, unde întâlnim creaţiile unor mari artişti, amplasate în aşa fel încât se adaptează, prin atmosferă şi culoare, spaţiilor respective.

În soţia sa, regele a găsit o susţinătoare de nădejde care-i împărtăşeşte înclinaţiile artistice. Regina a asistat permanent la discuţiile sale cu arhitecţii şi artiştii, fiind mereu prezentă cu sfat şi faptă; multe picturi şi podoabe decorative atestă simţul artistic al distinsei doamne. În apartamentele ei domneşte fantezia senină, totul este luminos şi prietenos, asemenea sufletului ei, şi totul se încarcă de un intim farmec personal, de particularităţile talentului ei poetic, muzical, artistic. „Camera reginei am văzut-o şi eu“, aşa murmură râul Peleş într-una dintre minunatele poveşti născocite de Carmen Sylva. „Are o fereastră aşa de mare, de crezi că nici nu are fereastră şi că de pe peretele muntelui brazii şi pajiştea coboară direct în ea.“ Da, castelul vrăjeşte şi prin faptul că majoritatea încăperilor sale oferă privelişte celui mai minunat cadru natural, a masivelor împădurite ce-şi trimit în vale aburii parfumaţi, a văgăunilor şi munţilor. Mai mult, aproape peste tot percepi susurul fântânilor şi izvoarelor, depănând poveştile codrilor colindaţi de urşi şi lupi, care iarna – Moş Martin uneori şi vara – îşi extind incursiunile până în zona castelului.

Pentru noi, cel mai familiar, dar şi cel mai gureş este râul Peleş, care a fost pus să cânte zilnic la masă – desigur, o încântătoare idee a reginei. I s-a adus pe ţeavă apa în sufragerie: un firicel de apă sare şi susură pe masa împodobită cu flori, unde verdelui său bazin de sticlă îi fac cunună copiii florei locale – bujori de munte, genţiane, iarbă-neagră, maci, după anotimp. Perechea regală emană o nobilă ospitalitate, şi cine a fost atins de seriozitatea bărbătească a regelui, căruia îi repugnă aparenţele şi care iradiază o demnitate reţinută şi o omenie caldă, cine a simţit, asemenea unei raze de soare primăvăratic, amabilitatea extraordinară a reginei şi sincera ei empatie pentru orice suferinţă şi orice bucurie omenească, acela va pleca îmbogăţit sufleteşte după orele petrecute la castelul Peleş.

Curând după inaugurarea sa, castelul a primit oaspeţi distinşi, care au fost cuceriţi de atmosfera realmente princiară, ca şi de aşezarea extraordinară şi de ambianţa idilică. Astfel, aici au poposit împărăteasa Elisabeta a Austriei, apoi perechea princiară moştenitoare austriacă, principele Bulgariei – un bun prieten al regelui Carol –, perechea regală suedeză, de mai multe ori prinţul moştenitor de Sachsen-Meiningen cu soţia sa şi mulţi alţi principi.

Pentru rege şi pentru ţară, anul 1884 a fost important prin aceea că, la propunerea lui Ion Brătianu, s-a creat Domeniul Coroanei, constând din douăsprezece moşii care erau situate în cele mai diferite zone ale ţării şi care însumau peste 132 000 de hectare. Prin acest patrimoniu i se repartizau regelui mijloacele necesare pentru a beneficia de o reprezentare adecvată şi pentru întări legăturile Coroanei cu ţara, în special cu populaţia ţărănească. „Regele trebuie să fie primul proprietar de pământ românesc“, a spus Brătianu, care îşi dorea ca aceste moşii ale Coroanei să devină un model pentru întregul stat, să constituie un prilej de emulaţie. Această aşteptare şi-a găsit fără doar şi poate împlinirea în cursul anilor, datorită grijii permanente a regelui, care a acordat o atenţie deosebită nu numai agriculturii româneşti, dar şi tuturor activităţilor legate mai strâns sau mai puţin strâns de ea. El a găsit un susţinător şi executant priceput al planurilor sale în persoana administratorului Domeniilor, Ion

Kalinderu, care, înzestrat cu o viziune clară şi o energie inepuizabilă, a adus la îndeplinire ideile iubitului său suveran cu mult devotament şi elan creator, văzând în această activitate cea mai importantă şi mai onorantă misiune a vieţii sale. Astfel, au prins contur iniţiative cu rol de model, în primul rând pe tărâmul agriculturii, în scopul folosirii cât mai raţionale a pământului, apoi şi pe tărâmul industriei, prin crearea de fabrici şi de alte întreprinderi menite să valorifice avantajos pentru populaţie produsele diverselor moşii. Eforturile şi cheltuielile au fost pe deplin răsplătite: acum, pe un domeniu se produc teracote excelente, pe un altul articole din lână, pe un al treilea cele mai diferite produse din lemn – mobilă, trăsuri, unelte de bucătărie, butoaie, lăzi, dar şi cutii de rezonanţă pentru piane –, pe un al patrulea broderii şi ţesături, pe un al cincilea împletituri de coşuri şi frânghii şi aşa mai departe, avându-se tot timpul în vedere utilitatea acestora pentru straturile nevoiaşe ale populaţiei. S-au luat măsuri de încurajare şi susţinere a creşterii animalelor şi a silviculturii, s-au construit căi ferate forestiere, s-a organizat plutăritul, s-au înfiinţat peste tot pepiniere de arbori, au apărut fabrici de cherestea şi s-au adus îmbunătăţiri substanţiale căilor navigabile pentru transportul lemnului, nefiind dată uitării nici problema atentei întreţineri a fondului cinegetic şi piscicol.

Pentru a îmboldi populaţia rurală să se îngrijească mai mult de pământul adesea neglijat, se distribuie seminţe pentru grădini şi legumicultură, puieţi de pomi fructiferi, cartofi de sămânţă etc., asigurându-se totodată îndrumarea şi supravegherea necesare. Acolo unde mai înainte erau drumuri desfundate ori nu erau nici un fel de drumuri (precum în zonele muntoase, care nu puteau fi străbătute decât călare), s-au construit între timp şosele pe care se desfăşoară un trafic intens. Toate clădirile de pe Domeniile Coroanei vădesc stiluri arhitecturale plăcute ochiului, fiind adesea construite din lemn, în introducerea ordinii şi curăţeniei s-a mers până la pedanterie, şi nu s-au neglijat nici măsurile de asistenţă socială şi medicală. S-au făcut multe pentru învăţământul public, care mai înainte lăsa mult de dorit în zonele rurale. În satele domeniale există astăzi deja peste cincizeci de şcoli model, precum şi biblioteci cu un fond de carte variat, s-a trezit gustul pentru literatura bună, naţională, se ţin prelegeri care tratează subiecte de interes obştesc, s-au înfiinţat uniuni agricole, case de economii, uniuni de întrajutorare şi sprijin, toate acestea dobândind rapid o mare popularitate.

În octombrie 1884, perechea regală a plecat în patria germană, prilejul fiind unul de bucurie: la Sigmaringen, în prezenţa împăratului, a prinţului moştenitor, a marelui duce şi a marii ducese de Baden, precum şi a multor oaspeţi princiari, s-a sărbătorit nunta de aur a principelui Karl Anton şi a soţiei sale. Despre această sărbătoare, regina îi scria entuziasmată unei prietene: „Recepţia a avut ceva impunător; socrul meu în uniforma-i brodată cu aur şi aşezat în scaunul cu rotile, ca un amfitrion demn şi distins, soacra mea atât de drăguţă şi delicată, şi feciorelnic de sfioasă. Toţi fiii, toate fiicele, toţi nepoţii, apoi tinerii voinici, cei trei fii chipeşi ai ducesei de Anhalt, care nu şi-a pierdut nimic din frumuseţe – şi toate curţile sub portretele strămoşeşti în sala inundată de lumină. M-am ţinut mereu deoparte, ca să pot vedea totul mai bine. Cu siguranţă, rareori s-a ţinut un eveniment mai mişcător şi mai frumos decât această sărbătoare. De dis-de-dimineaţă, de la împărtăşanie, şi până în ultima clipă, totul a fost ireproşabil şi

minunat. Împăratul arăta foarte bine şi a ţinut şi un toast foarte frumos, dar socrul meu, pe care îl ştiu ca pe un orator strălucit, a fost de data aceasta prea emoţionat şi a rostit doar câteva cuvinte de mulţumire. Marele duce de Baden e foarte drăguţ cu mine; m-a întrebat dacă îmi mai amintesc cu ce idealuri am pornit eu în lume. «Da», am zis eu, «şi viaţa mi-a dat mult mai mult decât aş fi sperat vreodată.» «Asta mă bucură», a zis el, cu lacrimi în ochi. Am stat de două ori lângă el la masă şi am discutat îndelung. De fapt, el mi-a fost iubirea cea dintâi, când aveam paisprezece ani. Nici nu-mi dădeam seama ce sentiment mă inunda, acolo în taina inimii, atunci când îl vedeam. Bunătatea şi blândeţea lui erau ceea ce mă atrăgea la el. Acum are barba colilie, dar expresia i-a rămas neschimbată. – Prinţul moştenitor e chiar mai chipeş decât ultima dată şi manifestă aceeaşi sinceritate, bunătate şi cordialitate.“

Pe cât de fericită a fost de data aceasta împrejurarea care a dus la Sigmaringen perechea regală, pe atât de dureros a fost prilejul din vara anului următor, când vestea despre îmbolnăvirea gravă a principelui Karl Anton i-a strâns din nou la castelul Sigmaringen pe copiii şi nepoţii săi. Principele a răposat în acest castel la 2 iunie 1885, lăsând un gol imens printre ai săi, dar rămânând în istorie ca un principe german cu adevărat mare şi nobil, care şi în zilele cele mai grele a pledat cu abnegaţie şi entuziasm pentru interesele patriei şi care şi-a pus mereu toate energiile în slujba Germaniei. Odată cu dispariţia tatălui său, regele Carol îşi pierduse cel mai credincios prieten, şi a durat foarte mult până când, muncind fără răgaz şi îndeplinindu-şi îndatoririle de zi cu zi, şi-a recâştigat echilibrul sufletesc.

Anul 1886 a adus inaugurarea solemnă a bisericii de la Curtea de Argeş. Regele urmărise îndeaproape lucrările de refacere a bisericii şi donase sume considerabile din propriile fonduri. Impresia pe care o face această casă a Domnului este cu adevărată deosebită. Păşeşti de-a lungul unei alei umbrite de arbori bătrâni, când deodată, după o mică cotitură, lăcaşul sfânt îţi apare în faţa ochilor în întreaga-i splendoare, emanând o lumină intensă, o vrajă exotică. Turnuri zvelte, luminoase, împrejmuiesc o cupolă mândră, boltită graţios deasupra clădirii a cărei structură arhitectonică şi delicateţe multicoloră îţi aminteşte de una dintre acele casete de bijuterii orientale, întâlnite de atâtea ori în descrierile captivante lăsate nouă de povestitorii celor O mie şi una de nopţi. Prin întreaga structură decorativă, prin diversitatea ornamentelor, prin farmecul execuţiei artistice a diferitelor părţi ale ansamblului, prin fascinanta simfonie cromatică, biserica seamănă mai mult cu o construcţie autentic orientală. Interiorul ne întâmpină cu cel mai consistent gust bizantin, sclipeşte în toate tonurile cromatice, mai ales în auriu, albastru, verde; lămpi aurii de forme orientale atârnă de înaltele arcade ale plafonului, spre care coloanele se răsucesc aşa de delicat, de parcă n-ar avea de susţinut decât un acoperiş din frunze. Toate obiectele pe care îţi cade privirea sunt lucrate cu mare artă, într-un stil unitar, integrându-se perfect ansamblului. O casetă mare din sticlă, tivită cu aur, conţine darul reginei, unic în felul lui: o evanghelie scrisă de ea pe pergament şi ilustrată cu picturi, fiecare dintre cele cincizeci de file mari fiind încadrată de un larg chenar argintiu, cizelat cu aur. În dreapta şi în stânga intrării se află două picturi murale înfăţişându-i pe rege şi pe regină într-o atitudine de demnă simplitate. La picioarele reginei stă scris: „Nu plânge, ea n-a

murit, ea doarme.“ Explicaţia acestor cuvinte ne-o dă un înger coborând din ceruri, un înger cu trăsăturile drăgălaşe ale micuţei prinţese Maria – unicul copil al perechii regale, dispărut atât de devreme.

În primăvara lui 1887, perechea regală s-a dus la Berlin pentru a participa la festivităţile prilejuite de cea de-a nouăzecea aniversare a zilei de naştere a împăratului Wilhelm. Regina relatează despre această vizită într-o epistolă scrisă în dimineaţa zilei de 22 martie: „Am avut parte de o primire cum nu se poate mai frumoasă şi mai cordială. Împreună cu prinţesa moştenitoare, m-am dus la palat, în vechile mele încăperi, unde m-au primit împăratul şi împărăteasa, exact în acelaşi loc ca acum douăzeci şi şase de ani! Am fost profund emoţionată. Împăratul e verde, neschimbat, nu însă şi împărăteasa. Marele duce şi marea ducesă de Baden, prinţul moştenitor, împăratul, toţi mă numeau «copilul nostru» şi spuneau că sunt tot cea din trecut, că nu m-am schimbat deloc. Iar împărăteasa i-a spus regelui: «Eşti un advărat Hohenzollern, loial ca şi tatăl tău.» Regele meu rămâne, totuşi, cel mai chipeş dintre toţi – aşa îmi ziceam la dineul de familie, la care au luat parte nouăzeci de persoane. El se deosebeşte aşa de mult de ceilalţi, cu înfăţişarea lui meridională. Am plecat de la palat tocmai la schimbarea gărzii; mii de oameni îl ovaţionau pe împăratul ieşit la fereastră, apoi ne-au ovaţionat şi pe noi şi, după ce am trecut mai departe, iarăşi s-au întors către fereastră ca să-l aclame pe împărat. Prinţul moştenitor şi marele duce, care ne însoţeau, au spus: «Aşa e în fiecare zi.» Ce frumos!“ Iar a doua zi, regina scria: „La masă am stat din nou între împărat şi prinţul de Wales. Cel dintâi este, în ciuda măreţiei lui eroice, de o smerenie exemplară, vorbea aşa de blând şi de amabil.“

Dacă această sărbătoare a avut loc sub semnul luminos al celei mai mari bucurii, în primăvara următoare perechea regală s-a aflat din nou la Berlin, dar de data aceasta sub semnul doliului: împăratul Wilhelm cel Mare trecuse în nefiinţă! Vestea decesului a zguduit întreaga lume. Perechea regală a aflat-o dintr-o telegramă a prinţesei moştenitoare a Suediei, care era fiica marelui duce de Baden. În simplitatea ei, telegrama suna cu atât mai răscolitor: „Scumpul bunic răposat discret ora 8,30, fără dureri, liniştit, toţi în jurul lui, sfârşit minunat, paşnic, înălţător. Noi îl ştim la Ludwig.“ (Ludwig era fiul marelui duce şi al marii ducese de Baden şi murise cu câteva săptămâni în urmă din cauza unei pneumonii, la vârsta încă fragedă a adolescenţei, spre nemărginita durere a părinţilor şi a împăratului Wilhelm, bunicul lui, care-i rezervase tânărului prinţ un loc privilegiat în inima sa.) Asistând la funeraliile împăratului, perechea regală a văzut un popor sincer îndurerat, un popor care i-a mai consolat, prin acest doliu înălţător, pe toţi cei adânc mâhniţi de pierderea bătrânului suveran. Dacă regele fusese deja zguduit de moartea scumpei lui rude, de a cărei bunătate şi afecţiune părintească beneficiase permanent, atunci inima i-a fost sfâşiată şi mai tare de veştile privind boala incurabilă a prietenului său cel mai fidel, prinţul moştenitor. Când s-a aflat că prinţul moştenitor urmează să se supună unei operaţii hotărâtoare, regina Elisabeta a scris: „Pe rege nu trebuie să vi-l mai descriu, puteţi să vă imaginaţi starea lui. Cu obrajii supţi şi cu ochii mari, aproape dă impresia că nu se mai poate gândi la nimic altceva. Tot spune: «Cine o să-mi înlocuiască treizeci de ani de prietenie adevărată?» Pentru noi, regele şi-a pus mari, foarte mari speranţe în prinţul moştenitor. Fireşte, acum ele s-au

spulberat.“

Anul 1888, care pentru Germania a fost unul plin de evenimente, a adus şi pentru România schimbări importante, căci guvernul Brătianu a fost desărcinat şi s-a constituit un nou cabinet sub conducerea lui Rosetti. Aceasta s-a întâmplat după mai multe răscoale ţărăneşti aţâţate în mod artificial în apropiere de Bucureşti şi după câteva tulburări de stradă în capitală; liniştea a fost restabilită în urma intervenţiei armatei. Dar şi guvernul Rosetti, şi cele următoare au avut viaţă scurtă. Anul 1888 a fost, de asemenea, de cea mai mare importanţă pentru economia României, întrucât a fost anul în care s-a aplicat reforma valutei naţionale şi s-a introdus etalonul de aur, dându-se bancnotelor Băncii Naţionale acoperirea în aur, care nu a mai putut fi pusă sub semnul întrebării de nici o criză ulterioară.

Perechea regală a plecat şi în vara lui 1889 la Sigmaringen, unde la mijlocul lui iunie a avut loc nunta prinţului moştenitor Wilhelm de Hohenzollern cu prinţesa Marie de Bourbon – un eveniment la care a asistat şi perechea imperială germană. În primăvară, prinţul Ferdinand, al doilea fiu al principelui Leopold de Hohenzollern, se stabilise deja definitiv la Bucureşti pentru a fi cât mai aproape de rudele sale şi pentru a se obişnui cu ţara românească şi cu poporul pe care fusese ales să-l conducă în viitor. Prinţul Ferdinand, născut la 24 august 1867 la Sigmaringen, beneficiase, asemenea fraţilor săi, de educaţia cea mai atentă. După ce timp de mai mulţi ani a luat lecţii particulare, a urmat gimnaziul din Düsseldorf, unde în 1885 şi-a dat cu brio bacalaureatul. Mai târziu a frecventat Şcoala Militară din Kassel, şi-a dat la Berlin examenul de ofiţer şi câtva timp a făcut serviciu ca locotenent secund în Regimentul 1 de gardă pedestră, apoi a studiat timp de doi ani la universităţile din Leipzig şi Tübingen. În tot acest timp, s-a pregătit conştiincios pentru viitoarea sa menire, ocupându-se în modul cel mai temeinic cu istoria, constituţia şi limba poporului român şi cultivându-şi de timpuriu – după cum am arătat deja – înclinaţia către profesiunea armelor.

La 22 mai 1891, într-o atmosferă de entuziasm general şi de caldă recunoaştere din partea străinătăţii, regele Carol a sărbătorit împlinirea a douăzeci şi cinci de ani de domnie. Ce datora România regelui ei pentru cele înfăptuite în acest sfert de veac, ce sentimente aveau germanii pentru suveranul român – acestea le-a sintetizat împăratul Wilhelm II într-o scrisoare în care-i transmitea regelui Carol cele mai sincere felicitări: „Au trecut douăzeci şi cinci de ani de la momentul când Majestatea Voastră a fost chemată să preia conducerea statului român, iar la 22 mai a.c. se va împlini un deceniu de la acea zi memorabilă în care Majestăţii Voastre i-a fost dat ca, după o binecuvântată domnie încercată la vreme de război şi la vreme de pace, să primească, de la altarul Domnului, după dorinţa unanimă a naţiunii române, coroana regală pentru România şi pentru măreaţa Voastră dinastie. Dacă România a devenit, după lupte grele, un membru pe deplin îndreptăţit şi respectat în sfatul popoarelor, şi dacă sub sceptrul Majestăţii Voastre orice român se poate mândri cu apartenenţa la un stat care, ca purtător al unei culturi străvechi, se bucură de simpatia şi bunăvoinţa tuturor naţiunilor civilizate, aceasta se datorează înţelepciunii şi energiei cu care aţi condus un popor harnic şi vrednic! – Date fiind strânsele relaţii de rudenie dintre dinastiile noastre simt nevoia să adresez Majestăţii Voastre caldele mele felicitări cu prilejul acestei mari sărbători şi să-

mi exprim speranţa că, la fel ca relaţiile noastre personale de prietenie, şi statornicele relaţii politice dintre România şi Imperiul German se vor menţine în viitor, aşa cum se păstrează ele de ani de zile sub luminata domnie a Majestăţii Voastre. – Majestatea Voastră m-ar îndatora dacă ar binevoi să depună sincerele mele felicitări şi la picioarele Majestăţii Sale Reginei, care alături de Majestatea Voastră şi-a câştigat merite nepieritoare prin încurajarea preocupărilor literare şi artistice şi prin ridicarea nivelului de instruire al poporului român.“

În acelaşi an, perechea regală a întreprins mai multe călătorii, printre altele în Anglia – căci prinţul Ferdinand se logodise cu graţioasa prinţesă Maria de Edinburgh, fiica ducelui de Sachsen-Coburg-Gotha şi nepoată a împărătesei Victoria –, după aceea la Bruxelles, la singura soră a regelui, apoi la Monza, la perechea regală italiană, şi în sfârşit la Berlin, unde împăratul Wilhelm II i-a acordat regelui Carol şefia Regimentului 1 artilerie de gardă, acesta fiind regimentul în care, după cum se ştie, regele Carol şi-a început ca tânăr prinţ cariera militară. Împăratul a luat parte şi la masa festivă pe care regimentul a dat-o, cu acest prilej, în onoarea noului său şef.

Între 1891 şi 1894, România a încheiat importante acorduri comerciale cu multe dintre marile state europene; de asemenea, s-au introdus multiple îmbunătăţiri în toate domeniile vieţii publice. O veselă petrecere de familie a avut apoi loc la 10 ianuarie 1893 la Sigmaringen, unde s-a celebrat căsătoria prinţului Ferdinand cu prinţesa Maria. În toamna aceluiaşi an, la 3 octombrie, întreaga Românie a primit cu mare bucurie vestea că, la castelul Peleş, tinerei perechi i s-a născut un fiu, prinţul Carol – primul vlăstar al Hohenzollernilor care a văzut lumina zilei pe pământ românesc. Noiembrie 1894 a fost luna unor mari festivităţi prilejuite de nunta de argint a perechii regale, copleşită şi de data aceasta de nenumărate semne de dragoste şi preţuire. În primăvara aceluiaşi an, regele inaugurase canalul Sulina, care a uşurat semnificativ navigaţia, pentru ca în toamna anului următor, la 26 septembrie, să asiste la Cernavodă, împreună cu soţia sa şi cu mulţi demnitari, la inaugurarea marelui pod de cale ferată peste Dunăre. Acest pod, căruia i s-a dat numele suveranului şi care a fost construit în cinci ani şi a costat 34 de milioane de franci, mijloceşte o legătură directă între Dobrogea şi Bucureşti, permiţând astfel o circulaţie mai rapidă spre Europa de Vest şi spre Constanţa, deci şi spre Marea Neagră. Din cauza luncii mlăştinoase, frecvent inundată, construirea podului principal şi a celui secundar, a viaductelor şi digurilor de piatră, însumând peste 20 de kilometri, a comportat cele mai mari dificultăţi, care au fost însă depăşite cu succes de o societate franceză cu ajutorul inginerilor români. Lung de 750 de metri, podul metalic, sprijinit pe cinci stâlpi granitici puternici care se ridică din fluviul larg, îşi întinde arcurile la o sută de picioare deasupra nivelului Dunării şi permite ca transportul persoanelor şi al mărfurilor – întrerupt mai înainte aproape complet în iernile geroase – să se desfăşoare în bune condiţii pe orice anotimp; dincolo de aceasta, podul are o certă importanţă politică şi militară. Până atunci, calea ferată se oprea la Cernavodă; de acolo, treceai Dunărea cu o ambarcaţiune şi apoi mergeai cu căruţa, prin lunca mlăştinoasă, până la Feteşti, unde se relua legătura de cale ferată. Cu mare satisfacţie a salutat regele inaugurarea acestei gigantice lucrări, la care a năzuit încă din primele zile ale domniei sale şi pe care a promovat-o cu energie şi tenacitate. El a fost primul care, alături de soţia sa, a

traversat podul, bătându-i la mijloc, cu o maşină de nituit hidraulică, ultimul cui de argint, apoi şaisprezece locomotive au traversat dintr-odată podul pentru a-i testa rezistenţa, toate acestea întâmplându-se în aclamaţiile populaţiei venite de aproape şi de departe, în acordurile răsunătoare ale imnului naţional şi în bubuitul salvelor de tun trase de vasele de război ancorate în apropiere. Astfel, regele vedea îndeplinită încă una dintre sarcinile pe care şi le fixase la începutul domniei şi, în încheierea cuvântării sale, putu să exclame cu îndreptăţită satisfacţie: „Să trăiască iubita noastră România, al cărei avânt nimeni nu-l mai poate opri în drumul măririi şi al propăşirii!“24

24. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. II: 1887–1914, ed. îngrijită de Constantin C. Giurescu, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II“, Bucureşti, 1939, p. 163 (n. red.).

Eforturile pentru dezvoltarea şi îmbunătăţirea căilor de comunicaţie dintre România şi străinătate au continuat şi în anul 1896. Astfel, în toamnă a fost pusă în mod solemn piatra de temelie a portului Constanţa, pentru a permite acostarea şi descărcarea navelor de mari dimensiuni şi pentru a stimula traficul de la Marea Neagră către Dunăre şi invers, după ce se creaseră deja condiţii în acest sens prin ampla regularizare a Dunării, care a costat România multe milioane de franci. Cu câteva săptămâni înainte, la 27 septembrie, regele asistase la deschiderea canalului de la aşa-numitele Porţi de Fier ale Dunării, în prezenţa împăratului Franz Joseph şi a regelui Alexandru al Serbiei. După ani de lucrări anevoioase şi costisitoare, finanţate de ţările direct interesate, au fost înlăturate piedicile pe care nişte recife periculoase le puneau aici în calea unei navigaţii normale. S-au ridicat mari diguri în albia fluviului, s-au aruncat în aer obstacole naturale, s-au efectuat lucrări de săgăzuire, creându-se astfel un canal suficient de larg şi de adânc, care permite trecerea vaselor mari chiar şi atunci când cotele apelor scad. De la festivităţile inaugurale, împăratul Franz Joseph l-a însoţit pe regele Carol la Bucureşti, sosind acolo în după-amiaza de 28 septembrie şi fiind întâmpinat la gară de regina Elisabeta şi de tânăra pereche princiară.

Sosirea venerabilului suveran austriac în România, ca oaspete al familiei regale, a fost primită cu bucurie de întreaga ţară. Peste tot, împăratul şi regele Carol au fost întâmpinaţi cu urale furtunoase; în toate localităţile prin care trecea alaiul împărătesc veneau de departe bătrâni şi tineri, gările şi casele erau împodobite cu ghirlande, steaguri şi portrete, femeile purtau multicolorele lor costume naţionale şi bărbaţii albele lor surtuce brodate, iar copiii se îmbulzeau în grupuri dese ca să ofere flori regelui lor şi împăratului. Pentru prima dată păşea pe pământ românesc un împărat cu intenţii paşnice.

La 29 septembrie a avut loc o impresionantă trecere în revistă a armatei pe câmpul de instrucţie de la Cotroceni, la care au participat douăzeci de regimente. La marginile câmpului vast se adunaseră mulţimi de oameni, poate câteva sute de mii. Alături de împărat, care îmbrăcase uniforma de campanie a unui general de cavalerie, venea călare prinţesa Maria, în timp ce regina asista la paradă dintr-o caleaşcă trasă de patru cai. Deşi plouase şi terenul era greu şi înmuiat, defilarea trupelor a decurs foarte bine. La sfârşit, împăratul a dat mâna cu regele şi i-a spus: „Felicit pe Majestatea Voastră pentru ţinuta şi aspectul trupelor. România poate fi mândră de armata ei.“ La care regele a răspuns

bucuros: „Faptul că Majestatea Voastră este mulţumită ne umple de mândrie pe mine şi pe armata mea.“ La dineul de la palatul din Bucureşti, împăratul, folosind cuvinte calde, a toastat în sănătatea perechii regale: „Sunt bucuros că am prilejul să asigur pe Majestatea Voastră de sincera şi statornica mea prietenie în chiar inima acestei frumoase şi bogate ţări – o ţară pe care înalta înţelepciune a Majestăţii Voastre a condus-o pe calea progresului şi a făcut-o respectată printre statele Europei.“

Vizitei oficiale a împăratului la Bucureşti i-a urmat un sejur privat la Sinaia, unde suveranului austriac i s-a făcut de asemenea o primire entuziastă, căreia participarea masivă a populaţiei rurale i-a imprimat o notă aparte: aceasta se postase lângă un arc de triumf împodobit cu produsele pământului, cu flori, porumb şi fructe şi cu uneltele necesare obţinerii tuturor acestor roade. În minunatul castel Peleş, împăratul, liber de ceremonialul de curte, a putut să se dedice în întregime amabilelor sale gazde. Nestânjenit de recepţii şi solemnităţi, el a gustat din plin frumuseţile naturii, la care era atât de receptiv. Dat fiind caracterul familiar-intim al acestei a doua părţi a vizitei imperiale, în dimineaţa de 30 septembrie s-a luat micul dejun la Poiana Reginei, o pajişte alpină situată mai sus de castel. Acesta este un locşor splendid ce oferă vederi minunate spre uriaşele creste ale munţilor, precum şi spre pădurile din vale, un locşor unde regina şi-a înjghebat o fermă de vaci de lapte şi unde, după lungi drumeţii montane, poposeşte cu plăcere cu ai săi. Masa pentru micul dejun a fost întinsă într-o cabană ridicată din trunchiuri de copaci, îmbrăcată în flori şi frunziş. A cântat mai întâi o orchestră militară, iar apoi o ceată de ţigani, care a bucurat cu melodiile ei focoase micul cerc şi pe drumul de întoarcere, împăratul şi regele mergând înainte, într-o conversaţie intimă. Severe şi taciturne se ridicau stâncile, iar nişte şoapte şi murmure misterioase treceau prin întinsele păduri de brazi, ca şi cum copacii ar fi dat mai departe vestea despre memorabila vizită imperială la Poiana Reginei.

Cât de profund se înrădăcinase în sufletul poporului român dragostea pentru dinastie au arătat-o apăsătoarele zile de mai ale anului 1897, când moştenitorul tronului, prinţul Ferdinand, a fost lovit de o boală grea. O adâncă tristeţe a cuprins întreaga ţară. Fiecare zi aducea noi dovezi de dragoste şi preţuire faţă de perechea regală, faţă de cel bolnav şi de familia lui. Sincerul devotament al întregului popor s-a manifestat în forme nebănuite, nu mai exista decât o singură temă de discuţie şi o singură dorinţă, iar sutelor de oameni strânşi în tăcere în faţa palatului parcă li s-a luat o piatră de pe inimă când, într-o seară, regele a apărut la balcon şi a anunţat emoţionat: „Băiatul merge mai bine!“25 Curând după aceea, regele a mulţumit în cuvinte profund mişcătoare poporului său:

25. În rom. în orig. (n. red.).

„Români,

În momentele de grele încercări prin care am trecut în timpul boalei periculoase a iubitului meu nepot, credinciosul meu popor s-a strâns împrejurul meu într-o singură gândire, înălţând rugi fierbinţi către Atotputernicul spre a salva viaţa moştenitorului tronului, chemat a lua într-o zi asupra sa marea şi frumoasa sarcină încredinţată mie de naţiune.

Impunătoare au fost manifestările de simpatie, mişcătoare dovezile de adâncă compătimire ce au pornit în aceste zile de restrişte din toate straturile sociale,

până şi din cea din urmă colibă. Ţara întreagă era în picioare, cuprinsă de un fior puternic, împărtăşind îngrijirile noastre: gândurile se întunecau de ameninţarea că o muncă neîntreruptă de peste o jumătate de veac putea fi atât de greu încercată. Aceste simţăminte izvorâte din inima caldă a poporului, acest avânt unanim în ceasul de primejdie pentru viitorul Statului, erau mângâierea cea mai dulce pentru noi, o îmbărbătare nouă pentru mine de a veghea necurmat asupra ursitelor României, pentru urmaşii mei un îndemn puternic de a se arăta tot mai vrednici de atâta iubire, de atâta devotament.

Astăzi, când ştiinţa înaltă şi hărnicia medicilor ţării au curmat boala şi învioşat inimile noastre, îmi împlinesc cu veselie sfânta datorie a mărturisi tuturor că numai credinţa cu care ne-a înconjurat iubitul meu popor ne-a putut uşura temerea în acele momente cumplite.

Adâncă şi nemărginită este recunoştinţa ce umple sufletul meu, al reginei şi al principesei Maria pentru aceste duioase şi nenumărate mărturii de iubire: ele au stabilit între ţară şi Tron legături noi şi nepieritoare. Cu toţii ieşim din această încercare întăriţi: ţara mai încrezătoare în viitor, iar eu mai mândru de poporul meu, care în aceste zile de desnădăjduire mi-a răsplătit munca întregii mele vieţi. […]

Carol“26

26. Text reprodus după Cuvântările regelui Carol I. 1866–1914, vol. II, ed. cit., p. 191 (n. red.).

În anul următor, 1898, regele Carol, dând curs unei invitaţii din partea ţarului Nicolae II, a întreprins o călătorie în Rusia împreună cu moştenitorul tronului. În toate gările în care a oprit trenul regelui, bătrânii ostaşi care luptaseră sub comanda sa în faţa Plevnei s-au adunat ca să-i prezinte omagiile lor. Câteva revederi, dintre acelea care trezesc multe amintiri, au avut loc şi cu ofiţerii superiori ruşi. De pildă, regele s-a reîntâlnit la Varşovia cu principele Imeritinski – acum, guvernatorul general al oraşului –, care în faţa Plevnei fusese şef de stat-major al regelui. La masa festivă dată în cinstea regelui Carol, Imeritinski a toastat pentru sănătatea acestuia, evidenţiind faptul că, în calitate de comandant suprem al armatei ruso-române, suveranul român a fost cel „care ne-a condus la victorie“. La Peterhof, regele a fost primit în modul cel mai cordial de către ţar şi familia acestuia. Spre marea sa mulţumire, amfitrionul i-a conferit şefia regimentului rus „Vologda“, care, împreună cu românii, se comportase în mai multe rânduri vitejeşte în faţa Plevnei. La strălucita paradă din tabăra de la Krasnoe Selo, ţarul i-a prezentat regelui trupele sale de elită. Cu ocazia dineului de după paradă, în toastul rostit cu multă căldură în sănătatea gazdei, regele s-a arătat mândru că a putut comanda în luptă acest falnic corp de gardă, pe care acum l-a admirat din nou şi care odinioară şi-a demonstrat în faţa duşmanului, pe pământul îmbibat de sânge, excepţionalele calităţile combative. Cu acest prilej, dar şi cu alte câteva ocazii care s-au ivit pe pământ rusesc – la Moscova, la Sankt-Petersburg, la Kiev –, regele a fost foarte bucuros să stea de vorbă cu vechii camarazi de arme şi să reînvie alături de ei amintirea vremurilor glorioase când ruşii şi românii au luptat umăr la umăr.

În acelaşi an, s-au auzit cuvinte de apreciere pentru România şi pentru suveranul ei şi din partea germanilor. Într-o cuvântare ţinută în Reichstag, contele Bülow, care cu zece ani în urmă fusese ministru plenipotenţiar al

Germaniei la Bucureşti şi care acum era secretar de stat în Ministerul de Externe, a evidenţiat că statul român condus de regele Carol I constituie un important factor de stabilitate, de progres şi de cultură în Peninsula Balcanică.

La Expoziţia Universală de la Paris din anul 1900, statul român a putut arăta lumii că, în ultimele decenii, făcuse progrese importante în cele mai diverse domenii ale vieţii publice. România a prezentat publicului un palat splendid, care, cu cupola lui principală şi cele două clopotniţe laterale, cu ornamentele exterioare multicolore, cu accesoriile decorative bogate şi totuşi demn adaptate ansamblului, s-a dorit a fi expresia stilului construcţiilor bisericeşti româneşti din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea. Aici, vizitatorii din diferite ţări nu numai că s-au convins de nivelul remarcabil pe care îl atinsese tânăra industrie românească, ci şi-au putut face o imagine vie despre însemnătatea agriculturii româneşti şi a Domeniilor Coroanei, despre viaţa spirituală şi culturală a naţiunii, despre meşteşugurile înfloritoare şi activităţile casnice ale femeilor. La fel de bine reprezentate au fost instrucţia publică, comerţul cu cărţi, ştiinţele şi instituţiile de binefacere, după cum nu s-au omis nici evoluţiile legate de extinderea căilor ferate, a instalaţiilor portuare şi a şoselelor. O atenţie deosebită s-a acordat prezentării forţelor militare ale statului român. De asemenea, vizitatorii au putut afla mai multe despre resursele naturale ale ţării – metale, sare, cărbune, petrol etc.

Din nefericire, în acelaşi an, din cauza unei secete ce a ţinut şapte luni neîntrerupte şi a avut drept urmare o recoltă mizerabilă, statul a intrat într-o criză economică foarte serioasă care a zdruncinat puternic situaţia financiară şi, deci, creditul naţional, căci în decurs de doi ani deficitul bugetar s-a ridicat la peste 70 de milioane de franci. S-a căutat o soluţie la situaţia de criză, guvernul cumpărând – mulţumită Fundaţiei Carol-Elisabeta, înfiinţată cu ocazia nunţii de argint a perechii regale – 12 000 de chintale de porumb şi distribuindu-le parţial gratuit, parţial sub formă de împrumut, la fel procedându-se cu sămânţa pentru ţărani. De asemenea, s-a urmărit ocuparea mâinii de lucru neutilizate prin construcţia de drumuri şi au fost iniţiate ample împăduriri menite să amelioreze condiţiile climaterice. În februarie 1901, guvernul conservator a fost înlocuit de unul liberal, condus de Dimitrie Sturdza; noul cabinet s-a preocupat de introducerea unui sistem de economii bugetare bine cumpănit, care a şi dat rezultate destul de bune. Cheltuielile bugetare au fost reduse considerabil şi, pentru evitarea depăşirilor, s-a fixat o anumită limită. Astfel, deja în primul an s-a obţinut un excedent de 21 de milioane de franci, iar în al doilea, un excedent de 31 de milioane; cu ajutorul altor mecanisme financiare, fără a se recurge la noi impozite şi împrumuturi, s-a putut plăti amintita datorie de 71,5 milioane de franci, ba chiar au rămas lichidităţi pentru lucrări urgente şi pentru armată.

Anul 1900, atât de greu pentru România, a fost marcat şi pentru regele Carol de o pierdere foarte dureroasă: la 19 iunie i-a murit preaiubita mamă, principesa Josephine, cea care l-a înconjurat întotdeauna cu dragostea şi grija ei statornică. De două ori avusese suveranul marea satisfacţie de a-şi întâmpina mama pe pământ românesc, în anii 1881 şi 1887; cu aceste ocazii, suveranul s-a străduit clipă de clipă să-i facă şederea cât mai însorită şi i-a arătat cu mândrie câte făcuse pentru ţară şi ce avânt luase aceasta sub domnia sa. În emoţionantele amintiri cu care îşi începe relatările intitulate Rheintochters Donaufahrt (Fiica

Rinului călătorind pe Dunăre), regina Elisabeta îi face principesei Josephine un portret duios şi delicat: „Şedeam pe malul Dunării tinere la Sigmaringen şi mă gândeam cum din acest castel copiii au plecat în lumea largă şi cât a sângerat afectuoasa inimă de mamă. La Sigmaringen s-au născut cu toţii, aceşti copii de o frumuseţe rară, cu trăsături regulate, cu firea nobilă şi serioasă, căci serioşi au fost cu toţii, copiii Hohenzollernilor, la fel ca patria lor, care nu râde nici ea cum râde Rinul, ci emană ceva grav şi serios.“ Regina relatează apoi mai în detaliu despre grelele lovituri date de destin principesei, care a pierdut-o de timpuriu pe fiica Stephanie, apoi l-a pierdut şi pe cel de-al treilea fiu, Anton, în vreme ce pe-al doilea fiu l-a cedat unei ţări străine, îndepărtatei Românii: „Şi-a dus suferinţa în tăcere, nimeni nu a aflat ce a fost în sufletul ei când a cedat doi copii morţii şi pe un al treilea vieţii. – Biata de ea, biata mamă! Cu câtă discreţie, cu câtă blândeţe şi-a purtat durerea nemărginită! Niciodată nu s-a auzit vreo plângere desprinzându-i-se de pe buze! Şi-a cedat copiii eternităţii şi a aşteptat cu răbdare clipa când îi va revedea, iar mie mi s-a părut adesea că i-a fost chiar mai greu să se lipsească de fiul care a avut de înfruntat atâtea greutăţi în viaţă şi a trebuit să lupte mereu! Ce mândră era de el! Îmi spunea: «Ah, cum te invidiez că poţi să fii lângă el, eu m-aş aşeza neobservată într-un colţ, nu l-aş abate deloc de la treaba lui, dar l-aş privi cât aş pofti!» – S-ar fi părut că, de fapt, eu pierd ceva petrecându-mi timpul cu propriile mele îndeletniciri, în loc să profit de norocul de a sta retrasă în preajma lui ca să-l privesc, lucru pe care ea ar fi fost fericită să-l facă zile întregi. «Nu-i aşa că e încă grozav de frumos», spunea ea, urmărindu-l cu lornieta când îl vedea plecând, «nu-i aşa că arată şi acum foarte tânăr? Îl iubeşti?» – Ah, cine n-ar fi iubit-o pe această mamă şi pe fiul ei! Îi răspundeam că m-aş fi măritat cu el numai pentru faptul că era fiul ei! Căci pe ea o divinizam deja cu mult timp înainte să-l fi cunoscut pe el!“ Cu nespusă bucurie urmărise principesa Josephine succesele scumpului ei fiu şi, în timpul şederilor ei la Sinaia, Cotroceni şi Bucureşti, se îngrijise ca o mamă afectuoasă de cei trei copii ai perechii princiare – Carol, Elisabeta şi Maria. Aceşti copii o iubeau foarte mult pe distinsa doamnă care, în ciuda vârstei, era încă frumoasă şi gingaşă.

Anul 1902 a fost anul celei de-a douăzeci şi cincea aniversări a marilor evenimente ostăşeşti care aduseseră armatei române conduse de suveran atâta glorie, iar regele Carol a profitat de jubileu ca să revadă locurile din Bulgaria unde luptaseră trupele sale şi cele ruseşti. Această călătorie a regelui a avut şi o semnificaţie politică, deoarece între România şi Bulgaria existaseră în ultimii ani tensiuni destul de serioase din cauza anumitor intrigi bulgăreşti care erau strâns legate de agitaţiile macedonene ale Comitetului Central de la Sofia. Pe 11 noiembrie, principele Ferdinand al Bulgariei l-a primit pe rege la Rusciuc, urându-i bun venit în rumoarea şi aclamaţiile unei populaţii revărsate din toate părţile. În toastul de la masa festivă care a urmat, principele Ferdinand a subliniat că această vizită este cu atât mai importantă, cu cât ea coincide cu cel de-al douăzeci şi cincilea jubileu al eliberării, realizare la care regele şi armata română şi-au adus contribuţia glorioasă pe câmpurile de luptă dintre Dunăre şi Balcani: „Noi, bulgarii, ne amintim cu recunoştinţă de acest lucru.“

Profund mişcat, regele, însoţit de principele Ferdinand, păşi în acele localităţi în care zăbovise, în calitate de comandant suprem, cu un sfert de veac în urmă şi ale căror nume figurează pentru totdeauna în paginile glorioase ale cărţii vieţii

lui. La Poradim a vizitat căsuţa care îl găzduise săptămâni de-a rândul, plantând în faţa ei un stejar spre amintire, iar pe câmpul de luptă de la Plevna, în paraclisul ridicat acolo, a asistat la serviciul divin în mijlocul unei mulţimi impresionante şi a martorilor sângeroasei încleştări de odinioară, nu puţini la număr. De la Plevna, regele i-a trimis o depeşă ţarului Nicolae al Rusiei. În această depeşă el evoca timpul de neuitat petrecut alături de ţarul Alexandru, cu care împărtăşise zi de zi soarta schimbătoare a memorabilelor lupte ce s-au încheiat, după eforturi îndelungate, cu strălucita victorie din 28 noiembrie. În mesajul său, regele spunea şi că, în semn de recunoştinţă, a depus o coroană pe mormântul vitejilor ostaşi ruşi care s-au aflat atunci sub comanda sa. Ţarul Nicolae i-a mulţumit în modul cel mai cordial pentru acest gest şi a subliniat că el ştie să preţuiască cum se cuvine omagiul adus de rege celor căzuţi în luptele care au încununat cu glorie nepieritoare epoca frăţiei dintre armata rusă şi cea română, rugându-l în încheiere pe suveranul român să primească expresia sincerelor sale sentimente de prietenie. Mai târziu, regele a ţinut la Academia Română o comunicare despre Nicopole, evocând în cuvinte simple, dar impresionante, vizita făcută în acele locuri istorice: „Un sfert de veac în urmă, în anul când ţara sărbătorea a douăzeci şi cincea aniversare a acestor evenimente, am avut nepreţuita mulţumire de a revedea câmpul de luptă de la Plevna, împreună cu principele Ferdinand al Bulgariei. Cu o emoţiune adâncă am călcat pe acest pământ stropit şi sfinţit de sângele vitejilor noştri. Pe pragul paraclisului ridicat în a lor pomenire, mitropolitul de Vraţa ne-a întâmpinat cu o mişcătoare cuvântare: «Sculaţi-vă din morminte», zicea el, arătând câmpul de luptă unde zăceau cei căzuţi, «sculaţi-vă, voinicilor, iată că a venit regele vostru să vă mulţumească pentru jertfele voastre». Ca la un adevărat pelerinaj am mers la Griviţa spre a mă închina, cu dragoste şi veneraţiune, înaintea mormântului acestor vrednici fii ai ţării care şi-au dat vieaţa pentru neatârnarea României. Spre seară sosiam la Samovit, unde eram primit de primarul şi populaţiunea din Nicopole, veniţi spre a reînnoi mulţumirile lor pentru desrobirea oraşului. Principele Ferdinand avu curtenia de a mă conduce cu iahtul său, escortat de vasele noastre de război, până la Turnu Măgurele. Noaptea era senină; razele lunii se răsfrângeau în luciul Dunării liniştite; vasele lăsau în urma lor talazuri argintii; în depărtare Nicopole, scăldat într-o mare de lumină, se înălţa pe ţărm ca o falnică rămăşiţă a vremurilor trecute. Această fermecătoare privelişte făcu să se desfăşure trecutul înaintea mea: tinereţele mele petrecute la izvorul marelui fluviu, istoria Casei mele şi mai presus de toate cartea ursitei scumpei noastre României, în care ostaşii noştri scriseseră o pagină neperitoare.“27

27. Ibidem, pp. 321–322 (n. red.).

În anul 1904, regele şi soţia sa, împreună cu perechea princiară şi cei doi copii mai mari ai acesteia, au întreprins o excursie pe Dunăre; şi cu ocazia acestei excursii au fost evocate momente din acea măreaţă perioadă care i-a adus României independenţa şi ridicarea la rangul de regat. În cartea sa Rheintochters Donaufahrt, regina dă o descriere vie şi colorată a zilelor petrecute pe Dunăre, zile în care perechea regală a primit numeroase omagii sincere din partea poporului. Excursia a urmat traseul de la Turnu Severin în sus pe Dunăre până la Cazane, şi de acolo în jos până la vărsarea în mare: „De-a lungul ţărmului, locuitorii tuturor satelor de aproape şi de departe ne aclamau,

preoţii ne binecuvântau, era un tablou minunat; oriunde apărea un arc de triumf şi se auzeau strigăte de «Ura!», se reducea viteza navei şi se mergea cât mai aproape de ţărm, ca să putem vedea oamenii care veniseră să-şi manifeste bucuria şi care-şi dăduseră osteneala să ridice arcuri de triumf. În multe locuri, nefiind case şi deci nici ferestre, populaţia agăţase pe frânghii de întins rufe covoare splendide, numai ca să facă sărbătoarea mai frumoasă. Portrete de-ale noastre şi flori pe arcurile de triumf, pălării fluturate în cer, steguleţe, cântecele copiilor, ici şi colo câte o barcă împodobită; în multe locuri se trăgeau salve de mortiere.“ La Calafat, regele a trebuit să-i povestească de-a fir a păr prinţului Carol cum nişte grenade turceşti căzuseră pe-atunci în imediata lui apropiere. „Regele i-a permis lui Carol să comande foc la aceeaşi baterie, şi salvele au pornit exact din locul de unde pronunţase el odinioară cele trei litere: «Foc!», care însemnau război – şi, pentru noi, victorie sau pieire. De câte ori le-am spus în vremea aceea celorlalte doamne, care se plângeau de spaimele pe care le îndurau, că pentru mine era mult mai greu: mie bărbatul nu putea să-mi vină înapoi decât sub scut sau pe scut, căci noi n-am fi putut supravieţui unei înfrângeri. – Carol avea obrajii aprinşi, în lumina trandafirie a apusului faţa lui arăta de parcă ar fi luat foc; măsurând cu ochiul distanţa dintre Vidin şi Calafat, se întreba cum de fusese cu putinţă să se ţintească atât de precis asupra regelui. Aş fi vrut să-l văd pe rege singur cu băiatul care trebuie să-i calce pe urme într-o zi şi care, fiind născut aici, e privit ca un bun al poporului. Dar întotdeauna se aflau oameni împrejur, era o atmosferă de sărbătoare, şi copiii recitau cu înflăcărare poezii patriotice.“ Amintiri asemănătoare au trezit şi localităţile Lom-Palanka, Rahova, Corabia, Nicopole, şi regina aminteşte în cartea ei de noaptea înfiorătoare pe care soţul ei a petrecut-o odinioară la Nicopole, la 22 de grade sub zero, în sfâşietoarele strigăte după pâine ale prizonierilor turci: „Regele ne-a arătat locul unde a urcat călare o potecă ameţitoare acoperită de polei, atât de îngustă, încât orice alunecare a calului ar fi însemnat moarte sigură.“

În relatările ei despre această memorabilă excursie pe Dunăre, regina descrie fermecător felul de a fi al celor doi copii mai mari ai perechii princiare: „Era foarte interesant să-i observi pe copii: pe puştiul ambiţios care voia să ştie totul şi era foarte triumfător când eu greşeam şi el ştia un lucru mai bine decât mine, şi pe Lisaveta, fetiţa tăcută, care, neştiutoare de marea ei frumuseţe, voia să i se spună basme, în timp ce în jurul nostru se striga «Ura!» şi de pe vapoare, şi de pe mal, şi mie chiar nu-mi stătea gândul la basme, ci ţineam batista când într-o mână, când într-alta, încercând să răspund la multele semne care ni se făceau.“ – Apoi s-a mers mai departe pe fluviu în jos. La Brăila, Galaţi şi la vărsarea în mare, la Sulina, s-a făcut popas, şi peste tot regele şi soţia sa au fost întâmpinaţi cu entuziasm; la fel s-a întâmplat şi la întoarcerea la Bucureşti, unde perechea regală a fost aşteptată de o mulţime uriaşă, care nu mai contenea cu ovaţiile.

În însemnările ei, regina spune: „E greu să răspunzi cu o singură inimă la atâta iubire din partea atâtor mii de oameni. În dorinţa de a răspunde cu aceeaşi însufleţire la toate acestea, inima parcă stă să-ţi sară din piept, căci nu-i decât una singură.“ Iar regele îi adresa prim-ministrului Sturdza o scrisoare în care îi relata impresiile extraordinare cu care se întorsese din această excursie, mărturisindu-i bucuria de a vedea cât de puternic s-au imprimat în sufletul tinerelor generaţii datele măreţe ale propăşirii regatului şi exprimându-şi

satisfacţia faţă de avântul luat de cele două oraşe-surori Brăila şi Galaţi: „Aceste progrese se datorează marii reţele de căi ferate, care face ca produsele muncii naţionale să circule cu uşurinţă spre Dunăre, înzecind în felul acesta importanţa economică a acestui formidabil curs de apă şi permiţându-le porturilor noastre maritime să-şi îndeplinească rostul firesc în propăşirea ţării.“ – Rugându-l apoi pe prim-ministru să exprime public mulţumirile sale, regele încheia: „Amintirea acestei călătorii va rămâne vie în inimile tinere ale succesorilor mei, chemaţi să conducă la un moment dat destinele scumpei noastre Românii. Eu însă pot să fiu mândru de un popor care mă înconjoară cu atâta iubire şi-mi dă atâtea dovezi de devotament. Răspund, la rându-mi, cu aceeaşi căldură şi dragoste, cu urarea fierbinte ca Domnul să-şi reverse şi de acum înainte binecuvântarea asupra acestei naţiuni.“

În toamna acelui an 1904, perechea regală, însoţită de moştenitorul tronului, de tânărul prinţ Carol şi de prinţul moştenitor Wilhelm de Hohenzollern, s-a aflat în vechea capitală a Moldovei, la Iaşi. Cuplul suveran, care nu mai vizitase Iaşiul de şapte ani, a fost primit cu acelaşi entuziasm care se manifestase din plin cu câteva luni în urmă, cu prilejul excursiei pe Dunăre. Regele se preocupase intens de restaurarea importantelor lăcaşuri bisericeşti din marele oraş moldav, ca, de pildă, a Mitropoliei şi a bisericii Trei Ierarhi; la îndemnul său şi după asigurarea mijloacelor necesare, aceasta din urmă a fost renovată din temelii şi împodobită în interior în modul cel mai potrivit.

În anul menţionat, guvernul român a repurtat un important succes politic, prin aceea că sultanul le-a acordat supuşilor români aşezaţi pe teritoriul său dreptul de a-şi constitui propriile lor comunităţi civile şi organizaţii. Prin aceasta, românii trăitori pe pământ turcesc, în principal macedonean, pot să-şi conserve mult mai bine ca până acum naţionalitatea şi limba, după ce li se permisese încă din 1878 să aibă propriile lor şcoli şi biserici. Această mai largă autonomie a populaţiei româneşti din Imperiul Semilunii a dus la acţiuni agresive din partea elementelor greceşti din Macedonia, care considerau aşezările româneşti de acolo ca pe o parte constitutivă a lumii elene, şi a determinat o răcire a relaţiilor dintre guvernul român şi cel grec – răcire care nu a rămas fără efect asupra vieţii economice a celor două naţiuni, în special a Greciei.

La începutul anului 1905, cabinetul liberal condus de Dimitrie Sturdza a fost înlocuit cu un guvern conservator prezidat de Gheorghe Cantacuzino. Această schimbare de guvern a dovedit, în maniera cea mai îmbucurătoare, continuitatea politicii româneşti în chestiunile externe şi în cele mai importante chestiuni interne. Mai înainte, o schimbare de guvern aducea cu sine mari schimbări în politica internă şi externă: noul partid de guvernământ făcea aproape în toate contrariul a ceea ce se făcuse înainte, ceea ce împiedica progresul sănătos al statului. Că aceste lucruri aparţin trecutului, a demonstrat-o cel mai clar această schimbare de guvern. Nu numai că ea s-a făcut într-o atmosferă de linişte şi calm, dar noul guvern a înţeles să preia angajamentele asumate de cabinetul anterior în chestiuni importante ale politicii externe şi interne – în cea externă: menţinerea situaţiei de până acum în Balcani, în măsura în care România poate contribui la aceasta; în cea internă: întărirea finanţelor, ridicarea nivelului de trai al ţărănimii, încurajarea comerţului şi industriei şi îmbunătăţirea organizării învăţământului. Deja din primele luni, noul cabinet a obţinut un mare succes

financiar prin conversiunea rentei, care înseamnă pentru stat o economisire substanţială a dobânzilor pentru lichidarea datoriei; efectuarea cu succes a acestei operaţiuni financiare poate fi considerată un eveniment important pentru ţară, căci astfel România intră în rândul acelor state solid constituite care, datorită faptului că inspiră încredere, nu trebuie să plătească dobânzi mari pentru sumele luate cu împrumut.

Influenţa favorabilă a acestor evoluţii s-a arătat şi în bugetul pe anul 1905–1906, încheiat cu un excedent de 4 milioane de franci – şi aceasta în pofida faptului că se cheltuiseră multe milioane pentru a-i sprijini cu porumb pe ţăranii aflaţi la ananghie din cauza recoltelor proaste. Aceeaşi influenţă favorabilă s-a făcut simţită şi la întocmirea bugetului pe anul 1906–1907, în cadrul căruia veniturile sunt estimate la aproape 239 de milioane, iar cheltuielile la aproape 234 de milioane. Din aceste 234 de milioane, peste 44 de milioane de franci sunt alocate armatei, de a cărei pregătire, echipare şi combativitate regele se preocupă permanent. În timp de pace, efectivul armatei se ridică la 60 000 de oameni cu 3 377 de ofiţeri, 15 000 de cai şi 400 de tunuri de câmp, iar în timp de război, la 168 000 de oameni cu 3 948 de ofiţeri şi 32 600 de cai – efectiv la care se adaugă încă o rezervă de 156 000 de oameni. Tânăra flotă de război numără în total 27 de nave cu 1 700 de matrozi şi 125 de ofiţeri şi ingineri.

În mai 1905, familia regală s-a deplasat la Constanţa pentru festivitatea lansării la apă a vasului de călători România, aparţinând Serviciului Maritim Român, şi pentru inaugurarea cablului telegrafic submarin Constanţa–Constantinopol. Această linie telegrafică nouă, instalată de întreprinzători germani, este de o importanţă majoră nu numai pentru traficul internaţional, ci şi pentru o dezvoltare înfloritoare a Constanţei şi pentru expansiunea economică a României spre răsărit.

În cadrul ceremoniei, la care au asistat ambasadorul german la Constantinopol, mareşalul baron von Bieberstein, şi plenipotenţiarul german la Bucureşti, domnul von Kiderlen-Wächter, s-a evidenţiat importanţa României ca ţară de trecere pe drumul cel mai scurt şi mai direct din Europa Centrală spre Asia Mică şi s-a arătat că România devine tot mai mult o verigă între Orient şi Occident. În cuvântarea rostită la bordul României, regele Carol a subliniat la rândul său aceste lucruri: „Iarăşi am avut bucuria să sfinţim un nou şi falnic vas. L-am botezat România; doresc ca acest nume, aşa de drag inimilor noastre, să răsune necontenit în tot răsăritul şi ca el să amintească că Regatul este astăzi o putere care nu mai poate fi tăgăduită. Statornicia noastră, izbânzile oştirii şi jertfele ce ţara şi-a impus ne-au deschis căile nemărginite ale mării; într-un timp relativ scurt, am întemeiat Serviciul nostru Maritim, ale cărui vase au cinstea să ducă steagul naţional departe peste valurile furtunoase ale Oceanului. Drumurile de fier, podul Dunării şi portul Constanţei au atras comerţul internaţional şi multe state au făcut deosebite convenţii cu ţara spre a înlesni tranzitul lor. În această privinţă trebuie să fim datori Imperiului German, care a îndreptat traficul şi serviciul său poştal şi telegrafic prin ţară, dându-ne astfel o dovadă măgulitoare de încredere în administraţia noastră. Se susţine că viitorul este pe mare. Fie! În tot cazul noi am dobândit prin Dobrogea, acest mărgăritar al Coroanei României, neatârnarea economică, legături libere cu lumea întreagă şi Marina Comercială. Sigur fiind că dânsa, împreună cu Marina de Război, se vor

înfăţişa pretutindeni cu vrednicie şi mândrie, urez noului vas călătorii pline de folos pentru ţară şi neîncetat îl vom însoţi cu strigătul: să trăiască România.“28

28. Ibidem, p. 339 (n. red.).

Pentru dezvoltarea politico-economică a României, primăvara anului 1905 a fost importantă şi prin faptul că în Camere s-a aprobat convenţia de comerţ între România şi Germania – o convenţie care, graţie eforturilor pline de abnegaţie ale plenipotenţiarului german la Bucureşti, domnul von Kiderlen-Wächter, şi ale plenipotenţiarului român la Berlin, domnul Alexandru Beldiman, va oferi avantaje durabile ambelor state.

Anul 1905, atât de favorabil pentru întărirea internă a României, i-a adus regelui, din păcate, şi o mare durere. După ce în luna decembrie a anului precedent îl pierduse pe fratele mai mic, prinţul Friedrich, la 8 iunie îi muri şi ultimul frate, principele Leopold de Hohenzollern, care-i arătase mereu cea mai credincioasă iubire fraternă şi cea mai caldă prietenie. Preluând moştenirea scumpului său tată ca pe un legat sfânt, principele Leopold îi călcase acestuia pe urme şi în ceea ce priveşte participarea cea mai afectuoasă la destinele regelui Carol şi ale familiei regale, precum şi ale întregii Românii. Cel trecut în nefiinţă va rămâne de-a pururi în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut drept un principe german autentic şi onest, drept un om care întotdeauna a gândit şi a acţionat cu maturitate şi nobleţe. Acum, regele este mai singur pe drumul vieţii, căci nu i-a mai rămas decât o soră – Marie, contesa de Flandra. Cu toate acestea, i se umple sufletul de bucurie văzând cum cresc tinerele vlăstare ale dinastiei sale. Perechea moştenitoare a tronului are doi fii şi două fiice: prinţii Carol şi Nicolae (ultimul fiind născut la 5 ianuarie 1903), şi prinţesele Elisabeta şi Maria. Aceasta cea din urmă e o făptură adorabilă, căreia sperăm să-i fie hărăzită o soartă senină.

Perechea regală şi-a petrecut vara în doliu discret la castelul Peleş din Sinaia. Această localitate a luat în cursul anilor un avânt extraordinar, transformându-se într-o mândră colonie de vile. Regele a contribuit şi el la dezvoltarea tot mai înfloritoare a Sinaiei. Astfel, la iniţiativa şi pe cheltuiala sa, biserica mânăstirii, construită în 1846, a fost complet renovată: acum, cu cupola vârstată cu aur a turlei principale, dominând cele două turle mai mici, ea priveşte în jos spre văile străbătute cu vuiet de Prahova, spre vilele şi căsuţele cochete ale aşezării. Interiorul bisericii, executat într-un bogat stil bizantin, dă la iveală o splendoare cromatică armonioasă şi ornamente bine potrivite. Pe suprafeţele pereţilor interiori de la intrarea principală apar figurile perechii regale – regele cu planul bisericii în mână, regina în veşmânt viu colorat, atingându-şi cu mâna dreaptă fetiţa care, în rochiţă albă şi cu părul blond revărsat, ţine mâinile împreunate pe piept.

Aproape de castelul Peleş s-a înălţat, ca reşedinţă estivală a perechii moştenitoare a tronului, castelul Pelişor, construit în stilul Renaşterii germane. Această construcţie, care a fost terminată în doi ani şi s-a făcut după planurile şi sub supravegherea arhitectului Karl Liman, se prezintă extraordinar de agreabil, având o faţadă variată, finisată cu bârne de lemn, şi fiind înconjurată de verdeaţă. Interiorul este mobilat precum modernele sedii aristocratice englezeşti, totul este luminos cu o oarecare tendinţă spre stilul Sécession, însă fără exagerările acestuia. Multe dintre încăperi au fost amenajate exact după

indicaţiile prinţesei Maria şi împodobite de ea cu propriile ei picturi, sculpturi în lemn şi broderii artistice – un aranjament ce vădeşte gustul ei deosebit. Din balcoanele şi galeriile Pelişorului privirile îţi rătăcesc fie în jos, spre îndepărtatele văi şi lunci străbătute de izvoare, fie se afundă în singurătatea codrului cu brazi înalţi şi cu foioase fremătătoare, peste ale căror creştete îşi înalţă vârfurile zimţate Arsa Peleşului, de unde se prăvăleşte, vuind şi spumegând, Peleşul.

Diferite drumuri străbat masivul păduros, căruia altminteri i s-a lăsat neatinsă sublima sălbăticie. Urcând, se pătrunde în tăcerea solemnă a pădurii, şi deodată, surpriză: la mulţi metri deasupra solului, între brazii uriaşi, sprijinindu-se pe trunchiuri, se iveşte o căbănuţă din lemn prevăzută cu un fel de verandă îngustă. La căbănuţă nu se ajunge decât pe o punte mobilă lăsată de la un turn de lemn ridicat alături. Acest refugiu pitoresc, unic în felul său, se numeşte „Cuibul Prinţesei Maria“, fiind locul unde ea le pregăteşte şi le oferă ceai oaspeţilor şi rudelor ei.

De altfel, castelul Peleş este supus de curând unei încete, dar complete transformări a faţadelor sale, întrucât se urmăreşte o redare mai fidelă a stilului şi rigorilor frumoasei epoci a Renaşterii germane. Când a fost ridicat, castelul nu a putut să îmbrace un aspect atât de unitar pe cât şi-ar fi dorit regele. La început existaseră multe piedici, poate că nici şefii de lucrări nu aveau experienţa necesară pentru o asemenea întreprindere, şi-apoi mai presa şi timpul, căci se dorea terminarea cât mai grabnică a construcţiei. Ceea ce a rămas imperfect atunci se îmbunătăţeşte sau se reface complet acum, pe baza unor studii amănunţite şi cu ajutorul unei echipe de lucrători instruiţi temeinic, conduşi competent de mai sus amintitul arhitect Liman. Şi, într-adevăr, rezultatele de până acum sunt foarte mulţumitoare. Lucrările înaintează bine, şi în curând turnul principal urmează să facă loc unuia nou, mai adecvat acestui edificiu sever. Regele nu se sperie de nici un fel de dificultăţi şi inconveniente, după cum o demonstrează terasele vaste care au fost smulse în câteva luni coastei muntelui – o operaţiune ce a necesitat dislocarea multor mii de metri cubi de pământ.

Căci cel care are ultimul cuvânt de spus asupra tuturor lucrărilor este regele. Cu unii dintre marii săi strămoşi, el împarte plăcerea de a construi, bucuria de a realiza edificii desăvârşite, pătrunse de spiritul şi temperamentul său, cărora înţelege să le imprime pecetea ştiinţei, priceperii şi gustului său. Deşi copleşit de treburile statului, regele găseşte timp şi pentru a da curs înclinaţiilor sale arhitecturale şi artistice, pe care le cultivă cu conştiinciozitatea omului temeinic iniţiat în domeniu. Oricât de numeroase şi de solicitante ar fi răspunderile politice, îndatoririle funcţiei de suveran şi exigenţele etichetei monarhice, cu recepţiile şi vizitele ei, el nu-şi refuză plăcerea de a se îndeletnici în orele libere cu arta, cu completarea colecţiilor sale şi cu finisarea şi împodobirea reşedinţelor sale de la Sinaia şi Bucureşti, care îi aduc aminte de plaiurile natale. Regele acordă atenţie şi detaliilor aparent nesemnificative. Studiază pe îndelete toate planurile, schiţele, desenele, decide adesea asupra formelor arhitecturale şi asupra materialelor, se sfătuieşte cu arhitecţii, constructorii şi artiştii şi supraveghează mersul fiecărei lucrări în parte, aceasta fiind singura relaxare pentru suveranul atât de devotat înaltei sale misiuni, care altminteri nu se dedă nici pasiunilor sportive, nici plăcerilor aşa-zis aristocratice.

În încăperile castelului Peleş răsună şi voci vesele de copii, căci deseori zăboveşte acolo şi juvenilul cvartet al perechii moştenitoare a tronului. Pe terasa castelului poţi vedea uneori cum regele, îmbrăcat în sobra-i uniformă de general, este luat de braţ de prinţul Carol cel de doisprezece ani, un băiat frumos şi zvelt, căruia îi vine excelent uniforma românească de vânător şi în vinele căruia pare a curge sânge de soldat adevărat, căci el participă cu plăcere la exerciţiile batalionului de vânători staţionat în Sinaia şi-l asaltează adesea pe rege cu întrebări despre armată. Prinţesa Elisabeta cea cu bucle blonde, încântătoare la cei unsprezece ani ai ei, este un copil liniştit, interiorizat. Ea s-a lipit de regină, şi cu frumoşii ei ochi albaştri priveşte în sus la silueta înaltă a cărei faţă trandafirie, proaspătă, este încadrată de un păr alb bogat şi a cărei privire radiază atâta bunătate şi înţelepciune. Vin apoi cu paşi mărunţi prinţesa Maria, cea de şase ani, alintată Mignon, şi prinţul Nicolae, cel de doi ani; Mignon o copleşeşte cu rugăminţi pe regină, care e bucuroasă să ţină loc de mamă atunci când părinţii sunt plecaţi în călătorii, până când distinsa doamnă alege un loc sub tufişurile înflorite, îi ia în poală pe micuţi şi le povesteşte un basm – unul despre ondine şi spiriduşi, aşa de frumos, aşa de interesant, aşa de misterios, cum numai Carmen Sylva, draga prietenă a copiilor, l-ar putea povesti.

Cu mare satisfacţie urmăreşte regele Carol avântul Sinaiei, care era doar un sat oarecare când a venit el pentru prima dată aici şi care în prezent se bucură de o faimă internaţională. Sălbatică şi neprimitoare pe atunci, valea superioară a Prahovei a fost pusă între timp în serviciul industriei, în principal în localitatea Azuga, unde se ajunge foarte repede din Sinaia, fie pe calea ferată, fie după o frumoasă călătorie de o oră cu trăsura pe şoseaua netedă ce trece şi prin Buşteni, unul dintre cele douăsprezece domenii ale Coroanei. Şi la Buşteni, ordinea şi curăţenia impresionează imediat; biserica, şcoala, locuinţele funcţionarilor şi ale celor stabiliţi mai nou aici, ridicate cu cheltuieli considerabile, dovedesc toate un deosebit bun-gust.

Dacă Buştenii întruchipează nivelul atins de producţia agricolă a regatului, atunci Azuga învecinată, încadrată de munţi împăduriţi, ne dă o idee despre activitatea industrială a noii Românii. Aici zbârnâie maşinile, răsună ciocanele, ţipă ferăstraiele, e clocot şi dogoare în furnale, fluieră sirenele cu aburi; fabricile de bere, de mobilă, de sticlă, de postav, de celuloză etc., precum şi centrele de vinificaţie şi şampanizare creează locuri de muncă pentru multe sute de mâini harnice şi contribuie la creşterea bunăstării. Şi această localitate, care era un biet sătuc în urmă cu câteva decenii şi care astăzi numără 3 000 de locuitori (mulţi de origine germană), datorează foarte multe regelui, căci acesta a sprijinit cu sfatul şi cu fapta primele activităţi industriale, întreprinse cu oarecare prudenţă, şi continuă să facă tot ce-i stă în putinţă pentru dezvoltarea întreprinderilor de aici.

Regele manifestă un interes la fel de viu pentru tot ce poate contribui la înfrumuseţarea şi înflorirea capitalei. Cât de diferit arată Bucureştiul de acum faţă de cel din anul intrării solemne în oraş a tânărului suveran, când trăsura princiară înainta cu greu prin noroaiele şi gropile de pe străzi! Astăzi, oraşul de reşedinţă, ale cărui străzi principale şi bulevarde sunt iluminate electric, este o perlă strălucitoare printre oraşele ţărilor balcanice. Sediile impunătoare ale instituţiilor municipale şi guvernamentale, monumentele şi fântânile publice,

frumoasele biserici şi aşezăminte de binefacere, grozavele parcuri şi pieţe, cochetele cartiere presărate cu vile încântătoare şi înconjurate de verdeaţă, ademenitoarele prăvălii şi vitrine – toate acestea fac ca Bucureştiul să arate ca o adevărată metropolă. Pe cele mai importante artere de circulaţie animaţia se menţine din zori până seara târziu. Precupeţii care forfotesc pe aici, de pildă ţăranii veniţi din localităţile apropiate, aduc o atmosferă pitorească, de o bogăţie cromatică tipic meridională.

Bucureştiul – şi deci întreaga ţară – se poate mândri cu înfăptuiri importante în domeniile ştiinţei, artei şi literaturii. Graţie unor poeţi de mare talent, precum Alecsandri şi Eminescu, poezia românească a luat un nou avânt. Savanţii şi scriitorii contribuie din plin la ridicarea nivelului cultural şi la dezvoltarea tânărului stat. Universitatea, a cărei clădire impunătoare adăposteşte muzeele de stat şi numeroase amintiri interesante despre trecutul României, se bucură de un mare prestigiu, mai ales datorită Facultăţii de Medicină, iar Academia Română, aflată sub patronajul regelui, îşi îndeplineşte cu seriozitate şi folos sarcinile. Biblioteca Universitară şi cea Centrală dispun de un bogat fond de carte. Cu prilejul aniversării a douăzeci şi cinci de ani de domnie, regele a înfiinţat Fundaţia Universitară „Carol I“, o instituţie care, prin colecţiile sale de cărţi ştiinţifice şi prin sălile sale de lectură şi de club, reprezintă o mare binefacere pentru tineretul universitar bucureştean. Sub cupola monumentalului Ateneu se organizează iarna conferinţe ştiinţifice şi concerte frecventate de multă lume, dar şi expoziţii de artă mai mici, deloc lipsite de interes. Teatrul Naţional are un repertoriu variat, în care este reprezentată cum se cuvine şi literatura germană.

În frumoasele luni de vară, Şoseaua, această vastă şi minunată promenadă aflată la intrarea în oraş, constituie şi azi, ca şi în trecut, centrul vieţii mondene. După-amiaza şi seara, ea se înfăţişează ca un loc de amuzament şi de bună dispoziţie, în principal pentru clasele înstărite. În şir neîntrerupt se perindă echipajele închiriate, conduse cel mai adesea de „muscali“, care sunt ruşi sectanţi. Cu căciulile lor late de sub care se revarsă pletele tunse ruseşte, cu caftanele de catifea de culoare închisă legate cu chingi de piele sau cu eşarfe late de mătase, ei tronează pe capră şi numai cu greu reuşesc să-şi strunească bidiviii superbi cât să meargă la pas. Nu lipsesc însă nici dichisitele trăsuri particulare sau poştalioanele cu şase cai, pline cu ofiţeri în uniforme impecabile. Dar nu se manifestă grijă numai pentru cei avuţi, ci şi pentru cei cu mai puţină dare de mână. Pentru aceştia din urmă s-a creat în spatele palatului regal marea grădină publică Cişmigiu, cu splendide pâlcuri de arbori bătrâni, cu straturi de flori frumos mirositoare şi locuri de odihnă, cu un iaz întins pe care lebedele îşi trag cercurile lor graţioase şi cu susurătoare fântâni arteziene în umbra frunzişului des.

Cu ocazia marii expoziţii naţionale jubiliare care se deschide în iunie 1906 pe domeniul vast al Filaretului de lângă Bucureşti, ţara îşi propune să prezinte în mod cuprinzător ceea ce a obţinut şi realizat în cei patruzeci de ani de domnie ai suveranului Carol. Este o trecere în revistă a progreselor uimitoare pe care le-a făcut România de la 1866 încoace. Din toată avalanşa de omagii prezentate regelui Carol la jubileul de patruzeci de ani de domnie, probabil că cel mai mult îl bucură organizarea acestei expoziţii – căci pe el nu l-au interesat niciodată

vorbele, ci numai faptele, niciodată aparenţa, ci esenţa, iar prin această grandioasă retrospectivă se poate arăta întregii lumi ce înfăptuieşte România, ce înseamnă România!

1866–1906, câte comparaţii nu se pot face între odinioară şi acum! De la acel memorabil 10/22 mai 1866, totul s-a schimbat, numai regele Carol a rămas acelaşi ca fire şi caracter, a rămas un om nobil şi distins pe care ţi-e cu neputinţă să nu-l iubeşti şi să nu-l stimezi, un om extrem de exigent cu sine însuşi, mărinimos în acţiunile sale, bun şi prietenos cu oamenii, foarte interesat de artă şi ştiinţă, stimând geniul acolo unde îl întâlneşte, dispreţuind orice meschinărie, ba mai mult, un suflet capabil de gratitudine şi compasiune, iertându-şi duşmanii şi preţuindu-şi prietenii, o natură echilibrată şi viguros articulată, urmărind mereu un singur ţel: patria!

Ne stă deschisă în faţă cartea vieţii sale! Ea conţine multe pagini cu experienţe triste şi trăiri amare, dar regele nu zăboveşte asupra lor când o răsfoieşte: „Viaţa noastră a fost totuşi foarte bogată şi foarte frumoasă!“ i-a spus el reginei când s-au întors amândoi din ultima excursie pe Dunăre. Gratitudinea şi devotamentul, sinceritatea şi credinţa ţin de trăsăturile fundamentale ale firii sale. „Cel mai frumos lucru pe care bunul Dumnezeu l-a sădit în om este totuşi lealitatea“, îi scrisese el în tinereţe, din preaplinul sufletului său, prinţului moştenitor german.

Deşi i s-au pus multe piedici şi bariere în drumul pe care şi l-a ales şi pe care a păşit cu voinţă de fier, el nu s-a îndoit niciodată de poporul său. Sincere şi profunde au fost cuvintele din ultimul mesaj al tronului: „Privind drumul străbătut, încă o dată ţin să constat că, la munca pe care i-am închinat-o, poporul român, şi în vremurile grele ca şi în cele de fericire, mi-a răspuns cu o credinţă şi o iubire neclintită. Astfel, în aceşti patruzeci de ani, zi cu zi, ceas cu ceas, s-au strâns pentru vecie legăturile dintre dinastia mea şi naţiunea română.“29

29. Ibidem, p. 346 (n. red.).

Om dintr-o bucată în manifestările sale personale, regele nu s-a dezminţit nici în activitatea sa politică. Aici s-au îmbinat constantele armonioase ale firii sale, căci nu a dat nimic peste cap, a cumpănit totul cu maturitate şi abia apoi a acţionat, dar ceea ce şi-a propus şi ceea ce a crezut că trebuie făcut a dus la îndeplinire cu hotărâre neclintită, necedând niciodată influenţelor străine, nefăcând niciodată concesii potrivnice convingerii sale. Ca prim servitor al statului, regele a ştiut să păstreze măsura în chestiunile politice şi să intervină ferm la momentul potrivit, a fost mereu activ în timp de pace şi totdeauna în frunte în timp de război; el a înţeles să le dea mână liberă consilierilor de încredere în toate problemele de interes pentru ţară, s-a situat permanent pe terenul Constituţiei, a abordat liber de orice prejudecată tot ceea ce aducea ceasul, nu s-a condus nici o clipă după interesele personale, gândind numai şi numai la binele public.

Atât ca prim servitor al statului, cât şi ca prim cetăţean, el este o pildă luminoasă pentru popor: loial şi zelos în muncă, străin de orice trufie şi de orice falsă strălucire, având cea mai deplină consideraţie pentru activitatea celorlalţi, înţelegând viaţa ca pe un domeniu al acţiunii în beneficiul semenilor şi al generaţiilor viitoare, păstrându-şi, în ciuda amărăciunilor de care nimeni nu este scutit, idealurile, credinţa în ceea ce este bun şi nobil. Om de o religiozitate

profundă şi de moravuri curate, el este pentru doamna sa soţul cel mai afectuos şi prietenul cel mai credincios, şi arată în orice împrejurare că are o inimă plină de bunătate şi iubire – o inimă care, probabil, suferă adesea din pricina suferinţei şi nefericirii imposibil de izgonit de sub soare, oricât de strălucitoare şi de aurii ar fi razele lui.

Aşa va dăinui imaginea regelui Carol în istoria poporului român şi în analele istoriei universale!

„În scurta-i trecere prin această lume, omul este chemat să muncească spre binele societăţii din care face parte. De la urcarea mea pe tron, mi-am folosit toate puterile date mie de natură, aşa slabe cum sunt ele, pentru a conduce spre fericire şi propăşire statul pe care am avut cinstea să-l cârmuiesc. Sub mine au domnit legea şi dreptatea, am introdus ordine şi siguranţă în finanţe şi am avut grijă să fie o disciplină desăvârşită în armată.“

Sunt cuvintele lui Frederic cel Mare, rostite după o carieră plină de osteneală şi muncă, dar şi de izbânzi şi glorie, şi cu aceleaşi cuvinte, regele Carol, Hohenzollernul, primul rege al românilor, poate să-şi caracterizeze cu mândrie şi satisfacţie propria viaţă.

Paul_Lindenberg-Regele_Carol_I_al_Romaniei-16.html

Lucrări consultate

Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen [Memoriile regelui Carol I al României (De un martor ocular)], 4 vol., 1894/1900.

Nikopolis, 1396–1877–1902 [Nicopole, 1396–1877–1902], de Carol I, regele României, 1905.

Pelesch im Dienst [Robia Peleşului], de Carmen Sylva, 1888.

Rheinstochters Donaufahrt [Fiica Rinului călătorind pe Dunăre], de Carmen Sylva, 1905.

„Bukarest“, în: Die Hauptstädte der Welt [„Bucureşti“, în: Capitalele lumii], de Carmen Sylva, 1900.

Geschichte der orientalischen Angelegenheit im Zeitraume des Pariser und des Berliner Friedens [Istoria chestiunii orientale în epoca Păcii de la Paris şi a Păcii de la Berlin], de Felix Bamberg, 1892.

Fürst Bismarck und Russlands Orientpolitik. Von einem dreibundfreundlichen Diplomaten [Principele de Bismarck şi politica orientală a Rusiei. De un diplomat favorabil Triplei Alianţe], 1892.

Carmen Sylva, o biografie de Mite Kremnitz, 1905.

Bukarest und Stambul. Skizzen aus Ungarn, Rumänien und die Türkei [Bucureşti şi Stambul. Schiţe din Ungaria, România şi Turcia], de Richard Kunisch, 1866.

Die Völker der unteren Donau und die orientalische Frage [Populaţiile Dunării de Jos şi chestiunea orientală], de Gustav Rasch, 1867.

Fürst Karl Anton von Hohenzollern und die Bedeutung seiner Familie für die Zeitgeschichte [Principele Karl Anton de Hohenzollern şi importanţa familiei sale pentru istoria epocii], de dr. M. Schmitz.

Charles I-er, Roi de Roumanie. Chronique, actes, documents, publiés par Démètre A. Sturdza, 2 vol., 1904.

Rumäniens Anteil am Kriege der Jahre 1877 und 1878 [Participarea României

la războiul din 1877–1878], de T.C. Văcărescu, traducere din română de Mite Kremnitz, 1888.

Die Hohenzollern in Rumänien. Eine historisch-politische Abhandlung [Hohenzollernii în România. Un studiu istorico-politic], de dr. K.Th. Zingeler.